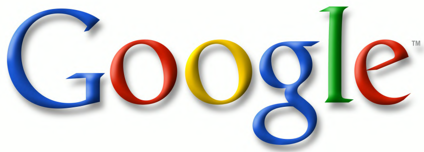

NON SINE CAUSA
Charles Drury

Ex Libris

Roger Payne's binding

[illegible] p. 238

C. PLINII CÆCILII

SECUNDI

EPISTOLARUM

LIBRI X.

SUMPTIBUS EDITORIS EXCUDEBANT

M. RITCHIE & J. SAMMELLS

LONDINI

M.DCC.XC.

NOMENCLATOR

Eorum ad quos Plinius Epistolas scripsit.

Primus numerus Epistolam, secundus Librum indicat.

C. PLINII CÆCILII
SECUNDI
EPISTOLARUM
LIBER PRIMUS.

EPIST. I. C. PLINIUS SECUNDUS SEPTITIO SUO S.

FREQUENTER hortatus es ut epiſtolas, ſi quas paulo accuratius ſcripſiſſem, colligerem publicaremque. Collegi, non ſervato temporis ordine (neque enim hiſtoriam componebam:) ſed ut quæque in manus venerat. Supereſt ut nec te conſilii, nec me pœniteat obſequii. Ita enim fiet, ut eas quæ adhuc neglectæ jacent, requiram: &, ſi quas addidero, non ſupprimam. Vale.

II. C. PLINIUS ARRIANO SUO S.

QUIA tardiorem adventum tuum proſpicio, librum, quem prioribus epiſtolis promiſeram,

exhibeo. Hunc rogo ex consuetudine tua & legas & relegas & emendes: eo magis, quod nihil ante peræque eodemque stilo scripsisse videor. Tentavi enim imitari Demosthenem semper tuum, Calvum nuper meum duntaxat figuris orationis. Nam vim tantorum verborum pauci, quos æquus amavit, assequi possunt. Nec materia ipsa huic (vereor ne improbe dicam) æmulationi repugnavit. Erat enim prope tota in contentione dicendi, quod me longæ desidiæ indormientem excitavit, si modo is sum ego, qui excitari possim. Non tamen omnino Marci nostri τὰς ληκύθους fugimus, quoties paululum itinere decedere non intempestivis amœnitatibus admonebamur, acres enim esse, non tristes volebamus. Nec est, quod putes me sub hac exceptione veniam postulare. Immo quo magis intendam limam tuam, confitebor & ipsum me & contubernales ab editione non abhorrere, si modo tu fortasse errori nostro album calculum adjeceris. Est enim plane aliquid edendum, atque utinam hoc potissimum, quod paratum est, (audis desidiæ votum) edendum autem ex pluribus causis: maxime quod libelli, quos emisimus, dicuntur in manibus esse, quamvis jam gratiam novi-

tatis exuerint. Nisi tamen auribus nostris bibliopolæ blandiuntur. Sed sane blandiantur, dum per hoc mendacium nobis studia nostra commendent. Vale.

III. C. PLINIUS CANINIO RUFO SUO S.

QUID agit Comum, tuæ, meæque deliciæ? quid suburbanum amœnissimum? quid illa porticus, verna semper? quid πλατανὼν opacissimus? quid Euripus viridis, & gemmeus? quid subjectus, & serviens lacus? quid illa mollis, & tamen solida gestatio? quid balneum illud, quod plurimus sol implet & circumit? quid triclinia illa popularia? quid illa paucorum? quid cubicula diurna nocturnaque? possidentne te, & per vices partiuntur? An, ut solebas, intentione rei familiaris obeundæ, crebris excursionibus avocaris: si te possident, felix beatusque es: sin minus, unus ex multis. Quin tu (tempus est enim) humiles & sordidas curas aliis mandas: & ipse te in alto isto pinguique secessu studiis adseris. Hoc sit negotium tuum, hoc otium, hic labor, hæc quies, in his vigilia, in his etiam somnus re-

C. PLINII CÆCILII

SECUNDI

EPISTOLARUM

LIBRI X.

SUMPTIBUS EDITORIS EXCUDEBANT

M. RITCHIE & J. SAMMELLS

LONDINI

M. DCC. XC.

NOMENCLATOR

Eorum ad quos Plinius Epistolas scripsit.

Primus numerus Epistolam, secundus Librum indicat.

C. PLINII CÆCILII
SECUNDI
EPISTOLARUM
LIBER PRIMUS.

EPIST. I. C. PLINIUS SECUNDUS SEPTITIO SUO S.

FREQUENTER hortatus es ut epiſtolas, ſi quas paulo accuratius ſcripſiſſem, colligerem publicaremque. Collegi, non ſervato temporis ordine (neque enim hiſtoriam componebam:) ſed ut quæque in manus venerat. Supereſt ut nec te conſilii, nec me pœniteat obſequii. Ita enim fiet, ut eas quæ adhuc neglectæ jacent, requiram: &, ſi quas addidero, non ſupprimam. Vale.

II. C. PLINIUS ARRIANO SUO S.

QUIA tardiorem adventum tuum proſpicio, librum, quem prioribus epiſtolis promiſeram,

exhibeo. Hunc rogo ex conſuetudine tua & legas & relegas & emendes: eo magis, quod nihil ante peræque eodemque ſtilo ſcripſiſſe videor. Tentavi enim imitari Demoſthenem ſemper tuum, Calvum nuper meum duntaxat figuris orationis. Nam vim tantorum verborum pauci, quos æquus amavit, aſſequi poſſunt. Nec materia ipſa huic (vereor ne improbe dicam) æmulationi repugnavit. Erat enim prope tota in contentione dicendi, quod me longæ deſidiæ indormientem excitavit, ſi modo is ſum ego, qui excitari poſſim. Non tamen omnino Marci noſtri τὰς ληκύθους fugimus, quoties paulum itinere decedere non intempeſtivis amœnitatibus admonebamur, acres enim eſſe, non triſtes volebamus. Nec eſt, quod putes me ſub hac exceptione veniam poſtulare. Immo quo magis intendam limam tuam, confitebor & ipſum me & contubernales ab editione non abhorrere, ſi modo tu fortaſſe errori noſtro album calculum adjeceris. Eſt enim plane aliquid edendum, atque utinam hoc potiſſimum, quod paratum eſt, (audis deſidiæ votum) edendum autem ex pluribus cauſis: maxime quod libelli, quos emiſimus, dicuntur in manibus eſſe, quamvis jam gratiam novi-

tatis exuerint. Nisi tamen auribus nostris bibliopolæ blandiuntur. Sed sane blandiantur, dum per hoc mendacium nobis studia nostra commendent. Vale.

III. C. PLINIUS CANINIO RUFO SUO S.

QUID agit Comum, tuæ, meæque deliciæ? quid suburbanum amœnissimum? quid illa porticus, verna semper? quid πλατανὼν opacissimus? quid Euripus viridis, & gemmeus? quid subjectus, & serviens lacus? quid illa mollis, & tamen solida gestatio? quid balneum illud, quod plurimus sol implet & circumit? quid triclinia illa popularia? quid illa paucorum? quid cubicula diurna nocturnaque? possidentne te, & per vices partiuntur? An, ut solebas, intentione rei familiaris obeundæ, crebris excursionibus avocaris: si te possident, felix beatusque es: sin minus, unus ex multis. Quin tu (tempus est enim) humiles & sordidas curas aliis mandas: & ipse te in alto isto pinguique secessu studiis adseris. Hoc sit negotium tuum, hoc otium, hic labor, hæc quies, in his vigilia, in his etiam somnus re-

ponatur. Effinge aliquid & excude, quod ſit perpetuo tuum. Nam reliqua rerum tuarum poſt te alium atque alium dominum ſortientur. Hoc nunquam tuum deſinet eſſe, ſi ſemel cœperit. Scio, quem animum, quod horter ingenium. Tu modo enitere, ut tibi ipſe ſis tanti, quanti videberis aliis, ſi tibi fueris. Vale.

IV. C. PLINIUS POMPEIÆ CELERINÆ SOCRUI S.

QUANTUM copiarum in Ocriculano, in Narnienſi, in Carſulano, in Peruſino tuo, in Narnienſi vero etiam balineum, ex epiſtolis meis (nam jam tuis opus non eſt) una illa brevis & vetus ſufficit. Non, me hercule, tam mea ſunt, quæ mea ſunt, quam quæ tua: hoc tamen differunt, quod ſolicitius & intentius tui me, quam mei excipiunt. Idem fortaſſe eveniet tibi, ſi quando in noſtra diverteris: quod velim facias, primum ut perinde tu noſtris rebus, ac nos tuis, perfruaris: deinde, ut mei expergiſcantur aliquando, qui me ſecure, ac prope negligenter expectant. Nam mitium dominorum apud ſervos ipſa conſuetudine metus

exolescit: novitatibus excitantur, probarique dominis per alios magis, quam per ipsos laborant. Vale.

V. C. PLINIUS VOCONIO ROMANO SUO S.

VIDISTINE quenquam Marco Regulo timidiorem, humilioremque post Domitiani mortem: sub quo non minora flagitia commiserat, quam sub Nerone, sed tectiora. Cœpit vereri ne sibi irascerer: nec fallebatur, irascebar. Rustici Aruleni periculum foverat, exultaverat morte, adeo ut librum recitaret publicaretque, in quo Rusticum insectatur, atque etiam *Stoicorum simiam* appellat. Adjicit Vitelliana cicatrice stigmosum. Agnoscis eloquentiam Reguli. Lacerat Herennium Senecionem tam intemperanter quidem, ut dixerit ei Metius Carus, *Quid tibi cum meis mortuis? nunquid ego aut Crasso aut Camerino molestus sum?* quos ille sub Nerone accusaverat. Hæc me Regulus dolenter tulisse credebat: ideoque etiam cum recitaret librum, non adhibuerat. Præterea reminiscebatur quam capitaliter ipsum me apud centumviros lacessisset. Aderam Arrio-

nillæ Timonis uxori, rogatu Aruleni Rustici: Regulus contra. Nitebamur nos in parte causæ sententia Vectii Modesti optimi viri: is tunc in exilio erat à Domitiano relegatus. Ecce ibi Regulus. *Quæro*, inquit, *Secunde: quid de Modesto sentias.* Vides quod periculum, si respondissem bene: quod flagitium, si male. Non possum dicere aliud tunc mihi quam deos adfuisse. Respondebo, inquam, quid sentiam, si de hoc centumviri judicaturi sunt. Rursus ille, Quæro, quid de Modesto sentias. Iterum ego, Solebant testes in reos, non in damnatos interrogari. Tertio ille, Non jam quid de Modesto, sed quid de pietate Modesti sentias, quæro. Quæris, inquam, quid sentiam? at ego ne interrogare quidem fas puto de quo pronuntiatum est. Conticuit: me laus, & gratulatio secuta est, quod nec famam meam aliquo responso utili fortasse, inhonesto tamen læseram, nec me laqueis tam insidiosæ interrogationis involveram. Nunc ergo conscientia exterritus apprehendit Cæcilium Celerem, mox Fabium Justum rogat, ut me sibi reconcilient: nec contentus pervenit ad Spurinam. Huic suppliciter (ut est, cum timet abjec-

tiſſimus) Rogo, inquit, mane videas Plinium domi, ſed plane mane. (Neque enim diutius ferre ſolicitudinem poſſum) & quoquo modo efficias, ne mihi iraſcatur. Evigilaveram. Nuntius à Spurina; Venio ad te: Immo ego ad te. Coimus in porticum Liviæ. Cum alter ad alterum tenderemus, exponit Reguli mandata, addit preces ſuas, ut decebat optimum virum pro diſſimillimo: Parce inquiens. Cui ego, Diſpicies ipſe quid renuntiandum Regulo putes. Te decipi à me non oportet. Expecto Mauricum (nondum enim ab exilio venerat) ideo nihil alterutram in partem reſpondere tibi poſſum, facturus quicquid ille decreverit. Illum enim eſſe hujus conſilii ducem, me comitem decet. Paucos poſt dies ipſe me Regulus convenit in prætoris officio. Illuc me perſecutus ſecretum petit. Ait timere ſe, ne animo meo penitus hæreret, quod in centumvirali judicio aliquando dixiſſet, cum reſpondet mihi & Satrio Rufo, *Satrius Rufus, cui eſt cum Cicerone æmulatio: & qui contentus non eſt eloquentia ſeculi noſtri.* Reſpondi, nunc me intelligere maligne dictum, quia ipſe confiteretur: cæterum potuiſſe honorificum exiſtimari. Eſt enim, inquam,

mihi cum Cicerone æmulatio: nec ſum contentus eloquentia ſeculi noſtri. Nam ſtultiſſimum credo, ad imitandum non optima quæque proponere. Sed tu, qui hujus judicii meminiſti, cur illius oblitus es, in quo me interrogaſti, quid de Metii Modeſti pietate ſentirem? Expalluit notabiliter: quamvis palleat ſemper. Hæſitabundus, Interrogavi, non ut tibi nocerem, ſed ut Modeſto. Vide hominis crudelitatem: qui ſe non diſſimulet exuli nocere voluiſſe. Subjunxit egregiam cauſam. Scripſit, inquit, in epiſtola quadam, quæ apud Domitianum recitata eſt, Regulus omnium bipedum nequiſſimus. Quod quidem Modeſtus veriſſime ſcripſerat. Hic fere nobis ſermonis terminus. Neque enim volui progredi longius: ut mihi omnia libera ſervarem, dum Mauricus venit. Nec me præterit eſſe Regulum δυσκαθαίρετον. Eſt enim locuples, factioſus, curatur à multis, timetur à pluribus: quod plerumque fortius amore eſt. Poteſt tamen fieri, ut hæc concuſſa labantur. Nam gratia malorum tam infida eſt, quam ipſi. Verum, ut idem ſæpius dicam, expecto Mauricum. Vir eſt gravis, prudens, multis experimentis eruditus, & qui

futura poſſit ex præteritis providere. Mihi & tentandi aliquid, & quieſcendi illo auctore ratio conſtabit. Hæc tibi ſcripſi, quia æquum erat, te pro amore mutuo, non ſolum omnia mea facta dictaque, verum etiam conſilia cognoſcere. Vale.

VI. C. PLINIUS CORNELIO TACITO SUO S.

RIDEBIS, & licet rideas. Ego Plinius ille, quem noſti, apros tres, & quidem pulcherrimos, cepi. Ipſe, inquis? Ipſe, non tamen ut omnino ab inertia mea, & quiete diſcederem. Ad retia ſedebam. Erant in proximo non venabulum, aut lancea, ſed ſtylus & pugillares. Meditabar aliquid, enotabamque: ut ſi manus vacuas, plenas tamen ceras reportarem. Non eſt, quod contemnas hoc ſtudendi genus. Mirum eſt, ut animus hac agitatione, motuque corporis excitetur. Jam undique ſylvæ, & ſolitudo: ipſumque illud ſilentium, quod venationi datur, magna cogitationis incitamenta ſunt. Proinde, cum venabere licebit auctore me, ut panarium & laguncuLam, ſic etiam pugillares feras.

Experieris non Dianam magis montibus, quam Minervam inerrare. Vale.

VII. C. PLINIUS OCTAVIO RUFO SUO S.

VIDE, in quo me faſtigio collocaris, cum mihi idem poteſtatis, idemque regni dederis, quod Homerus Jovi opt. max.

Τῷ δ' ἕτερον μὲν ἔδωκε πατὴρ, ἕτερον δ' ἀνένευσε.

Nam ego quoque ſimili nutu ac renutu, reſpondere voto tuo poſſum. Etenim ſicut fas eſt mihi, præſertim te exigente, excuſare Bæticis contra unum hominem advocationem: ita nec fidei noſtræ, nec conſtantiæ, quam diligis, convenit adeſſe contra provinciam, quam tot officiis, tot laboribus, tot etiam periculis meis aliquando devinxerim. Tenebo ergo hoc temperamentum, ut ex duobus, quorum alterutrum petis, eligam id potius, in quo non ſolum ſtudio tuo, verum etiam judicio ſatisfaciam. Neque enim tantopere mihi conſiderandum eſt, quid vir optimus in præſentia velis, quam quid ſemper ſis probaturus. Me circa idus Octobres ſpero Romæ futurum: eademque hæc præſentem

quoque tua meaque fide Gallo confirmaturum: cui tamen jam nunc licet ſpondeas de animo meo,

Ἦ καὶ κυανέῃσιν ἐπ' ὀφρύσι νεῦσε Κρονίων.

Cur enim non uſquequaque Homericis verſibus agam tecum? quatenus tu me tuis agere non pateris: quorum tanta cupiditate ardeo, ut videar mihi hac ſola mercede poſſe corrumpi, ut vel contra Bæticos adſim. Pene præterii, quod minime prætereundum fuit, accepiſſe me cariotas optimas, quæ nunc cum ficis & boletis certandum habent. Vale.

VIII. C. PLINIUS POMPEIO SATURNINO SUO S.

PEROPPORTUNE mihi redditæ ſunt literæ tuæ, quibus flagitabas, ut tibi aliquid ex ſcriptis meis mitterem, cum ego id ipſum deſtinaſſem. Addidiſti ergo calcaria ſponte currenti, pariterque & tibi veniam recuſandi laboris, & mihi exigendi verecundiam ſuſtuliſti. Nam nec me timide uti decet eo quod oblatum eſt; nec te gravari quod depopoſciſti. Nec eſt tamen quod ab homine deſidioſo aliquid novi operis expectes.

Petiturus ſum enim, ut rurſus vaces ſermoni, quem apud municipes meos habui, bibliothecam dedicaturus. Memini quidem te jam quædam adnotaſſe, ſed generaliter: ideo nunc rogo, ut non tantum univerſitati ejus attendas, verum etiam particulas qua ſoles lima perſequaris. Erit enim & poſt emendationem liberum nobis, vel publicare vel continere. Quinimo fortaſſe hanc ipſam cunctationem noſtram in alterutram ſententiam emendationis ratio deducet: quæ aut indignum editione, dum ſæpius retractat, inveniet: aut dignum, dum id ipſum experitur, efficiet. Quanquam hujus cunctationis meæ cauſæ non tam in ſcriptis quam in ipſo materiæ genere conſiſtunt. Eſt enim paulo quaſi glorioſius & elatius. Onerabit hoc modeſtiam noſtram, etiamſi ſtilus ipſe fuerit preſſus demiſſuſque, propterea quod cogimur, cum de munificentia parentum noſtrorum, tum de noſtra diſputare. Anceps hic & lubricus locus eſt, etiam cum illi neceſſitas lenocinetur. Etenim ſi alienæ quoque laudes parum æquis auribus accipi ſolent, quam difficile eſt obtinere, ne moleſta videatur oratio de ſe aut de ſuis diſſerentis? Nam cum ipſi honeſtati, tum ali-

quanto magis gloriæ ejus prædicationique invidemus: atque ea demum recte facta minus detorquemus & carpimus, quæ in obscuritate & silentio reponuntur. Qua ex causa sæpe mecum, nobisne tantum quicquid illud est, composuisse, an & aliis debeamus, ut nobis? Admonet istud quoque, quod pleraque quæ sunt agendæ rei necessaria, eadem peracta, nec utilitatem parem, nec gratiam retinent. Ac, ne longius exempla repetamus, quid utilius fuit, quam munificentiæ rationem etiam stilo prosequi? Per hoc enim assequebamur, primum, ut honestis cogitationibus immoraremur: deinde, ut pulchritudinem illarum longiore tractu pervideremus: postremo, ut subitæ largitionis comitem pœnitentiam caveremus. Nascebatur ex his exercitatio quædam contemnendæ pecuniæ. Nam cum omnes homines ad custodiam ejus natura restrinxerit, nos contra multum ac diu pensitatus amor liberalitatis communibus avaritiæ vinculis eximebat: tantoque laudabilior munificentia nostra fore videbatur, quod ad illam non impetu quodam, sed consilio trahebamur. Accedebat his causis, quod non ludos aut gladiatores, sed annuos sumptus in alimenta

ingenuorum pollicebamur. Oculorum porro & aurium voluptates adeo non egent commendatione, ut non tam incitari debeant oratione, quam reprimi. Ut vero aliquis libenter educationis tædium, laboremque ſuſcipiat, non præmiis modo, verum etiam exquiſitis adhortationibus impetrandum eſt. Nam ſi medici ſalubres, ſed voluptate carentes, cibos blandioribus alloquiis proſequuntur: quanto magis decuit publice conſulentem utiliſſimum munus, ſed non perinde populare, comitate orationis inducere? Præſertim cum enitendum haberemus, ut quod parentibus dabatur, etiam nobis probaretur, honoremque paucorum cæteri patienter & ſpectarent & mirarentur. Sed ut tunc communibus magis commodis quam privatæ jactantiæ ſtudebamus, cum intentionem effectumque muneris noſtri vellemus intelligi: ita nunc in ratione edendi veremur, ne forte non aliorum utilitatibus, ſed propriæ laudi ſerviſſe videamur. Præterea meminimus quanto majore animo honeſtatis fructus in conſcientia, quam in fama reponatur. Sequi enim gloria, non appeti debet: nec, ſi caſu aliquo non ſequatur, idcirco quod gloriam non meruit, minus pulchrum eſt. Ii vero qui

benefacta sua verbis adornant, non ideo prædicare, quia fecerint, sed ut prædicarent fecisse creduntur. Sic, quod magnificum referente alio fuisset, ipso qui gesserat recensente, vanescit. Homines enim, cum rem destruere non possunt, jactatione ejus incessunt: ita si silenda feceris, factum ipsum: si laudanda, quod non sileas ipse, culpatur. Me vero peculiaris quædam impedit ratio: etenim hunc ipsum sermonem non apud populum, sed apud Decuriones habui, nec in propatulo, sed in curia. Vereor ergo ne sit satis congruens, cum in dicendo assentationem vulgi acclamationemque defugerim, nunc eadem illa editione sectari: cumque plebem ipsam cui consulebatur, limine curiæ parietibusque discreverim, ne quam in speciem ambitionis inciderem, nunc eos etiam, ad quos ex munere nostro nihil pertinet præter exemplum, velut obvia assentatione conquirere. Habes cunctationis meæ causas; obsequar tamen consilio tuo, cujus mihi auctoritas pro ratione sufficiet. Vale.

IX. C. PLINIUS MINUTIO FUNDANO SUO S.

MIRUM eſt, quam ſingulis diebus in urbe ratio aut conſtet, aut conſtare videatur, pluribus cunctiſque non conſtet. Nam, ſi quem interroges, *hodie quid egiſti?* reſpondeat, *officio togæ virilis interſui; ſponſalia aut nuptias frequentavi; ille me adſignandum teſtamentum, ille in advocationem, ille in conſilium rogavit.* Hæc quo die feceris, neceſſaria; eadem, ſi quotidie feciſſe te reputes, inania videntur: multo magis cum ſeceſſeris. Tunc enim ſubit recordatio, quot dies, quam frigidis rebus abſumpſeris? Quod evenit mihi poſtquam in Laurentino meo aut lego aliquid, aut ſcribo, aut etiam corpori vaco, cujus fulturis animus ſuſtinetur. Nihil audio, quod audiſſe, nihil dico quod dixiſſe pœniteat. Nemo apud me quenquam ſiniſtris ſermonibus carpit: neminem ipſe reprehendo, niſi unum me, cum parum commode ſcribo: nulla ſpe, nullo timore ſolicitor, nullis rumoribus inquietor, mecum tantum & cum libellis loquor. O rectam ſinceramque vitam! ô dulce otium honeſtumque, ac pene omni negotio pulchrius!

ô mare! ô littus, verum fecretumque μυσεῖον, quam multa invenitis, quam multa dictatis? Proinde tu quoque ftrepitum iftum, inanemque difcurfum, & multum ineptos labores, ut primum fuerit occafio relinque, teque ftudiis vel otio trade. Satius eft enim, ut Attilius nofter eruditiffime fimul & facetiffime dixit, otiofum effe, quam nihil agere. Vale.

X. C. PLINIUS ATRIO CLEMENTI SUO S.

Si quando urbs noftra liberalibus ftudiis floruit, nunc maxime floret. Multa claraque exempla funt. Suffecerit nobis unum, Euphrates philofophus. Hunc ego in Syria, cum adolefcentulus militarem, penitus, & domi infpexi, amarique ab eo laboravi, etfi non erat laborandum. Eft enim obvius, & expofitus, plenufque humanitate, quam præcipit. Atque utinam fic ipfe, quam fpem tunc ille de me concepit, impleverim, ut ille multum virtutibus fuis addidit! At ego nunc illas miror, quia magis intelligo: quanquam ne nunc quidem fatis intelligo. Ut enim de pictore, fculptore, fictore, nifi artifex judicare: ita nifi fapiens non

poteſt perſpicere ſapientem. Quantum mihi tamen cernere datur, multa in Euphrate ſic eminent & elucent, ut mediocriter quoque doctos advertant, & afficiant. Diſputat ſubtiliter, graviter, ornate, frequenter etiam Platonicam illam ſublimitatem & latitudinem effingit. Sermo eſt copioſus, & varius: dulcis inprimis, & qui repugnantes quoque ducat & impellat. Ad hæc proceritas corporis & decora facies, demiſſus capillus, ingens & cana barba: quæ licet fortuita & inania putentur, illi tamen plurimum venerationis acquirunt. Nullus horror in vultu, nulla triſtitia, multum ſeveritatis; reverearis, occurſum non reformides. Vitæ ſanctitas ſumma, comitas par. Infectatur vitia, non homines: nec caſtigat errantes, ſed emendat. Sequaris monentem attentus, & pendens: & perſuadere tibi, etiam cum perſuaſerit, cupias. Jam vero liberi tres, duo mares, quos diligentiſſime inſtituit. Socer Pompejus Julianus, cum cætera vita, tum vel hoc uno magnus & clarus, quod ipſe provinciæ princeps hunc, inter altiſſimas conditiones, generum non honoribus principem, ſed ſapientia, elegit. Quanquam quid ego plura de viro, quo mihi

frui non licet? An, ut magis angar, quod non licet? Nam diſtringor officio, ut maximo, ſic moleſtiſſimo. Sedeo pro tribunali, ſubnoto libellos, conficio tabulas, ſcribo plurimas, ſed illiteratiſſimas literas. Soleo nonnunquam (nam id ipſum quandoquè contingit) de his occupationibus apud Euphratem queri. Ille me conſolatur; affirmat etiam, eſſe hanc philoſophiæ, & quidem pulcherrimam partem, agere negotium publicum, cognoſcere, judicare, promere, & exercere juſtitiam, quæque ipſi doceant, in uſu habere. Mihi tamen hoc unum non perſuadet, ſatius eſſe iſta facere, quam cum illo dies totos audiendo, diſcendoque conſumere. Quo magis te, cui vacat, hortor, cum in urbem proxime veneris (venias autem ob hoc maturius) illi te expoliendum limandumque permittas. Neque enim ego (ut multi) invideo aliis bonum, quo ipſe careo: ſed contra ſenſum quendam, voluptatemque percipio, ſi ea, quæ mihi denegantur, amicis video ſupereſſe. Vale.

XI. C. PLINIUS FABIO JUSTO S.

OLIM nullas mihi epiſtolas mittis. Nihil eſt (inquis) quod ſcribam: at hoc ipſum ſcribe, nihil eſſe, quod ſcribas; vel ſolum illud, unde incipere priores ſolebant, *Si vales, bene eſt; ego valeo.* Hoc mihi ſufficit; eſt enim maximum. Ludere me putas? ſerio peto. Fac ſciam, quid agas: quod ſine ſolicitudine ſumma neſcire non poſſum. Vale.

XII. C. PLINIUS CALESTRIO TYRONI S.

JACTURAM graviſſimam feci, ſi jactura dicenda eſt tanti viri amiſſio. Deceſſit Corœlius Rufus, & quidem ſponte, quod dolorem meum exulcerat. Eſt enim luctuoſiſſimum genus mortis, quæ non ex natura, nec fatalis videtur. Nam utcunque in illis, qui morbo finiuntur, magnum ex ipſa neceſſitate ſolatium eſt; in iis vero, quos accerſita mors aufert, hic inſanabilis dolor eſt, quod creduntur potuiſſe diu vivere. Corœlium quidem ſumma ratio, quæ

ſapientibus pro neceſſitate eſt, ad hoc conſilium compulit: quanquam plurimas vivendi cauſas habentem, optimam conſcientiam, optimam famam, maximam auctoritatem: præterea filiam, uxorem, nepotem, ſorores, interque tot pignora, veros amicos. Sed tam longa, tam iniqua valetudine conflictabatur, ut hæc tanta pretia vivendi mortis rationibus vincerentur. Tertio & triceſimo anno (ut ipſum prædicantem audiebam) pedum dolore correptus eſt. Patrius hic illi. Nam plerumque morbi quoque per ſucceſſiones quaſdam, ut alia, traduntur. Hunc abſtinentia, ſanctitate, quoad viridis ætas, vicit & fregit: noviſſime eum ſenectute ingraveſcentem, viribus animi ſuſtinebat. Cum quidem incredibiles cruciatus, & indigniſſima tormenta pateretur. Jam enim dolor non pedibus ſolis, ut prius, inſidebat: ſed omnia membra pervagabatur. Veni ad eum Domitiani temporibus, in ſuburbano jacentem. Servi è cubiculo receſſerunt. Habebat enim hoc moris, quoties intraſſet fidelior amicus, quinetiam uxor, quanquam omnis ſecreti capaciſſima, digrediebatur. *Circumtulit oculos, & cur* (inquit) *me putas hos tantos dolores tamdiu ſuſtinere? ut, ſcilicet*

isti latroni vel uno die superſim. Dediſſes huic animo par corpus, feciſſet quod optabat. Affuit tamen Deus voto, cujus ille compos, ut jam ſecurus liberque moriturus, multa illa vitæ, ſed minora retinacula abrupit. Increverat valetudo, quam temperantia mitigare tentavit; perſeverantem conſtantia fugit. Jam dies alter, tertius, quartus, abſtinebat cibo. Miſit ad me uxor ejus Hiſpulla communem amicum C. Geminium cum triſtiſſimo nuntio, deſtinaſſe Corœlium mori: nec aut ſuis aut filiæ precibus flecti, ſolum ſupereſſe me, à quo revocari poſſet ad vitam. Cucurri: perveneram in proximum, cum mihi ab eadem Hiſpulla Julius Atticus nuntiat, nihil jam, ne me quidem impetraturum: tam obſtinate magis ac magis induruiſſe. Dixerat ſane medico admoventi cibum, κέκρικα. Quæ vox quantum admirationis in animo meo, tantum deſiderii reliquit. Cogito, quo amico, quo viro caream. Implevit quidem annum ſeptimum & ſexageſimum, quæ ætas etiam robuſtiſſimis ſatis longa eſt, Scio. Evaſit perpetuam valetudinem, Scio. Deceſſit ſuperſtitibus ſuis, florente republica, quæ illi omnibus ſuis charior erat, & hoc ſcio. Ego tamen, tan-

quam & juvenis & fortiſſimi morte doleo: doleo autem, licet me imbecillum putes, meo nomine. Amiſi enim, amiſi vitæ meæ teſtem, rectorem, magiſtrum. In ſumma dicam, quod recenti dolore contubernali meo Calviſio dixi, Vereor ne negligentius vivam. Proinde adhibe ſolatia mihi: non hæc, *Senex erat*, *Infirmus erat* (hæc enim novi) ſed nova aliqua, ſed magna, quæ audierim nunquam, legerim nunquam. Nam quæ audivi, quæ legi, ſponte ſuccurrunt, ſed tanto dolore ſuperantur. Vale.

XIII. C. PLINIUS SOSIO SENECIONI S.

MAGNUM proventum poëtarum annus hic attulit. Toto menſe Aprili nullus fere dies, quo non recitaret aliquis. Juvat me, quod vigent ſtudia, proferunt ſe ingenia hominum, & oſtentant: tametſi ad audiendum pigre coitur. Plerique in ſtationibus ſedent, tempuſque audiendis fabulis conterunt, ac ſubinde ſibi nuntiari jubent, an jam recitator intraverit, an dixerit præfationem, an ex magna parte evolverit librum: tum demum, ac tunc quoque lente,

cunctanterque veniunt, nec tamen permanent, sed ante finem recedunt: alii dissimulanter & furtim, alii simpliciter & libere. At hercule memoria parentum, Claudium Cæsarem ferunt, cum in Palatio spatiaretur, audissetque clamorem, causam requisisse: cumque dictum esset, recitare Nonianum, subitum recitanti inopinatumque venisse. Nunc otiosissimus quisque multo ante rogatus, & identidem admonitus, aut non venit, aut, si venit, queritur se diem, quia non perdiderit, perdidisse. Sed tanto magis laudandi probandique sunt, quos à scribendi recitandique studio hæc auditorum vel desidia vel superbia non retardat. Equidem prope nemini defui: erant sane plerique amici. Neque enim fere est quisquam qui studia, ut non simul & nos amet. His ex causis longius, quam destinaveram, tempus in urbe consumpsi. Possum jam repetere secessum, & scribere aliquid, quod non recitem, ne videar, quorum recitationibus affui, non auditor fuisse, sed creditor. Nam ut in cæteris rebus, ita in audiendi officio perit gratia, si reposcatur. Vale.

XIV. C. PLINIUS JUNIO MAURICO SUO S.

PETIS, ut fratris tui filiæ profpiciam maritum, quod merito mihi potiffimum injungis. Scis enim quantopere fummum illum virum fufpexerim dilexerimque: quibus ille adolefcentiam meam exhortationibus foverit, quibus etiam laudibus ut laudandus viderer, effecerit. Nihil eft, quod à te mandari mihi aut majus aut gratius, nihil quod honeftius à me fufcipi poffit, quam ut eligam juvenem, ex qua nafci nepotes Aruleno Ruftico deceat. Qui quidem diu quærendus fuiffet, nifi paratus & quafi provifus effet Minutius Acilianus, qui me, ut juvenis juvenem (eft enim minor pauculis annis) familiariffime diligit, reveretur ut fenem. Nam ita à me formari & inftitui cupit, ut ego à vobis folebam. Patria eft ei Brixia, ex illa noftra Italia, quæ multum adhuc verecundiæ, frugalitatis, atque etiam rufticitatis antiquæ retinet ac fervat. Pater Municius Macrinus, equeftris ordinis princeps, quia nihil altius voluit, allectus à Divo Vefpafiano inter prætorios, ho-

neſtam quietem huic noſtræ ambitioni dicam an dignitati, conſtantiſſime prætulit. Habet aviam maternam Serranam Proculam è municipio Patavino. Noſti loci mores. Serrana tamen Patavinis quoque ſeveritatis exemplum eſt. Contigit & avunculus ei P. Acilius, gravitate, prudentia, fide prope ſingulari. In ſumma, nihil erit in domo tota, quod non tibi tanquam in tua placeat. Aciliano vero ipſi plurimum vigoris, & induſtriæ: quanquam in maxima verecundia quæſturam, tribunatum, præturam honeſtiſſime percucurrit, ac jam pro ſe tibi neceſſitatem ambiendi remiſit. Eſt illi facies liberalis, multo ſanguine, multo rubore ſuffuſa. Eſt ingenua totius corporis pulchritudo, & quidam Senatorius decor: quæ ego nequaquam arbitror negligenda. Debet enim hoc caſtitati puellarum quaſi præmium dari. Neſcio, an adjiciam, eſſe patri ejus amplas facultates. Nam cum imaginor vos, quibus quærimus generum, ſilendum de facultatibus puto, cum publicos mores, atque etiam leges civitatis intueor, quæ vel inprimis cenſus hominum ſpectandos arbitrantur, ne id quidem prætereundum videtur. Et ſane de poſteris, & his plu-

ribus, cogitanti, hic quoque in conditionibus deligendis ponendus eſt calculus. Tu fortaſſe me putes indulſiſſe amori meo, ſupraque iſta, quam res patitur ſuſtuliſſe: at ego fide mea ſpondeo, futurum ut omnia longe ampliora, quam à me prædicantur, invenias. Diligo quidem adoleſcentem ardentiſſime, ſicut meretur. Sed hoc ipſum amantis eſt; non onerare eum laudibus. Vale.

XV. C. PLINIUS SEPTITIO CLARO SUO S.

Heus tu, promittis ad cœnam, nec venis. Dicitur jus, ad aſſem impendium reddes, nec id modicum. Paratæ erant, lactucæ ſingulæ, cochleæ ternæ, ova bina, alica cum mulſo & nive, (nam hanc quoque computabis, immo hanc inprimis, quæ perit in ferculo) olivæ Bæticæ, cucurbitæ, bulbi, alia mille non minus lauta. Audiſſes comœdum, vel lectorem, vel lyriſten, vel, quæ mea liberalitas, omnes. At tu, apud, neſcio, quem, oſtrea, vulvas, echinos, Gaditana maluiſti. Dabis pœnas, non dico quas. Dure feciſti. Invidiſti, neſcio an tibi, certe mihi, ſed tamen & tibi. Quantum nos

lusissemus, risissemus, studuissemus. Potes apparatius cœnare apud multos: nusquam hilarius, simplicius, incautius: in summa, experire. Et, nisi postea te aliis potius excusaveris, mihi semper excusa. Vale.

XVI. C. PLINIUS EURITIO SUO S.

AMABAM Pompejum Saturninum, hunc dico nostrum: laudabamque ejus ingenium, etiam antequam scirem, quam varium, quam flexibile, quam multiplex esset; nunc vero totum me tenet, habet, possidetque. Audivi causas agentem acriter & ardenter, nec minus polite, & ornate, sive meditata, sive subita proferret. Adsunt aptæ, crebræque sententiæ, gravis & decora constructio, sonantia verba & antiqua. Omnia hæc mire placent. Cum impetu quodam, & fulmine prævehuntur: placent si retractentur. Senties quod ego, cum orationes ejus in manus sumpseris, quas facile cuilibet veterum, quorum est æmulus, comparabis. Idem tamen in historia tibi magis satisfaciet vel brevitate, vel luce, vel suavitate, vel splendore, etiam & sublimitate narrandi. Nam in con-

cionibus eadem, quæ in orationibus, vis eſt: preſſior tamen, & circumſcriptior, & adductior. Præterea facit verſus, quales Catullus meus aut Calvus. Quantum illis leporis, dulcedinis, amaritudinis, amoris inſerit! ſane, ſed data opera molliuſculos leviuſculoſque, duriuſculos quoſdam: & hoc, quaſi Catullus meus aut Calvus. Legit mihi nuper epiſtolas, quas uxoris eſſe dicebat. Plautum, vel Terentium metro ſolutum legi credidi, quæ ſive uxoris ſunt ut affirmat, ſive ipſius, ut negat, pari gloria dignus eſt, qui aut illa componat, aut uxorem, quam virginem accepit, tam doctam, politamque reddiderit. Eſt ergo mecum per diem totum, eundem antequam ſcribam, eundem cum ſcripſi, eundem etiam, cum remittor, non tanquam eundem lego. Quod te quoque, ut facias & hortor & moneo: neque enim debet operibus ejus obeſſe, quod vivit. An ſi inter eos quos nunquam vidimus floruiſſet, non ſolum libros ejus, verum etiam imagines conquireremus: ejuſdem nunc honor præſentis & gratia quaſi ſatietate langueſcet? At hoc pravum malignumque eſt, non admirari hominem admiratione digniſſimum, quia videre, alloqui,

audire, complecti: nec laudare tantum, verum etiam amare contingit. Vale.

XVII. C. PLINIUS CORN. TITIANO SUO S.

Est adhuc curæ hominibus fides & officium. Sunt, qui defunctorum quoque amicos agant. Titinius Capito ab Imperatore noſtro impetravit, ut ſibi liceret ſtatuam L. Syllani in foro ponere. Pulchrum, & magna laude dignum amicitia principis in hoc uti, quantumque gratia valeas, aliorum honoribus experiri. Eſt omnino Capitoni in uſu, claros viros colere. Mirum eſt, qua religione, quo ſtudio imagines Brutorum, Caſſiorum, Catonum domi, ubi poteſt, habeat. Idem clariſſimi cujuſque vitam egregiis carminibus exornat. Scias ipſum plurimis virtutibus abundare, qui alienas ſic amat. Redditus eſt L. Syllano debitus honor, cujus immortalitati Capito proſpexit pariter, & ſuæ. Neque enim magis decorum & inſigne eſt, ſtatuam in foro populi Romani habere, quam ponere. Vale.

XVIII. C. PLINIUS TRANQUILLO SUO S.

SCRIBIS te perterritum ſomnio, vereri ne quid adverſi in actione patiaris. Rogas, ut dilationem petam, & pauculos dies: certe proximum excuſem difficile eſt, ſed experiar:

—καὶ γάρ τ' ὄναρ ἐκ Διός ἐστιν.

Refert tamen, eventura ſoleas, an contraria ſomniare. Mihi reputanti ſomnium meum, iſtud quod times tu, egregiam actionem portendere videtur. Suſceperam cauſam Julii Paſtoris cum mihi quieſcenti viſa eſt ſocrus mea advoluta genibus, ne agerem, obſecrare. Et eram acturus adoleſcentulus adhuc: eram in quadruplici judicio: eram contra potentiſſimos civitatis, atque etiam Cæſaris amicos: quæ ſingula excutere mentem mihi poſt tam triſte ſomnium poterant. Egi tamen, λογισάμενος illud,

Εἷς οἰωνὸς ἄριστος ἀμύνεσθαι περὶ πάτρης.

Nam mihi patria, & ſi quid charius patria, fides videbatur. Proſpere ceſſit: atque adeo illa actio mihi aures hominum, illa januam famæ patefecit. Proinde diſpice, an tu quoque ſub

hoc exemplo somnium istud in bonum vertas: aut, si tutius putas illud cautissimi cujusque præceptum. Quod dubitas ne feceris; id ipsum rescribe. Ego aliquam stropham inveniam, agamque causam tuam, ut ipsam agere, cum tu voles, possis. Est enim sane alia ratio tua, alia mea fuit. Nam judicium centumvirale differri nullo modo, istud ægre quidem, sed tamen potest. Vale.

XIX. C. PLINIUS ROMANO FIRMO SUO S.

MUNICEPS tu meus, & condiscipulus, & ab ineunte ætate contubernalis: pater tuus & matri, & avunculo meo, mihi etiam quantum ætatis diversitas passa est, familiaris: magnæ & graves causæ, cur suscipere & augere dignitatem tuam debeam. Esse autem tibi centum millium censum, satis indicat, quod apud nos decurio es. Igitur, ut te non decurione solum, verum etiam equite Romano perfruamur, offero tibi ad implendas equestres facultates trecenta millia nummûm. Te memorem hujus muneris amicitiæ nostræ diuturnitas spondet. Ego ne illud quidem admoneo, quod admonere deberem, nisi

te scirem sponte facturum, ut dignitate à me data, quam modestissime, ut à me data, utare. Nam solicitius custodiendus est honor, in quo etiam beneficium amici tuendum est. Vale.

XX. C. PLINIUS CORN. TACITO SUO S.

FREQUENS mihi disputatio est cum quodam docto homine & perito, cui nihil æque in caussis agendis, ut brevitas placet: quam ego custodiendam esse confiteor, si causa permittat, alioqui prævaricatio est transire dicenda. Prævaricatio etiam, cursim & breviter attingere, quæ sint inculcanda, infigenda, repetenda. Nam plerisque longiore tractu vis quædam & pondus accedit. Utque corpori ferrum, sic oratio animo non ictu magis, quam mora imprimitur. Hic ille mecum auctoritatibus agit, ac mihi ex græcis orationes Lysiæ ostenstat, ex nostris, Gracchorum Catonisque, quorum sane plurimæ sunt circumcisæ & breves. Ego Lysiæ Demosthenem, Æschinem, Periclem, multosque præterea: Gracchis, & Catoni, Pollionem, Cæsarem, Cælium, & inprimis Marcum Tullium oppono, cujus oratio optima fertur esse, quæ maxima. Et hercule, ut aliæ

bonæ res, ita bonus liber quifque melior eft, quo major. Vides ut ftatuas, figna, picturas, hominum denique, multorumque animalium formas, arborum etiam, fi modo fint decoræ, nihil magis, quam amplitudo commendet. Idem orationibus evenit: quin etiam voluminibus ipfis auctoritatem quandam & pulchritudinem adjicit magnitudo. Hæc ille, multaque alia, quæ à me in eandem fententiam folent dici, ut eft in difputando incomprehenfibilis & lubricus, ita eludit, ut contendat hos ipfos, quorum orationibus nitor, pauciora dixiffe, quam ediderint. Ego contra puto. Teftes funt multæ multorum orationes, & Ciceronis pro Murena, pro Vareno: in quibus brevis & nuda quafi fubfcriptio quorundam criminum folis titulis indicatur. Ex his apparet, illum permulta dixiffe, cum ederet, omififfe. Idem pro Cluentio ait, *fe totam caufam veteri inftituto folum perorafſe*, & pro Cornelio *quatriduo egiffe:* ne dubitare poffimus, quæ per plures dies, ut neceffe erat, latius dixerit, poftea recifa, ac purgata in unum librum, grandem quidem, unum tamen, coarctaffe. At aliud eft actio bona, aliud oratio. Scio nunnullis ita videri, fed ego (forfitan fallor)

perſuaſum habeo, poſſe fieri, ut ſit actio bona, quæ non ſit bona oratio: non poſſe non bonam actionem eſſe, quæ ſit bona oratio. Eſt enim oratio actionis exemplar, & quaſi ἀρχέτυπον. Ideo in optima quaque mille figuras extemporales invenimus; in his etiam, quas tantum editas ſcimus, ut in Verrem, *Artificem quemnam? recte admones. Polycletum eſſe dicebant.* Sequitur ergo, ut actio ſit abſolutiſſima, quæ maxime orationis ſimilitudinem expreſſerit, ſi modo juſtum & debitum tempus accipiat: quod ſi negetur, nulla orationis, maxima judicis culpa eſt. Adſunt huic opinioni meæ leges, quæ longiſſima tempora largiuntur, nec brevitatem dicentibus, ſed copiam, hoc eſt, diligentiam, ſuadent: quam præſtare niſi in anguſtiſſimis cauſis non poteſt brevitas. Adjiciam, quod me docuit uſus, magiſter egregius, frequenter egi, frequenter judicavi, frequenter in conſilio fui. Aliud alios movet, ac plerumque parvæ res maximas trahunt: varia ſunt hominum judicia, variæ voluntates: inde qui eandem cauſam ſimul audierunt, ſæpe diverſum, interdum idem, ſed ex diverſis animi motibus ſentiunt. Præterea ſuæ quiſque inventioni favet, & quaſi fortiſſimum complectitur, cum ab alio dictum

eſt, quod ipſe prævidit. Omnibus ergo dandum eſt aliquid, quod teneant, quod agnoſcant. Dixit aliquando mihi Regulus, cum ſimul adeſſemus: *Tu omnia, quæ ſunt in cauſa, putas exequenda: ego jugulum ſtatim video, hunc premo* (premat ſane quod elegit, ſed in eligendo frequenter errant.) Reſpondi, poſſe fieri, ut genu eſſet, aut tibia, aut talus, ubi ille jugulum putaret. At ego, (inquam) qui jugulum perſpicere non poſſum, omnia pertento, omnia experior, *πάντα* denique λίθον *κινῶ*. Utque in agricultura non vineas tantum, verum etiam arbuſta; nec arbuſta tantum, verum etiam campos curo, & exerceo: utque in ipſis campis non far, aut ſiliginem ſolam, ſed hordeum, fabam, cæteraque legumina ſero; ſic in actione plura quaſi ſemina latius ſpargo, ut quæ provenerint, colligam. Neque enim minus imperſpicua, incerta, fallaciaque ſunt judicum ingenia, quam tempeſtatum, terrarumque. Nec me præterit ſummum oratorem Periclem ſic à comico Eupolide laudari,

—— *πρὸς δέ γ' αὖ τούτῳ τάχ' ἡ*
Π*αθώ τις ἐπεκάθητο τοῖσι χείλεσιν.*
Ο*ὕτως ἐκήλει, καὶ μόνος τῶν ῥητόρων,*
Τ*ὸ κέντρον ἐγκατέλιπε τοῖς ἀκροωμένοις.*

Verum huic ipsi Pericli nec illa πειθὼ, nec illud ἐκήλει brevitate, vel velocitate, vel utraque (differunt enim) sine facultate summa contigisset. Nam delectare, persuadere, copiam dicendi spatiumque desiderant: relinquere vero aculeum in audientium animis, is demum potest, qui non pungit, sed infigit. Adde, quæ de eodem Pericle comicus alter,

Ἤστραπτ᾽ ἐβρόντα, ξυνεκύκα τὴν Ἑλλάδα.

Non enim amputata oratio & abscissa, sed lata, & magnifica, & excelsa tonat, fulgurat, omnia denique perturbat ac miscet. Optimus tamen modus est, quis negat? sed non minus non servat modum, qui infra rem quam qui supra: qui adstrictius, quam qui effusius dicit. Itaque audis frequenter, ut illud immodice & redundanter, ita hoc jejune & infirme. Alius excessisse materiam, alius dicitur non implesse: æque uterque, sed ille imbecillitate, hic viribus peccat. Quod certe etsi non limatioris, majoris tamen ingenii vitium est. Nec vero cum hæc dico, illum Homericum ἀμετροεπῆ probo, sed hunc,

Καὶ ἔπεα νιφάδεσσιν ἐοικότα χειμερίοισιν:

non quia non & ille mihi validissime placeat,

παῦρα μὲν, ἀλλὰ μάλα λιγέως. Si tamen detur electio, illam orationem similem nivibus hybernis, id est, crebram, assiduam & largam, postremo divinam & cœlestem volo. At est gratior multis actio brevis. Est quidem; sed inertibus, quorum delicias desidiamque, quasi judicium, respicere ridiculum est. Nam si hos in consilio habeas, non solum satius est breviter dicere, sed omnino non dicere. Hæc est adhuc sententia mea, quam mutabo, si dissenseris tu; Sed plane cur dissentias, explices rogo. Quamvis enim cedere auctoritate tuæ debeam, rectius tamen arbitror in tanta re, ratione quam auctoritate superari. Proinde, si non errare videor, id ipsum quam voles brevi epistola, sed tamen scribe: confirmabis enim judicium meum; si vero errare, longissimam para. Non corrupi te, qui tibi, si mihi accederes, brevis epistolæ necessitatem; si dissentires, longissimæ, imposui. Vale.

XXI. C. PLINIUS PATERNO SUO S.

Ut animi tui judicio, sic oculorum plurimum tribuo: non quia multum, ne tibi placeas, sed

quia tantum quantum ego, ſapis: quanquam hoc quoque multum eſt. Omiſſis jocis, credo decentes eſſe ſervos, qui ſunt empti mihi ex conſilio tuo: ſupereſt ut frugi ſint: quod de venalibus, melius auribus, quam oculis judicatur. Vale.

XXII. C. PLINIUS CATILIO SEVERO SUO S.

DIU jam in urbe hæreo, & quidem attonitus. Perturbat me longa & pertinax valetudo Titi Ariſtonis, quem ſingulariter & miror & diligo. Nihil eſt enim illo gravius, ſanctius, doctius, ut mihi non unus homo ſed literæ ipſe omneſque bonæ artes in uno homine ſummum periculum adire videantur. Quam peritus ille & privati juris & publici? quantum rerum? quantum exemplorum? quantum antiquitatis tenet? nihil eſt, quod diſcere velis, quod ille docere non poſſit. Mihi certe, quoties aliquid abditum quæro, ille theſaurus eſt. Jam quanta ſermonibus ejus fides? quanta auctoritas? quam preſſa & decora cunctatio? quid eſt, quod non ſtatim ſciat? & tamen plerumque hæſitat, dubi-

tat diverſitate rationum, quas acri magnoque judicio ab origine cauſiſque primis repetit, diſcernit, expendit. Ad hæc quam parcus in victu? quam modicus in cultu? Soleo ipſum cubiculum ejus ipſumque lectum, ut imaginem quandam priſcæ frugalitatis aſpicere. Ornat hæc magnitudo animi, quæ nihil ad oſtentationem, omnia ad conſcientiam refert: recteque facti, non ex populi ſermone mercedem, ſed ex facto petit. In ſumma, non facile quis quenquam ex iſtis qui ſapientiæ ſtudium habitu corporis præferunt, huic viro compararit. Non quidem gymnaſia ſectatur, aut porticus, nec diſputationibus longis aliorum otium ſuumque delectat: ſed in toga, negotiiſque verſatur; multos advocatione, plures conſilio juvat. Nemini tamen iſtorum caſtitate, pietate, juſtitia: fortitudine, etiam primo loco ceſſerit. Mirareris, ſi intereſſes, qua patientia hanc ipſam valetudinem toleret, ut dolori reſiſtat, ut ſitim differat, ut incredibilem febrium ardorem immotus opertuſque tranſmittat. Nuper me, paucoſque mecum, quos maxime diligit, advocavit, rogavitque ut medicos conſuleremus de ſumma valetudinis, ut, ſi eſſet inſuperabilis, ſponte exiret

è vita: ſin tantum difficilis, & longa, reſiſteret, maneretque. Dandum enim precibus uxoris, dandum filiæ lacrymis, dandum etiam nobis amicis, ne ſpes noſtras, ſi modo non eſſent inanes, voluntaria morte defereret. Id ego arduum inprimis, & præcipua laude dignum puto. Nam impetu quodam, & inſtinctu procurrere ad mortem, commune cum multis: deliberare vero, & cauſas ejus expendere, utque ſuaſerit ratio, vitæ mortiſque conſilium ſuſcipere, vel ponere, ingentis eſt animi. Et medici quidem ſecunda nobis pollicentur: Supereſt ut promiſſis Deus adnuat, tandemque me hac ſolicitudine exſolvat; qua liberatus, Laurentinum meum, hoc eſt libellos & pugillares, ſtudioſumque otium repetam. Nunc enim nihil legere, nihil ſcribere, aut aſſidenti vacat, aut anxio libet. Habes, quid timeam, quid optem, quid etiam in poſterum deſtinem. Tu quid egeris, quid agas, quid velis agere, invicem nobis, ſed latioribus epiſtolis, ſcribe. Erit confuſioni meæ non mediocre ſolatium, ſi tu nihil quereris. Vale.

XXIII. C. PLINIUS POMPEJO FALCONI SUO S.

CONSULIS, an exiſtimem te in Tribunatu cauſas agere decere? Plurimum refert quid eſſe Tribunatum putes: inanem umbram, & ſine honore nomen, an poteſtatem ſacroſanctam, & quam in ordinem cogi, ut à nullo, ita ne à ſe quidem deceat. Ipſe cum Tribunus eſſem, erraverim fortaſſe, qui me eſſe aliquid putavi; ſed tanquam eſſem, abſtinui cauſis agendis: primum, quod deforme arbitrabar, cui aſſurgere, cui loco cedere omnes oporteret, hunc omnibus ſedentibus ſtare: & qui jubere poſſet tacere quemcunque, huic ſilentium clepſydra indici, & quem interfari nefas eſſet, hunc etiam convitia audire, & ſi inulta pateretur, inertem: ſi ulciſceretur, inſolentem videri. Erat hic quoque æſtus ante oculos, ſi forte me appellaſſet, vel ille cui adeſſem, vel ille quem contra intercederem, & auxilium ferrem, an quieſcerem ſileremque, & quaſi ejurato magiſtratu privatum ipſe me facerem. His rationibus motus, malui me tribunum omnibus exhibere, quam paucis

advocatum. Sed tu (iterum dicam) plurimum intereſt, quid eſſe tribunatum putes: quam perſonam tibi imponas, quæ ſapienti viro ita aptanda eſt, ut perferatur. Vale.

XXIV. C. PLINIUS BEBIO HISPANO SUO S.

TRANQUILLUS, contubernalis meus, vult emere agellum, quem venditare amicus tuus dicitur. Rogo cures quanti æquum eſt emat. Ita enim delectabit emiſſe. Nam mala emptio ſemper ingrata eſt, eo maxime, quod exprobrare ſtultitiam domino videtur. In hoc autem agellò (ſi modo arriſerit pretium) Tranquilli mei ſtomachum multa ſolicitant, vicinitas urbis, opportunitas viæ, mediocritas villæ, modus ruris, qui advocet magis, quam diſtringat. Scholaſticis porro, ut hic eſt, ſufficit abunde tantum ſoli, ut relevare caput, reficere oculos, reptare per limitem, unamque ſemitam terere, omneſque viticulas ſuas noſſe & numerare arbuſculas poſſint. Hæc tibi expoſui, quo magis ſcires, quantum ille eſſet mihi, quantum ego tibi debiturus, ſi prædiolum iſtud quod com-

mendatur his dotibus, tam ſalubriter emerit, ut pœnitentiæ locum non relinquat. Vale.

C. PLINII CÆCILII SECUNDI EPISTOLARUM

LIBER SECUNDUS.

I. C. PLINIUS SECUNDUS VOCONIO ROMANO SUO S.

Post aliquot annos insigne, atque etiam memorabile populi Romani oculis spectaculum exhibuit publicum funus Virginii Rufi, maximi & clarissimi civis, & perinde fœlicis. Triginta annis gloriæ suæ supervixit. Legit scripta de se carmina, legit historias, & posteritati suæ interfuit. Perfunctus est tertio consulatu, ut summum fastigium privati hominis impleret, cum principis noluisset. Cæsares, quibus suspectus, atque etiam invisus virtutibus fuerat, evasit: reliquit incolumem optimum atque amicissimum, tanquam ad hunc ipsum honorem publici funeris reservatus. Annum tertium & octogesimum excessit in altissima tranquillitate, pari veneratione. Usus est firma valetudine, nisi quod solebant ei manus tremere,

citra dolorem tamen: aditus tantum mortis durior longiorque, ſed hic ipſe laudabilis. Nam cum vocem præpararet, acturus in conſulatu principi gratias, liber, quem forte acceperat grandiorem, & ſeni & ſtanti ipſo pondere elapſus eſt. Hunc dum conſequitur colligitque, per læve & lubricum pavimentum fallente veſtigio cecidit, coxamque fregit, quæ parum apte collocata, reluctante ætate, male coiit. Hujus viri exequiæ magnum ornamentum principi, magnum ſeculo, magnum etiam foro & roſtris attulerunt. Laudatus eſt à conſule Cornelio Tacito. Nam hic ſupremus fœlicitati ejus cumulus acceſſit, laudator eloquentiſſimus, & ille quidem plenus annis abiit, plenus honoribus, illis etiam quos recuſavit. Nobis tamen quærendus ac deſiderandus eſt, ut exemplar ævi prioris: mihi vero præcipue, qui illum non ſolum publice, ſed etiam privatim quantum admirabar, tantum diligebam. Primum, quod utrique eadem regio, municipia finitima, agri etiam poſſeſſioneſque conjunctæ. Præterea quod ille tutor mihi relictus, affectum parentis exhibuit. Sic candidatum me ſuffragio ornavit, ſic ad omnes honores meos ex ſeceſſibus accur-

rit, cum jam pridem ejusmodi officiis renunciasset, sic illo die, quo sacerdotes solent nominare, quos dignissimos sacerdotio judicant, me semper nominabat. Quinetiam in hac novissima valetudine, veritus, ne forte inter quinqueviros crearetur, qui minuendis publicis sumptibus judicio Senatus constituebantur, cum illi tot amici senes, consularesque superessent, me hujus ætatis, per quem excusaretur, elegit, his quidem verbis: *Etiamsi filium haberem, tibi mandarem.* Quibus ex causis necesse est tanquam immaturam mortem ejus in sinu tuo defleam: si tamen fas est aut flere, aut omnino mortem vocare, qua tanti viri mortalitas magis finita, quam vita est. Vivit enim, vivetque semper, atque etiam latius in memoria hominum & sermone versabitur, postquam ab oculis recessit. Volui tibi multa alia scribere, sed totus animus in hac una contemplatione defixus est. Virginium cogito, Virginium video, Virginium jam vanis imaginibus, recentibus tamen audio, alloquor, teneo: cui fortasse cives aliquos virtutibus pares, & habemus & habebimus, gloria neminem. Vale.

II. C. PLINIUS PAULINO SUO S.

IRASCOR, nec liquet mihi an debeam, ſed iraſcor. Scis, quam ſit amor iniquus interdum, impotens ſæpe, μικραίτιος ſemper. Hæc tamen cauſa magna eſt, neſcio an juſta: ſed ego tanquam non minus juſta, quam magna ſit, graviter iraſcor, quod à te tamdiu literæ nullæ. Exorare me potes uno modo, ſi nunc ſaltem plurimas, & longiſſimas miſeris. Hæc mihi ſola excuſatio vera, cæteræ, falſæ videbuntur. Non ſum auditurus: *Non eram Romæ*, vel *occupatior eram*. Illud enim nec dii ſinant, ut infirmior. Ipſe ad villam partim ſtudiis, partim deſidia fruor, quorum utrumque ex otio naſcitur. Vale.

III. C. PLINIUS NEPOTI SUO S.

MAGNA Iſæum fama præceſſerat, major inventus eſt. Summa eſt facultas, copia, ubertas. Dicit ſemper ex tempore, ſed tanquam diu ſcripſerit. Sermo Græcus, immo Atticus. Præfationes terſæ, graciles, dulces, graves interdum, & erectæ. Poſcit controverſias plures,

electionem auditoribus permittit, sæpe etiam partes: surgit, amicitur, incipit. Statim omnia, ac pene pariter ad manum. Sensus reconditi, occursant verba, sed qualia: quæsita, & exculta. Multa lectio in subitis, multa scriptio elucet, procemiatur apte, narrat aperte, pugnat acriter, colligit fortiter, ornat excelse: Postremo docet, delectat, afficit, (quod maxime dubites) crebra ἐνθυμήματα καὶ νοήματα, crebri syllogismi, circumscripti & effecti: quod stilo quoque assequi magnum est. Incredibilis memoria, repetit altius quæ dixit ex tempore, ne verbo quidem labitur. Ad tantam ἕξιν studio & exercitatione pervenit. Nam diebus & noctibus nihil aliud agit, nihil audit, nihil loquitur. Annum sexagesimum excessit, & adhuc scholasticus tantum est. Quo genere hominum nihil aut simplicius aut sincerius aut melius. Nos enim, qui in foro verisque litibus terimur, multum malitiæ, quamvis nolimus, addiscimus. Schola & auditorium, ut ficta causa, ita res inermis innoxia est: nec minus fœlix, senibus præsertim. Nam quid in senectute fœlicius, quam quod dulcissimum est in juventa? Quare ego Isæum non disertissimum tantum,

verum etiam beatiſſimum judico, quem tu niſi cognoſcere concupiſcis, ſaxeus ferreuſque es. Proinde ſi non ob alia, noſque ipſos, at certe ut hunc audias veni. Nunquamne legiſti Gaditanum quendam Titi Livii nomine gloriaque commotum, ad viſendum eum ab ultimo terrarum orbe veniſſe, ſtatimque ut viderat abiiſſe? ἀφιλόκαλον, illiteratum, iners, ac pene etiam turpe eſt, non putare tanti cognitionem, qua nulla eſt jucundior, nulla pulchrior, nulla denique humanior. Dices, *Habeo hîc, quos legam, non minus diſertos.* Etiam: ſed legendi ſemper occaſio eſt, audiendi non ſemper. Præterea multo magis, (ut vulgo dicitur) viva vox afficit. Nam licet acriora ſint, quæ legas, altius tamen in animo ſedent, quæ pronunciatio, vultus, habitus, geſtus etiam dicentis adfigit. Niſi vero falſum putamus illud Æſchinis, qui cum legiſſet Rhodiis orationem Demoſthenis, admirantibus cunctis, adjeciſſe fertur, τί δὲ εἰ αὐτοῦ τοῦ θηρίου (τὰ αὐτοῦ ῥήματα βοῶντος) ἀκηκόατε. Et erat Æſchines, ſi Demoſtheni credimus, μεγαλοφωνότατος: fatebatur tamen longe melius eadem illa pronunciaſſe ipſum qui pepe-

rerat. Quæ omnia huc tendunt; ut audias Isæum: vel ideo tantum, ut audieris.

IV. C. PLINIUS CALVINÆ S.

Si pluribus pater tuus, vel uni cuilibet alii quam mihi, debuisset, fuisset fortasse dubitandum, an adires hæreditatem etiam viro gravem: cum vero ego ductus adfinitatis officio, dimissis omnibus, qui, non dico molestiores, sed diligentiores erant, creditor solus extiterim: cumque vivente eo nubenti tibi in dotem centum millia contulerim, præter eam summam, quam pater tuus, quasi de meo dixit (erat enim solvenda de meo) magnum habes facilitatis meæ pignus, cujus fiducia debes famam defuncti pudoremque suscipere, ad quod ne te verbis magis quam rebus horter, quicquid mihi pater tuus debuit, acceptum tibi ferri jubeo. Nec est, quod verearis, ne sit mihi ista onerosa donatio. Sunt quidem omnino nobis modicæ facultates, dignitas sumptuosa, reditus propter conditionem agellorum, nescio minor, an incertior, sed quod cessat ex reditu, frugalitate suppletur, ex qua

tu curam tuam admoveris, interim iſtis, mox iis quæ ſequentur. Dices te non poſſe ſatis diligenter id facere, niſi prius totam actionem cognoveris. Fateor: in præſentia tamen & iſta tibi familiariora fient, & quædam ex his talia erunt, ut per partes emendari poſſint. Etenim ſi avulſum ſtatuæ caput, aut membrum aliquod inſpiceres, non tu quidem ex illo poſſes congruentiam æqualitatemque deprehendere, poſſes tamen judicare an idipſum ſatis elegans eſſet. Nec alia ex cauſa principia librorum circumferuntur, quam quia exiſtimatur pars aliqua etiam ſine cæteris eſſe perfecta. Longius me provexit dulcedo quædam tecum loquendi. Sed jam finem faciam, ne modum quem etiam orationi adhibendum puto, in epiſtola excedam. Vale.

VI. C. PLINIUS AVITO S.

LONGUM eſt altius repetere, nec refert quemadmodum acciderit, ut homo minime familiaris cœnarem apud quendam ut ſibi videbatur, lautum & diligentem: ut mihi, ſordidum ſimul & ſumptuoſum. Nam ſibi & paucis

optima quædam, cæteris vilia & minuta ponebat. Vinum etiam parvulis lagunculis in tria genera defcripferat, non ut poteftas eligendi, fed ne jus effet recufandi. Et aliud fibi & nobis, aliud minoribus amicis (nam gradatim amicos habet) aliud fuis noftrifque libertis. Animadvertit qui mihi proximus recumbebat, &, an probarem, interrogavit. Negavi. Tu ergo, inquit, quam confuetudinem fequeris? Eadem omnibus pono, ad coenam enim non ad notam invito: cunctifque rebus exæquo, quos menfa & toro æquavi. Etiamne libertos? etiam: convictores enim tunc, non libertos puto. Et ille: Magno tibi conftat: Minime. Quî fieri poteft? Quia fcilicet liberti mei non idem, quod ego bibunt, fed idem ego, quod liberti. Et Hercule, fi gulæ temperes, non eft onerofum, quo utaris ipfe, communicare cum pluribus. Illa ergo reprimenda, illa quafi in ordinem redigenda eft, fi fumptibus parcas, quibus aliquanto rectius tua continentia, quam aliena contumelia confulas. Quorfum hæc? Ne tibi optimæ indolis juveni quorundam immenfa luxuria fpecie frugalitatis imponat. Convenit autem amori in te meo

quoties tale aliquid inciderit ſub exemplo præmonere, quid debeas fugere. Igitur memento, nihil magis eſſe vitandum, quam iſtam luxuriæ & ſordium novam ſocietatem: quæ cum ſint turpiſſima, diſcreta ac ſeparata, turpius junguntur. Vale.

VII. C. PLINIUS MACRINO SUO S.

Heri à Senatu Veſtricio Spurinnæ, Principe auctore triumphalis ſtatua decreta eſt: non ita ut multis, qui nunquam in acie ſteterunt, nunquam caſtra viderunt, nunquam denique tubarum ſonum niſi in ſpectaculis, audierunt: verum ut illis qui decus iſtud ſudore & ſanguine & factis aſſequebantur. Nam Spurinna Bructerum regem vi & armis induxit in regnum: oſtentatoque bello, ferociſſimam gentem (quod eſt pulcherrimum victoriæ genus) terrore perdomuit. Et hoc quidem virtutis præmium, illud ſolatium doloris accepit, quod filio ejus Cottio quem amiſit abſens, habitus eſt honor ſtatuæ. Rarum id in juvene, ſed pater hoc quoque merebatur, cujus graviſſimo vulneri magno aliquo fomento medendum fuit.

Præterea Cottius ipſe tam clarum ſpecimen indolis dederat, ut vita ejus brevis & anguſta debuerit hac veluti immortalitate proferri. Nam tanta ei ſanctitas, gravitas, auctoritas etiam, ut poſſet ſenes illos provocare virtute, quibus nunc honore adæquatus eſt. Quo quidem honore, quantum ego interpretor, non modo defuncti memoriæ, dolori patris, verum etiam exemplo proſpectum eſt. Acuent ad bonas artes juventutem: adoleſcentibus quoque (digni ſint modo) tanta præmia conſtituta: acuent principes viros ad liberos ſuſcipiendos. Et gaudia ex ſuperſtitibus, & amiſſis tam glorioſa ſolatia. His ex cauſis ſtatua Cottii publice lætor, nec privatim minus. Amavi conſummatiſſimum juvenem tam ardenter, quam nunc impatienter requiro. Erit ergo pergratum mihi hanc effigiem ejus ſubinde intueri, ſubinde reſpicere, ſub hac conſiſtere, præter hanc commeare. Etenim ſi defunctorum imagines domi poſitæ dolorem noſtrum levant, quanto magis eæ, quibus in celeberrimo loco non modo ſpecies & vultus illorum, ſed honor etiam & gloria refertur? Vale.

VIII. C. PLINIUS CANINIO SUO S.

STUDES? an piſcaris? an venaris? an ſimul omnia? poſſunt enim omnia ſimul fieri ad Larium noſtrum. Nam lacus piſcem, feras ſylvæ, quibus lacus cingitur, ſtudia altiſſimus iſte ſeceſſus affatim ſuggerunt. Sed ſive omnia ſimul, ſive aliquid facias, non poſſum dicere, invideo: angor tamen non & mihi licere, quæ ſic concupiſco, ut ægri vinum, balinea, fontes. Nunquamne hos arctiſſimos laqueos ſi ſolvere negatur, abrumpam? nunquam puto. Nam veteribus negotiis nova accreſcunt, nec tamen priora peraguntur, tot nexibus, tot quaſi catenis majus indies occupationum agmen extenditur. Vale.

IX. C. PLINIUS APOLLINARI SUO S.

ANXIUM me & inquietum habet petitio Sexti Euritii mei. Afficior cura: & quam pro me ſolicitudinem non adii, quaſi pro me altero patior: & alioquin meus pudor, mea exiſtimatio, mea dignitas in diſcrimen adducitur. Ego Sexto la-

tumclavum à Cæſare noſtro, ego quæſturam impetravi: meo ſuffragio pervenit ad jus Tribunatus petendi: quem niſi obtinet in Senatu, vereor ne decepiſſe Cæſarem videar. Proinde adnitendum eſt mihi ut talem eum judicent omnes qualem eſſe Princeps mihi credidit: quæ cauſa ſi ſtudium meum non incitaret, adjutum tamen cuperem juvenem probiſſimum, graviſſimum, eruditiſſimum, omni denique laude digniſſimum, & quidem cum tota domo. Nam pater ejus Euritius vir ſanctus, antiquus, diſertus, atque in agendis cauſis exercitatus quas ſumma fide, pari conſtantia, nec verecundia minore defendit. Habet avunculum C. Septitium, quo nihil verius, nihil ſimplicius, nihil candidius, nihil fidelius novi. Omnes me certatim, & tamen æqualiter amant: omnibus nunc ego in uno referre gratiam poſſum. Itaque prenſo amicos, ſupplico, ambio domos, ſtationeſque circumeo: quantumque vel auctoritate vel gratia, valeam, precibus experior. Te quoque obſecro, ut aliquam oneris mei partem ſuſcipere tanti putes. Reddam vicem, ſi repoſces: reddam, &, ſi non repoſces. Diligeris, coleris, frequentaris. Oſtende modo

velle te, nec deerunt, qui quod tu velis, cupiant. Vale.

X. C. PLINIUS OCTAVIO SUO S.

HOMINEM te patientem, vel potius durum, ac pene crudelem, qui tam infignes libros tam diu teneas! Quoufque & tibi & nobis invidebis? tibi, maximam laudem: nobis, voluptatem? Sine per ora hominum ferantur, iifdemque quibus lingua Romana, fpatiis pervagentur: magna etiam longaque expectatio eft: quam fruftrari adhuc & differre non debes. Enotuerunt quidam tui verfus, & invito te, clauftra tua refregerunt: hos, nifi retrahes in corpus, quandoque ut errones, aliquem cujus dicantur invenient. Habe ante oculos mortalitatem, à qua afferere te hoc uno monimento potes. Nam cætera, fragilia & caduca, non minus quam ipfi homines, occidunt definuntque. Dices, ut foles, Amici mei viderint. Opto equidem amicos tibi tam fideles, tam eruditos, tam laboriofos, ut tantum curæ intentionifque fufcipere & poffint & velint. Sed difpice ne fit parum providum, fperare ex aliis, quod tibi

ipſe non præſtes. Et de editione quidem interim, ut voles, recita ſaltem, quo magis libeat emittere: utque tandem percipias gaudium, quod ego olim pro te non temere præſumo. Imaginor enim, qui concurſus, quæ admiratio te, qui clamor, quod etiam ſilentium maneat: quo ego, cum dico vel recito, non minus quam clamore, delector. Sit modo ſilentium acre & intentum & cupidum ulteriora audiendi. Hoc fructu tanto, tam parato, deſine ſtudia tua infinita iſta cunctatione fraudare: quæ cum modum excedit, verendum eſt, ne inertiæ & deſidiæ vel etiam timiditatis nomen accipiat. Vale.

XI. C. PLINIUS ARRIANO SUO S.

SOLET eſſe gaudio tibi, ſi quid actum eſt in ſenatu dignum ordine illo. Quamvis enim quietis amore ſeceſſeris, inſidet tamen animo tuo majeſtatis publicæ cura. Accipe ergo quod per hos dies actum eſt perſonæ claritate famoſum, ſeveritate exempli ſalubre, rei magnitudine æternum. Marius Priſcus accuſantibus Afris, quibus Proconſul præfuit, omiſſa de-

fenſione judices petiit. Ego & Cornelius Tacitus adeſſe provincialibus juſſi, exiſtimavimus fidei noſtræ convenire, notum ſenatui facere, exceſſiſſe Priſcum immanitate & ſævitia, crimina quibus dari judices poſſent, cum ob innocentes condemnandos, interficiendos etiam, pecunias accepiſſet. Reſpondit Fronto Catius, deprecatuſque eſt: ne quid ultra repetundarum legem quæreretur, omniaque actionis ſuæ vela vir movendarum lacrymarum peritiſſimus, quodam velut vento miſerationis implevit. Magna contentio, magni utrinque clamores, aliis cognitionem Senatus lege concluſam, aliis liberam ſolutamque dicentibus: quantumque admiſiſſet reus, tantum vindicandum. Noviſſime conſul deſignatus Julius Ferox, vir rectus & ſanctus Mario quidem judices interim cenſuit dandos: evocandos autem quibus diceretur innocentium pœnas vendidiſſe. Quæ ſententia non prævaluit modo, ſed omnino poſt tantas diſſenſiones fuit ſola frequens: adnotatumque experimentis, quod favor & miſericordia acres & vehementes primos impetus habent, paulatim conſilio & ratione, quaſi reſtincta, conſidunt. Unde evenit,

ut quod multi clamore permixto tuentur, nemo tacentibus cæteris dicere velit. Patefcit enim cum fepararis à turba, contemplatio rerum quæ turba teguntur. Venerunt qui adeffe erant juffi, Vitellius Honoratus, & Flavius Martianus: ex quibus Honoratus trecentis millibus exilium equitis Romani, feptemque amicorum ejus ultimam pœnam: Martianus unius equitis Romani feptingentis millibus plura fupplicia arguebatur emiffe. Erat enim fuftibus cæfus, damnatus in metallum, ftrangulatus in carcere. Sed Honoratum cognitioni Senatus mors opportuna fubtraxit: Martianus inductus eft abfente Prifco. Itaque Tutius Cerealis confularis jure fenatorio poftulavit, ut Prifcus certior fieret: five quia miferabiliorem, five quia invidiofiorem fore arbitrabatur, fi præfens fuiffet, five (quod màxime credo) quia æquiffimum erat, commune crimen ab utroque defendi. Et, fi dilui non potuiffet, in utroque puniri. Dilata res eft in proximum Senatum, cujus ipfe confpectus auguftiffimus fuit. Princeps præfidebat (erat enim Conful) ad hoc Januarius menfis cum cætera, tum præcipue Senatorum frequentia celeberrimus: præterea

caufæ amplitudo, auctaque dilatione expectatio, & fama, infitumque mortalibus ftudium magna & inufitata nofcendi, omnes undique exciverat. Imaginare, quæ folicitudo nobis, qui metus, quibus fuper tanta re, in illo cœtu, præfente Cæfare, dicendum erat. Equidem in Senatu non femel egi: quinimmo nufquam audiri benignius foleo. Nunc me tamen, ut nova omnia novo metu permovebant. Obverfabatur præter illa, quæ fupra dixi, caufæ difficultas, ftabat modo Confularis, modo Septemvir Epulonum, jam neutrum. Erat igitur perquam onerofum accufare damnatum, quem, ut premebat atrocitas criminis, ita quafi peractæ damnationis miferatio tuebatur: utcunque tamen animum, cogitationemque collegi. Cœpi dicere, non minore audientium affenfu, quam folicitudine mea. Dixi horis pene quinque. Nam decem clepfydris, quas fpatiofiffimas acceperam, funt additæ quatuor. Adeo illa ipfa, quæ dura & adverfa dicturo videbantur, fecunda dicenti fuerunt. Cæfar quidem mihi tantum ftudium, tantam etiam curam (nimium eft enim dicere folicitudinem) præftitit, ut libertum meum poft me ftantem, fæpius admo-

neret, voci laterique consulerem, cum me vehementius putaret intendi, quam gracilitas mea perpeti posset. Respondit mihi pro Martiano Claudius Marcellinus. Missus deinde Senatus & revocatus in posterum. Neque enim jam inchoari poterat actio, nisi ut noctis interventu scinderetur. Postero die dixit pro Mario Salvius Liberalis, vir subtilis, dispositus, acer, disertus, in illa vero causa omnes artes suas protulit. Respondit Cornelius Tacitus eloquentissime &, quod eximium orationi ejus inest, σεμνῶς. Dixit pro Mario rursus Fronto Catius insigniter: utque jam locus ille poscebat, plus in precibus temporis, quam in defensione consumpsit. Hujus actionem vespera inclusit: non tamen sic, ut abrumperet. Itaque in tertium diem probationes exierunt. Jam hoc ipsum pulchrum & antiquum, Senatum nocte dimitti, triduo vocari, triduo contineri. Cornutus Tertullus Cos. designatus, vir egregius, & pro veritate firmissimus, censuit septingenta millia, quæ acceperat Marius, ærario inferenda, Mario urbe Italiaque interdicendum: Martiano hoc amplius, Africa. In fine sententiæ adjecit, Quod ego & Tacitus in-

juncta advocatione diligenter fortiterque functi essemus, arbitrari senatum, ita nos fecisse, ut dignum mandatis partibus fuerit. Assenserunt Consules designati, omnes etiam consulares usque ad Pompejum Collegam: ille & septingenta millia, quæ acceperat Marius, ærario inferenda, & Martianum in quinquennium relegandum, Marium repetundarum pœnæ, quam jam passus esset, censuit relinquendum. Erant in utraque sententia multi, fortasse etiam plures in hac vel solutiore vel molliore. Nam quidam ex illis quoque, qui Cornuto videbantur assensi, hunc qui post ipsos censuerat, sequebantur. Sed cum fieret discessio, qui sellis Consulum astiterant, in Cornuti sententiam ire cœperunt. Tum illi, qui se Collegæ adnumerari patiebantur, in diversum transierunt, Collega cum paucis relictus. Multum postea de impulsoribus suis, præcipue de Regulo, questus est, qui se in sententia quam ipse dictaverat, deseruisset. Est alioqui Regulo tam mobile ingenium, ut plurimum audeat, plurimum timeat. Hic finis cognitionis amplissimæ, superest tamen λατούργιον non leve, Hostilius Firminus, legatus Marii Prisci, qui permistus

causæ, graviter vehementerque vexatus est. Nam & rationibus Martiani & sermone, quem ille habuerat in ordine Leptitanorum, operam suam Prisco ad turpissimum ministerium commodasse, stipulatusque de Martiano quinquaginta millia denarium probabatur ipse: præterea accepisse sestertium decem millia, fœdissimo quidem titulo, nomine unguentarii, qui titulus à vita hominis compti semper & pumicati, non abhorrebat. Placuit censente Cornuto referri de eo proximo Senatu: tunc enim casu, incertum an conscientia, absuerat. Habes res urbanas: invicem rusticas scribe, quid arbusculæ tuæ, quid vineæ, quid segetes agant, quid oves delicatissimæ. In summa, nisi æque longam epistolam reddes, non est quod postea nisi brevissimam expectes. Vale.

XII. C. PLINIUS ARRIANO SUO S.

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΟΝ illud, quod superesse Marii Prisci causæ proxime scripseram, nescio an satis circumcisum, tamen & abrasum est. Firminus inductus in Senatum respondit crimini noto. Secutæ sunt diversæ sententiæ Consulum desig-

natorum. Cornutus Tertullus cenſuit ordine movendum: acutius Nerva, in ſortitione provinciæ rationem ejus non habendam: quæ ſententia, tanquam mitior, vicit. Cum ſit alioqui durior triſtiorque. Quid enim miſerius quam exectum & exemptum honoribus ſenatoriis, labore & moleſtia non carere? quid gravius, quam tanta ignominia affectum, non in ſolitudine latere? ſed in hac altiſſima ſpecula conſpiciendum ſe monſtrandumque præbere? Præterea, quid publice minus aut congruens, aut decorum? notatum à Senatu in Senatu ſedere? ipſiſque illis, à quibus ſit notatus, æquari? ſummotum à Proconſulatu, quia ſe in legatione turpiter geſſerat, de Proconſulibus judicare? damnatumque ſordium, vel damnare alios vel abſolvere? Sed hoc pluribus viſum eſt. Numerantur enim ſententiæ, non ponderantur: nec aliud in publico conſilio poteſt fieri, in quo nihil eſt tam inæquale, quam æqualitas ipſa. Nam cum ſit impar prudentia, par omnium jus eſt. Implevi promiſſum, priorifque epiſtolæ fidem exſolvi, quam ex ſpatio temporis jam recepiſſe te colligo. Nam & feſtinanti & diligenti tabellario dedi, niſi quid

impedimenti in via passus est. Tuæ nunc partes, ut primum illam, deinde hanc remunereris literis, quales istinc redire uberrimæ possunt. Vale.

XIII. C. PLINIUS PRISCO SUO S.

Et tu occasiones obligandi me avidissime amplecteris, & ego nemini libentius debeo. Duabus ergo de causis à te potissimum petere constitui, quod impetratum maxime cupio. Regis exercitum amplissimum, hinc tibi beneficiorum larga materia: longum prætetea tempus, quo amicos tuos exornare potuisti. Convertere ad nostros, nec hos multos. Malles tu quidem multos, sed meæ verecundiæ sufficit unus aut alter, ac potius unus. Is erit Voconius Romanus: Pater ei in equestri gradu clarus, clarior vitricus, immo pater alius. Nam huic quoque nomini pietate successit mater è primis citerioris Hispaniæ. Scis quod judicium provinciæ illius: scis quanta sit gravitas: ipse flamen proxime fuit. Hunc ego, cum simul studeremus, arcte familiariterque dilexi. Ille meus in urbe, ille in secessu contubernalis.

Cum hoc feria, cum hoc jocos miscui. Quid enim aut illo fidelius amico, aut sodale jucundius? mira in sermone, mira etiam in ore ipso vultuque suavitas. Ad hoc, ingenium excelsum, subtile, dulce, facile, eruditum in causis agendis. Epistolas quidem scribit, ut musas ipsas latine loqui credas. Amatur à me plurimum, nec tamen vincitur. Equidem juvenis statim juveni quantum potui per ætatem avidissime contuli, & nuper ab optimo Principe trium liberorum ei jus impetravi. Quod quanquam parce & cum delectu daret, mihi tamen, tanquam eligeret, indulsit. Hæc beneficia mea tueri nullo modo melius, quam ut augeam, possum. Præsertim cum ipse illa tam grate interpretetur, ut dum priora accipit, posteriora mereatur. Habes qualis, quam probatus charusque sit nobis. Quem rogo pro ingenio, pro fortuna tua exornes. Inprimis ama hominem. Nam licet tribuas ei quantum amplissimum potes, nihil tamen amplius potes amicitia tua: cujus esse eum usque in intimam familiaritatem capacem, quo magis scires, breviter tibi studia, mores, omnem denique vitam ejus expressi. Extenderem preces, nisi & tu rogari diu nolles,

& ego tota hac epiſtola feciſſem. Rogat enim & quidem efficaciſſime, qui reddit cauſas rogandi. Vale.

XIV. C. PLINIUS MAXIMO SUO S.

VERUM opinaris, diſtringor centumviralibus cauſis, quae me exercent magis quam delectant. Sunt enim pleræque parvæ & exiles. Raro incidit vel perſonarum claritate, vel negotii magnitudine inſignis. Ad hoc, perpauci, cum quibus juvet dicere. Cæteri audaces, atque etiam magna ex parte adoleſcentuli obſcuri ad declamandum huc tranſeunt, tam irreverenter & temere, ut mihi Attilius noſter expreſſe dixiſſe videatur, *Sic in foro pueros à centumviralibus cauſis auſpicari, ut ab Homero in ſcholis.* Nam hic quoque, ut illic primum cœpit eſſe, quod maximum eſt. At hercule ante memoriam meam, (majores natu ita ſolent dicere) ne nobiliſſimis quidem adoleſcentibus locus erat, niſi aliquo Conſulari producente: tanta veneratione pulcherrimum opus celebrabatur. Nunc refractis pudoris & reverentiæ clauſtris, omnia patent omnibus. Nec inducuntur, ſed irrumpunt.

Sequuntur auditores actoribus similes, conducti & redempti mancipes: convenitur in media basilica, ubi tam palam sportulæ, quam in triclinio dantur. Ex judicio in judicium pari mercede transitur. Inde jam non inurbane Σοφοκλεῖς vocantur: iisdem latinum nomen impositum est, *laudicœni*. Et tamen crescit indies fœditas utraque lingua notata. Heri duo nomenclatores mei, (habent sane ætatem eorum, qui nuper togas sumpserunt) ternis denariis ad laudandum trahebantur. Tanti constat, ut sis disertissimus. Hoc pretio quamlibet numerosa subsellia implentur, hoc ingens corona colligitur: hoc infiniti clamores commoventur, cum μεσόχορος dedit signum. Opus est enim signo apud non intelligentes, ne audientes quidem: nam plerique non audiunt, nec ulli magis laudant. Si quando transibis per Basilicam, & voles scire quomodo quisque dicat, nihil est quod tribunal ascendas, nihil quod præbeas aurem, facilis divinatio. Scito eum pessime dicere, qui laudabitur maxime. Primus hunc audiendi morem induxit Largius Licinius, hactenus tamen, ut auditores corrogaret. Ita certe ex Quintiliano, præceptore meo, audisse memini. Narrabat

ille, Affectabar Domitium Afrum, cum apud centumviros diceret graviter & lente (hoc enim illi actionis genus erat) audiit ex proximo immodicum insolitumque clamorem, admiratus reticuit: ubi silentium factum est, repetit quod abruperat: iterum clamor, iterum reticuit: & post silentium cœpit idem tertio. Novissime quis diceret, quæsivit. Responsum est, Licius. Tum intermissa causa, *Centumviri*, inquit, *hoc artificium periit*. Quod alioqui perire incipiebat, cum perisse Afro videretur: nunc vero prope funditus extinctum, & eversum est. Pudet referre, quæ, quam fracta pronunciatione dicantur: quibus, quam teneris clamoribus excipiantur. Plausus tantum, ac sola cymbala & tympana illis canticis desunt. Ululatus quidem (neque enim alio vocabulo potest exprimi, theatris quoque indecora laudatio) large supersunt. Nos tamen adhuc & utilitas amicorum, & ratio ætatis moratur, ac retinet. Veremur enim ne forte non has indignitates reliquisse, sed laborem refugisse videamur. Sumus tamen solito rariores, quod initium est gradatim desinendi. Vale.

XV. C. PLINIUS VALERIANO SUO S.

Quo modo te veteres Marsi tui? Quo modo emptio nova? placent agri, postquam tui facti sunt? Rarum id quidem, nihil tamen æque gratum est adeptis, quam concupiscentibus. Me prædia materna parum commode tractant; delectant tamen, ut materna. Alioqui longa patientia occalui. Habent hunc finem assiduæ querelæ, quod queri pudet. Vale.

XVI. C. PLINIUS ANNIANO SUO S.

Tu quidem pro cætera tua diligentia admones me, codicillos Aciliani, qui me ex parte instituit hæredem, pro non scriptis habendos, quia non sint confirmati testamento. Quod jus ne mihi quidem ignotum est, cum sit iis etiam notum, qui nihil aliud sciunt: sed ego propriam quandam legem mihi dixi, ut defunctorum voluntates, etiamsi jure deficerentur, quasi perfectas tuerer. Constat autem codicillos istos Aciliani manu scriptos. Licet ergo non sint confirmati testamento, à me tamen ut confirmati observa-

buntur. Præfertim cum delatori locus non fit. Nam fi verendum effet, ne quod ego dediffem, populus eriperet, cunctatior fortaffe, & cautior effe deberem. Cum vero liceat hæredi donare, quod in hæreditate fubfedit, nihil eft quod obftet illi meæ legi, cui publicæ leges non repugnant. Vale.

XVII. C. PLINIUS GALLO SUO S.

MIRARIS, cur me Laurentinum, vel (fi ita mavis) Laurens meum tantopere delectet? defines mirari, cum cognoveris gratiam villæ, opportunitatem loci, litoris fpatium. Decem & feptem millibus paffuum ab urbe feceffit: ut peractis, quæ agenda fuerint, falvo jam & compofito die poffis ibi manere. Aditur non una via: nam & Laurentina & Hoftienfis eodem ferunt, fed Laurentina à quartodecimo lapide, Oftienfis ab undecimo relinquenda eft. Utrinque excipit iter aliqua ex parte arenofum jumentis paulo gravius & longius, equo breve & molle. Varia hinc atque inde facies. Nam modo occurrentibus fylvis via coarctatur: modo latiffimis pratis diffunditur & patefcit. Multi greges

ovium, multa ibi equorum, boumque armenta: quæ montibus hyeme depulsa, herbis & tepore verno nitescunt. Villa usibus capax, non sumptuosa tutela. Cujus in prima parte atrium frugi, nec tamen sordidum: deinde porticus in O literæ similitudinem circumactæ, quibus parvula, sed festiva area includitur: egregium hæ adversum tempestates receptaculum: nam specularibus, ac multo magis imminentibus tectis muniuntur. Est contra medias cavædium hilare: mox triclinium satis pulchrum, quod in litus excurrit; ac siquando Africo mare impulsum est, fractis jam, & novissimis fluctibus leviter adluitur. Undique valvas, aut fenestras non minores valvis habet: atque ita à lateribus, à fronte quasi tria maria prospectat. A tergo cavædium, porticum, aream: porticum rursus, mox atrium, sylvas, & longinquos respicit montes. Hujus à læva retractius paulo cubiculum est amplum: deinde aliud minus, quod altera fenestra admittit orientem, occidentem altera retinet. Hæc & subjacens mare longius quidem, sed securius intuetur. Hujus cubiculi, & triclinii illius objectu includitur angulus, qui purissimum solem continet, & accendit. Hoc

Hybernaculum, hoc étiam Gymnáſium meorum eſt. Ibi omnes ſilent venti, exceptis, qui nubilum inducunt, & ſerenum antequam uſum loci eripiunt. Adnectitur angulo cubiculum in apſida curvatum, quod ambitum ſolis feneſtris omnibus ſequitur. Parieti ejus in bibliothecæ ſpeciem armarium inſertum eſt, quod non legendos libros, ſed lectitandos capit. Adhæret dormitorium membrum tranſitu interjacente, qui ſuſpenſus & tabulatus conceptum vaporem ſalubri temperamento huc illuc digerit & miniſtrat. Reliqua pars lateris hujus ſervorum libertorumque uſibus detinetur, pleriſque tam mundis, ut accipere hoſpites poſſint. Ex alio latere cubiculum eſt politiſſimum, deinde vel cubiculum grande, vel modica cœnatio, quæ plurimo ſole, plurimo mari lucet. Poſt hanc cubiculum cum procœtone, altitudine æſtivum, munimentis hybernum. Eſt enim ſubductum omnibus ventis. Huic cubiculo aliud, & procœton communi pariete junguntur, inde balinei, cella frigidaria, ſpatioſa & effuſa, cujus in contrariis parietibus duo baptiſteria, velut ejecta ſinuantur, abunde capacia. Si innare in proximo cogites, adjacet unctuarium hypocauſtum,

adjacet propnigeon balinei. Mox duæ cellæ magis elegantes, quam ſumptuoſæ. Cohæret calida piſcina mirifice, ex qua natantes mare aſpiciunt. Nec procul ſphæriſterium, quod calidiſſimo ſoli, inclinato jam die, occurrit. Hinc turris erigitur, ſub qua diætæ duæ, totidem in ipſa. Præterea cœnatio, quæ latiſſimum mare, longiſſimum litus, amœniſſimas villas proſpicit. Eſt & alia turris: in hac cubiculum, in quo ſol naſcitur conditurque: lata poſt apotheca & horreum. Sub hoc triclinium, quod turbati maris non niſi fragorem & ſonum patitur, eumque jam languidum ac deſinentem. Hortum & geſtationem videt qua hortus includitur. Geſtatio buxo aut rore marino, ubi deficit buxus, ambitur. Nam buxus qua parte defenditur tectis, abunde viret aperto cœlo, apertoque vento: &, quanquam longinqua aſpergine maris, inareſcit. Adjacet geſtationi interiore circuitu vinea tenera & umbroſa, nudiſque etiam pedibus mollis & cedens. Hortum morus & ficus frequens veſtit, quarum arborum illa vel maxime ferax eſt terra, malignior cæteris. Hac non deteriore quam maris facie cœnatio remota à mari fruitur. Cingitur diætis duabus à tergo,

quarum fenestris subjacet vestibulum villæ, & hortus alius pinguior & rusticus. Hinc cryptoporticus prope publici operis instar extenditur. Utrinque fenestræ, à mari plures, ab horto singulæ, & altius pauciores. Hæ, cum serenus dies & immotus, omnes: cum hinc vel inde ventus inquietus, qua venti quiescunt, sine injuria, patent, ante cryptoporticum Xystus violis odoratus. Teporem solis infusi repercussu cryptoporticus auget, quæ ut tenet solem, sic aquilonem inhibet, summovetque, quantumque caloris ante, tantum retro frigoris, similiter Africum sistit, atque ita diversissimos ventos alium alio à latere frangit & finit. Hæc jucunditas ejus hyeme, major æstate. Nam ante meridiem xystum, post meridiem gestationis, hortique proximam partem umbra sua temperat, quæ ut dies crevit decrevitque, modo brevior, modo longior hac vel illac cadit. Ipsa vero cryptoporticus tunc maxime caret sole, cum ardentissimus culmini ejus insistit. Àd hoc patentibus fenestris favonios accipit, transmittitque: nec unquam aëre pigro & manente ingravescit. In capite xysti deinceps cryptoporticus, horti diæta est, amores mei: re vera amores.

Ipse posui. In hac heliocaminus quidem, alia xystum, alia mare, utraque solem: cubiculum autem valvis, cryptoporticum fenestra prospicit: qua mare contra parietem medium zotheca perquam eleganter recedit, quæ specularibus & velis obductis reductisve modo adjicitur cubiculo, modo aufertur. Lectum & duas cathedras capit, à pedibus mare, à tergo villæ, à capite sylvæ, tot facies locorum, totidem fenestris & distinguit & miscet. Junctum est cubiculum noctis & somni. Non illud voces servulorum, non maris murmur, non tempestatum motus, non fulgurum lumen, ac ne diem quidem sentit, nisi fenestris apertis. Tam altir abditique secreti illa ratio, quod interjaces andron parietem cubiculi, hortique distinguit, atque ita omnem sonum media inanitate consumit. Applicitum est cubiculo hypocaustum perexiguum, quod angusta fenestra suppositum calorem, ut ratio exigit, aut effundit, aut retinet. Procœton inde & cubiculum porrigitur in solem, quem orientem statim exceptum, ultra meridiem, obliquum quidem, sed tamen servat. In hanc ego diætam cum me recipio, abesse mihi etiam à villa mea videor. Magnamque ejus volup-

tatem præcipue Saturnalibus capio, cum reliqua pars tecti licentia dierum, festisque clamoribus personat. Nam nec ipse meorum lusibus, nec illi studiis meis obstrepunt. Hæc utilitas, hæc amœnitas, deficitur aqua salienti, sed puteos ac potius fontes habet. Sunt enim in summo, & omnino litoris illius mira natura. Quocunque loco moveris humum, obvius & paratus humor occurrit, isque sincerus, ac ne leviter quidem tanta maris vicinitate salsus. Suggerunt affatim ligna proximæ sylvæ. Cæteras copias Ostiensis colonia ministrat. Frugi quidem homini sufficit etiam vicus, quem una villa discernit, in hoc balinea meritoria tria. Magna commoditas, si forte balineum domi, vel subitus adventus, vel brevior mora calefacere dissuadeat. Litus ornant varietate gratissima nunc continua, nunc intermissa tecta villarum, quæ præstant multarum urbium faciem, sive ipso mari, sive ipso litore utare. Quod nonnunquam longa tranquillitas mollit, sæpius frequens & contrarius fluctus indurat. Mare non sane preciosis piscibus abundat: soleas tamen & squillas optimas suggerit. Villa vero nostra etiam mediterraneas copias præstat, lac in primis. Nam

illuc è pascuis pecora conveniunt, si quando aquam, umbramve sectantur. Justisne de causis eum tibi videor incolere, inhabitare, diligere secessum? quem tu, nimis urbanus es, nisi concupiscis: atque utinam concupiscas, ut tot tantisque dotibus villulæ nostræ maxima commendatio ex tuo contubernio accedat! Vale.

XVIII. C. PLINIUS MAURICO SUO S.

Quid à te jucundius mihi potuit injungi, quam ut præceptorem fratris tui liberis quærerem? Nam beneficio tuo in scholam redeo: & illam dulcissimam ætatem quasi resumo. Sedeo inter juvenes ut solebam: atque etiam experior quantum apud illos auctoritatis ex studiis habeam. Nam proxime frequenti auditorio inter se, coram multis ordinis nostri, clare jocabantur. Intravi, conticuerunt. Quod non referrem, nisi ad illorum magis laudem, quam ad meam pertineret, ac nisi sperare te vellem, posse fratris tui filios probe discere. Quod superest, cum omnes, qui profitentur audiero, quid de quoque sentiam, scribam: efficiamque, quantum tamen epistola consequi potero, ut

ipſe omnes audiſſe videaris. Debeo enim tibi, debeo memoriæ fratris tui hanc fidem, hoc ſtudium, præſertim ſuper tanta re. Nam quid magis intereſt veſtra, quam ut liberi, (dicerem tui, niſi nunc illos magis amares) digni illo patre, te patruo reperiantur: quam curam mihi etiamſi non mandaſſes, vindicaſſem. Nec ignoro ſuſcipiendas offenſas in eligendo præceptore. Sed oportet me non modo offenſas, verum ſimultates pro fratris tui filiis tam æquo animo ſubire, quam parentes pro ſuis. Vale.

XIX. C. PLINIUS CEREALI SUO S.

HORTARIS ut orationem amicis pluribus recitem. Faciam, quia hortaris: quamvis vehementer addubitem. Neque enim me præterit, actiones, quæ recitantur, impetum, omnem calorem, ac prope nomen ſuum perdere: ut quas ſoleant commendare, ſimul & accendere judicum conſeſſus, celebritas advocatorum, expectatio eventus, fama non unius actoris, diductumque in partes audientium ſtudium: ad hoc, dicentis geſtus, inceſſus, diſcurſus etiam, omnibuſque motibus animi conſentaneus vigor

corporis. Unde accidit ut hi qui ſedentes agunt, quamvis illis maxima ex parte ſuperſint eadem illa quæ ſtantibus, tamen hoc quod ſedent quaſi debilitentur & deprimantur. Recitantium vero præcipua pronunciationis adjumenta, oculi, manus, præpediuntur, quominus mirum eſt ſi auditorum intentio langueſcit, nullis extrinſecus aut blandimentis capta aut aculeis excitata. His accedit quod oratio de qua loquor pugnax & contentioſa eſt. Porro ita natura comparatum eſt, ut ea quæ ſcripſimus cum labore, etiam cum labore audiri putemus. Et ſane quotuſquiſque tam rectus auditor, quem non potius dulcia hæc & ſonantia, quam auſtera & preſſa delectent? Eſt quidem omnino turpis iſta diſcordia, eſt tamen, quia plerumque evenit ut aliud auditores, aliud judices exigant, cum alioqui præcipue auditor iis affici debeat, quibus idem, ſi foret judex, maxime permoveretur. Poteſt tamen fieri, ut quanquam in his difficultatibus libro iſti novitas lenocinetur. Novitas apud noſtros: apud Græcos enim eſt quiddam quamvis ex diverſo, non tamen omnino diſſimile. Nam ut illis erat moris, leges quas ut contrarias prioribus legibus argue-

bant, aliarum collatione convincere: ita nobis inesse repetundarum lege quod postularemus, cum hac ipsa lege, tum aliis colligendum fuit: quod nequaquam blandum auribus imperitorum, tanto majorem apud doctos habere gratiam debet, quanto minorem apud indoctos habet. Nos autem, si placuerit recitare, adhibituri sumus eruditissimum quemque: sed plane adhuc an sit recitandum, examina tecum, omnesque quos ego novi in utraque parte calculos pone. Idque élige, in quo vicerit ratio. A te enim ratio exigetur, nos excusabit obsequium. Vale.

XX. C. PLINIUS CALVISIO SUO S.

Assem para, & accipe auream fabulam: fabulas immo, nam me priorum nova admonuit: nec refert à qua potissimum incipiam. Verania Pisonis graviter jacebat. (Hujus dico Pisonis, quem Galba adoptavit.) Ad hanc Regulus venit. Primum impudentiam hominis, qui venérit ad ægram, cujus marito inimicissimus, ipsi invisissimus fuerat. Esto, si venit tantum. At ille etiam proximus toro

ſedit, quo die, qua hora nata eſſet, interrogavit. Ubi audivit, componit vultum, intendit oculos, movet labra, agitat digitos, computat nihil, niſi ut diu miſeram expectatione ſuſpendat. *Habes* (inquit) *climactericum tempus, ſed evades. Quod ut tibi magis liqueat, aruſpicem conſulam, quem ſum frequenter expertus.* Nec mora: ſacrificium facit. Affirmat exta cum ſiderum ſignificatione congruere. Illa, ut in periculo, credula, poſcit codicillos, legatum Regulo ſcribit: mox ingraveſcit, clamat moriens: *O hominem nequam, perfidum, ac plus etiam quam perjurum, qui ſibi per ſalutem filii pejeraſſet!* Facit hoc Regulus non minus ſcelerate quam frequenter, quod iram deorum quos ipſe quotidie fallit, in caput infelicis pueri deteſtatur. Vellejus Blæſus, ille locuples Conſularis noviſſima valetudine conflictabatur, cupiebat mutare teſtamentum. Regulus qui ſperaret aliquid ex novis tabulis, quia nuper captare eum cœperat, medicos hortari, rogare, quoquo modo ſpiritum homini prorogarent. Poſtquam ſignatum eſt teſtamentum, mutat perſonam, vertit allocutionem, iiſdemque medicis *quouſque miſerum cruciatis? quid invidetis bonam mortem, cui dare*

vitam non poteſtis? Moritur Blæſus: &, tanquam omnia audiſſet, Regulo ne tantulum quidem. Sufficiunt duæ fabulæ, an ſcholaſtica lege tertiam poſcis? eſt unde fiat. Aurelia, ornata fœmina, ſignatura teſtamentum, ſumpſerat pulcherrimas tunicas: Regulus cum veniſſet ad ſignandum, *Rogo*, inquit, *has mihi leges*. Aurelia ludere hominem putabat, ille ſerio inſtabat, nec multa: coëgit mulierem aperire tabulas, ac ſibi tunicas, quas erat induta, legare. Obſervavit ſcribentem, inſpexit an ſcripſiſſet. Et Aurelia quidem vivit, ille tamen iſtud tanquam morituram coëgit. Et hic hæreditates, hic legata, quaſi mereatur, accipit. Ἀλλά τι διατείνομαι in ea civitate, in qua jampridem non minora præmia, immo majora, nequitia & improbitas, quam pudor & virtus habent? Aſpice Regulum, qui ex paupere & tenui, ad tantas opes per flagitia proceſſit, ut ipſe mihi dixerit cum conſuleret, quam cito ſeſtertium ſexcenties impleturus eſſet, inveniſſe ſe exta duplicata, quibus portendi millies & ducenties habiturum. Et habebit, ſi modo, ut cœpit, aliena teſtamenta, (quod eſt improbiſ-

ſimum genus falſi) ipſis, quorum ſunt illa, dic-taverit. Vale.

C. PLINII CÆCILII
SECUNDI
EPISTOLARUM
LIBER TERTIUS.

I. C. PLINIUS SECUNDUS CALVISIO SUO S.

NESCIO, an ullum jucundius tempus exegerim, quam quo nuper apud Spurinnam fui: adeo quidem ut neminem magis in senectute, (si modo senescere datum est) æmulari velim. Nihil est enim illo vitæ genere distinctius. Me autem ut certus siderum cursus, ita vita hominum disposita delectat, senum præsertim. Nam juvenes adhuc, confusa quædam & quasi conturbata non indecent: senibus placida omnia & ordinata conveniunt, quibus industria sera, turpis ambitio est. Hanc regulam Spurinna constantissime servat. Quinetiam parva hæc, (parva, si non quotidie fiant) ordine quodam, & velut orbe circumagit. Mane lectulo continetur: hora secunda calceos poscit, ambulat

millia paſſuum tria: nec minus animum quam corpus exercet. Si adſunt amici, honeſtiſſimi ſermones explicantur: ſi non, liber legitur: interdum etiam præſentibus amicis: ſi tamen illi non gravantur. Deinde conſidet, & liber rurſus, aut ſermo libro potior, mox vehiculum aſcendit: aſſumit uxorem ſingularis exempli, vel aliquem amicorum, ut me proxime. Quam pulchrum illud, quam dulce ſecretum: quantum ibi antiquitatis: quæ facta, quos viros audias, quibus præceptis imbuare. Quamvis ille hoc temperamentum modeſtiæ ſuæ indixerit, ne præcipere videatur. Peractis ſeptem millibus paſſuum, iterum ambulat mille, iterum reſidet, vel ſe cubiculo ac ſtylo reddit. Scribit enim, & quidem utraque lingua, lyrica doctiſſime, mira illis dulcedo, mira ſuavitas, mira hilaritas, cujus gratiam cumulat ſanctitas ſcribentis. Ubi hora balinei nunciata eſt (eſt autem hyeme nona, æſtate octava) in ſole, ſi caret vento, ambulat nudus. Deinde movetur pila vehementer & diu. Nam hoc quoque exercitationis genere pugnat cum ſenectute. Lotus accubat, & pauliſper cibum differt. Interim audit legentem remiſſius aliquid & dul-

cius. Per hoc omne tempus liberum eſt amicis, vel eadem agere vel alia, ſi malint. Apponitur cœna non minus nitida quam frugi in argento puro & antiquo. Sunt in uſu & Corinthia, quibus delectatur, nec afficitur. Frequenter comœdis cœna diſtinguitur, ut voluptates quoque ſtudiis condiantur. Sumit aliquid de nocte & æſtate. Nemini hoc longum eſt, tanta comitate convivium trahitur. Inde illi poſt ſeptimum & ſeptuageſimum annum aurium oculorumque vigor integer, inde agile & vividum corpus, ſolaque ex ſenectute prudentia. Hanc ego vitam voto & cogitatione præſumo, ingreſſurus avidiſſime, ut primum ratio ætatis receptui canere permiſerit. Interim mille laboribus conteror, quorum mihi & ſolatium, & exemplum eſt idem Spurinna. Nam ille quoque, quoad honeſtum fuit, obiit officia, geſſit magiſtratus, provincias rexit, multoque labore hoc otium meruit. Igitur eundem mihi curſum, eundem terminum ſtatuo, idque jam nunc apud te ſubſigno: ut ſi me longius evehi videris, in jus voces ad hanc epiſtolam meam, & quieſcere jubeas cum inertiæ crimen effugero. Vale.

II. C. PLINIUS GAVIO MAXIMO SUO S.

Quod ipſe amicis tuis obtuliſſem ſi mihi eadem materia ſuppeteret, id nunc jure videor à te meis petiturus. Arrianus Maturius Altinatium eſt princeps. Cum dico princeps, non de facultatibus loquor, quæ illi large ſuperſunt: ſed de caſtitate, juſtitia, gravitate, prudentia. Hujus ego conſilio in negotiis: judicio in ſtudiis utor. Nam plurimum fide, plurimum veritate, plurimum intelligentia præſtat. Amat me (nihil poſſum ardentius dicere) ut tu. Caret ambitu, ideo ſe in equeſtri gradu tenuit cum facile poſſet aſcendere altiſſimum. Mihi tamen ornandus excolenduſque eſt. Itaque magni æſtimo dignitati ejus aliquid adſtruere inopinantis, neſcientis, immo etiam fortaſſe nolentis: adſtruere autem quod ſit ſplendidum nec moleſtum: cujus generis quæ prima occaſio tibi, conferas in eum rogo. Habebis me, habebis ipſum gratiſſimum debitorem. Quamvis enim iſta non appetat, tam grate tamen excipit, quam ſi concupiſcat. Vale.

III. C. PLINIUS CORELLIÆ HISPULLÆ S.

Cum patrem tuum, graviſſimum & ſanctiſſimum virum, ſuſpexerim magis an amaverim dubitem: teque & in memoriam ejus & in honorem tuum unice diligam: cupiam neceſſe eſt, (atque etiam, quantum in me fuerit, enitar) ut filius tuus avo ſimilis exiſtat: equidem malo materno, quanquam illi paternus etiam clarus ſpectatuſque contigerit. Pater quoque & patruus illuſtri laude conſpicui, quibus omnibus ita demum ſimilis adoleſcet, ſi imbutus honeſtis artibus fuerit, quas plurimum refert, à quo potiſſimum accipiat. Adhuc illum pueritiæ ratio intra contubernium tuum tenuit, præceptores domi habuit, ubi eſt vel erroribus modica, vel etiam nulla materia. Jam ſtudia ejus extra limen proferenda ſunt, jam circumſpiciendus rhetor Latinus, cujus ſcholæ ſeveritas, pudor inprimis, caſtitas conſtet. Adeſt enim adoleſcenti noſtro cum cæteris naturæ fortunæque dotibus, eximia corporis pulchritudo, cui in hoc lubrico ætatis non præceptor modo, ſed cuſtos etiam rectorque quærendus

eſt. Videor ego demonſtrare tibi poſſe Julium Genitorem. Amatur à me, judicio tamen meo non obſtat charitas hominis, quæ ex judicio nota eſt: vir eſt emendatus & gravis: paulo etiam horridior & durior, ut in hac licentia temporum. Quantum eloquentia valeat pluribus credere potes. Nam dicendi facultas aperta & expoſita ſtatim cernitur. Vita hominum altos receſſus, magnaſque latebras habet, cujus pro Genitore me ſponſorem accipe. Nihil ex hoc viro filius tuus audiet niſi profuturum: nihil diſcet quod neſciſſe rectius fuerit: nec minus ſæpe ab illo quam à te meque admonebitur, quibus imaginibus oneretur, quæ nomina & quanta ſuſtineat. Proinde, faventibus diis, trade eum præceptori, à quo mores primum, mox eloquentiam diſcat: quæ male ſine moribus diſcitur. Vale.

IV. C. PLINIUS MACRINO SUO S.

QUAMVIS & amici quos præſentes habebam, & ſermones hominum factum meum comprobaſſe videantur, magni tamen æſtimo ſcire quid ſentias tu. Nam cujus integra re conſilium

exquirere optassem, hujus etiam peracta judicium nosse mire concupisco. Cum publicum opus mea pecunia inchoaturus in Thuscos excurrissem, accepto, ut Præfectus ærarii, commeatu, legati provinciæ Bæticæ questuri de Proconsulatu Cæcilii Classici, advocatum me à Senatu petierunt. Collegæ optimi, meique amantissimi de communis officii necessitatibus prælocuti, excusare me & eximere tentarunt. Factum est Senatusconsultum perquam honorificum, *ut darer provincialibus patronus, si ab ipso me impetrassent.* Legati rursus inducti, iterum me jam præsentem advocatum postulaverunt, implorantes fidem meam quam essent contra Massam Bæbium experti, allegantes patrocinii fœdus. Secuta est Senatus clarissima assensio, quæ solet decreta præcurrere. Tum ego, *Desino*, inquam, *Patres Conscripti, putare me justas excusationis causas attulisse.* Placuit & modestia sermonis & ratio. Compulit autem me ad hoc consilium, non solum consensus Senatus (quanquam hic maxime) verum & alii quidam minores, sed tamen numeri. Veniebat in mentem priores nostros etiam singulorum hospitum injurias accusationibus volun-

tariis executos, quo deformius arbitrabar publici hofpitii jura negligere. Præterea cum recordarer, quanta pro iifdem Bæticis priore advocatione etiam pericula fubiiffem, confervandum veteris officii meritum novo videbatur. Eft enim ita comparatum, ut antiquiora beneficia fubvertas, nifi illa pofterioribus cumules. Nam quamlibet fæpe obligati, fi quid unum neges, hoc folum meminerunt, quod negatum eft. Ducebar etiam, quod deceflerat Claflicus, amotumque erat quod in ejufmodi caufis folet effe triftiffimum, periculum Senatoris. Videbam ergo advocationi meæ non minorem gratiam, quam fi viveret ille propofitam, invidiam nullam. In fumma, computabam, fi munere hoc, jam tertio fungerer, faciliorem mihi excufationem fore, fi quis incidiffet quem non deberem accufare. Nam cum eft omnium officiorum finis aliquis, tum optime libertati venia obfequio præparatur. Audifti confilii mei motus, fupereft alterutra ex parte judicium tuum. In quo mihi æque jucunda erit fimplicitas diffentientis, quam comprobantis auctoritas. Vale.

V. C. PLINIUS MACRO SUO S.

PERGRATUM eſt mihi, quod tam diligenter libros avunculi mei lectitas, ut habere omnes velis, quæraſque, qui ſint omnes. Fungar indicis partibus: atque etiam quo ſint ordine ſcripti, notum tibi faciam. Eſt enim hæc quoque ſtudioſis non injucunda cognitio. De jaculatione equeſtri unus, hunc, cum præfectus alæ militaret, pari ingenio curaque compoſuit. De vita Pomponii Secundi duo, à quo ſingulariter amatus, hoc memoriæ amici quaſi debitum munus exſolvit. Bellorum Germaniæ viginti, quibus omnia, quæ cum Germanis geſſimus bella, collegit: Inchoavit, cum in Germania militaret, ſomnio monitus. Adſtitit enim ei quieſcenti Druſi Neronis effigies, qui Germaniæ latiſſime victor ibi periit: commendabat memoriam ſuam, orabatque, ut ſe ab injuria oblivionis aſſereret. Studioſi tres, in ſex volumina propter amplitudinem diviſi: quibus oratorem ab incunabulis inſtituit, & perfecit. Dubii ſermonis octo ſcripſit ſub Nerone noviſſimis annis, cum omne ſtudiorum genus

paulo liberius & erectius periculosum servitus fecisset. A fine Aufidii Bassi triginta unus. Naturæ historiarum triginta septem, opus diffusum, eruditum, nec minus varium, quam ipsa natura. Miraris quod tot volumina, multaque in his tam scrupulosa, homo occupatus absolverit: magis miraberis, si scieris, illum aliquandiu causas actitasse, decessisse anno sexto & quinquagesimo, medium tempus distentum impeditumque, qua officiis maximis, qua amicitia principum, egisse. Sed erat acre ingenium, incredibile studium, summa vigilantia. Lucubrare à Vulcanalibus incipiebat, non auspicandi causa, sed studendi, statim à nocte multa: hyeme vero ab hora septima. Vel cum tardissime octava, sæpe sexta. Erat sane somni parcissimi: nonnunquam etiam inter studia instantis & deserentis. Ante lucem ibat ad Vespasianum Imperatorem. Nam ille quoque noctibus utebatur: inde ad delegatum sibi officium. Reversus domum, quod reliquum erat temporis, studiis reddebat. Post cibum sæpe (quem interdiu levem & facilem, veterum more, sumebat) æstate, si quid otii, jacebat in sole, liber legebatur, adnotabat, excerpebatque.

Nihil enim unquam legit, quod non excerperet. Dicere etiam solebat, *Nullum esse librum tam malum, ut non aliqua parte prodesset.* Post solem plerunque frigida lavabatur, deinde gustabat, dormiebatque minimum. Mox, quasi alio die, studebat in cœnæ tempus: super hanc liber legebatur, adnotabatur, & quidem cursim. Memini quendam ex amicis, cum lector quædam perperam pronunciasset, revocasse, & repeti coëgisse, huic avunculum meum dixisse, *Intellexeras nempe?* cum ille annuisset. *Cur ergo revocabas? decem amplius versus hac tua interpellatione perdidimus.* Tanta erat parsimonia temporis. Surgebat æstate à cœna, luce: hyeme, intra primam noctis, & tanquam aliqua lege cogente. Hæc inter medios labores, urbisque fremitum: secessu solum balinei tempus studiis eximebatur. Cum dico balinei, de interioribus loquor. Nam dum distringitur, tergiturque, audiebat aliquid, aut dictabat. In itinere, quasi solutus cæteris curis, huic uni vacabat, ad latus notarius cum libro & pugillaribus, cujus manus hyeme manicis muniebantur, ut ne cœli quidem asperitas ullum studii tempus eriperet: qua ex causa Romæ

quoque ſella vehebatur. Repeto me correptum ab eo cur ambularem, *Poteras*, inquit, *has horas non perdere.* Nam perire omne tempus arbitrabatur, quod ſtudiis non impertiretur. Hac intentione tot iſta volumina peregit, Electorumque commentarios centum ſexaginta mihi reliquit, opiſtographos quidem & minutiſſime ſcriptos: qua ratione multiplicatur hic numerus. Referebat ipſe potuiſſe ſe, cum procuraret in Hiſpania, vendere hos commentarios Lartio Licinio, quadringentis millibus nummum: & tunc aliquanto pauciores erant. Nonne videtur tibi recordanti quantum legerit, quantum ſcripſerit, nec in officiis ullis, nec in amicitia principum fuiſſe? rurſus cum audis, quid ſtudiis laboris impenderit, nec ſcripſiſſe ſatis nec legiſſe. Quid eſt enim, quod non aut illæ occupationes impedire, aut hæc inſtantia non poſſit efficere? Itaque ſoleo ridere cum me quidam ſtudioſum vocant: qui ſi comparer illi, ſum deſidioſiſſimus. Ego autem tantum? quem partim publica, partim amicorum officia diſtringunt. Quin ex iſtis, qui tota vita literis adſident, collatus illi, non quaſi ſomno & inertiæ deditus erubeſcat? Extendi epiſtolam,

quamvis hoc solum quod requirebas scribere destinassem, quos libros reliquisset. Confido tamen, hæc quoque tibi non minus grata, quam ipsos libros futura, quæ te non tantum ad legendos eos, verum etiam ad simile aliquid elaborandum possunt *æmulationis stimulis excitare*. Vale.

VI. C. PLINIUS SEVERO SUO S.

Ex hæreditate quæ mihi obvenit, emi proxime Corinthium signum: modicum quidem, sed festivum & expressum, quantum ego sapio: qui fortassis in omni re, in hac certe perquam exiguum sapio. Hoc tamen signum ego quoque intelligo. Est enim nudum, nec aut vitia, si qua sunt, celat: aut laudes parum ostentat. Effingit senem stantem: ossa, musculi, nervi, venæ, rugæ etiam ut spirantis apparent: rari & cedentes capilli, lata frons, contracta facies, exile collum: pendent lacerti, papillæ jacent, recessit venter. A tergo quoque eadem ætas, ut à tergo, æs ipsum, quantum verus color indicat, vetus & antiquum. Talia denique omnia, ut possint artificum oculos tenere, de-

lectare imperitorum. Quod me, quanquam tyrunculum, ſolicitavit ad emendum. Emi autem, non ut haberem domi (neque enim ullum adhuc Corinthium domi habeo) verum ut in patria noſtra celebri loco ponerem, ac potiſſimum in Jovis templo. Videtur enim dignum templo, dignum Deo donum. Tu ergo, ut ſoles omnia quæ à me tibi injunguntur, ſuſcipe hanc curam. Et jam nunc jube baſim fieri, ex quo voles marmore, quæ nomen meum, honoreſque capiat, ſi hos quoque putabis addendos. Ego ſignum ipſum, ut primum invenero aliquem, qui non gravetur, mittam tibi : vel ipſe, quod mavis, adferam mecum. Deſtino enim, ſi tamen officii ratio permiſerit, excurrere iſto. Gaudes, quod me venturum eſſe polliceor, ſed contrahes frontem, cum adjecero, ad paucos dies : neque enim diutius abeſſe me ſinunt eadem hæc, quæ nondum exire patiuntur. Vale.

VII. C. PLINIUS CANINIO SUO S.

MODO nunciatus eſt Silius Italicus in Neapolitano ſuo inedia vitam finiſſe. Cauſa mor-

tis, valetudo. Erat illi natus insanabilis clavus, cujus tædio ad mortem irrevocabili constantia decurrit, usque ad supremum diem beatus & fœlix, nisi quod minorem è liberis duobus amisit, sed majorem melioremque, florentem, atque etiam Consularem, reliquit. Læserat famam suam sub Nerone, credebatur sponte accusasse. Sed in Vitellii amicitia sapienter se, & comiter gesserat. Ex Proconsulatu Asiæ gloriam reportaverat: maculam veteris industriæ laudabili otio abluerat. Fuit inter principes civitatis sine potentia, sine invidia. Salutabatur, colebatur, multumque in lectulo jacens, cubiculo semper non ex fortuna frequenti. Doctissimis sermonibus dies transigebat, cum à scribendo vacaret. Scribebat carmina majore cura quam ingenio, nonnunquam judicia hominum recitationibus experiebatur. Novissime ita suadentibus annis ab urbe secessit, seque in Campania tenuit, ac ne adventu quidem novi principis inde commotus est. Magna Cæsaris laus, sub quo hoc liberum fuit: magna illius qui hac libertate ausus est uti. Erat φιλόκαλος usque ad emacitatis reprehensionem. Plures iisdem in locis villas

possidebat, adamatisque novis, priores negligebat: multum ubique librorum, multum statuarum, multum imaginum, quas non habebat modo, verum etiam venerabatur: Virgilii ante omnes, (cujus natalem religiosius, quam suum celebrabat:) Neapoli maxime, ubi monumentum ejus adire, ut templum, solebat. In hac tranquillitate annum quintum & septuagesimum excessit, delicato magis corpore quam infirmo. Utque novissimus à Nerone factus est Consul, ita postremus ex omnibus, quos Nero Consules fecerat, decessit. Illud etiam notabile, ultimus ex Neronianis Consularibus obiit, quo Consule Nero periit. Quod me recordantem fragilitatis humanæ miseratio subit. Quid enim tam circumcisum, tam breve, quam hominis vita longissima? Annon videtur tibi Nero modo fuisse, cum interim ex iis qui sub illo gesserant Consulatum, nemo jam superest? quanquam quid hoc miror? nuper Lucius Piso, pater Pisonis illius, qui à Valerio Festo per summum facinus in Africa occisus est, dicere solebat, *Neminem se videre in Senatu, quem* COS. *ipse sententiam rogavisset.* Tam angustis terminis tantæ multitudinis vi-

vacitas ipſa concluditur, ut mihi non venia ſolum dignæ, verum etiam laude, videantur illæ regiæ lacrymæ. Nam ferunt Xerxem, cum immenſum exercitum oculis obiiſſet, illacrymaſſe, quod tot millibus tam brevis immineret occaſus. Sed tanto magis hoc, quicquid eſt temporis futilis & caduci, ſi non datur factis, (nam horum materia in aliena manu) nos certe ſtudiis proferamus: & quatenus nobis denegatur diu vivere, relinquamus aliquid, quo nos vixiſſe teſtemur. Scio te ſtimulis non egere. Me tamen tui charitas evocat, ut currentem quoque inſtigem, ſicut tu ſoles me. Ἀγαθὴ δ' ἔρις, cum invicem ſe mutuis exhortationibus amici ad amorem immortalitatis exacuunt. Vale.

VIII. C. PLINIUS TRANQUILLO SUO S.

Facis pro cætera reverentia, quam mihi præſtas, quod tam ſolicite petis, ut tribunatum, quem à Neratio Marcello, clariſſimo viro, impetravi tibi, in Cæſennium Sylvanum propinquum tuum transferam. Mihi autem, ſicut jucundiſſimum, ipſum te Tribunum, ita non

minus gratum, alium per te videre. Neque enim esse congruens arbitror, quem augere honoribus cupias, huic pietatis titulos invidere, qui sunt omnibus honoribus pulchriores. Video etiam, cum sit egregium & mereri beneficia, & dare, utramque te laudem simul assecuturum, si quod ipse meruisti, alii tribuas. Præterea intelligo, mihi quoque gloriæ fore, si ex hoc tuo facto non fuerit ignotum amicos meos non gerere tantum Tribunatus posse, verum etiam dare. Quare ego vero honestissimæ voluntati tuæ pareo. Neque enim adhuc nomen in numeros relatum est. Ideoque liberum est nobis Sylvanum in locum tuum subdere: cui cupio tam gratum esse munus tuum, quam tibi meum est. Vale.

IX. C. PLINIUS MINUTIANO SUO S.

Possum jam perscribere tibi, quantum in publica provinciæ Bæticæ causa laboris exhauserim. Nam fuit multiplex, actaque est sæpius cum magna varietate. Unde varietas? unde plures actiones? Cæcilius Classicus, homo fœdus & aperte malus, Proconsulatum in ea non minus

violenter quam ſordide geſſerat, eodem anno quo in Africa Marius Priſcus. Erat autem Priſcus ex Bætica, ex Africa Claſſicus. Inde dictum Bæticorum, (ut plerunque dolor etiam venuſtos facit) non illepidum ferebatur. *Dedi malum, & accepi:* ſed Marium una civitas publice, multique privati reum peregerunt: in Claſſicum tota provincia incubuit. Ille accuſationem vel fortuita, vel voluntaria morte prævertit. Nam fuit mors ejus infamis: ambigua tamen. Ut enim credibile videbatur voluiſſe exire de vita cum defendi non poſſet, ita (mirum) pudorem damnationis morte fugiſſe, quem non puduiſſet damnanda committere. Nihilominus Bætica etiam in defuncti accuſatione perſtabat: proviſum hoc legibus, intermiſſum tamen, & poſt longam intercapedinem tunc reductum. Addiderunt Bætici, quod ſimul ſocios, miniſtroſque Claſſici detulerunt, nominatimque in eos inquiſitionem poſtulaverunt. Aderam Bæticis, mecumque Luceius Albinus, vir in dicendo copioſus, ornatus, quem ego cum olim mutuo diligerem, ex hac officii ſocietate amare ardentius cœpi. Habet quidem gloria, in ſtudiis præſertim, quiddam ἀκοινώνη-

τον: nobis tamen nullum certamen, nulla contentio: cum uterque pari jugo, non pro ſe, ſed pro cauſa niteretur. Cujus & magnitudo, & utilitas viſa eſt poſtulare, ne tantum oneris ſingulis actionibus ſubiremus. Verebamur, ne nos dies, ne vox, ne latera deficerent: ſi tot crimina, tot reos uno velut faſce complecteremur. Deinde ne judicum intentio multis nominibus multiſque cauſis non laſſaretur modo, verum etiam confunderetur. Mox ne gratia ſingulorum collata, atque permiſta, pro ſingulis quoque vires omnium acciperet: poſtremo, ne potentiſſimi viliſſimo quoque quaſi piaculari dato, alienis pœnis elaberentur. Etenim tum maxime favor, & ambitio dominatur, cum ſub aliqua ſpecie ſeveritatis deliteſcere poteſt. Erat in conſilio Sertorianum illud exemplum, qui robuſtiſſimum & infirmiſſimum militem juſſit caudam equi: reliqua noſti. Nam nos quoque tam numeroſum agmen reorum ita demum videbamus poſſe ſuperare, ſi per ſingulos carperetur. Placuit in primis ipſum Claſſicum oſtendere nocentem: hic aptiſſimus ad ſocios ejus, & miniſtros tranſitus erat, quia ſocii miniſtrique probari, niſi illo nocente, non pote-

rant. Ex quibus, duos ſtatim Claſſico junximus, Bæbium Probum, & Fabium Hiſpanum: utrumque gratia, Hiſpanum etiam facundia validum. Et circa Claſſicum quidem brevis, & expeditus labor: ſua manu reliquerat ſcriptum, quid ex quaque re, quid ex quaque cauſa accepiſſet. Miſerat etiam epiſtolas Romam ad amiculam quandam, jactantes & glorioſas, his quidem verbis, *Io, io, liber ad te venio: jam ſeſtertium quadragies redegi, parte vendita Bæticorum.* Circa Hiſpanum & Probum multum ſudoris. Horum antequam crimina ingrederer, neceſſarium credidi elaborare, ut conſtaret miniſterium crimen eſſe. Quod niſi effeciſſem, fruſtra miniſtros probaſſem. Neque enim ita defendebantur, ut negarent, ſed ut neceſſitati veniam precarentur. Eſſe enim ſe provinciales, & ad omne Proconſulum imperium metu cogi. Solet dicere Claudius Reſtitutus, qui mihi reſpondit, vir exercitatus & vigilans, & quamlibet ſubitis paratus, nunquam ſibi tantum caliginis, tantum perturbationis offuſum, quam cum ea prærepta & extorta defenſioni ſuæ cerneret, in quibus omnem fiduciam reponebat. Conſilii noſtri exitus fuit: bona Claſſici, quæ

habuiſſet ante provinciam, placuit Senatui à reliquis ſeparari, illa filiæ, hæc ſpoliatis relinqui. Additum eſt, ut pecuniæ, quas creditoribus ſolverat, revocarentur. Hiſpanus & Probus in quinquennium relegati. Adeo grave viſum eſt, quod initio dubitabatur, an omnino crimen eſſet. Poſt paucos dies Clavium Fuſcum, Claſſici generum, & Stilonium Priſcum, qui Tribunus cohortis ſub Claſſico fuerat, accuſavimus, diſpari eventu. Priſco in biennium Italia interdictum: abſolutus eſt Fuſcus. Actione tertia commodiſſimum putavimus, plures congregare: ne ſi longius eſſet extracta cognitio, ſatietate & tædio quodam juſtitia cognoſcentium ſeveritaſque langueſceret: alioqui ſupererant minores rei, data opera hunc in locum reſervati: excepta tamen Claſſici uxore, quæ ſicut implicita ſuſpicionibus, ita non ſatis convinci probationibus viſa eſt. Nam Claſſici filia, quæ & ipſa inter reos erat, ne ſuſpicionibus quidem hærebat. Itaque cum ad nomen ejus in extrema actione veniſſem (neque enim ut initio, ſic etiam in fine verendum erat, ne per hoc totius accuſationis auctoritas minueretur) honeſtiſſimum credidi non premere imme-

rentem: idque ipſum dixi & libere & varie. Nam modo legatos interrogabam, *docuiſſentne me aliquid, quod reprobari poſſe conſiderent?* modo conſilium à Senatu petebam, *putaretne debere me, ſi quam haberem in dicendo facultatem, in jugulum innocentis, quaſi telum aliquod, intendere:* poſtremo totum locum hoc fine concluſi, *Dicet aliquis, Judicas ergo? Ego vero non judico. Memini tamen me advocatum ex judicibus datum.* Hic numeroſiſſimæ cauſſæ terminus fuit, quibuſdam abſolutis, pluribus damnatis, atque etiam relegatis: aliis in tempus, aliis in perpetuum. Eodem Senatuſconſulto induſtria, fides, conſtantia noſtra pleniſſimo teſtimonio comprobata eſt: dignum, ſolumque par pretium tanti laboris. Concipere animo potes, quam ſimus fatigati, quibus toties agendum, toties altercandum, tam multi teſtes interrogandi, ſublevandi, refutandi. Jam illa, quam ardua, quam moleſta: tot reorum amicis ſecreto rogantibus negare, adverſantibus palam obſiſtere? Referam unum aliquod ex iis, quæ dixi. Cum mihi quidam è judicibus ipſis pro reo gratioſiſſimo reclamarent, *Non minus*, inquam, *hic*

innocens erit, si ego omnia dixero. Conjectabis ex hoc quantas contentiones, quantas etiam offensas subierimus, duntaxat ad breve tempus. Nam fides in præsentia eos, quibus resistit, offendit: deinde ab illis ipsis suspicitur, laudaturque. Non potui magis te in rem præsentem perducere. Dices, Non fuit tanti. Quid enim mihi cum tam longa epistola? Nolito ergo identidem quærere, quid Romæ geratur: & tamen memento esse non epistolam longam, quæ tot dies, tot cognitiones, tot denique reos, causasque complexa sit. Quæ omnia videor mihi non minus breviter, quam diligenter persecutus. Temere dixi, *diligenter:* succurrit quod præterieram, & quidem sero: sed quanquam præpostere, reddetur. Facit hoc Homerus, multique illius exemplo. Est alioqui perdecorum: à me tamen non ideo fiet. E testibus quidam sive iratus, quod evocatus esset invitus, sive subornatus ab aliquo reorum, ut accusationem exarmaret, Norbanum Licinianum legatum, & inquisitorem reum postulavit: tanquam in causa Castæ uxor hæc Classici prævaricaretur. Est lege cautum, ut reus ante peragatur, tunc de prævaricatore quæra-

tur: videlicet, quia optime ex accuſatione ipſa accuſatoris fides æſtimatur. Norbano tamen non ordo legis, non legati nomen, non inquiſitionis officium præſidio fuit: tanta conflagravit invidia, homo alioqui flagitioſus, & Domitiani temporibus uſus, ut multi, electuſque tunc à provincia ad inquirendum, non tanquam bonus & fidelis, ſed *tanquam Claſſici inimicus*. Erat ab illo relegatus: dari ſibi diem ad diluenda crimina poſtulavit. Neutrum impetravit, coactus eſt ſtatim reſpondere: reſpondit: malum pravumque ingenium hominis facit, ut dubitem confidenter, an conſtanter, certe paratiſſime. Objecta ſunt multa, quæ magis, quam prævaricatio nocuerunt. Quinetiam duo Conſulares, Pomponius Rufus & Libo Frugi, læſerunt eum teſtimonio, tanquam apud judicem ſub Domitiano Salvii Liberalis accuſatoribus adfuiſſet: damnatus, & in inſulam relegatus eſt. Itaque cum Caſtam accuſarem, nihil magis preſſi, quam quod accuſator ejus, prævaricationis crimine corruiſſet. Preſſi tamen fruſtra. Accidit enim res contraria & nova, ut accuſatore prævaricationis damnato, rea abſolveretur. Quæris quid nos,

dum hæc aguntur? indicavimus Senatui ex Norbano didiciſſe nos publicam cauſam, rurſuſque debere ex integro diſcere, ſi ille prævaricator probaretur. Atque ita dum ille peragitur reus, ſedimus. Poſtea Norbanus omnibus diebus cognitionis interfuit: eandemque uſque ad extremum vel conſtantiam, vel audaciam pertulit. Interrogo ipſe me, an aliquid omiſerim: rurſus & rurſus pene omiſi. Summo die Salvius Liberalis reliquos legatos graviter increpuit, tanquam non omnes, quos mandaſſet provincia, reos peregiſſent. Atque, ut eſt vehemens, & diſertus, in diſcrimen adduxit. Protexi viros optimos, eoſdemque gratiſſimos: mihi certe debere ſe prædicant, quod illum turbinem evaſerint. Hic erit epiſtolæ finis, revera finis: literam non addam, etiamſi adhuc aliquid præteriiſſe me ſenſero. Vale.

X. C. PLINIUS SPURINNÆ SUO ET COCCIÆ S.

COMPOSUISSE me quædam de filio veſtro non dixi vobis, cum proxime apud vos fui. Primum, quia non ideo ſcripſeram, ut dice-

rem: ſed ut meo amori, meo dolori ſatisfacerem. Deinde, quia te Spurinna, cum audiſſes recitaſſe me (ut mihi ipſe dixiſti) quid recitaſſem, ſimul audiſſe credebam. Præterea veritus ſum ne vos feſtis diebus confunderem, ſi in memoriam graviſſimi luctus reduxiſſem. Nunc quoque pauliſper hæſitavi, id ſolum, quod recitavi, mitterem exigentibus vobis, an adjicerem, quæ in aliud volumen cogito reſervare? Neque enim affectibus meis uno libello chariſſimam mihi & ſanctiſſimam memoriam proſequi ſatis eſt: cujus famæ latius conſuletur, ſi diſpenſata & digeſta fuerit. Verum hæſitanti mihi, omnia, quæ jam compoſui, vobis exhiberem, an adhuc aliqua differrem; ſimplicius & amicius viſum eſt, omnia: præcipue cum affirmetis intra vos futura, donec placeat emittere. Quod ſupereſt, rogo, ut pari ſimplicitate, ſiqua exiſtimabitis addenda, commutanda, omittenda indicetis. Mihi difficile eſt hucuſque intendere animum in dolore: difficile, [& vobis.] Sed tamen ut ſculptorem, ut pictorem, qui filii veſtri imaginem faceret, admoneretis, quid exprimere, quid emendare deberet: ita me quoque formate, regite, qui non

fragilem & caducam, sed immortalem, ut vos putatis, effigiem conor efficere: quæ hoc diuturnior erit, quo verior, melior, absolutior fuerit. Vale.

XI. C. PLINIUS JULIO GENITORI SUO S.

Est omnino Artemidori nostri tam benigna natura, ut officia amicorum in majus extollat: inde etiam meum meritum, ut vera, ita supra meritum prædicatione circumfert. Equidem cum essent philosophi ab urbe summoti, fui apud illum in suburbano: & quo notabilius hoc periculosiusque esset, fui prætor. Pecuniam etiam, qua tunc illi ampliore opus erat, ut æs alienum exsolveret, contractum ex pulcherrimis causis, mussantibus magnis quibusdam & locupletibus amicis, mutuatus ipse, gratuitam dedi. Atque ita hoc feci, cum septem amicis meis aut occisis aut relegatis: (occisis, Senecione, Rustico, Helvidio: relegatis, Maurico, Gratilla, Arria, Fannia.) Tot circa me jactis fulminibus quasi ambustus, mihi quoque impendere idem exitium certis quibusdam notis augurarer. Non ideo tamen exi-

miam gloriam meruisse me, ut ille prædicat, credo: sed tantum effugisse flagitium. Nam & C. Musonium socerum ejus, quantum licitum est per ætatem, cum admiratione dilexi, & Artemidorum ipsum jam tum, cum in Syria tribunus militarem, arcta familiaritate complexus sum: idque primum nonnullius indolis dedi specimen, quod virum aut sapientem, aut proximum, simillimumque sapienti intelligere sum visus. Nam ex omnibus, qui nunc se philosophos vocant, vix unum aut alterum invenies tanta sinceritate, tanta veritate. Mitto qua patientia corporis, hyemes juxta, & æstates ferat, ut nullis laboribus cedat, ut nihil in cibo, in potu voluptatibus tribuat, ut oculos animumque contineat. Sunt hæc magna, sed in alio: in hoc vero, minima, si cæteris virtutibus comparentur: quibus meruit, ut à C. Musonio ex omnibus omnium ordinum affectatoribus gener adsumeretur. Quæ mihi recordanti est quidem jucundum, quod me cum apud alios, tum apud te tantis laudibus cumulat, Vereor tamen ne modum excedat, quem benignitas ejus (illuc enim unde cœpi revertor) non solet tenere. Nam in hoc uno interdum

vir alioqui prudentissimus, honesto quidem, sed tamen errore versatur, quod pluris amicos suos, quam sunt, arbitratur. Vale.

XII. C. PLINIUS CATILIO SUO S.

VENIAM ad cœnam, sed jam nunc paciscor, sit expedita, sit parca, Socraticis tantùm sermonibus abundet: in his quoque teneat modum. Erunt officia antelucana, in quæ incidere impune, ne Catoni quidem licuit. Quem tamen C. Cæsar ita reprehendit, ut laudet. Describit enim, eos, quibus obvius fuerat, cum caput ebrii retexissent, erubuisse. Deinde adjicit, *Putares non ab illis Catonem, sed illos à Catone deprehensos.* Potuitne plus auctoritatis tribui Catoni, quam si ebrius quoque tam venerabilis erat? Nostræ tamen cœnæ ut apparatus & impendii, sic temporis modus constet. Neque enim ii sumus, quos vituperare ne inimici quidem possint, nisi ut simul laudent. Vale.

XIII. C. PLINIUS ROMANO SUO S.

LIBRUM, quo nuper optimo Principi Conſul gratias egi, miſi exigenti tibi, miſſurus etſi non exegiſſes. In hoc conſideres velim, ut pulchritudinem materiæ, ita difficultatem. In cæteris enim lectorem novitas ipſa intentum habet: in hac, nota, vulgata, dicta ſunt omnia: quo fit, ut quaſi otioſus ſecuruſque lector tantum elocutioni vacet: in qua ſatisfacere difficilius eſt, cum ſola æſtimatur. Atque utinam ordo ſaltem & tranſitus, & figuræ ſimul ſpectarentur. Nam invenire præclare, enunciare magnifice, interdum etiam barbari ſolent: diſponere apte, figurare varie, niſi eruditis negatum eſt. Nec vero affectanda ſunt ſemper elata & excelſa. Nam ut in pictura lumen non alia res magis quam umbra commendat, ita orationem tam ſubmittere, quam attollere decet. Sed quid ego hæc doctiſſimo viro? Quin potius illud, adnota, quæ putaveris corrigenda. Ita enim magis credam cætera tibi placere, ſi quædam diſpliсuiſſe cognovero. Vale.

XIV. C. PLINIUS ACILIO SUO S.

REM atrocem, nec tantum epiſtola dignam, Largius Macedo, vir prætorius, à ſervis ſuis paſſus eſt: ſuperbus alioqui dominus & ſævus, & qui ſerviſſe patrem ſuum parum, immo minimum meminiſſet. Lavabatur in villa Formiana. Repente eum ſervi circumſiſtunt: alius fauces invadit, alius os verberat, alius pectus & ventrem: atque etiam (fœdum dictu) verenda contundit: & cum exanimem putarent, abjiciunt in fervens pavimentum, ut experirentur, an viveret. Ille, ſive quia non ſentiebat, ſive quia ſe non ſentire ſimulabat, immobilis, & extentus, fidem peractæ mortis implevit. Tum demum quaſi æſtu ſolutus effertur; excipiunt ſervi fideliores: concubinæ cum ululatu & clamore concurrunt. Ita & vocibus excitatus, & recreatus loci frigore, ſublatis oculis agitatoque corpore, vivere ſe (& jam tutum erat) confitetur. Diffugiunt ſervi, quorum magna pars comprehenſa eſt, cæteri requiruntur: ipſe paucis diebus ægre refocillatus, non ſine ultionis ſolatio deceſſit, ita vivus vindicatus,

ut occisi solent. Vides quot periculis, quot contumeliis, quot ludibriis simus obnoxii, nec est quod quisquam possit esse securus, quia sit remissus & mitis. Non enim judicio domini, sed scelere perimuntur. Verum hæc hactenus. Quid præterea novi? Quid? nihil, alioqui subjungerem. Nam & charta adhuc superest, & dies feriatus patitur plura contexi. Addam, quod opportune de eodem Macedone succurrit, cum in publico Romæ lavaretur, notabilis, atque etiam ut exitus docuit, ominosa res accidit. Eques Romanus à servo ejus, ut transitum daret, manu leviter admonitus, convertit se, nec servum à quo erat tactus, sed ipsum Macedonem tam graviter palma percussit, ut pene concideret. Ita balneum illi, quasi per gradus quosdam, primum contumeliæ locus, deinde exitii fuit. Vale.

XV. C. PLINIUS PROCULO SUO S.

PETIS, ut libellos tuos in secessu legam, examinemque, an editione sint digni: adhibes preces, allegas exemplum. Rogas etiam, ut aliquid succisivi temporis studiis meis subtraham,

impertiam tuis. Adjicis M. Tullium mira benignitate poëtarum ingenia fovisse. Sed ego nec rogandus sum nec hortandus. Nam & poëticen ipsam religiosissime veneror, & te validissime diligo. Faciam ergo, quod desideras, tam diligenter, quam libenter. Videor autem jam nunc posse rescribere, esse opus pulchrum, nec supprimendum, quantum æstimare licuit ex iis, quæ me præsente recitasti: si modo mihi non imposuit recitatio tua. Legis enim suavissime & peritissime. Confido tamen, me non sic auribus duci, ut omnes aculei judicii mei illarum delinimentis restringantur, hebetentur fortasse & paululum retundantur, revelli quidem, extorquerique non possunt. Igitur non temere jam nunc de universitate pronuncio: de partibus experiar, legendo. Vale.

XVI. C. PLINIUS NEPOTI SUO S.

ADNOTASSE videor facta, dictaque virorum, fœminarumque illustrium, alia clariora esse, alia majora: confirmata est opinio mea hesterno Fanniæ sermone. Neptis hæc Arriæ illius, quæ marito & solatium mortis & exemplum

fuit. Multa referebat aviæ ſuæ non minora hoc, ſed obſcuriora: quæ tibi exiſtimo tam mirabilia legenti fore, quam mihi audienti fuerunt. Ægrotabat Cæcinna Pætus, maritus ejus. Ægrotabat & filius, uturque mortifere, ut videbatur. Filius deceſſit eximia pulchritudine, pari verecundia, & parentibus non minus ob alia charus, quam quod filius erat. Huic illa ita funus paravit, ita duxit exequias, ut ignoraret maritus. Quinimmo quoties cubiculum ejus intraret, vivere filium atque etiam commodiorem eſſe ſimulabat. Ac perſæpe interroganti, *quid ageret puer*, reſpondebat, *Bene quievit, libenter cibum ſumpſit*. Deinde cum diu cohibitæ lacrymæ vincerent prorumperentque, egrediebatur. Tunc ſe dolori dabat: ſatiata ſiccis oculis, compoſito vultu redibat tanquam orbitatem foris reliquiſſet. Præclarum quidem illud ejuſdem, ferrum ſtringere, perfodere pectus, extrahere pugionem, porrigere marito, addere vocem immortalem ac pene divinam, *Pæte non dolet*. Sed tamen iſta facienti dicentique gloria & æternitas ante oculos erant: quo majus eſt ſine præmio æternitatis, ſine præmio gloriæ abdere lacrymas, operire luctum, amiſ-

ſoque filio matrem adhuc agere. Scribonianus arma in Illyrico contra Claudium moverat: fuerat Pætus in partibus, & occiſo Scriboniano, Romam trahebatur. Erat aſcenſurus navem, Arria milites orabat, ut ſimul imponeretur. *Nempe enim* (inquit) *daturi eſtis Conſulari viro ſervulos aliquos, quorum è manu cibum capiat, à quibus veſtiatur, à quibus calcietur. Omnia ſola præſtabo.* Non impetravit. Conduxit piſcatoriam naviculam, ingenſque navigium minimo ſecuta eſt. Eadem apud Claudium, uxori Scriboniani, cum illa profiteretur indicium, *Ego* (inquit) *te audiam, cujus in gremio Scribonianus occiſus eſt: & vivis?* Ex quo manifeſtum eſt, ei conſilium pulcherrimæ mortis non ſubitum fuiſſe. Quinetiam cum Thraſea gener ejus deprecaretur, ne mori pergeret: interque alia dixiſſet, *Tu vis ego filiam tuam, ſi mihi pereundum fuerit, mori mecum?* Reſpondebat, *ſi tamdiu, tantaque concordia vixerit tecum, quam ego cum Pæto, volo.* Auxerat hoc reſponſo curam ſuorum. Attentius cuſtodiebatur, ſenſit, &, *nihil agitis,* inquit, *Poteſtis enim efficere ut male moriar: ne moriar, non poteſtis.* Dum hæc dicit, exiluit cathedra, adverſoque parieti, ca-

put ingenti impetu impegit & corruit. Refocillata, *Dixeram*, inquit, *vobis, inventuram me quamlibet duram ad mortem viam, si vos facilem negassetis.* Videnturne hæc tibi majora illo, *Pæte non dolet.* Ad quod per hæc perventum est. Cum interim illud quidem ingens fama, hæc nulla circumfert. Unde colligitur, quod initio dixi, alia esse clariora, alia majora.

XVII. C. PLINIUS SERVIANO SUO S.

RECTENE omnia, quod jampridem epistolæ tuæ cessant, *an omnia recte? sed occupatus es tu?* an tu non occupatus? sed occasio scribendi vel rara vel nulla? Exime hunc mihi scrupulum, cui par esse non possum. Exime autem vel data opera tabellario misso, ego viaticum, ego etiam præmium dabo, nuntiet mihi modo, quod opto. Ipse valeo, si valere est suspensum & anxium vivere, expectantem in horas, timentemque pro capite amicissimo, quicquid accidere homini potest. Vale.

XVIII. C. PLINIUS SEVERO SUO S.

Officium Consulatus injunxit mihi, ut Reip. nomine Principi gratias agerem. Quod ego in Senatu, cum ad rationem & loci & temporis ex more fecissem, bono civi convenientissimum credidi, eadem illa spatiosius & uberius volumine amplecti. Primum, ut Imperatori nostro virtutes suæ veris laudibus commendarentur: deinde ut futuri principes non quasi à magistro, sed tamen sub exemplo præmonerentur, qua potissimum via possent ad eandem gloriam niti. Nam præcipere qualis esse debeat princeps, pulchrum quidem, sed onerosum, ac prope superbum est: laudare vero optimum principem, ac per hoc posteris, velut è specula, lumen quod sequantur ostendere, idem utilitatis habet, arrogantiæ nihil. Cepi autem non mediocrem voluptatem, quod hunc librum cum amicis recitare voluissem, non per codicillos, non per libellos, sed si commodum esset, & si valde vacaret, admoniti (nunquam porro, aut valde raro, vacat Romæ, aut commodum est audire recitantem) fœdissimis insu-

per tempeſtatibus per biduum convenerunt, cumque modeſtia mea finem recitationi facere voluiſſet, ut adjicerem tertium diem, exegerunt. Mihi hunc honorem habitum putem, an ſtudiis? ſtudiis malo, quæ prope extincta refoventur. At cui materiæ hanc ſedulitatem præſtiterunt? nempe quam in Senatu quoque, ubi perpeti neceſſe erat, gravari tamen vel puncto temporis ſolebamus. Eadem nunc & qui recitari, & qui audire triduo velint, inveniuntur: non quia eloquentius quam prius, ſed quia liberius, ideoque etiam libentius ſcribitur. Accedet ergo hoc quoque laudibus Principis noſtri, quod res antea tam inviſa quam falſa, nunc ut vera, ita amabilis facta eſt. Sed ego cum ſtudium audientium, tum judicium mire probavi. Animadverti enim ſeveriſſima quæque vel maxime ſatisfacere. Memini quidem, me non multis recitaſſe quod omnibus ſcripſi: nihilominus tamen, tanquam ſit eadem omnium futura ſententia, hac ſeveritate aurium lætor. Ac ſicut olim theatra male muſicos canere docuerunt, ita nunc in ſpem adducor poſſe fieri, ut eadem theatra bene canere muſicos doceant. Omnes enim qui placendi cauſa ſcribunt, qua-

lia placere viderint, ſcribent. Ac mihi quidem confido in hoc genere materiæ lætioris ſtyli conſtare rationem cum ea potius, quæ preſſius & adſtrictius, quam illa quæ hilarius & quaſi exultantius ſcripſi, poſſint videri accerſita & inducta. Non ideo tamen ſegnius precor, ut quandoque veniat dies (utinamque jam venerit) quo auſteris illis ſeveriſque dulcia hæc blandaque vel juſta poſſeſſione decedant. Habes acta mea tridui, quibus cognitis volui tantum te voluptatis abſentem, & ſtudiorum nomine, & meo capere, quantum præſens percipere potuiſſes. Vale.

XIX. C. PLINIUS CALVISIO RUFO SUO S.

Adsumo te in conſilium rei familiaris, ut ſoleo. Prædia agris meis vicina, atque etiam inſerta venalia ſunt: in his me multa ſolicitant, aliqua nec minora deterrent. Solicitat primum ipſa pulchritudo jungendi: deinde, quod non minus utile quam voluptuoſum, poſſe utraque eadem opera, eodem viatico inviſere, ſub eodem procuratore, ac pene iiſdem actoribus habere, unam villam colere & onare, alteram tan-

tum tueri. Ineſt huic computationi ſumptus ſupellectilis, ſumptus atrienſium, topiariorum, fabrorum, atque etiam venatorii inſtrumenti: quæ plurimum refert, unum in locum conferas, an in diverſa diſpergas. Contra, vereor ne ſit incautum, rem tam magnam iiſdem tempeſtatibus, iiſdem caſibus ſubdere. Tutius videtur, incerta fortunæ poſſeſſionum varietatibus experiri. Habet etiam multum jucunditatis ſoli cœlique mutatio, ipſaque illa peregrinatio interſita. Jam, quod deliberationis noſtræ caput eſt, agri ſunt fertiles, pingues, aquoſi. Conſtant campis, vineis, ſylvis, quæ materiam & ex ea reditum ſicut modicum, ita ſtatum præſtant. Sed hæc felicitas terræ, imbecillis cultoribus fatigatur. Nam poſſeſſor prior ſæpius vendidit pignora: & dum reliqua colonorum minuit ad tempus, vires in poſterum exhauſit, quarum defectione rubus & aliqua incommoda creverunt. Sunt ergo inſtruendi complures frugi mancipes. Nam nec ipſe uſquam vinctos habeo, nec ibi quiſquam ſupereſt. Ut ſcias quanti videantur poſſe emi, Seſtertio tricies, non quia non aliquando quinquagies fuerint, verum & hac penuria colonorum & communi

temporis iniquitate, ut reditus agrorum, sic etiam pretium retro abiit. Quæris, an hoc ipsum tricies facile colligere possimus? Sum quidem prope totus in prædiis, aliquid tamen fœnore: nec molestum erit mutuari. Accipiam à socru, cujus arca non secus ac mea utor. Proinde hoc te non moveat, si cætera non refragantur: quæ velim quam diligentissime examines. Nam cum in omnibus rebus, tum in disponendis facultatibus plurimum tibi & usus & providentiæ superest. Vale.

XX. C. PLINIUS MESSIO MAXIMO SUO S.

MEMINISTINE te sæpe legisse quantas contentiones excitarit lex tabellaria? quantumque ipse latori vel gloriæ, vel reprehensionis attulerit? At nunc in Senatu sine ulla dissensione hoc idem, ut optimum placuit. Omnes comitiorum die tabellas postulaverunt. Excesseramus sane manifestis illis apertisque suffragiis licentiam concionum. Non tempus loquendi, non tacendi modestia, non denique sedendi dignitas custodiebatur. Magni undique dissonique clamores. Procurrebant omnes cum suis

candidatis. Multa agmina in medio, multique circuli & indecora confusio: adeo desciveramus à consuetudine parentum, apud quos omnia disposita, moderata, tranquilla, majestatem loci, pudoremque retinebant. Supersunt senes, ex quibus audire soleo hunc ordinem comitiorum, Citato nomine candidati, silentium summum, dicebat ipse pro se, vitam suam explicabat, testes & laudatores dabat: vel eum sub quo militaverat, vel eum, cui quæstor fuerat, vel utrumque, si poterat. Addebat quosdam ex suffragatoribus: illi graviter & paucis loquebantur. Plus hoc, quam preces proderat. Nonnunquam candidatus aut natales competitoris, aut annos, aut etiam mores arguebat. Audiebat Senatus gravitate censoria: ita sæpius digni, quam gratiosi prævalebant. Quæ nunc immodico favore corrupta, ad tacita suffragia, quasi ad remedium, decurrerunt. Quod interim plane remedium fuit. Erat enim novum & subitum. Sed vereor, ne procedente tempore ex ipso remedio vitia nascantur. Est enim periculum, ne tacitis suffragiis impudentia irrepat. Nam quoto cuique eadem honestatis cura secreto, quæ palam? Multi famam, conscientiam

pauci verentur. Sed nimis cito de futuris: interim beneficio tabellarum habebimus magistratus, qui maxime fieri debuerunt. Nam ut in recuperatoriis judiciis, sic nos in his comitiis quasi repente apprehensi, sinceri judices fuimus. Hæc tibi scripsi, primum, ut aliquid novi scriberem, deinde ut nonnunquam de Rep. loquerer, cujus materiæ nobis quanto rarior quam veteribus occasio, tanto minus omittenda est. Et Hercule quousque illa vulgaria? *Eho quid agis? ecquid commode vales?* Habeant nostræ quoque literæ aliquid non humile, nec sordidum, nec privatis rebus inclusum. Sunt quidem cuncta sub unius arbitrio, qui pro utilitate communi solus omnium curas, laboresque suscepit: quidam tamen salubri temperamento ad nos quoque, velut rivi ex illo benignissimo fonte decurrunt, quos & haurire ipsi, & absentibus amicis, quasi ministrare epistolis possumus. Vale.

XXI. C. PLINIUS PRISCO SUO S.

AUDIO Valerium Martialem decessisse, & moleste fero. Erat homo ingeniosus, acutus, acer,

& qui plurimum in ſcribendo & ſalis haberet, & fellis, nec candoris minus. Proſecutus eram viatico ſecedentem, dederam hoc amicitiæ, dederam etiam verſiculis, quos de me compoſuit. Fuit moris antiqui, eos qui vel ſingulorum laudes, vel urbium ſcripſerant, aut honoribus aut pecunia ornare: noſtris vero temporibus, ut alia ſpecioſa & egregia, ita hoc in primis exolevit. Nam poſtquam deſiimus facere laudanda, laudari quoque ineptum putamus. Quæris qui ſint verſiculi quibus gratiam retulerim? Remitterem te ad ipſum volumen, niſi quoſdam tenerem: Tu, ſi placuerint hi, cæteros in libro requires. Alloquitur muſam, mandat ut domum meam in Exquiliis quærat, adeat reverenter:

Sed ne tempore non tuo diſertam,
Pulſes ebria januam, videto.
Totos dat tetricæ dies Minervæ,
Dum centum ſtudet auribus virorum,
Hoc, quod ſecula poſterique poſſint
Arpinis quoque comparare chartis.
Seras tutior ibis ad lucernas,
Hæc hora eſt tua cum furit Lyæus.
Cum regnat roſa, cum madent capilli,
Tunc me vel rigidi legant Catones.

Meritone eum qui hæc de me ſcripſit, & tunc demiſi amiciſſime, & nunc ut amiciſſimum defunctum eſſe doleo? Dedit enim mihi quantum maxime potuit, daturus amplius, ſi potuiſſet. Tametſi quid homini poteſt dari majus, quam gloria, & laus, & æternitas? At non erunt æterna quæ ſcripſit. Non erunt fortaſſe, ille tamen ſcripſit tanquam eſſent futura. Vale.

C. PLINII CÆCILII SECUNDI EPISTOLARUM

LIBER QUARTUS.

I. C. PLINIUS SECUNDUS FABATO PROSOCERO SUO S.

Cupis poſt longum tempus neptem tuam, meque una videre. Gratum eſt utrique noſtrum quod cupis, mutuo me hercule. Nam invicem nos increbili quodam deſiderio veſtri tenemur, quod non ultra differemus. Atque jam adeo ſarcinulas alligavimus, feſtinaturi quantum itineris ratio permiſerit. Erit una, ſed brevis mora: deflectemus in Thuſcos, non ut agros, remque familiarem oculis ſubjiciamus (id enim poſtponi poteſt) ſed ut fungamur neceſſario officio. Oppidum eſt prædiis noſtris vicinum. Nomen Tifernium Tyberinum, quod me pene adhuc puerum patronum cooptavit: tanto majore ſtudio, quanto minore judicio adventus meos celebrat, profectionibus angitur, honori-

bus gaudet. In hoc ego ut referrem gratiam (nam vinci in amore turpiſſimum eſt) templum mea pecunia extruxi, cujus dedicationem, cum ſit paratum, differre longius irreligioſum eſt. Erimus ergo ibi dedicationis die, quem epulo celebrare conſtitui. Subſiſtemus fortaſſe, & ſequenti die, ſed tanto magis viam ipſam corripiemus, contingat modo te filiamque tuam fortes invenire: nam hilares certum eſt, ſi nos incolumes receperitis. Vale.

II. C. PLINIUS CLEMENTI SUO S.

REGULUS filium amiſit: hoc uno malo indignus, quod neſcio an malum putet. Erat puer acris ingenii, ſed ambigui, qui tamen poſſet recta ſectari, ſi patrem non referret. Hunc Regulus emancipavit, ut hæres matris exiſteret. Mancipatum (ita vulgo ex moribus hominis loquebantur) fœda & inſolita parentibus indulgentiæ ſimulatione captabat. Incredibile eſt, ſed Regulum cogita. Amiſſum tamen luget inſane. Habebat puer manulos multos, & junctos & ſolutos: habebat canes majores, minoreſque: habebat luſcinias, pſittacos, merulas:

omnes Regulus circa rogum trucidavit. Nec dolor erat ille, ſed oſtentatio doloris. Convenitur ad eum mira celebritate. Cuncti deteſtantur, oderunt: &, quaſi probent, quaſi diligant, curſant, frequentant, utque breviter, quod ſentio, enunciem, in Regulo demerendo, Regulum imitantur. Tenet ſe trans Tyberim in hortis, in quibus latiſſimum ſolum porticibus immenſis, ripam ſtatuis ſuis occupavit: ut eſt in ſumma avaritia ſumptuoſus, in ſumma infamia glorioſus. Vexat ergo civitatem in ſaluberrimo tempore, & quod vexat, ſolatium putat. Dicit ſe velle ducere uxorem: hoc quoque, ſicut alia, perverſe. Audies brevi nuptias lugentis, nuptias ſenis: quorum alterum, immaturum, alterum, ſerum eſt. Unde hoc augurer, quæris? non quia affirmat ipſe, (quo mendacius nihil eſt) ſed quia certum eſt Regulum eſſe facturum, quicquid fieri non oportet. Vale.

III. C. PLINIUS ANTONINO SUO S.

QUOD ſemel atque iterum Conſul fuiſti, ſimilis antiquis, quod Proconſul Aſiæ, qualis

ante te, qualis poſt te, vix unus aut alter. (Non ſinit me verecundia tua dicere, qualis nemo:) quod ſanctitate, quod auctoritate, ætate quoque princeps civitatis, eſt quidem venerabile & pulchrum, ego tamen te vel magis in remiſſioribus miror. Nam ſeveritatem iſtam pari jucunditate condire, ſummæque gravitati tantum comitatis adjungere, non minus difficile, quam magnum eſt: id tu cum incredibili quadam ſuavitate ſermonum, tum vel præcipue ſtilo aſſequeris. Nam & loquenti tibi illa Homerici ſenis mella profluere, & quæ ſcribis complere apes floribus, & innectere videntur. Ita certe ſum refectus ipſe cum Græca epigrammata tua, cum iambos proxime legerem. Quantum ibi humanitatis, venuſtatis. Quam dulcia illa! quantum amantia? quam antiqua! quam arguta! quam recta! Callimachum me, vel Herodem, vel ſi quid his melius, tenere credebam. Quorum tamen neuter utrumque aut abſolvit aut attigit. Hominemne Romanum tam Græce loqui? Non medius fidius ipſas Athenas tam Atticas dixerim. Quid multa? invideo Græcis, quod illorum lingua ſcribere maluiſti: neque enim conjectura eget,

quid fermone patrio exprimere poffis, cum hoc infititio & inducto, tam præclara opera perfeceris. Vale.

IV. C. PLINIUS SOSSIO SUO S.

CALVISIUM Nepotem validiffime diligo, virum induftrium, rectum, difertum, quod apud me vel potiffimum eft. Idem C. Calvifium contubernalem meum, amicum tuum arcta propinquitate complectitur. Eft enim filius fororis. Hunc rogo femeftri Tribunatu fplendidiorem, & fibi & avunculo fuo facias. Obligabis me, obligabis Calvifium noftrum, obligabis ipfum non minus idoneum debitorem, quam nos putas. Multa beneficia in multos contulifti. Aufim contendere nullum te melius æque bene, vix unum aut alterum collocaffe. Vale.

V. C. PLINIUS SPARSO SUO S.

ÆSCHINEM ajunt petentibus Rhodiis legiffe orationem fuam: deinde Demofthenis fummis utramque clamoribus. Quod tantorum viro-

rum contigiſſe ſcriptis non miror, cum orationem meam proxime doctiſſimi homines hòc ſtudio, hoc aſſenſu, hoc etiam labore per biduum audierint. Quamvis intentionem eorum nulla hinc, & inde collatio, nullum quaſi certamen accenderet. Nam Rhodii, cum ipſis orationum virtutibus, tum etiam comparationis aculeis excitabantur: noſtra oratio ſine æmulationis gratia probabatur. An merito, ſcies cum legeris librum, cujus amplitudo non ſinit me longiore epiſtola præloqui. Oportet enim nos in hac certe, in qua poſſumus, breves eſſe: quo ſit excuſatius, quod librum ipſum, non tamen ultra cauſæ amplitudinem, extendimus. Vale.

VI. C. PLINIUS NASONI SUO S.

THUSCI grandine excuſſi, in regione Tranſpadana ſumma abundantia, ſed parum utilitatis nunciatur: ſolum mihi Laurentinum meum in reditu. Nihil quidem ibi poſſideo præter tectum & hortum, ſtatimque arenas, ſolum tamen mihi in reditu. Ibi enim plurimum ſcribo, nec agrum quem non habeo, ſed ipſum me ſtudiis

excolo, ac jam possum tibi, ut aliis in locis horreum plenum, sic ibi scrinium ostendere. Igitur tu quoque si certa & fructuosa prædia concupiscis, aliquid in hoc litore para. Vale.

VII. C. PLINIUS LEPIDO SUO S.

Sæpe tibi dico, inesse vim Regulo. Mirum est, quam efficiat in quod incubuit. Placuit ei lugere filium: luget ut nemo. Placuit statuas ejus & imagines quam plurimas facere, hoc omnibus officinis agit. Illum coloribus, illum cera, illum ære, illum argento, illum auro, ebore, marmore effingit. Ipse vero & nuper adhibito ingenti auditorio librum de vita ejus recitavit: Tum eundem librum in exemplaria transcriptum mille, per totam Italiam provinciasque dimisit. Scripsit publice, ut à decurionibus eligeretur vocalissimus aliquis ex ipsis, qui legeret eum populo: factum est. Hanc ille vim, (seu quo alio nomine vocanda est intentio quicquid velis obtinendi) si ad potiora vertisset, quantum boni efficere potuisset? quanquam minor vis bonis, quam malis inest, ac sicut ἀμαθία μὲν θράσος, λογισμὸς δὲ

ὄκνον φέρει, ita recta ingenia debilitat verecundia, perversa confirmat audacia. Exemplo est Regulus, imbecillum latus, os confusum, hæsitans lingua, tardissima inventio, memoria nulla: nihil denique præter ingenium insanum: & tamen eo impudentia ipsoque illo furore pervenit, ut à plurimis orator habeatur. Itaque Herennius Senecio mirifice Catonis illud de oratore in hunc è contrario vertit, Orator est vir malus, dicendi imperitus. Non, me Hercule, Cato ipse tam bene verum oratorem, quam hic Regulum expressit. Habesne quo tali epistolæ parem gratiam referas? habes, si rescripseris, num aliquis in municipio vestro ex sodalibus meis, num etiam ipse tu hunc luctuosum Reguli librum, ut circulator in foro legeris, scilicet, ut ait Demosthenes, ἐπάρας τὴν φωνὴν καὶ γεγηθὼς, καὶ λαρυγγίζων. Est enim tam ineptus, ut risum magis possit exprimere, quam gemitum. Credas non de puero scriptum, sed à puero. Vale.

VIII. C. PLINIUS ARRIANO SUO S.

GRATULARIS mihi, quod acceperim auguratum. Jure gratularis: primum, quod gravissimi Principis judicium in minoribus etiam rebus consequi pulchrum est: deinde quod sacerdotium ipsum cum priscum & religiosum, tum hoc quoque sacrum plane & insigne est, quod non adimitur viventi. Nam cætera, quam dignitate propemodum paria, ut tribuuntur, sic auferuntur: in hoc fortunæ hactenus licet, ut dari possit. Mihi vero etiam illud gratulatione dignum videtur, quod successi Julio Frontino, principi viro, qui me nominationis die per hos continuos annos inter sacerdotes nominabat, tanquam in locum suum cooptaret: quod nunc eventus ita comprobavit, ut non fortuitum videretur. Te quidem (ut scribis) ob hoc maxime delectat auguratus meus, quod Marcus Tullius augur fuit. Lætaris enim, quod honoribus ejus insistam, quem æmulari in studiis cupio. Sed utinam, ut sacerdotium, idem & Consulatum, multo etiam juvenior quam ille, sum consecutus: ita senex

ſaltem ingenium ejus aliqua ex parte aſſequi poſſim! Sed nimirum, quæ ſunt in manu hominum, & mihi, & multis contigerunt: illud vero, ut adipiſci arduum, ſic etiam ſperare nimium eſt, quod dari nonniſi à diis poteſt. Vale.

IX. C. PLINIUS URSO SUO S.

CAUSAM per hos dies dixit Julius Baſſus, homo laborioſus, & adverſis ſuis clarus. Accuſatus eſt ſub Veſpaſiano à privatis duobus: ad Senatum remiſſus diu pependit, tandemque abſolutus vindicatuſque eſt. Titum timuit, ut Domitiani amicus: à Domitiano relegatus eſt, revocatus à Nerva: ſortituſque Bithyniam, rediit reus. Accuſatus non minus acriter, quam fideliter defenſus: varias ſententias habuit, plures tamen, quaſi mitiores. Egit contra eum Pomponius Rufus, vir paratus & vehemens. Rufo ſucceſſit Theophanes, unus ex legatis, princeps & fax accuſationis & origo. Reſpondi ego. Num mihi Baſſus injunxerat, ut totius defenſionis fundamenta jacerem? dicerem de ornamentis ſuis, quæ illi & ex generis claritate, & ex periculis ipſis magna erant: dicerem de

conſpiratione delatorum, quam in quæſtu habebant: dicerem cauſas, quibus factioſiſſimum quemque ut illum ipſum Theophanem, offendiſſet. Eundem me voluerat occurrere crimini, quo maxime premebatur. In aliis enim, quamvis auditu gravioribus, non abſolutionem modo, verum etiam laudem merebatur. Hoc illum onerabat, quod homo ſimplex & incautus, quædam à provincialibus, ut amicus, acceperat. Nam fuerat in provincia eadem Quæſtor. Hæc accuſatores furta ac rapinas, ipſe munera vocabat. Sed lex munera quoque accipi vetat. Hîc ego, quid agerem? quod iter defenſionis ingrederer? Negarem? Verebar, ne plane furtum videretur, quod confiteri timerem: præterea rem manifeſtam inficiari, augentis erat crimen, non diluentis: præſertim cum reus ipſe nihil integrum advocatis reliquiſſet. Multis enim, atque etiam Principi dixerat, ſola ſe munuſcula, duntaxat natali ſuo, aut Saturnalibus accepiſſe, & pleriſque miſiſſe. Veniam ergo peterem? Jugularem reum, quem ita deliquiſſe concederem, ut ſervari, niſi venia, non poſſet? Tanquam recte factum tuerer? non illi profuiſſem, ſed ipſe impudens extitiſſem.

In hac difficultate placuit medium quiddam tenere. Videor tenuisse. Actionem meam, ut prælia solet, nox diremit. Egeram horis tribus, & dimidia, supererat sesquihora. Nam cum ex lege accusator sex horas, novem reus accepisset, ita diviserat tempora reus inter me, & eum, qui dicturus post erat, ut ego quinque horis, ille reliquis uteretur. Mihi successus actionis silentium, finemque suadebat. Temerarium est enim secundis non esse contentum. Ad hoc verebar, ne mox corporis vires iterato labore deficerent, quem difficilius est repetere, quam jungere. Erat etiam periculum, ne reliqua actio mea & frigus ut deposita, & tædium ut resumpta, pateretur. Ut enim faces ignem assidua concussione custodiunt, dimissum ægerrime reparant: sic & dicentis calor, & audientis intentio continuatione servatur, intercapedine & quasi remissione languescit: sed Bassus multis precibus, pene etiam lacrymis, obsecrabat, implerem meum tempus. Parui, utilitatemque ejus prætuli meæ. Bene cessit: inveni ita erectos animos Senatus: ita recentes, ut priore actione incitati magis, quam satiati viderentur. Successit mihi Lucius Albinus, tam apte, ut orationes nos-

træ varietatem duarum, contextum unius habuisse credantur. Respondit Herennius Pollio instanter & graviter. Deinde Theophanes rursus. Fecit enim hoc quoque ut cætera, impudentissime, quod post duos, & Consulares, & disertos, tempus sibi, & quidem laxius, vindicavit. Dixit in noctem, atque etiam nocte, illatis lucernis. Postero die egerunt pro Basso Homulus, & Fronto, mirifice: quartum diem probationes occupaverunt. Censuit Bæbius Macer, Consul designatus, lege repetundarum Bassum teneri. Cæpio Hispo salva dignitate judices dandos: uterque recte. Qui fieri potest, inquit, cum tam diversa censuerint? quia scilicet & Macro legem intuenti, consentaneum fuit damnare eum, qui contra legem munera acceperat: & Cæpio cum putaret licere Senatui, sicut licet, & mitigare leges, & intendere, non sine ratione veniam dedit facto, vetito quidem, non tamen inusitato. Prævaluit sententia Cæpionis. Quinimmo consurgenti ei ad censendum acclamatum est, quod solet residentibus. Ex quo potes æstimare, quanto consensu sit exceptum, cum diceret, quod tam favorabile fuit, cum dicturus videretur. Sunt ta-

men ut in Senatu, ita in civitate, in duas partes hominum judicia divisa. Nam quibus sententia Cæpionis placuit, sententiam Macri ut rigidam duramque reprehendunt: quibus Macri, illam alteram dissolutam, atque etiam incongruentem vocant. Negant enim congruens esse, retinere in Senatu, cui judices dederis. Fuit & tertia sententia: Valerius Paulinus assensus Cæpioni, hoc amplius censuit, referendum de Theophane cum legationem renunciasset. Arguebatur enim multa in accusatione fecisse, quæ illa ipsa lege, qua Bassum accusaverat, tenerentur. Sed hanc sententiam Consules (quanquam maximæ parti Senatus mire probabatur) non sunt persecuti. Paulinus tamen & justitiæ famam & constantiæ tulit. Misso Senatu Bassus magna hominum frequentia, magno clamore, magno gaudio exceptus est. Fecerat eum favorabilem renovata discriminum vetus fama, notumque periculis nomen, & in procero corpore mœsta & squalida senectus. Habebis hanc interim epistolam, ut πρόδρομον: expectabis orationem plenam, onustamque expectabis diu. Neque enim leviter & cursim, ut de re tanta, retractanda est. Vale.

X. C. PLINIUS SABINO SUO S.

SCRIBIS mihi, Sabinam, quæ nos reliquit hæredes, Modeſtum ſervum ſuum nuſquam liberum eſſe juſſiſſe: eidem tamen ſic adſcripſiſſe legatum, *Modeſto, quem liberum eſſe juſſi.* Quæris quid ſentiam? Contuli cum prudentibus. Convenit inter omnes nec libertatem deberi, quia non ſit data: nec legatum, quia ſervo ſuo dederit. Sed mihi manifeſtus error videtur: ideoque puto, nobis quaſi ſcripſerit Sabina faciendum, quod ipſe ſcripſiſſe credidit. Confido acceſſurum te ſententiæ meæ, cum religioſiſſime ſoleas cuſtodire defunctorum voluntatem, quam bonis hæredibus intellexiſſe pro jure eſt. Neque enim minus apud nos honeſtas, quam apud alios neceſſitas valet. Moretur ergo in libertate ſinentibus nobis, fruatur legato, quaſi omnia diligentiſſime caverit. Cavit enim, quæ hæredes bene elegit. Vale.

XI. C. PLINIUS MINUTIANO CORNELIO SUO S.

AUDISTINE Valerium Licinianum in Sicilia profiteri? Nondum te puto audiſſe. Eſt enim recens nuncius: Prætorius hic modo inter eloquentiſſimos cauſarum actores habebatur: nunc eo decidit, ut exul de Senatore, rhetor de oratore fieret. Itaque ipſe in præfatione dixit dolenter & graviter *Quos tibi fortuna ludos facis? Facis enim ex profeſſoribus ſenatores, ex ſenatoribus profeſſores.* Cui ſententiæ tantum bilis, tantum amaritudinis ineſt, ut mihi videatur ideo profeſſus, ut hoc diceret. Idem cum Græco pallio amictus intraſſet (carent enim togæ jure, quibus aqua & igni interdictum eſt) poſtquam ſe compoſuit, circumſpexitque habitum ſuum, *Latine*, inquit, *declamaturus ſum: dices, triſtia & miſeranda; Dignum tamen illum, qui hæc ipſa ſtudia inceſti ſcelere maculaverit!* Confeſſus eſt quidem inceſtum: ſed incertum, utrum quia verum erat, an quia graviora metuebat, ſi negaſſet. Fremebat enim Domitianus, æſtuabatque ingenti invidia deſtitutus.

Nam cum Corneliam Vestalium Maximam defodere vivam concupisset, ut qui illustrari seculum suum ejusmodi exemplo arbitraretur, Pontificis Maximi jure, seu potius immanitate tyranni, licentia Domini, reliquos Pontifices, non in regiam, sed in Albanam villam convocavit. Nec minore scelere, quam quod ulcisci videbatur, absentem inauditamque damnavit incesti, cum ipse fratris filiam incesto non polluisset solum, verum etiam occidisset. Nam vidua abortu periit. Missi statim Pontifices, qui defodiendam necandamque curarent. Illa nunc ad Vestam, nunc ad cæteros deos manus tendens, multa, sed hoc frequentissime clamitabat, *Me Cæsar incestam putat: qua sacra faciente, vicit, triumphavit*. Blandiens hæc, an irridens, ex fiducia sui, an ex contemptu Principis dixerit, dubium est: dixit donec ad supplicium nescio an innocens, certe tanquam nocens ducta est. Quinetiam, cum in illud subterraneum cubiculum demitteretur, hæsissetque descendenti stola, vertit se, ac recollegit. Cumque ei carnifex manum daret, aversata est, & resiluit: fœdumque contactum, quasi plane à casto puroque corpore novissima sanctitate rejecit: omnibusque nume-

ris pudoris, πολλὴν πρόνοιαν ἔχεν εὐσχήμως πεσεῖν. Præterea Celer, eques Romanus, cui Cornelia objiciebatur, cum in comitio virgis cæderetur, in hac voce perſtiterat, Quid feci? nihil feci. Ardebat ergo Domitianus & crudelitatis & iniquitatis inſania. Arripit Licinianum, quod in agris ſuis occultaſſet Corneliæ libertatem. Ille ab iis, quibus erat curæ, præmonetur, ſi comitium & virgas pati nollet, ad confeſſionem confugeret, quaſi ad veniam. Fecit. Locutus eſt pro abſente Herennius Senecio tale quiddam, quale eſt illud, κεῖται Πάτροκλος. Ait enim, ex advocato nuncius factus ſum. Receſſit Licinianus. Gratum hoc Domitiano, adeo quidem, ut gaudio proderetur, diceretque, Abſolvit nos Licinianus. Adjecit etiam, non eſſe verecundiæ ejus inſtandum: ipſi vero permiſit, ſi qua poſſet, ex rebus ſuis raperet, antequam bona publicarentur, exiliumque molle, velut præmium dedit. Ex quo tamen poſtea clementia Divi Nervæ tranſlatus eſt in Siciliam, ubi nunc profitetur, ſeque de fortuna præfationibus vindicat. Vides, quam obſequenter paream tibi, qui non ſolum res urbanas, verum etiam peregrinas tam

ſedulo ſcribo, ut altius repetam. Et ſane putabam te, quia tum abfuiſti, nihil aliud de Liciniano audiſſe, quam relegatum ob inceſtum. Summam enim rerum nunciat fama, non ordinem. Mereor, ut viciſſim quid in oppido tuo, quid in finitimis agatur (ſolent enim notabilia quædam incidere) perſcribas. Denique quicquid voles: dummodo non minus longa epiſtola nuncies. Ego non paginas tantum, ſed etiam verſus ſyllabaſque numerabo. Vale.

XII. C. PLINIUS ARRIANO SUO S.

AMAS Egnatium Marcellinum, atque etiam mihi ſæpe commendas: amabis magis, commendabiſque, ſi cognoveris recens ejus factum. Cum in provinciam Quæſtor exiſſet, ſcribamque, qui ſorte obtigerat, ante legitimum ſalarii tempus amiſiſſet, quod acceperat ſcribæ daturus, intellexit, & ſtatuit ſubſidere apud ſe non oportere. Itaque reverſus, Cæſarem, deinde, Cæſare auctore ſenatum conſuluit, quid fieri de ſalario vellet. Parva quæſtio, ſed tamen quæſtio. Hæredes ſcribæ ſibi, præfecti ærarii populo vindicabant. Acta cauſa eſt, dixit hæ-

redum advocatus, deinde populi: uterque percommode. Cæcilius Strabo ærario cenſuit inferendum: Bæbius Macer hæredibus dandum. Obtinuit Strabo. Tu lauda Marcellinum, ut ego ſtatim feci. Quamvis enim abunde ſufficiat illi, quod eſt & à Principe & à Senatu probatus, gaudebit tamen teſtimonio tuo. Omnes enim, qui gloria famaque ducuntur, mirum in modum aſſenſio & laus à minoribus etiam profecta delectat. Te vero Marcellinus ita reveretur, ut judicio tuo plurimum tribuat. Accedit his, quod ſi cognoverit factum ſuum iſto uſque penetraſſe, neceſſe eſt laudis ſuæ ſpatio & curſu & peregrinatione lætetur. Etenim neſcio quo pacto vel magis homines juvat gloria lata, quam magna. Vale.

XIII. C. PLINIUS TACITO SUO S.

SALVUM te in urbem veniſſe gaudeo, veniſti autem ſiquando alias, nunc maxime mihi deſideratus. Ipſe pauculis adhuc diebus in Thuſculano commorabor, ut opuſculum, quod eſt in manibus, abſolvam. Vereor enim, ne ſi hanc intentionem jam in finem laxavero, ægre

resumam: interim, ne quid festinationi meæ pereat, quod sum præsens petiturus, hac quasi præcursoria epistola rogo, sed prius accipe causas rogandi, deinde ipsum, quod peto. Proxime cum in patria mea fui, venit ad me salutandum municipis mei filius prætextatus. Huic ego, *Studes?* inquam. Respondit, *Etiam. Ubi? Mediolani. Cur non hîc?* & pater ejus? (erat enim una, atque etiam ipse adduxerat puerum) *quia nullos hîc præceptores habemus. Quare nullos? Nam vehementer intererat vestra, qui patres estis* (& opportune complures patres audiebant) *liberos vestros hîc potissimum discere.* Ubi enim aut jucundius morarentur, quam in patria? aut pudicius continerentur, quam sub oculis parentum? aut minore sumptu, quam domi? Quantulum est ergo collata pecunia conducere præceptores? quodque nunc in habitationes, in viatica, in ea, quæ peregre emuntur (omnia autem peregre emuntur) impenditis, adjicere mercedibus? Atque adeo ego, qui nondum liberos habeo, paratus sum pro Republ. nostra, quasi pro filia vel parente tertiam partem ejus, quod conferre vobis placebit, dare. Totum etiam pollicerer, nisi timerem, ne hoc

munus meum quandoque ambitu corrumperetur: ut accidere multis in locis video, in quibus præceptores publice conducuntur. Huic vitio uno remedio occurri poteſt, ſi parentibus ſolis jus conducendi relinquatur, iiſdemque religio recte judicandi neceſſitate collationis addatur. Nam qui fortaſſe de alieno negligentes, certe de ſuo diligentes erunt: dabuntque operam, ne eam à me pecuniam non niſi dignus accipiat, ſi accepturus & ab ipſis erit. Proinde conſentite, conſpirate, majoremque animum ex meo ſumite, qui cupio eſſe quamplurimum, quod debeam conferre. Nihil honeſtius præſtare liberis veſtris, nihil gratius patriæ poteſtis. Edoceantur hîc, qui hîc naſcuntur, ſtatimque ab infantia natale ſolum amare, frequentare conſueſcant: atque utinam tam claros præceptores inducatis, ut à finitimis oppidis ſtudia hinc petantur, utque nunc liberi veſtri aliena in loca, ita mox alieni in hunc locum confluant! Hæc putavi altius, & quaſi à fonte repetenda: quo magis ſcires, quam gratum mihi foret, ſi ſuſciperes, quod injungo. Injungo autem, & pro rei magnitudine rogo, ut ex copia ſtudiorum, quæ ad te ex admira-

tione ingenii tui convenit, circumſpicias præceptores, quos ſolicitare poſſimus: ſub ea tamen conditione, ne cui fidem meam obſtringam. Omnia enim libera parentibus ſervo. Illi judicent, illi eligant: ego mihi curam tantum, & impendium vindico. Proinde, ſi quis fuerit repertus, qui ingenio ſuo fidat, eat illuc ea lege, ut hinc nihil aliud certum, quam fiduciam ſuam ferat. Vale.

XIV. C. PLINIUS PATERNO SUO S.

Tu fortaſſe orationem, ut ſoles, & flagitas, & expectas: at ego quaſi ex aliqua peregrina delicataque merce, luſus meos tibi prodo. Accipies cum hac epiſtola hendecaſyllabos noſtros: quibus nos in vehiculo, in balineo, inter cœnam oblectamus otium temporis. His jocamur, ludimus, amamus, dolemus, querimur, iraſcimur: deſcribimus aliquid modo preſſius, modo elatius: atque ipſa varietate tentamus efficere, ut alia aliis, quædam fortaſſe omnibus placeant. Ex quibus tamen, ſi nonnulla tibi paulo petulantiora videbuntur, erit eruditionis tuæ cogitare ſummos illos & graviſſimos viros, qui talia

ſcripſerunt, non modo laſcivia rerum, ſed ne verbis quidem nudis abſtinuiſſe: quæ nos refugimus, non quia ſeveriores, (unde enim?) ſed quia timidiores ſumus. Scimus alioqui hujus opuſculi illam eſſe veriſſimam legem, quam Catullus expreſſit,

Nam caſtum eſſe decet pium poëtam
Ipſum, verſiculos nihil neceſſe eſt:
Qui tunc denique habent ſalem & leporem,
Si ſunt molliculi, & parum pudici.

Ego quanti faciam judicium tuum, vel ex hoc potes æſtimare, quod malui omnia à te penſitari, quam electa laudari. Et ſane, quæ ſunt commodiſſima, deſinunt videri cum paria eſſe cœperunt. Præterea ſapiens ſubtiliſque lector debet non diverſis conferre diverſa, ſed ſingula expendere: nec deterius alio putare, quod eſt in ſuo genere perfectum. Sed quid ego plura? Nam longiore præfatione vel excuſare, vel commendare ineptias, ineptiſſimum eſt. Unum illud prædicendum videtur, cogitare me has nugas meas ita inſcribere, Hendecaſyllabi, qui titulus ſola metri lege conſtringitur. Proinde ſive epigrammata, ſive edyllia, ſive eclogas, ſive (ut multi) poëmata, ſeu quod aliud vocare malu-

eris, licebit voces: ego tantum Hendecaſyllabos præſto. A ſimplicitate tua peto, ut, quod de libello meo dicturus es aliis, mihi dicas. Neque eſt difficile, quod poſtulo. Nam ſi hoc opuſculum noſtrum, aut potiſſimum eſſet, aut ſolum, fortaſſe poſſet durum videri dicere, Quære quod agas: molle & humanum eſt, Habes quod agas. Vale.

XV. C. PLINIUS FUNDANO SUO S.

SIQUID omnino, hoc certe judicio facio, quod Aſinium Rufum ſingulariter amo. Eſt homo eximius, & bonorum amantiſſimus. Cur enim non me quoque inter bonos numerem? Idem Cornelium Tacitum (ſcis quem virum) arcta familiaritate complexus eſt. Proinde, ſi utrumque noſtrûm probas, de Rufo quoque neceſſe eſt idem ſentias, cum ſit ad connectendas amicitias vel tenaciſſimum vinculum, morum ſimilitudo. Sunt ei liberi plures. Nam in hoc quoque functus eſt optimi civis officio, quod fœcunditate uxoris large frui voluit eo ſeculo, quo pleriſque etiam ſingulos filios orbitatis præmia graves faciunt: quibus ille deſpectis, avi

quoque nomen aſſumpſit. Eſt enim avus & quidem ex Saturio Firmo, quem diliges, ut ego, ſi ut ego, propius inſpexeris. Hæc eo pertinent, ut ſcias, quam copioſam, quam numeroſam domum uno beneficio ſis obligaturus: ad quod petendum, voto primum, deinde bono quodam omine adducimur. Optamus enim tibi, ominamurque in proximum annum Conſulatum. Ita nos virtutes tuæ & judicia Principis augurari volunt. Concurrit autem, ut ſit eodem anno quæſtor maximus ex liberis Rufi Aſinius Baſſus, juvenis (neſcio an dicam, quod me pater & ſentire & dicere cupit, adoleſcentis verecundia vetat) ipſo patre melior. Difficile eſt, ut mihi de abſente credas, quanquam credere ſoles omnia. Tantum in illo induſtriæ, probitatis, eruditionis, ingenii, ſtudii, memoriæ denique eſſe, quantum expertus invenies. Vellem tam ferax ſeculum bonis artibus haberemus, ut aliquos Baſſo præferre deberes. Tum ego te primus hortarer, moneremque, circumferres oculos, ac diu penſitares, quem potiſſimum eligeres. Nunc vero, ſed nihil volo de amico meo arrogantius dicere, hoc ſolum dico, Dignum eſſe juvenem, quem

more majorum in filii locum aſſumas. Debent autem ſapientes viri, ut tu, tales quaſi à Rep. liberos accipere, quales à natura ſolemus optare. Decorus erit tibi conſuli quæſtor patre prætorio: propinquis conſularibus: quibus judicio ipſorum, quanquam adoleſcentulus adhuc, jam tamen invicem ornamento eſt. Proinde indulge precibus meis, obſequere conſilio: & ante omnia, ſi feſtinare videor, ignoſce: primum, quia votis ſuis amor plerumque præcurrit: deinde quod in ea civitate, in qua omnia quaſi ab occupantibus aguntur; quæ legitimum tempus expectant, non matura ſed ſera ſunt: in ſumma, quod rerum, quas aſſequi cupias, præſumptio ipſa jucunda eſt. Revereatur jam te Baſſus ut conſulem: Tu dilige illum, ut quæſtorem. Nos denique utriuſque veſtrum amantiſſimi, duplici lætitia perfruamur. Etenim cum ſic te, ſic Baſſum diligamus, ut & illum cujuſcunque, & tuum quemcunque quæſtorem in petendis honoribus omni ope, omni labore, gratia ſimus juvaturi, perquam jucundum nobis erit ſi in eundem juvenem ſtudium noſtrum & amicitiæ meæ & conſulatus tui ratio contulerit: ſi denique precibus

meis tu potiſſimus adjutor acceſſeris, cujus Senatus & ſuffragio libentiſſime indulgeat, & teſtimonio plurimum credat. Vale.

XVI. C. PLINIUS VALERIO PAULINO SUO S.

GAUDE meo, gaude tuo, gaude etiam publico nomine. Adhuc honor ſtudiis durat. Proxime cum dicturus apud Centumviros eſſem, adeundi mihi locus, niſi à tribunali, niſi per ipſos judices, non fuit: tanta ſtipatione cætera tenebantur. Ad hoc quidam ornatus adoleſcens, ſciſſis tunicis, ut in frequentia ſolet, ſola velatus toga perſtitit, & quidem horis ſeptem. Nam tamdiu dixi, magno cum labore, ſed majore cum fructu. Studeamus ergo, nec deſidiæ noſtræ prætendamus alienam. Sunt qui audiant, ſunt qui legant, nos modo dignum aliquid auribus, dignum chartis elaboremus. Vale.

XVII. C. PLINIUS GALLO SUO S.

ET admones, & rogas ut ſuſcipiam abſentis Corelliæ cauſam contra C. Cæcilium, conſulem

designatum. Quod admones, gratias ago: quod rogas, queror. Admoneri enim debeo, ut sciam, rogari non debeo ut faciam, quod mihi non facere turpissimum est. An ego tueri Corelli filiam dubitem? Est quidem mihi cum isto, contra quem me advocas, non plane familiaritas, sed tamen amicitia. Accedit huc dignitas hominis, atque hic ipse cui destinatus est honor. Cujus nobis hoc major agenda reverentia est, quod jam illo functi sumus. Naturale est enim, ut ea quæ quis adeptus est, ipsa quam amplissima existimari velit. Sed mihi cogitanti adfuturum me Corelli filiæ, omnia ista frigida & inania videntur. Obversatur oculis ille vir, quo neminem ætas nostra graviorem, sanctiorem, subtiliorem denique tulit: quem ego cum ex admiratione diligere cœpissem, quod evenire contra solet, magis admiratus sum, postquam penitus inspexi. (Inspexi enim penitus.) Nihil à me ille secretum, non joculare, non serium, non triste, non lætum. Adolescentulus eram, & jam mihi ab illo honor, atque etiam, (audebo dicere) reverentia, ut æquali habebatur. Ille meus in petendis honoribus suffragator, & testis: ille in inchoandis deductor & comes:

ille in gerendis consiliator & rector: ille denique in omnibus officiis nostris, quanquam & imbecillus & senior, quasi juvenis & validus conspiciebatur. Quantum ille famæ meæ domi, in publico, quantum etiam apud Principem adstruxit? Nam cum forte de bonis juvenibus apud Nervam Imperatorem sermo incidisset, & plerique me laudibus ferrent: paulisper se intra silentium tenuit, quod illi plurimum auctoritatis addebat: deinde gravitate, quam noras, *Necesse est* (inquit) *parcius laudem Secundum, quia nihil nisi ex consilio meo facit.* Qua voce tribuit mihi, quantum petere voto immodicum erat, nihil me facere non sapientissime, cum omnia ex consilio sapientissimi viri facerem. Quinetiam moriens, filiæ suæ (ut ipsa solet prædicare) *multos quidem amicos* (inquit) *tibi in longiore vita paravi, præcipuos tamen Secundum, & Cornutum.* Quod dum recordor, intelligo mihi laborandum, ne qua parte videar hanc de me fiduciam providentissimi viri destituisse. Quare ego vero Corelliæ adero promptissime, nec subire offensas recusabo: quanquam non solum veniam me, verum etiam laudem apud istum ipsum, à quo, ut ais, nova lis fortasse

ut fœminæ intenditur, arbitror confecuturum, fi hæc eadem in actione latius fcilicet, & uberius, quam epiftolarum anguftiæ finunt, contigerit mihi vel in excufationem, vel etiam in commendationem meam dicere. Vale.

XVIII. C. PLINIUS ANTONINO SUO S.

QUEMADMODUM magis approbare tibi poffum, quantopere miror Epigrammata tua Græca, quam quod quædam æmulari Latine, & exprimere tentavi? In deterius quidem accidit hoc, primum imbecillitate ingenii mei, deinde inopia: ac potius, ut Lucretius ait, egeftate patrii fermonis. Quod fi hæc, & quæ funt Latina, & mea habere tibi aliquid venuftatis videbuntur, quantum putas ineffe eis gratiæ, quæ & à te, & Græce proferuntur? Vale.

XIX. C. PLINIUS HISPULLÆ SUÆ S.

CUM fis pietatis exemplum, fratremque optimum & amantiffimum tui pari charitate dilexeris, filiamque ejus ut tuam diligas, nec tantum amitæ ejus, verum etiam patris amiffi

affectum repræsentes, non dubito maximo tibi gaudio fore, cum cognoveris dignam patre, dignam te, dignam avo evadere. Summum est acumen, summa frugalitas: amat me, quod castitatis indicium est. Accedit his studium literarum, quod ex mei charitate concepit. Meos libellos habet, lectitat, ediscit etiam. Qua illa sollicitudine cum videor acturus, quanto, cum egi, gaudio afficitur? Disponit, qui nuncient sibi, quem assensum, quos clamores excitarim, quem eventum judicii tulerim. Eadem siquando recito, in proximo discreta velo sedet, laudesque nostras avidissimis auribus excipit. Versus quidem meos cantat, formatque cithara, non artifice aliquo docente, sed amore, qui magister est optimus. His ex causis in spem certissimam adducor, perpetuam nobis majoremque indies futuram esse concordiam. Non enim ætatem meam aut corpus, quæ paulatim occidunt ac senescunt, sed gloriam diligit. Nec aliud decet tuis manibus educatam, tuis præceptis institutam: quæ nihil in contubernio tuo viderit, nisi sanctum honestumque: quæ denique amare me ex tua prædicatione consueverit. Nam cum matrem meam parentis loco vene-

rêre, meque à pueritia ſtatim formares, laudare, talemque qualis nunc uxori meæ videor, ominari ſolebas. Certatim ergo tibi gratias agimus. Ego, quod illam mihi, illa, quod me ſibi dederis, quaſi invicem elegeris. Vale.

XX. C. PLINIUS NONO MAXIMO SUO S.

QUID ſenſerim de ſingulis libris tuis, notum tibi, ut quemque perlegeram feci. Accipe nunc, quid de univerſis generaliter judicem. Eſt opus pulchrum, validum, acre, ſublime, varium, elegans, purum, figuratum, ſpatioſum etiam, & cum magna tua laude diffuſum. In quo tu ingenii ſimul, doloriſque velis latiſſime vectus es, & horum utrumque invicem adjumento fuit. Nam dolori ſublimitatem & magnificentiam ingenium; ingenio vim & amaritudinem dolor addidit. Vale.

XXI. C. PLINIUS VELIO CEREALI SUO S.

TRISTEM & acerbum caſum Helvidiarum ſororum! utraque à partu, utraque filiam enixa deceſſit. Afficior dolore, nec tamen ſupra mo-

dum doleo, ita mihi luctuosum videtur, quod puellas honestissimas in flore primo fœcunditas abstulit. Angor infantium sorte, quæ sunt parentibus statim, & dum nascuntur, orbatæ. Angor optimorum maritorum, angor etiam meo nomine. Nam patrem illarum defunctum quoque perseverantissime diligo, ut actione mea, librisque testatum est: cui nunc unus ex tribus liberis superest, domumque pluribus adminiculis paulo ante fundatam desolatus fulcit, ac sustinet. Magno tamen fomento dolor meus acquiescet, si hunc saltem & incolumem, paremque illi patri, illi avo fortuna servaverit. Cujus ego pro salute, pro moribus, hoc sum magis anxius, quod unicus factus est. Nosti in amore mollitiem animi mei, nosti metus. Quo minus te mirari oportebit, quod plurimum timeam, de quo plurimum spero. Vale.

XXII. C. PLINIUS SEMPRONIO RUFO SUO S.

Interfui Principis optimi cognitioni in consilium assumptus. Gymnicus agon apud Viennenses ex cujusdam testamento celebrabatur. Hunc Trebonius Rufinus, vir egregius, nobis-

que amicus, in Duumviratu suo tollendum, abolendumque curavit. Negavit ex auctoritate publica fecisse. Egit ipse causam non minus feliciter, quam diserte. Commendabat actionem, quod tanquam homo Romanus & bonus civis in negotio suo mature & graviter loquebatur. Cum sententiæ rogarentur, dixit Junius Mauricus (quo viro nihil firmius, nihil verius) non esse restituendum Viennensibus agona: adjecit, Vellem etiam Romæ tolli posset: Constanter, inquis, & fortiter. Quidni? Sed hoc Maurico novum non est. Idem apud Nervam Imperatorem non minus fortiter. Cœnabat Nerva cum paucis: Vejento proximus, atque etiam in sinu recumbebat. Dixi omnia, cum hominem nominavi. Incidit sermo de Catullo Messalino, qui luminibus orbatus, ingenio sævo mala cæcitatis addiderat. Non verebatur, non erubescebat, non miserebatur. Sæpius à Domitiano non secus ac tela, quæ & ipsa cæca & improvida feruntur, in optimum quemque contorquebatur. De hujus nequitia, sanguinariisque sententiis, in commune omnes super cœnam loquebantur. Tum ipse Imperator, Quid putamus passurum fuisse, si vive-

ret? & Mauricus, Nobiſcum cœnaret. Longius abii, libens tamen. Placuit agona tolli, qui mores Viennenſium infecerat, ut noſter hic omnium. Nam Viennenſium vitia intra ipſos reſident, noſtra late vagantur. Utque in corporibus, ſic in imperio graviſſimus eſt morbus, qui à capite diffunditur. Vale.

XXIII. C. PLINIUS POMPONIO BASSO SUO S.

MAGNAM cepi voluptatem, cum ex communibus amicis cognovi, te, ut ſapientia tua dignum eſt, & diſponere otium, & ferre, habitare amœniſſime, & nunc terra, nunc mari corpus agitare: multum diſputare, multum audire, multum lectitare: cumque plurimum ſcias, quotidie tamen aliquid addiſcere. Ita ſeneſcere oportet virum, qui magiſtratus ampliſſimos geſſerit, exercitus rexerit, totumque ſe Reip. quamdiu decebat, obtulerit. Nam & prima vitæ tempora, & media patriæ, extrema nobis impertire debemus, ut ipſæ leges monent, quæ majorem annis LX. otio reddunt. Quando mihi licebit? quando per ætatem honeſtum erit imitari iſtud pulcherrimæ quietis exem-

plum? quando secessus mei, non desidiæ nomen, sed tranquillitatis accipient? Vale.

XXIV. C. PLINIUS FABIO VALENTI SUO S.

PROXIME cum apud centumviros in quadruplici judicio dixissem, subiit recordatio egisse me juvenem, æque in quadruplici. Processit animus, ut solet, longius: cœpi reputare, quos in hoc judicio, quos in illo socios laboris habuissem. Solus eram, qui in utroque dixissem: tantas conversiones, aut fragilitas mortalitatis, aut fortunæ mobilitas facit. Quidam ex iis, qui tunc egerant, decesserunt, exulant alii: huic ætas, & valetudo silentium suasit: hic sponte beatissimo otio fruitur: alius exercitum regit: illum civilibus officiis Principis amicitia exemit. Circa nos ipsos quam multa mutata sunt, studiis processimus, studiis periclitati sumus: rursusque processimus. Profuerunt nobis bonorum amicitiæ, bonorum obfuerunt, iterumque prosunt. Si computes annos, exiguum tempus: si vices rerum, ævum putes. Quod potest esse documento, nihil desperare, nulli rei fidere, cum videamus tot varietates tam volubili orbe

circumagi. Mihi autem familiare eſt, omnes cogitationes meas communicare, iiſdemque te vel præceptis vel exemplis monere, quibus ipſe me moneo, quæ ratio hujus epiſtolæ fuit. Vale.

XXV. C. PLINIUS MESSIO MAXIMO SUO S.

SCRIPSERAM tibi verendum eſſe, ne ex tacitis ſuffragiis vitium aliquod exiſteret. Factum eſt. Proximis comitiis in quibuſdam tabellis multa jocularia, atque etiam fœda dictu: in una vero pro candidatorum nominibus, ſuffragatorum nomina inventa ſunt. Excanduit Senatus, magnoque clamore ei qui ſcripſiſſet, iratum Principem eſt comprecatus: ille tamen fefellit, & latuit, fortaſſe etiam inter indignantes fuit. Quid hunc putamus domi facere, qui in tanta re, tam ſerio tempore, tam ſcurriliter ludat? qui denique omnino in Senatu dicax, & urbanus, & bellus eſt? Tantum licentiæ pravis ingeniis adjicit illa fiducia. Quis enim ſciet? popoſcit tabellas, ſtylum accepit, demiſit caput, neminem veretur, ſe contemnit. Inde iſta ludibria, ſcena & pulpito digna. Quo te vertas? quæ remedia conquiras? ubique vitia

remediis fortiora. ἀλλὰ ταῦτα τῶν ὑπὲρ ἡμᾶς, ἄλλῳ μελήσει. Cui multum quotidie vigiliarum, multum laboris adjicit hæc noſtra iners, ſed tamen effrænata petulantia. Vale.

XXVI. C. PLINIUS NEPOTI SUO S.

PETIS, ut libellos meos, quos ſtudioſiſſime comparaſti, recognoſcendos, emendandoſque curem: faciam. Quid enim ſuſcipere libentius debeo, te præſertim exigente? Nam cum vir graviſſimus, doctiſſimus, diſertiſſimus, ſuper hæc occupatiſſimus, maximæ provinciæ præfuturus, tanti putes ſcripta noſtra circumferre tecum, quantopere mihi providendum eſt, ne hæc pars ſarcinarum, tanquam ſupervacua offendat? Adnitar ergo primum, ut comites iſtos quam commodiſſimos habeas: deinde, ut reverſus invenias, quos iſtis addere velis. Neque enim mediocriter me ad nova opera tu lector hortaris. Vale.

XXVII. C. PLINIUS FALCONI SUO S.

Tertius dies eſt, quod audivi recitantem Sentium Augurinum cum ſumma mea voluptate, immo etiam admiratione (poëmatia appellat) multa tenuiter, multa ſublimiter, multa venuſte, multa tenere, multa dulciter, multa cum bile. Aliquot annis puto nihil generis ejuſdem abſolutius ſcriptum, niſi forte me fallit, aut amor ejus, aut quod me ipſum laudibus evexit. Nam lemma ſibi ſumpſit, quod ego interdum verſibus ludo. Atque adeo judicii mei te judicem faciam, ſi mihi ex hoc ipſo lemmate ſecundus verſus occurrerit. Nam cæteros teneo, & jam explicui:

Canto carmina verſibus minutis,
His olim quibus & meus Catullus,
Et Calvus, vetereſque. Sed quid ad me?
Unus Plinius eſt mihi, priores
Mavult verſiculos, foro relicto,
Et quærit quod amet, putatque amari.
Ille Plinius, ille. Quid Catones?
I nunc qui ſapias, amare noli.

Vides, quam acuta omnia, quam apta, quam

expreffa ! Ad hunc guftum totum librum repromitto, quem tibi, ut primum publicaverit, exhibebo. Interim ama juvenem, & temporibus noftris gratulare pro ingenio tali, quod ille moribus adornat. Vivit cum Spurinna, vivit cum Antonino : quorum alteri affinis, utrique contubernalis eft. Poffis ex hoc facere conjecturam, quam fit emendatus adolefcens, qui à graviffimis fenibus fic amatur. Eft enim illud veriffimum :

---- Γιγνώσκων ὅτι
Τοιοῦτός ἐστιν ἕκαστος, οἷσπερ ἥδεται ξυνών.

Vale.

XXVIII. C. PLINIUS SEVERO SUO S.

HERENNIUS Severus, vir doctiffimus, magni æftimat in bibliotheca fua ponere imagines municipum tuorum, Cornelii Nepotis, & Titi Caffii : petitque fi funt iftic, ut effe credibile eft, exfcribendas, pingendafque delegem. Quam curam tibi potiffimum injungo : primum, quia defideriis meis amiciffime obfequeris : deinde, quia tibi ftudiorum fumma reverentia, fummus amor ftudioforum : poftremo, quod patriam

tuam, omnesque qui nomen ejus auxerunt, ut patriam ipsam, veneraris, & diligis. Peto autem ut pictorem quam diligentissimum assumas. Nam cum est arduum similitudinem effingere ex vero, tum longe difficillima est imitationis imitatio. A qua rogo, ut artificem, quem elegeris, ne in melius quidem sinas aberrare. Vale.

XXIX. C. PLINIUS ROMANO SUO S.

EJA tu, cum proxime res agentur, quoquo modo ad judicandum veni. Nihil est, quod in dextram aurem fiducia mei dormias: non impune cessatur. Ecce, Licinius Nepos, prætor acer, & fortis vir, mulctam dixit, etiam Senatori. Egit ille in Senatu causam suam: egit autem sic, ut deprecaretur. Remissa est mulcta, sed timuit, sed rogavit, sed opus venia fuit. Dices, Non omnes prætores tam severi. Falleris. Nam vel instituere, vel reducere ejusmodi exemplum, non nisi severi: institutum, reductumve exercere, etiam lenissimi possunt. Vale.

XXX. C. PLINIUS LICINIO SURRÆ SUO S.

ATTULI tibi ex patria mea pro munuſculo quæſtionem, altiſſima iſta eruditione digniſſimam. Fons oritur in monte, per ſaxa decurrit, excipitur cœnatiuncula manu facta. Ibi paululum retentus in Larium lacum decidit. Hujus mira natura. Ter in die ſtatis auctibus, ac diminutionibus creſcit, decreſcitque. Cernitur id palam, & cum ſumma voluptate deprehenditur. Juxta recumbis & veſceris: Atque etiam ex ipſo fonte (nam eſt frigidiſſimus) potas: interim ille certis dimenſiſque momentis vel ſubtrahitur vel aſſurgit. Annulum, ſeu quid aliud ponis in ſicco, alluitur ſenſim, ac noviſſime operitur: detegitur rurſus, paulatimque deſeritur. Si diutius obſerves, utrumque iterum ac tertio videas. Spirituſne aliquis occultior os fontis & fauces modo laxat, modo includit, prout illatus occurrit, aut deceſſit expulſus? Quod in ampullis cæteriſque generis ejuſdem videmus accidere, quibus non hians, nec ſtatim patens exitus. Nam illa quoque, quanquam prona & vergentia, per quaſdam ob-

luctantis animæ moras crebris quasi singultibus sistunt, quod effundunt. An, quæ Oceano natura, fonti quoque? quaque ille ratione aut impellitur aut resorbetur, hac modicus hic humor vicibus alternis supprimitur, vel egeritur? An, ut flumina, quæ in mare deferuntur, adversantibus ventis, obvioque æstu retorquentur, ita est aliquid quod hujus fontis excursum per momenta repercutiat? An latentibus venis certa mensura, quæ dum colligit quod exhauserat, minor rivus est & pigrior: cum collegit, agilior majorque profertur? An, nescio quod libramentum abditum & cæcum, quod cum exinanitum est, suscitat & elicit fontem: cum repletum, moratur, & strangulat? Scrutare tu causas, (potes enim) quæ tantum miraculum efficiunt. Mihi abunde est, si satis expressi, quod efficitur. Vale.

C. PLINII CÆCILII
SECUNDI
EPISTOLARUM
LIBER QUINTUS.

I. C. PLINIUS SECUNDUS SEVERO SUO S.

LEGATUM mihi obvenit modicum, sed amplissimo gratius. Cur amplissimo gratius? Pomponia Gratilla exhæredato filio Assudio Curiano, hæredem reliquerat me: dederat cohæredes Sertorium Severum, prætorium virum, aliosque equites Romanos splendidos: Curianus orabat, ut sibi donarem portionem meam, seque præjudicio juvarem: eandem tacita conventione salvam mihi pollicebatur. Respondebam, non convenire moribus meis aliud palam, aliud agere secreto. Præterea, non esse satis honestum donare & locupleti & orbo. In summa, non profuturum ei, si donassem: profuturum, si cessissem: esse autem me paratum cedere, si inique exhæredatum mihi

liqueret. Ad hoc ille, *Rogo cognoſcas*. Cunctatus paulum, *Faciam*, inquam, *Neque enim video, cur ipſe me minorem putem, quam tibi videor. Sed jam nunc memento, non defuturam mihi conſtantiam, ſi ita fides duxerit ſecundum matrem tuam pronuntiandi. Ut voles*, ait: *voles enim quod æquiſſimum*. Adhibui in conſilium duos, quos tunc civitas noſtra ſpectatiſſimos habuit, Corellium & Frontinum. His circumdatus, in cubiculo meo ſedi. Dixit Curianus, quæ pro ſe putabat. Reſpondi paucis ego. Neque enim aderat alius, qui defunctæ pudorem tueretur. Deinde ſeceſſi, & ex conſilii ſententia, *Videtur*, inquam, *Curiane, mater tua juſtas habuiſſe cauſas iraſcendi tibi*. Poſt hoc ille, cum cæteris ſubſcripſit centumvirale judicium, mecum non ſubſcripſit. Appetebat judicii dies. Cohæredes mei componere & tranſigere cupiebant: non diffidentia cauſæ, ſed metu temporum. Verebantur, quod videbant multis accidiſſe, ne ex centumvirali judicio capitis rei exirent. Et erant quidam in illis, quibus objici & Gratillæ amicitia & Ruſtici poſſet: Rogant me, ut cum Curiano loquar. Convenimus in ædem Concordiæ. Ibi ego, Si mater

(inquam) te ex parte quarta ſcripſiſſet hæredem, num queri poſſes? Quid ſi hæredem quidem inſtituiſſet ex aſſe, ſed legatis ita exhauſiſſet, ut non amplius apud te, quam quarta remaneret? Igitur ſufficere tibi debet, ſi exhæredatus à matre, quartam partem ab hæredibus ejus accipias, quam tamen ego augebo. Scis te non ſubſcripſiſſe mecum, & jam biennium tranſiſſe, omniaque me uſucepiſſe. Sed ut te cohæredes mei tractabiliorem experiantur, utque tibi nihil abſtulerit reverentia mei, offero pro mea parte tantundem. Tuli fructum non conſcientiæ modo, verùm etiam famæ. Ille ergo Curianus legatum mihi reliquit: & factum meum (niſi forte blandior mihi) antiquorum notabili more ſignavit. Hæc tibi ſcripſi, quia de omnibus quæ me vel delectant vel angunt, non aliter tecum quam mecum loqui ſoleo: deinde, quod durum exiſtimabam, te amantiſſimum mei fraudare voluptate, quam ipſe capiebam. Neque enim ſum tam ſapiens, ut nihil mea interſit, an iis, quæ honeſte feciſſe me credo, teſtificatio quædam, & quaſi præmium accedat. Vale.

II. C. PLINIUS FLACCO SUO S.

ACCEPI pulcherrimos turdos, cum quibus parem calculum ponere, nec ullis copiis ex Laurentino, nec maris tam turbidis tempestatibus possum. Recipies ergo epistolas steriles, & simpliciter ingratas: ac ne illam quidem solertiam Diomedis in permutando munere imitantes. Sed, quæ facilitas tua, hoc magis dabis veniam, quod se non mereri fatentur. Vale.

III. C. PLINIUS ARISTONI SUO S.

CUM plurima officia tua mihi grata & jucunda sunt, tum vel maxime quod me celandum non putasti, fuisse apud te de versiculis meis multum copiosumque sermonem, eumque diversitate judiciorum longius processisse; extitisse etiam quosdam, qui scripta quidem ipsa non improbarent, me tamen amice simpliciterque reprehenderent, quod hæc scriberem recitaremque. Quibus ego, ut augeam meam culpam, ita respondeo. Facio nonnunquam versiculos severos parum, facio comœdias, & audio &

ſpecto mimos, & lyricos lego, & Sotadicos intelligo: aliquando præterea rideo, jocor, ludo; utque omnia innoxiæ remiſſionis genera breviter amplectar, homo ſum. Nec vero moleſte fero hanc eſſe de moribus meis exiſtimationem: ut, qui neſciunt talia doctiſſimos, graviſſimos, ſanctiſſimos homines ſcriptitaſſe, me ſcribere mirentur. Ab illis autem, quibus notum eſt, quos quantoſque auctores ſequar, facile impetrari poſſe confido, ut errare me, ſed cum illis ſinant, quorum non ſeria modo, verum etiam luſus exprimere, laudabile eſt. An ego verear (neminem viventium, ne quam in ſpeciem adulationis incidam, nominabo) ſed ego verear, ne me non ſatis deceat, quod decuit M. Tullium, Cajum Calvum, Aſinium Pollionem, Marcum Meſſalam, Q. Hortenſium, M. Brutum, L. Syllam, Quintum Catulum, Quintum Scævolam, Servium Sulpitium, Varronem, Torquatum, immo Torquatos, C. Memmium, Lentulum, Gætulicum, Annæum Senecam, Lucejum, & proxime Virginium Rufum: & ſi non ſufficiunt exempla privata, Divum Julium, Divum Auguſtum, Divum Nervam, T. Cæſarem? Neronem enim tranſeo, quamvis ſci-

am, non corrumpi in deterius, quæ aliquando etiam à malis, ſed honeſta manere, quæ fæpius à bonis fiunt. Inter quos vel præcipue numerandus eſt P. Vergilius, Corn. Nepos, & prius Ennius, Actiuſque. Non quidem hi Senatores, ſed ſanctitas morum non diſtat ordinibus. Recito tamen, quod an illi fecerint, neſcio etiam, ſed illi judicio ſuo poterant eſſe contenti: mihi modeſtior conſtantia eſt, quam ut ſatis abſolutum putem, quod à me probetur. Itaque has recitandi cauſas ſequor. Primum, quod ipſe qui recitat, aliquanto acrius ſcriptis ſuis auditorum reverentia intendit: deinde, quod, de quibus dubitat, quaſi ex conſilii ſententia ſtatuit. Multa etiam à multis admonetur, & ſi non admoneatur, quid quiſque ſentiat, perſpicit ex vultu, oculis, nutu, manuum motu, murmure, ſilentio, quæ ſatis apertis notis judicium ab humanitate diſcernunt. Atque adeo, ſi cui forte eorum, qui interfuerunt, curæ fuerit eadem illa legere, intelliget me quædam aut commutaſſe, aut præteriſſe, fortaſſe etiam ex ſuo judicio, quamvis ipſe nihil dixerit mihi. Atque hæc ita diſputo, quaſi populum in auditorium, non in cubiculum amicos advocarim,

quos plures habere, multis gloriofum, reprehenfioni nemini fuit. Vale.

IV. C. PLINIUS VALERIANO SUO S.

Res parva, fed initium non parvum. Solers vir prætorius à Senatu petiit, ut fibi inftituere in agris fuis nundinas permitteretur. Contradixerunt Vicentinorum legati: adfuit Thufcillus Nominatus: dilata caufa eft. Alio Senatu Vicentini fine advocato intraverunt: Dixerunt *fe deceptos*, lapfine verbo, an quia ita fentiebant? Interrogati à Nepote Prætore, *quem docuiffent*: refponderunt, *quem prius*. Interrogati, *an tunc gratis adfuiffet*: refponderunt, *Sex millibus nummûm*. An rurfus aliquid dediffent: dixerunt, *mille denarios*. Nepos poftulavit, ut Nominatus induceretur. Hactenus illo die. Sed, quantum auguror, longius res procedet. Nam pleraque tacita tantum ex minimo commota, latiffime ferpunt. Erexi aures tuas, quamdiu nunc oportet: quam blande roges ut reliqua cognofcas, fi tamen non ante ob hæc ipfa veneris Romam, fpectatorque malueris effe, quam lector. Vale.

V. C. PLINIUS MAXIMO SUO S.

NUNCIATUM mihi eſt, C. Fannium deceſſiſſe: qui nuncius gravi me dolore confudit. Primum, quod amavi hominem elegantem, & diſertum: deinde, quod judicio ejus uti ſolebam. Erat enim natura acutus, uſu exercitatus, varietate promptiſſimus. Angit me ſuper iſta caſus ipſius. Deceſſit veteri teſtamento. Omiſit, quos maxime diligebat: proſecutus eſt, quibus offenſior erat. Sed hoc utcunque tolerabile: gravius illud, quod pulcherrimum opus imperfectum reliquit. Quamvis enim agendis cauſis diſtringeretur, ſcribebat tamen exitus occiſorum, aut relegatorum à Nerone: & jam tres libros abſolverat ſubtiles, & diligentes, & Latinos, atque inter ſermonem hiſtoriamque medios. Ac tanto magis reliquos perficere cupiebat, quanto frequentius hi lectitabantur. Mihi autem videtur acerba ſemper & immatura mors eorum, qui immortale aliquid parant. Nam qui voluptatibus dediti, quaſi in diem vivunt, vivendi cauſas quotidie finiunt: qui vero poſteros cogitant, & memoriam ſui operibus

extendunt, his nulla mors non repentina eſt, ut quæ ſemper inchoatum aliquid abrumpat. Cajus quidem Fannius, quod accidit, multo ante præſenſit. Viſus eſt ſibi per nocturnam quietem jacere in lectulo ſuo compoſitus in habitum ſtudentis, habere ante ſe ſcrinium (ita ut ſolebat.) Mox imaginatus eſt veniſſe Neronem, in toro reſediſſe: prompſiſſe primum librum, quem de ſceleribus ejus ediderat, eumque ad extremum revolviſſe: idem in ſecundo ac tertio feciſſe, tum abiiſſe. Expavit, & ſic interpretatus eſt, tanquam idem ſibi futurus eſſet ſcribendi finis, qui fuiſſet illi legendi: & fuit idem. Quod me recordantem miſeratio ſubit, quantum vigiliarum, quantum laboris exhauſerit fruſtra. Occurſant animo mea mortalitas, mea ſcripta. Nec dubito, te quoque eadem cogitatione terreri pro iſtis, quæ inter manus habes. Proinde dum ſuppetit vita, enitamur, ut mors quam pauciſſima, quæ abolere poſſit, inveniat. Vale.

VI. C. PLINIUS APOLLINARI SUO S.

Amavi curam & folicitudinem tuam, qui cum audiffes me æftate Thufcos meos petiturum, ne facerem fuafifti, dum putas infalubres. Eft fane gravis, & peftilens ora Thufcorum, quæ per litus extenditur: Sed hi procul à mari receflerunt, quinetiam Apennino faluberrimo montium fubjacent. Atque adeo, ut omnem pro me metum ponas, accipe temperiem cœli, regionis fitum, villæ amœnitatem, quæ & tibi auditu, & mihi relatu jucunda erunt. Cœlum eft hyeme frigidum, & gelidum. Myrtos, oleas, quæque alia affiduo tepore lætantur, afpernatur ac refpuit: laurum tamen patitur, atque etiam viridiffimam profert interdum: fed non fæpius, quam fub urbe noftra, necat. Æftatis mira clementia. Semper aër fpiritu aliquo movetur, frequentius tamen auras, quam ventos habet. Hinc fenes multos videas avos, proavofque jam juvenum. Audias fabulas veteres, fermonefque majorum: cumque veneris illo, putes alio te feculo natum. Regionis forma pulcherrima, imaginare Amphitheatrum aliquod immenfum,

& quale sola rerum natura possit effingere. Lata & diffusa planities montibus cingitur: montes summa sui parte procera nemora & antiqua habent. Frequens ibi & varia venatio: Inde cæduæ sylvæ cum ipso monte descendunt: has inter pingues, terrenique colles, (neque enim facile usquam saxum, etiam si quæratur, occurrit,) planissimis campis fertilitate non cedunt, opimamque messem serius tantum, sed non minus percoquunt. Sub his per latus omne vineæ porriguntur, unamque faciem longe lateque contexunt. Quarum à fine, imoque quasi margine, arbusta nascuntur: prata inde, campique. Campi, quos nonnisi ingentes boves & fortissima aratra perfringunt: tantis glebis tenacissimum solum, cum primum prosecatur, assurgit, ut nono demum sulco perdometur. Prata florida & gemmea, trifolium, aliasque herbas, teneras semper & molles, & quasi novas alunt. Cuncta enim perennibus rivis nutriuntur. Sed ubi aquæ plurimum, palus nulla: quia devexa terra quicquid liquoris accepit: nec absorbuit, effundit in Tyberim. Medios ille agros secat: navium patiens, omnesque fruges devehit in urbem, hyeme duntaxat, & vere. Æstate summittitur,

immenfique fluminis nomen arenti alveo defe-rit, autumno refumit. Magnam capies volup-tatem, fi hunc regionis fitum ex monte profpex-eris. Neque enim terras tibi, fed formam ali-quam ad eximiam pulchritudinem pictam vi-deberis cernere. Ea varietate, ea defcriptione, quocunque inciderint oculi, reficientur. Villa in colle imo fita profpicit quafi ex fummo, ita leviter & fenfim clivo fallente confurgit, ut cum afcendere te non putes, fentias afcendiffe. A tergo Apenninum, fed longius habet. Ac-cipit ab hoc auras quamlibet fereno & placido die, non tamen acres, & immodicas, fed fpa-tio ipfo laffas & infractas, magna fui parte me-ridiem fpectat, æftivumque folem ab hora fex-ta, hybernum aliquanto maturius, quafi invitat in porticum latam, & pro modo longam. Mul-ta in hac membra: atrium etiam ex more ve-terum, ante porticum xyftus concifus in pluri-mas fpecies, diftinctufque buxo, demiffus inde, pronufque pulvinus, cui beftiarum effigies invi-cem adverfas buxus infcripfit. Acanthus in plano mollis, & pene dixerim liquidus. Ambit hunc ambulatio, preffis varieque tonfis viridi-bus inclufa: ab his geftatio in modum circi,

quæ buxum multiformem, humilefque, & retentas manu arbufculas circumit. Omnia maceria muniuntur: hanc gradata buxus operit & abfcondit. Pratum inde non minus natura, quam fuperiora illa, arte vifendum. Campi deinde, porro multaque alia prata & arbufta. A capite porticus triclinium excurrit, valvis xyftum defìnentem, & protinus pratum, multumque ruris videt feneftris. Hac latus xyfti & quod profilit villæ, ac adjacentis hippodromi nemus, comafque profpectat. Contra mediam fere porticum diæta paulum recedit, cingit areolam, quæ quatuor platanis inumbratur. Inter has marmoreo labro aqua exundat, circumjectafque platanos, & fubjecta platanis leni afpergine fovet. Eft in hac diæta dormitorium cubiculum, quod diem, clamorem, fonumque excludit: junctaque quotidiana amicorum cœnatio. Areolam illam porticus alia, eademque omnia, quæ porticus afpicit. Eft & aliud cubiculum à proxima platano, viride & umbrofum, marmore exfculptum podio tenus: nec cedit gratiæ marmoris, ramos, infidentefque ramis aves imitata pictura; cui fubeft fonticulus: In hoc fonte crater, circa fiphunculi

plures miſcent jucundiſſimum murmur. In cornu porticus ampliſſimum cubiculum à triclinio occurrit: aliis feneſtris xyſtum, aliis deſpicit pratum, ſed ante piſcinam; quæ feneſtris ſervit ac ſubjacet, ſtrepitu viſuque jucunda. Nam ex edito deſiliens aqua, ſuſcepta marmore albeſcit. Idem cubiculum hyeme tepidiſſimum, quia plurimo ſole perfunditur. Cohæret hypocauſtum, & ſi dies nubilus, immiſſo vapore, ſolis vicem ſupplet. Inde apodyterium balinei laxum & hilare excipit cella frigidaria, in qua baptiſterium amplum atque opacum. Si natare latius aut tepidius velis, in area piſcina eſt, in proximo puteus, ex quo poſſis rurſus aſtringi, ſi pœniteat teporis. Frigidariæ cellæ connectitur media, cui ſol benigniſſime præſto eſt, caldariæ magis. Prominet enim. In hac tres deſcenſiones: duæ in ſole, tertia à ſole longius, à luce non longius. Apodyterio ſuperpoſitum eſt ſphæriſterium, quod plura genera exercitationis, pluresque circulos capit. Nec procul à balineo ſcalæ, quæ, in cryptoporticum ferunt, prius ad diætas tres. Harum alia areolæ illi, in qua platani quatuor, alia prato, alia vineis imminet, diverſaſque cœli partes, ac proſpectus

habet. In ſumma cryptoporticu cubiculum, ex ipſa cryptoporticu exciſum, quod hippodromum, vineas, montes intuetur. Jungitur cubiculum obvium ſoli maxime hyberno. Hinc oritur diæta, quæ villæ hippodromum adnectit. Hæc facies, hic viſus à fronte, à latere æſtiva cryptoporticus in edito poſita, quæ non aſpicere vineas, ſed tangere videtur. In media triclinium ſaluberrimum afflatum ex Apenninis vallibus recipit. Poſt latiſſimis feneſtris vineas, valvis æque vineas, ſed per cryptoporticum quaſi admittit, à latere triclinii, quod feneſtris caret, ſcalæ convivio utilia, ſecretiore ambitu ſuggerunt. In fine cubiculum, cui non minus jucundum proſpectum cryptoporticus ipſa, quam vineæ præbent. Subeſt cryptoporticus ſubterraneæ ſimilis, æſtate incluſo frigore riget: contentaque aëre ſuo nec deſiderat auras nec admittit. Poſt utramque cryptoporticum, unde triclinium deſinit, incipit porticus: ante medium diem, hyberna: inclinato die, æſtiva: hac adeuntur diætæ duæ, quarum in altera cubicula quatuor, altera tria, ut circuit ſol, aut ſole utuntur, aut umbra. Hanc diſpoſitionem, amœnitatemque tectorum longe præcedit hip-

O

podromus, medius patefcit, ftatimque intrantium oculis totus offertur. Platanis circuitur: illæ hedera veftiuntur, utque fummæ fuis, ita imæ alienis frondibus virent. Hedera truncum & ramos pererrat, vicinafque platanos tranfitu fuo copulat. Has buxus interjacet. Exteriores buxos circumvenit Laurus, umbræque platanorum fuam confert. Rectus hic hippodromi limes in extrema parte hemicyclo frangitur, mutatque faciem: cupreffis ambitur, & tegitur, denfiore umbra opacior, nigriorque: interioribus circulis (funt enim plures) puriffimum diem recipit. Inde etiam rofas offert, umbrarumque frigus non ingrato fole diftinguit. Finito vario illo, multiplicique curvamine, recto limiti redditur, nec huic uni. Nam viæ plures intercedentibus buxis, dividuntur, alibi pratulum, alibi ipfa buxus intervenit in formas mille defcripta, literis interdum, quæ modo nomen Domini dicunt, modo artificis: alternis metulæ furgunt, alternis inferta funt poma: & in opere urbaniffimo, fubita velut illati ruris imitatio, medium in fpatium brevioribus utrinque platanis adornatur. Poft has, acanthus hinc inde lubricus

& flexuofus, deinde plures figuræ, pluraque nomina. In capite ftibadium candido marmore, vite protegitur. Vitem quatuor columellæ Caryftiæ fubeunt. E ftibadio aqua, velut expreffa cubantium pondere, fiphunculis effluit, cavato lapide fufcipitur, gracili marmore continetur, atque ita occulte temperatur, ut impleat, nec redundet. Guftatorium graviorque cœnatio margini imponitur, levior navicularum & avium figuris innatans circuit: contra fons egerit aquam & recipit. Nam expulfa in altum in fe cadit, junctifque hiatibus & abforbetur & tollitur. E regione ftibadii adverfum cubiculum tantum ftibadio reddit ornatus, quantum accipit ab illo. A marmore fplendet, valvis in viridia prominet, & exit: alia viridia fuperioribus inferioribufque feneftris fufpicit, defpicitque. Mox zothecula refugit quafi in cubiculum idem atque aliud. Lectulus hic & undique feneftræ, & tamen lumen obfcurum umbra premente. Nam lætiffima vitis per omne tectum in culmen nititur & afcendit. Non fecus ibi, quam in nemore jaceas: imbrem tantum tanquam in nemore non fentias. Hic quoque fons nafcitur, fimulque fubducitur. Sunt

locis pluribus dispofita sedilia è marmore, quæ ambulatione fessos, ut cubiculum ipsum juvant. Fonticuli sedilibus adjacent, per totum hippodromum inductis fistulis strepunt rivi, & qua manus duxit, sequuntur. His nunc illa viridia, nunc hæc, interdum simul omnia lavantur. Vitassem jamdudum, ne viderer argutior, nisi proposuissem omnes angulos tecum epistola circumire. Neque enim verebar, ne laboriosum esset legenti tibi, quod visenti non fuisset: præsertim cum interquiescere si liberet, depositaque epistola, quasi residere sæpius posses. Præterea indulsi amori meo. Amo enim, quæ maxima ex parte ipse inchoavi, aut inchoata percolui. In summa (cur enim non aperiam tibi vel judicium meum vel errorem?) primum ego officium scriptoris existimo, ut titulum suum legat, atque identidem interroget se, quid cœperit scribere: sciatque, si materiæ immoratur, non esse longum: longissimum, si aliquid accersit atque attrahit. Vides, quot versibus Homerus, quot Virgilius arma, hic Æneæ, Achillis ille, describat: brevis tamen uterque est, quia facit quod instituit. Vides, ut Aratus minutissima etiam sidera consectetur & colligat, mo-

dum tamen ſervat. Non enim excurſus hic ejus, ſed opus ipſum eſt. Similiter nos, ut par.a magnis, cum totam villam oculis tuis ſubjicere conamur, ſi nihil inductum & quaſi devium loquimur, non epiſtola, quæ deſcribit, ſed villa, quæ deſcribitur magna eſt. Verum illuc, unde cœpi; ne ſecundum legem meam jure reprehendar, ſi longior fuero in hoc, quod exceſſi. Habes cauſas, cur ego Thuſcos meos Thuſculanis, Tyburtinis, Præneſtiniſque meis præponam. Nam ſuper illa, quæ retuli, altius ibi otium, & pinguius, eoque ſecurius: nulla neceſſitas togæ, nemo accerſitor ex proximo. Placida omnia & quieſcentia, quod ipſum ſalubritate regionis, ut purius cœlum, ut aër liquidior accedit: ibi animo, ibi corpore maxime valeo. Nam ſtudiis animum, venatu corpus exerceo. Mei quoque nuſquam ſalubrius degunt, uſque adhuc certe neminem ex iis, quos eduxeram mecum (venia ſit dicto) ibi amiſi. Dii modo in poſterum hoc mihi gaudium, hanc gloriam loco ſervent. Vale.

VII. C. PLINIUS CALVISIO SUO S.

NEC hæredem inſtitui, nec percipere poſſe Rempubl. conſtat: Saturninus autem, qui nos reliquit hæredes, quadrantem Reipubl. noſtræ, deinde pro quadrante præceptionem quadringentorum millium dedit. Hoc, ſi jus aſpicias, irritum: ſi defuncti voluntatem, ratum & firmum eſt. Mihi autem defuncti voluntas (vereor quam in partem Juriſconſulti, quod ſum dicturus, accipiant) antiquior jure eſt, utique in eo quod ad communem patriam voluit pervenire. An cui de meo ſeſtertium undecies contuli, huic quadringentorum millium paulo amplius tertiam partem ex adventitio denegem? Scio te quoque à judicio meo non abhorrere, cum eandem Remp. ut civis optimus diligas. Velim ergo cum proxime decuriones contrahentur, quid ſit juris indices, parce tamen & modeſte: deinde ſubjungas, nos quadringenta millia offerre, ſicut præcepit Saturninus. Illius hoc munus, illius liberalitas, noſtrum tantum obſequium vocetur. Hæc ego ſcribere publice ſuperſedi: Primum, quod me-

mineram pro neceffitudine amicitiæ noftræ, pro facultate prudentiæ tuæ, & debere te & poffe, perinde meis, ac tuis partibus fungi: deinde, quia verebar ne modum, quem tibi in fermone cuftodire facile eft, tenuiffe in epiftola non viderer. Nam fermonem vultus, geftus, vox ipfa moderatur: epiftola, omnibus commendationibus deftituta, malignitati interpretantium exponitur. Vale.

VIII. C. PLINIUS CAPITONI SUO S.

SUADES, ut hiftoriam fcribam, & fuades non folus: multi hoc me fæpe monuerunt, & ego volo. Non quia commode facturum effe confido (id enim temere credas, nifi expertus) fed quia mihi pulchrum inprimis videtur, non pati occidere, quibus æternitas debeatur, aliorumque famam cum fua extendere. Me autem nihil æque, ac diuturnitatis amor & cupido folicitat: res homine digniffima, præfertim qui nullius fibi confcius culpæ, pofteritatis memoriam non reformidet. Itaque diebus ac noctibus cogito,

—— *Si qua me quoque poffim*
Tollere humo. ——

Id enim voto meo sufficit: illud supra votum,

——— *Victorque virum volitare per ora.*

Quanquam ô! ———

Sed hoc satis est, quod prope sola historia polliceri videtur. Orationi enim & carmini parva gratia, nisi eloquentia sit summa: historia quoquo modo scripta delectat. Sunt enim homines natura curiosi, & quamlibet nuda rerum cognitione capiuntur, ut qui sermunculis etiam fabellisque ducantur. Me vero ad hoc studium impellit domesticum quoque exemplum. Avunculus meus, idemque per adoptionem pater, historias, & quidem religiosissime, scripsit. Invenio autem apud sapientes honestissimum esse: majorum vestigia sequi, si modo recto itinere præcesserint. Cur ergo cunctor? Egi magnas & graves causas. Has (etiamsi mihi tenuis ex eis spes) destino retractare, ne tantus ille labor meus, nisi hoc quod reliquum est studii addidero, mecum pariter intercidat. Nam si rationem posteritatis habeas, quicquid non est peractum, pro non inchoato est. Dices, *Potes simul & rescribere actiones, & componere historiam.* Utinam! Sed utrumque tam magnum est, ut abunde sit alterum efficere. Undevicesimo æta-

tis anno dicere in foro cœpi, & nunc demum, quid præstare debeat orator, adhuc tamen per caliginem video. Quid, si huic oneri novum accesserit? Habet quidem oratio & historia multa communia, sed plura diversa in his ipsis, quæ communia videntur. Narrat sane illa, narrat hæc, sed aliter. Huic pleraque humilia & sordida, & ex medio petita: illi omnia recondita, splendida, excelsa, conveniunt. Hanc sæpius ossa, musculi, nervi: illam tori quidam & quasi jubæ decent. Hæc vel maxime vi, amaritudine, instantia: illa tractu & suavitate, atque etiam dulcedine placet. Postremo alia verba, alius sonus, alia constructio. Nam plurimum refert, ut Thucydides ait, κτῆμα sit, an ἀγώνισμα, quorum alterum oratio, alterum historia. His ex causis non adducor, ut duo dissimilia, & hoc ipso diversa, quod maxima, confundam, misceamque: ne tanta quasi colluvione turbatus, ibi faciam, quod hîc debeo. Ideoque interim veniam, (ne à forensibus verbis recedam,) advocandi peto. Tu tamen jam nunc cogita, quæ potissimum tempora aggrediamur. Vetera & scripta aliis? parata inquisitio, sed onerosa collatio; intacta & nova? graves offensæ, levis

gratia. Nam præterii, quod in tantis vitiis hominum plura culpanda sunt, quam laudanda: tum si laudaveris, parcus: si culpaveris, nimius fuisse dicaris: quamvis illud plenissime, hoc restrictissime, feceris. Sed hæc me non retardant: est enim mihi pro fide satis animi. Illud peto præstruas, ad quod hortaris, eligasque materiam, ne mihi, jam scribere parato, alia rursus cunctationis & moræ justa ratio nascatur. Vale.

IX. C. PLINIUS SATURNINO SUO S.

VARIE me affecerunt literæ tuæ: nam partim læta, partim tristia continebant. Læta, quod te in urbe teneri nunciabant. Nollem, inquis: sed ego volo, propterea quod recitaturum statim ut ego venissem, pollicebantur. Ago gratias: quod expector. Triste illud, quod Julius Valens graviter jacet: quanquam ne hoc quidem triste, si illius utilitatibus æstimetur, cujus interest quam maturissime inexplicabili morbo liberari. Illud plane non triste solum, verum etiam luctuosum, quod Julius Avitus decessit, dum ex quæstura redit. Decessit autem in navi procul à fratre amantissimo, procul

à matre, à ſororibus. Nihil iſta ad mortuum pertinent, ſed pertinuerunt, cum moreretur. Pertinent ad hos, qui ſuperſunt. Jam, quod in flore primo tantæ indolis juvenis extinctus eſt, ſumma conſecuturus, ſi virtutes ejus maturuiſſent. Quo ille ſtudiorum amore flagrabat? quantum legit? quantum etiam ſcripſit? quæ nunc omnia cum ipſo ſine fructu poſteritatis aruerunt. Sed quid ego indulgeo dolori? cui ſi frenos remittas, nulla materia non maxima eſt. Finem epiſtolæ faciam, ut facere poſſim etiam lacrymis, quas epiſtola expreſſit. Vale.

X. C. PLINIUS ANTONINO SUO S.

Cum verſus tuos æmulor, tum maxime, quam ſint boni, experior. Ut enim pictores pulchram, abſolutamque faciem raro, niſi in pejus effingunt: ita ego ab hoc archetypo laboro & decido. Quo magis hortor, ut quamplurima proferas, quæ imitari omnes concupiſcant, nemo aut pauciſſimi poſſint. Vale.

XI. C. PLINIUS TRANQUILLO SUO S.

Libera tandem hendecasyllaborum meorum fidem, qui scripta tua communibus amicis spoponderunt, appellantur quotidie & flagitantur: ac jam periculum est, ne cogantur ad exhibendum formulam accipere. Sum & ipse in edendo hæsitator: tu tamen meam quoque cunctationem tarditatemque vicisti. Proinde aut rumpe jam moras, aut cave ne eosdem illos libellos, quos tibi hendecasyllabi nostri blanditiis elicere non possunt, convicio scazontes extorqueant. Perfectum opus, absolutumque est, nec jam splendescit lima, sed atteritur. Patere me videre titulum tuum, patere audire, describi, legi, vænire volumina Tranquilli mei. Æquum est, nos in amore tam mutuo eandem percipere ex te voluptatem, qua tu perfrueris ex nobis. Vale.

XII. C. PLINIUS FABATO PROSOCERO SUO S.

Accepi literas tuas, ex quibus cognovi ſpecioſiſſimam te porticum ſub tuo filiique tui nomine dedicaſſe, ſequenti die in portarum ornatum pecuniam promiſiſſe, ut initium liberalitatis eſſet conſummatio prioris. Gaudeo primum tua gloria, cujus ad me pars aliqua pro neceſſitudine noſtra redundat: deinde quod memoriam Soceri mei pulcherrimis operibus video proferri. Poſtremo quod patria noſtra floreſcit, quam mihi à quocunque excoli jucundum, à te vero lætiſſimum eſt. Quod ſupereſt, Deos precor, ut animum iſtum tibi, animo iſti tempus quam longiſſimum tribuant. Nam liquet mihi futurum, ut peracto, quod maxime promiſiſti, inchoes aliud. Neſcit enim ſemel incitata liberalitas ſtare, cujus pulchritudinem uſus ipſe commendat. Vale.

XIII. C. PLINIUS SCAURO SUO S.

Recitaturus oratiunculam, quam publicare cogito, advocavi aliquos, ut vererer: paucos, ut verum audirem. Nam mihi duplex ratio recitandi: una, ut ſolicitudine incendar: altera, ut admonear, ſi quid forte me, ut meum, fallat. Tuli quod petebam: inveni, qui mihi copiam conſilii ſui facerent. Ipſe præterea quædam emendanda annotavi. Emendavi librum, quem miſi tibi. Materiam ex titulo cognoſces, cætera liber explicabit: quem jam nunc oportet ita conſueſcere, ut ſine præfatione intelligatur. Tu velim, quid de univerſo, quid de partibus ſentias, ſcribas mihi. Ero enim vel cautior in continendo, vel conſtantior in edendo, ſi huc vel illuc auctoritas tua acceſſerit. Vale.

XIV. C. PLINIUS VALERIANO SUO S.

Et tu rogas, & ego promiſi, ſi rogaſſes, ſcripturum me tibi, quem habuiſſet eventum poſtulatio Nepotis circa Thuſcillum Nominatum.

Inductus eſt Nominatus, egit ipſe pro ſe nullo accuſante. Etenim legati Vicentinorum non modo non preſſerunt eum, verum etiam ſublevaverunt. Summa defenſionis, *non fidem ſibi in advocatione, ſed conſtantiam defuiſſe: deſcendiſſe ut acturum, atque etiam in curia viſum: deinde ſermonibus amicorum perterritum, receſſiſſe. Monitum enim, ne deſiderio Senatoris non jam quaſi de nundinis, ſed quaſi de gratia, fama, dignitate certantis, tam pertinaciter, præſertim in Senatu repugnaret: alioqui majorem invidiam, quam proxime paſſurus.* Erat ſane verum: tamen à paucis acclamatum eſt. Inde ſubjunxit preces, multumque lacrymarum: quinetiam tota actione homo in dicendo exercitatus operam dedit, ut deprecari magis (id enim & favorabilius & tutius) quam defendi videretur. Abſolutus eſt ſententia deſignati Conſulis Afranii Dextri, cujus hæc ſumma: *Melius quidem Nominatum fuiſſe facturum, ſi cauſam Vicentinorum eodem animo quo ſuſceperat, pertuliſſet; quia tamen in hoc genus culpæ non fraude incidiſſet, nihilque dignum animadverſione admiſiſſe convinceretur, liberandum, ita tamen ut Vicentinis, quod acceperat, redderet.* Aſſenſerunt omnes,

præter Flavium Aprum. Is interdicendum ei advocationibus in quinquennium cenfuit: & quamvis neminem auctoritate traxiffet, conftanter in fententia manfit: quinetiam Dextrum, qui primus diverfum cenfuerat, prolata lege de Senatu habendo, jurare coëgit è Rep. effe, quod cenfuiffet: cui, quanquam legitimæ poftulationi, à quibufdam reclamatum eft. Exprobrare enim cenfenti ambitionem videbatur. Sed priufquam fententiæ dicerentur, Nigrinus, Tribunus plebis, recitavit libellum difertum & gravem, quo queftus eft vænire advocationes, vænire etiam prævaricationes: in lites coïri: & gloriæ loco poni ex fpoliis civium magnos & ftatos reditus. Recitavit capita legum, admonuit Senatufconfultorum: in fine dixit petendum ab optimo Principe, ut quia leges, quia Senatufconfulta contemnerentur, ipfe tantis vitiis mederetur. Pauci dies, & liber Principis feverus, & tamen moderatus. Leges ipfum, eft in publicis actis. Quam me juvat, quod in caufis agendis non modo pactione, dono, munere, verum etiam xeniis femper abftinui! Oportet quidem, quæ funt inhonefta, non quafi illicita, fed quafi pudenda vitare:

Jucundum tamen ſi prohiberi publice videas, quod nunquam tibi ipſe permiſeris. Erit fortaſſe, immo non dubie, hujus propoſiti mei & minor laus, & obſcurior fama, cum omnes ex neceſſitate facient, quod ego ſponte faciebam. Interim fruor voluptate, cum alii divinum me, alii meis rapinis, meæ avaritiæ occurſum, per ludum ac jocum dictitant. Vale.

XV. C. PLINIUS PONTIO SUO S.

SECESSERAM in municipium, cum mihi nunciatum eſt, Cornutum Tertullum accepiſſe Æmiliæ viæ curam. Exprimere non poſſum, quanto ſim gaudio affectus, & ipſius & meo nomine. Ipſius, quod ſit licet, ſicut eſt, ab omni ambitione longe remotus, debet tamen ei jucundus eſſe honor ultro datus. Meo, quod aliquanto magis me delectat, mandatum mihi officium, poſtquam par Cornuto datum video. Neque enim augeri dignitate, quam æquari bonis gratius. Cornuto autem quid melius? quid ſanctius? quid in omni genere laudis ad exemplar antiquitatis expreſſius? quod mihi cognitum eſt non fama, qua alioqui optima &

meritiſſima fruitur, ſed longis magniſque experimentis. Una diligimus, una dileximus omnes fere, quos ætas noſtra in utroque ſexu æmulandos tulit: quæ ſocietas amicitiarum arctiſſima nos familiaritate conjunxit. Acceſſit vinculum neceſſitudinis publicæ. Idem enim mihi, (ut ſcis) collega quaſi voto petitus in præfectura ærarii fuit: fuit & in Conſulatu. Tum ego qui vir, & quantus eſſet, altiſſime inſpexi, cum ſequerer ut magiſtrum, ut parentem vererer: quod non tam ætatis maturitate, quam vitæ merebatur. His ex cauſis, ut illi, ſic mihi gratulor, nec privatim magis quam publice, quod tandem homines non ad pericula, ut prius, verum ad honores virtute perveniunt. In infinitum epiſtolam extendam, ſi gaudio meo indulgeam. Prævertor ad ea, quæ me agentem hic nuncius deprehendit. Eram cum proſocero meo, eram cum amita uxoris, eram cum amicis diu deſideratis, circumibam agellos, audiebam multum ruſticarum querelarum: rationes legebam invitus & curſim (aliis enim chartis, aliis ſum literis initiatus) cœperam etiam itineri me præparare: nam includor anguſtiis commeatus, eoque ipſo, quod delegatum Cor-

nuto audio officium, mei admoneor. Cupio te quoque ſub idem tempus Campania tua remittat, ne quis, cum in urbem rediero, contubernio noſtro dies pereat. Vale.

XVI. C. PLINIUS MARCELLINO SUO S.

TRISTISSIMUS hæc tibi ſcribo. Fundani noſtri filia minor eſt defuncta: qua puella nihil unquam feſtivius, amabilius, nec modo longiore vita, ſed prope immortalitate dignius vidi. Nondum annos quatuordecim impleverat, & jam illi anilis prudentia, matronalis gravitas erat: & tamen ſuavitas puellaris cum virginali verecundia. Ut illa patris cervicibus inhærebat! ut nos amicos paternos & amanter & modeſte complectebatur! ut nutrices & pædagogos, ut præceptores, pro ſuo quemque officio diligebat! quam ſtudioſe, quam intelligenter lectitabat! ut parce cuſtoditeque ludebat! qua illa temperantia, qua patientia, qua etiam conſtantia noviſſimam valetudinem tulit! medicis obſequebatur, ſororem, patrem adhortabatur, ipſamque ſe deſtitutam corporis ſui viribus, vigore animi ſuſtinebat: duravit hic illi uſque

ad extremum, nec aut ſpatio valetudinis, aut metu mortis infractus eſt, quo plures gravioreſque nobis cauſas relinqueret, & deſiderii & doloris. O triſte plane, acerbumque funus! ô morte ipſa mortis tempus indignius! Jam deſtinata erat egregio juveni, jam electus nuptiarum dies, jam nos vocati. Quod gaudium, quo mœrore mutatum eſt? Non poſſum exprimere verbis, quantum animo vulnus acceperim, cum audivi, Fundanum ipſum (ut multa luctuoſa dolor invenit) præcipientem, quod in veſtes, margaritas, gemmas fuerat erogaturus, hoc in thura & unguenta, & odores impenderetur. Eſt quidem ille eruditus & ſapiens, ut qui ſe ab ineunte ætate altioribus ſtudiis artibuſque dediderit: ſed nunc omnia, quæ audiit, quærit: ſæpe quæ dixit, aſpernatur, expulſiſque virtutibus aliis, pietatis eſt totus. Et talis eſt pietas, cui ignoſcas: laudabis etiam, ſi cogitaveris quid amiſerit. Amiſit enim filiam quæ non minus mores ejus, quam os vultumque referebat, totumque patrem mira ſimilitudine exſcripſerat. Proinde ſi quas ad eundem de dolore tam juſto literas mittes, memento adhibere ſolatium, non quaſi caſtigatorium & nimis forte, ſed molle

& humanum. Quod ut facilius admittat, multum faciet medii temporis ſpatium. Ut enim crudum adhuc vulnus, medentium manus reformidat, deinde patitur, atque ultro requirit: ſic recens animi dolor conſolationes rejicit ac refugit, mox deſiderat, & clementer admotis acquieſcit. Vale.

XVII. C. PLINIUS SPURINNÆ SUO S.

Scio quantopere bonis artibus faveas, quantum gaudium capias, ſi nobiles juvenes dignum aliquid majoribus ſuis faciant: quo feſtinantius nuncio tibi fuiſſe me hodie in auditorio Calphurnii Piſonis. Recitabat *ἐρωτοπαίγνιον*, eruditam ſane luculentamque materiam ſcripta elegis erat fluentibus, & teneris, & enodibus, ſublimibus etiam verbis, ut poſcit locus. Alte enim & varie nunc attollebatur, nunc reſidebat: excelſa depreſſis, exilia plenis, ſeveris jucunda mutabat: omnia ingenio pari. Commendabat hæc voce ſuaviſſima, vocem verecundia, multum ſanguinis, multum ſolicitudinis in ore, magna ornamenta recitantis. Etenim neſcio, quo pacto magis in ſtudiis homines

timor, quam fiducia decet. Ne plura, (quanquam libet plura, quo ſunt pulchriora de juvene, rariora de nobili) recitatione finita, multum ac diu exoſculatus adoleſcentem, qui eſt acerrimus ſtimulus monendi, laudibus incitavi, *pergeret, qua cœpiſſet, lumenque quod ſibi majores ſui prætuliſſent, poſteris ipſis præferret.* Gratulatus ſum optimæ matri, gratulatus & fratri, qui ex auditorio illo non minorem pietatis gloriam, quam ille alter eloquentiæ tulit. Tam notabiliter pro fratre recitante primum metus ejus, mox gaudium eminuit. Dii faciant, ut talia tibi ſæpius nunciem. Faveo enim ſeculo, ne ſit ſterile & effœtum: mireque cupio, ne nobiles noſtri nihil in domibus ſuis pulchrum, niſi imagines habeant: quæ nunc mihi hos adoleſcentes tacite laudare, adhortari, & quod amborum gloriæ ſatis magnum eſt, agnoſcere videntur. Vale.

XVIII. C. PLINIUS MACRO SUO S.

BENE eſt mihi, quia tibi bene eſt. Habes uxorem tecum, habes filium. Frueris mari, fontibus, viridibus, agro, villa amœniſſima.

Neque enim dubito eſſe amœniſſimam, in qua ſe compoſuerat homo, felicior ante, quam feliciſſimus fieret. Ego in Thuſcis & venor & ſtudeo: quæ interdum alternis, & interdum ſimul facio: nec tamen adhuc poſſum pronunciare, utrum ſit difficilius, capere aliquid, an ſcribere. Vale.

XIX. C. PLINIUS PAULINO SUO S.

Video quam molliter tuos habeas, quo ſimplicius tibi confitebor, qua indulgentia meos tractem. Eſt mihi ſemper in animo & Homericum illud, *πατὴρ δ' ὡς ἤπιος ἦεν*, & hoc noſtrum, *paterfamilias*. Quod ſi eſſem natura aſperior & durior, frangeret me tamen infirmitas liberti mei Zoſimi: cui tanto major humanitas exhibenda eſt, quanto nunc illa magis eget. Eſt homo probus, officioſus, literatus, & ars quidem ejus, & quaſi inſcriptio, comœdus, in qua plurimum facit. Nam pronunciat acriter, ſapienter, apte, decenter etiam, utitur & cithara perite, ultra quam comœdo neceſſe eſt. Idem tam commode orationes, & hiſtorias, & carmina legit, ut hoc ſolum didiciſſe videatur.

Hæc tibi ſedulo expoſui, quo magis ſcires, quam multa unus mihi, & quam jucunda miniſteria præſtaret. Accedit huc longa jam charitas hominis, quam ipſa pericula auxerunt. Eſt enim à natura comparatum, ut nihil æque amorem incitet & accendat, quam carendi metus, quem ego pro hoc non ſemel patior. Nam ante aliquot annos, dum intente inſtanterque pronunciat, ſanguinem rejecit, atque ob hoc in Ægyptum miſſus, à me poſt longam peregrinationem confirmatus rediit nuper. Deinde dum per continuos dies, nimis imperat voci, veteris infirmitatis tuſſicula admonitus, rurſus ſanguinem reddidit. Qua ex cauſa deſtinavi eum mittere in prædia tua, quæ Forojulii poſſides. Audivi enim te ſæpe referentem eſſe ibi, & aërem ſalubrem, & lac hujuſmodi curationibus accommodatiſſimum. Rogo ergo ſcribas tuis, ut illi villa, ut domus pateat: offerant etiam ſumptibus ejus, ſi quid opus erit: erit autem opus modico. Eſt enim tam parcus & continens, ut non ſolum delicias, verum etiam neceſſitates valetudinis frugalitate reſtringat; ego proficiſcenti tantum viatici dabo, quantum ſufficit eunti in tua. Vale.

XX. C. PLINIUS URSO SUO S.

ITERUM Bithyni poſt breve tempus à Julio Baſſo & Rufum Varenum Proconſulem detulerunt: Varenum, quem nuper adverſus Baſſum advocatum, & poſtularant, & acceperant. Inducti in Senatum, inquiſitionem poſtulaverunt; tum Varenus petit, ut ſibi quoque defenſionis cauſa evocare teſtes liceret. Recuſantibus Bithynis, cognitio ſuſcepta eſt. Egi ego pro Vareno non ſine eventu. Nam bene an male, liber indicabit. In actionibus enim utramque in partem fortuna dominatur: multum commendationis & detrahit & adfert memoria, vox, geſtus, tempus ipſum: poſtremo vel amor, vel odium rei. Liber offenſis, liber gratia, liber & ſecundis caſibus & adverſis caret. Reſpondit mihi Fontejus Magius, unus ex Bithynis, plurimis verbis, pauciſſimis rebus. Mos eſt pleriſque Græcorum, ut illis ſit pro copia volubilitas: tam longas, tamque rigidas periodos uno ſpiritu quaſi torrente contorquent. Ita Julius Candidus non invenuſte ſolet dicere, *aliud eſſe eloquentiam, aliud loquentiam.* Nam eloquentia

vix uni aut alteri, immo ſi Marco Antonio credimus, nemini: hæc vero, quam Candidus loquentiam appellat, multis atque etiam impudentiſſimo cuique maxime contingit. Poſtero die dixit pro Vareno Homullus callide, acriter, culte: contra Nigrinus preſſe, graviter, ornate. Cenſuit Acilius Rufus, Conſul deſignatus, inquiſitionem Bithynis dandam: poſtulationem Vareni ſilentio præteriit. Hæc forma neganda fuit. Cornelius Priſcus Conſularis, & accuſatoribus, quæ petebant, & reo tribuit, vicitque numero. Impetravimus rem, nec lege comprehenſam, nec ſatis uſitatam, juſtam tamen. Quare juſtam non ſum epiſtola executurus, ut deſideres actionem. Nam ſi verum eſt Homericum illud,

Τὴν γὰρ ἀοιδὴν μᾶλλον ἐπικλείουσ᾽ ἄνθρωποι,
Ἥπερ ἀκουόντεσσι νεωτάτη ἀμφιπέληται,

Apud te providendum eſt mihi, ne gratiam novitatis & florem, quæ oratiunculam meam vel maxime commendant, epiſtolæ loquacitate præcerpam. Vale.

XXI. C. PLINIUS RUFO SUO S.

DESCENDERAM in Basilicam Juliam, auditurus quibus proxima comperendinatione respondere debeam. Sedebant judices, Centumviri venerant, obversabantur advocati; silentium longum, tandem à Prætore nuncius. Dimittuntur Centumviri: eximitur dies, me gaudente, qui nunquam ita paratus sum, ut non mora læter. Causa dilationis, Nepos Prætor, qui legibus quærit. Proposuerat breve edictum, admonebat accusatores, admonebat reos, executurum se quæ Senatusconsulto continerentur. Suberat edicto Senatusconsultum hoc: *Omnes, qui quid negotii haberent, jurare prius, quam agerent, jubebantur, nihil se ob advocationem cuiquam dedisse, promisisse, cavisse.* His enim verbis, ac mille præterea, & vænire advocationes, & emi vetabantur. Peractis tamen negotiis, permittebat pecuniam duntaxat decem millium dare. Hoc facto Nepotis commotus prætor, qui Centumviralibus præsidet, deliberaturus, an sequeretur exemplum, inopinatum nobis otium dedit. Interim tota civi-

tate Nepotis edictum carpitur, laudatur. Multi, *Invenimus, qui curva corrigerent. Quid? ante hunc Prætores non fuerunt? Quis autem hic eſt, qui emendet publicos mores?* Alii contra, *Rectiſſime fecit, initurus magiſtratum: jura recognovit: Senatuſconſulta legit, reprimit noviſſimas pactiones: rem pulcherrimam turpiſſime vænire non patitur.* Tales ubique ſermones, qui tamen alterutram in partem ex eventu prævalebunt. Eſt omnino iniquum, ſed uſu receptum, quod honeſta conſilia, vel turpia, prout male aut proſpere cedunt, ita vel probantur, vel reprehenduntur. Inde plerumque eadem facta, modo diligentiæ, modo vanitatis, modo libertatis, modo furoris nomen accipiunt. Vale.

C. PLINII CÆCILII SECUNDI EPISTOLARUM

LIBER SEXTUS.

I. C. PLINIUS SECUNDUS TYRONI SUO S.

Quamdiu ego trans Padum, tu in Piceno, minus te requirebam. Poſtquam ego in urbe, tu adhuc in Piceno, multo magis: ex quo ipſa loca, in quibus eſſe una ſolemus, acrius me tui commonent, ſeu, quod deſiderium abſentium nihil perinde, ac vicinitas acuit, quoque propius acceſſeris ad ſpem fruendi, hoc impatientius careas. Quicquid in cauſa, eripe me huic tormento: veni, aut ego illuc, unde inconſulte properavi, revertar, vel ob hoc ſolum, ut experiar an mihi, cum ſine me Romæ cœperis eſſe, ſimiles his epiſtolas mittas. Vale.

II. C. PLINIUS ARRIANO SUO S.

SOLEO nonnunquam in judiciis quærere Marcum Regulum: nolo enim dicere, defiderare. Cur ergo quæro? habebat ftudiis honorem, timebat, pallebat, fcribebat: quamvis non poffet dedifcere illud ipfum, quod oculum modo dextrum, modo finiftrum circumlinebat: dextrum, fi à petitore, alterum, fi à poffeffore effet acturus, quod candidum fplenium in hoc aut illud fupercilium transferebat: quod femper arufpices confulebat de actionis eventu, animi fuperftitione, fed tamen à magno ftudiorum honore veniebat. Jam illa perquam jucunda una dicentibus, quod libera tempora petebat, quod audituros corrogabat. Quid denique jucundius, quam fub alterius invìdia, quamdiu velis, & in alieno auditorio, quafi deprehenfum commode dicere? Sed utcunque fe habent ifta, bene fecit Regulus, quod eft mortuus, melius fi ante. Nunc enim fane poterat fine malo publico vivere fub eo Principe, fub quo nocere non poterat. Ideo fas eft, nonnunquam eum quærere. Nam poftquam obiit ille, increbuit

passim, & invaluit consuetudo, binas vel singulas clepsydras, interdum & dimidias, & dandi & petendi. Nam & qui dicunt, egisse malunt, quam agere: & qui audiunt, finire quam judicare. Tanta negligentia, tanta desidia, tanta denique irreverentia studiorum, periculorumque est. An nos sapientiores majoribus nostris? nos legibus ipsis justiores, quæ tot horas, tot dies, tot comperendinationes largiuntur? Hebetes illi, & supra modum tardi? Nos apertius dicimus, celerius intelligimus, religiosius judicamus, qui paucioribus clepsydris præcipitamus causas, quam diebus explicari solebant. O Regule, qui ambitione ab omnibus obtinebas, quod fidei paucissimi præstant! Equidem quoties judico, quod vel sæpius facio quam dico, quantum quis plurimum postulat aquæ do. Etenim temerarium existimo divinare, quam spatiosa sit causa inaudita, tempusque negotio finire, cujus modum ignores: præsertim cum primum religioni suæ judex patientiam debeat, quæ pars magna justitiæ est. At quædam supervacua dicuntur; etiam: sed satius est & hæc dici, quam non dici necessaria. Præterea, an sint supervacua, nisi cum audieris, scire non

possis. Sed de his melius coram, ut de pluribus vitiis civitatis. Nam tu quoque amore communium soles emendari cupere, quæ jam corrigere difficile est. Nunc respiciamus domos nostras. Ecquid omnia in tua recte? in mea novi nihil. Mihi autem & gratiora sunt bona, quod perseverant: & leviora incommoda, quod assuevi. Vale.

III. C. PLINIUS VERO SUO S.

Gratias ago, quod agellum, quem nutrici meæ donaveram, colendum suscepisti. Erat, cum donarem centum millium nummûm: postea decrescente reditu, etiam pretium minuit; quod nunc te curante, reparabit. Tu modo memineris commendari tibi à me non arbores, & terram, (quanquam hæc quoque) sed munusculum meum, quod esse quam fructuosissimum non illius magis interest, quæ accepit, quam mea, qui dedi. Vale.

IV. C. PLINIUS CALPHURNIÆ SUÆ S.

NUNQUAM ſum magis de occupationibus meis queſtus, quæ me non ſunt paſſæ, aut proficiſcentem te valetudinis cauſa in Campaniam proſequi, aut profectam, è veſtigio ſubſequi. Nunc enim præcipue ſimul eſſe cupiebam, ut oculis meis crederem, quid viribus, quid corpuſculo acquireres, & qui denique ſeceſſus, voluptates, regioniſque abundantiam inoffenſa tranſmitteres. Equidem etiam fortem te, non ſine cura deſiderarem. Eſt enim ſuſpenſum & anxium de eo, quem ardentiſſime diligas, interdum nihil ſcire. Nunc vero me cum abſentiæ, tum infirmitatis tuæ ratio, incerta & varia ſolicitudine exterret. Vereor omnia, imaginor omnia: quæque natura metuentium eſt, ea maxime mihi, quæ maxime abominor, fingo. Quo impenſius rogo, ut timori meo quotidie ſingulis, vel etiam binis epiſtolis conſulas. Ero enim ſecurior, dum lego, ſtatimque timebo, cum legero. Vale.

V. C. PLINIUS URSO SUO S.

SCRIPSERAM tenuiſſe Varenum, ut ſibi evocare teſtes liceret, quod pluribus æquum, quibusdam iniquum, & quidem pertinaciter, viſum; maxime Licinio Nepoti, qui ſequenti Senatu, cum de rebus aliis referretur, de proximo Senatuſconſulto diſſeruit, finitamque cauſam retractavit. Addidit etiam, petendum à Conſulibus, ut referrent ſub exemplo legis ambitus, de lege repetundarum, an placeret in futurum ad eam legem adjici, ut ſicut accuſatoribus inquirendi, teſtibuſque denunciandi poteſtas ex ea lege eſſet: ita reis quoque fieret. Fuerunt quibus hæc ejus oratio, ut ſera & intempeſtiva, & præpoſtera, diſpliceret: quæ omiſſo contradicendi tempore caſtigaret peractum, cui potuiſſet occurrere. Jubentius quidem Celſus Prætor, tanquam emendatorem Senatus, & multis, & vehementer increpuit. Reſpondit Nepos, rurſuſque Celſus: neuter contumeliis temperavit. Nolo referre, quæ dici ab ipſis moleſte tuli: quo magis quoſdam è numero noſtro improbavi, qui modo ad Celſum, modo ad Ne-

potem, prout hic vel ille diceret, cupiditate audiendi curſitabant: & nunc quaſi ſtimularent & accenderent, nunc quaſi reconciliarent, componerentque: frequentius ſingulis, ambobus interdum propitium Cæſarem, ut in ludicro aliquo, precarentur. Mihi quidem illud etiam peracerbum fuit, quod ſunt alter alteri, quid pararent, indicati. Nam & Celſus Nepoti ex libello reſpondit, & Celſo Nepos ex pugillaribus. Tanta loquacitas amicorum, ut homines jurgaturi, idipſum invicem ſcirent, tanquam conveniſſent. Vale.

VI. C. PLINIUS FUNDANO SUO S.

Si quando, nunc præcipue cuperem eſſe te Romæ, & ſis rogo. Opus eſt mihi voti, laboris, ſolicitudinis ſocio. Petit honores Julius Naſo, petit cum multis, cum bonis, quos ut glorioſum, ſic eſt difficile ſuperare. Pendeo ergo, & exerceor ſpe, atque afficior metu, & me Conſularem eſſe non ſentio. Rurſus mihi videor omnium, quæ decurri, Candidatus. Meretur hanc curam longa mei charitate: eſt mihi cum illo non ſane paterna amicitia: neque enim po-

tuit eſſe per meam ætatem. Solebat tamen vix dum adoleſcentulo mihi pater ejus cum magna laude monſtrari. Erat non ſtudiorum tantum, verum etiam ſtudioſorum amantiſſimus, ac prope quotidie ad audiendos, quos tunc ego frequentabam, Quinctilianum & Niceten Sacerdotem, ventitabat: vir alioqui clarus & gravis, & qui prodeſſe filio memoria ſui debeat. Sed multi nunc in Senatu, quibus ignotus ille, multi, quibus notus, ſed non niſi viventes reverentur: quo magis huic, omiſſa gloria patris, in qua magnum ornamentum, gratia infirma, ipſi enitendum & laborandum eſt. Quod quidem ſemper, quaſi provideret hoc tempus, ſedulo fecit, paravit amicos, quos paraverat, coluit: me certe, ut primum ſibi ætas judicare permiſit, ad amorem imitationemque delegit. Dicenti mihi ſolicite adſiſtit, aſſidet recitanti: primus etiam & cum maxime naſcentibus opuſculis meis intereſt, nunc ſolus, ante cum fratre, cujus nuper amiſſi ego ſuſcipere partes, ego vicem debeo implere. Doleo enim & illum immatura morte indigniſſime raptum, & hunc optimi fratris adjumento deſtitutum, ſoliſque amicis relictum. Quibus ex cauſis exigo, ut ve-

nias, & ſuffragio meo tuum jungas, permultum intereſt mea, te oſtentare & mecum circumire. Ea eſt auctoritas tua, ut putem me efficacius tecum etiam meos amicos rogaturum. Abrumpe, ſi qua te retinent. Hoc tempus meum, hoc fides, hoc etiam dignitas poſtulat. Suſcepi Candidatum & ſuſcepiſſe me notum eſt: ego ambio, ego periclitor. In ſumma, ſi datur Naſoni quod petit, illius honor: ſi negatur, mea repulſa eſt. Vale.

VII. C. PLINIUS CALPHURNIÆ SUÆ S.

SCRIBIS te abſentia mea non mediocriter affici: unumque habere ſolatium, quod pro me libellos meos teneas, ſæpe etiam in veſtigio meo colloces: gratum eſt, quod nos requiris, quod his fomentis acquieſcis. Invicem ego epiſtolas tuas lectito, atque identidem in manus quaſi novas ſumo; ſed eo magis ad deſiderium tui accendor. Nam cujus literæ tantum habent ſuavitatis, hujus ſermonibus quantum dulcedinis ineſt? Tu tamen frequentiſſime ſcribe, licet hoc ita me delectet ut torqueat. Vale.

VIII. C. PLINIUS PRISCO SUO S.

Attilium Crescentem & nosti & amas. Quis enim illum spectatior paulo, aut non novit, aut non amat? Hunc ego non ut multi, sed arctissime diligo. Oppida nostra unius diei itinere dirimuntur, ipsi amare invicem, qui est flagrantissimus amor, adolescentuli cœpimus. Mansit hic postea, nec refrixit judicio, sed invaluit. Sciunt qui alterutrum nostrûm familiarius intuentur. Nam & ille amicitiam meam latissima prædicatione circumfert, & ego præ me fero, quam sit mihi curæ modestia, quies, securitas ejus. Quin etiam cum insolentiam cujusdam tribunatum plebis inituri vereretur, idque indicasset mihi, respondi :

Οὔτις ἐμεῦ ζῶντος καὶ ἐπὶ χθονὶ δερκομένοιο,
Σοὶ κοίλης παρὰ νηυσὶ βαρείας χεῖρας ἐποίσει,

Quorsum hæc? Ut scias non posse Attilium, me incolumi, injuriam accipere. Iterum dices: Quorsum hæc? Debuit ei pecuniam Valerius Varus : hujus est hæres Maximus noster, quem & ipse amo : sed conjunctius tu. Rogo ergo, exigo etiam pro jure amicitiæ, cures, ut Attilio

meo salva sit non sors modo, sed etiam usura plurium annorum. Homo est alieni abstinentissimus, sui diligens, nullis quæstibus sustinetur, nullus illi, nisi ex frugalitate reditus. Nam studia, quibus plurimum præstat, ad voluptatem tantum & gloriam exercet: gravis est ei vel minima jactura, quia reparare quod amiseris gravius est. Exime hunc illi, exime hunc mihi scrupulum: sine me suavitate ejus, sine leporibus perfrui. Neque enim possum tristem videre, cujus hilaritas me tristem esse non patitur. In summa nosti facetias hominis: quas velim attendas, ne in bilem & amaritudinem vertat injuria. Quam vim habeat offensus, crede ei, quam in amore habet. Non feret magnum & liberum ingenium cum contumelia damnum. Verum ut ferat ille, ego meum damnum, meam contumeliam vindicabo: sed non tanquam pro mea, hoc est gravius, irascar. Quanquam quid denunciationibus & quasi minis ago? Quin potius ut cœperam, rogo, oro, des operam, ne ille se, quod validissime vereor, à me, ego me neglectum à te putem. Dabis autem, si hoc perinde curæ est tibi, quam illud mihi. Vale.

IX. C. PLINIUS TACITO SUO S.

Commendas mihi Julium Nasonem Candidatum. Nasonem mihi? quid si meipsum? Fero tamen & ignosco. Eundem enim commendassem tibi, si te Romæ morante, ipse abfuissem. Habet hoc solicitudo, quod omnia necessaria putat. Tu tamen censeo alios roges: ego precum tuarum minister, adjutor, particeps ero. Vale.

X. C. PLINIUS ALBINO SUO S.

Cum venissem in socrus meæ villam Alsiensem, quæ aliquando Rufi Virginii fuit, ipse mihi locus optimi illius & maximi viri desiderium non sine dolore renovavit. Hunc enim incolere secessum, atque etiam senectutis suæ nidulum vocare consueverat. Quocunque me contulissem, illum animus, illum oculi requirebant. Libuit etiam monumentum ejus videre, & vidisse pœnituit. Est enim adhuc imperfectum, nec difficultas operis in causa, modici, ac potius exigui, sed inertia ejus, cui

cura mandata est. Subit indignatio cum miseratione: post decimum mortis annum reliquias, neglectumque cinerem sine titulo, sine nomine jacere, cujus memoria orbem terrarum gloria pervagetur. At ille mandaverat, caveratque, ut divinum illud & immortale factum versibus inscriberetur:

Hic situs est Rufus, pulso qui Vindice quondam,
Imperium asseruit non sibi, sed patriæ.

Tam rara in amicitiis fides, tam parata oblivio mortuorum, ut ipsi nobis debeamus etiam conditoria exstruere, omniaque hæredum officia præsumere. Nam cui non est verendum, quod videmus accidisse Virginio? cujus injuriam ut indigniorem, sic etiam notiorem ipsius claritas facit. Vale.

XI. C. PLINIUS MAXIMO SUO S.

O DIEM lætum! adhibitus in consilium à præfecto urbis audivi ex diverso agentes summæ spei, summæ indolis juvenes duos, Fuscum Salinatorem, & Numidium Quadratum, egregium par, nec modo temporibus nostris, sed literis ipsis ornamento futurum. Mira utrique

probitas, conſtantia ſalva, decorus habitus, os planum, vox virilis, tenax memoria, magnum ingenium, judicium æquale, quæ ſingula mihi voluptati fuerunt: atque inter hæc illud quod & ipſi me ut rectorem, ut magiſtrum intuebantur: & ii qui audiebant me æmulari, meis inſtare veſtigiis videbantur. O diem (repetam enim) lætum, notandumque mihi candidiſſimo calculo! Quid enim aut publice lætius quam clariſſimos juvenes nomen & famam ex ſtudiis petere? aut mihi optatius, quam me ad recta tendentibus quaſi exemplar eſſe propoſitum? Quod gaudium, ut perpetuo capiam, deos oro: ac eoſdem teſtes peto, ut omnes qui me imitari tanti putabunt, meliores eſſe quam me, velint. Vale.

XII. C. PLINIUS FABATO PROSOCERO SUO S.

Tu vero non debes ſuſpenſa manu commendare mihi, quos tuendos putas. Nam & te decet multis prodeſſe, & me ſuſcipere quicquid ad curam tuam pertinet. Itaque Vectio Priſco quantum plurimum potuero præſtabo, præſer-

tim in arena mea, hoc eſt apud Centumviros. Epiſtolarum, quas mihi, ut ais, aperto pectore ſcripſiſti, oblivifci me jubes: at ego nullarum libentius memini. Ex illis enim vel præcipue ſentio quantopere me diligas, cum ſic exegeris mecum ut ſolebas cum tuo filio. Nec diſſimulo, hoc mihi jucundiores eas fuiſſe, quod habebam bonam cauſam, cum ſummo ſtudio curaſſem, quod tu curari volebas. Proinde etiam atque etiam rogo, ut mihi ſemper eadem ſimplicitate, quoties ceſſare videbor, (nunquam enim ceſſabo) convitium facias. Quod & ego intelligam à ſummo amore proficiſci, & tu non meruiſſe me gaudeas. Vale.

XIII. C. PLINIUS URSO SUO S.

UNQUAMNE vidiſti quenquam tam laborioſum & exercitum, quam Varenum meum? cui, quod ſumma contentione impetraverat, defendendum, & quaſi rurſus petendum fuit. Bithyni Senatuſconſultum apud Conſules carpere & labefactare ſunt auſi, atque etiam abſente Principe criminari: ab illo ad Senatum remiſſi, non deſtiterunt. Egit Claudius Ca-

pito irreverenter magis quam conſtanter, ut qui ipſum Senatuſconſultum apud Senatum accuſaret. Reſpondit Fronto Catius graviter & firme: Senatus ipſe mirificus. Nam illi quoque qui prius negarant Vareno quæ petebat, eadem danda, poſtquam erant data, cenſuerunt. Singulos enim, integra re, diſſentire fas eſſe, peracta, quod pluribus placuiſſet, cunctis tuendum. Acilius tantum Rufus, & cum eo ſeptem an octo? ſeptem immo, in priore ſententia perſeverarunt. Erant in hac paucitate nonnulli, quorum temporaria gravitas, vel potius gravitatis imitatio ridebatur. Tu tamen æſtima quantum nos in ipſa pugna certaminis maneat, cujus quaſi præluſio atque præcurſio has contentiones excitavit. Vale.

XIV. C. PLINIUS MAURICO SUO S.

SOLICITAS me in Formianum. Veniam ea conditione, ne quid contra commodum tuum facias: qua pactione invicem mihi caveo. Neque enim mare & litus, ſed te, otium, libertatem ſequor: alioqui ſatius eſt in urbe remanere. Oportet enim omnia aut ad alienum

arbitrium, aut ad ſuum facere: mei certe ſtomachi hæc natura eſt, ut nihil niſi totum & merum velit. Vale.

XV. C. PLINIUS ROMANO SUO S.

Mirificæ rei non interfuiſti: ne ego quidem, ſed me recens fabula excepit. Paſſienus Paulus ſplendidus eques Romanus, & inprimis eruditus, ſcribit elegos. Gentilicium hoc illi. Eſt enim municeps Propertii, atque etiam inter majores ſuos Propertium numerat. Is cum recitaret, ita cœpit dicere, *Priſce jubes?* Ad hoc Jabolenus Priſcus, (aderat enim ut Paulo amiciſſimus) *Ego vero non jubeo.* Cogita qui riſus hominum, qui joci. Eſt omnino Priſcus dubiæ ſanitatis: intereſt tamen officiis, adhibetur conſiliis, atque etiam jus civile publice reſpondet: quo magis quod tunc fecit, & ridiculum & notabile fuit. Interim Paulo aliena deliratio aliquantum frigoris attulit. Tam ſollicite recitaturis providendum eſt, non ſolum ut ſint ipſi ſani, verum etiam ut ſanos adhibeant. Vale.

XVI. C. PLINIUS TACITO SUO S.

PETIS ut tibi avunculi mei exitum fcribam, quo verius tradere pofteris poffis. Gratias ago. Nam video, morti ejus, fi celebretur à te, immortalem gloriam effe propofitam. Quamvis enim pulcherrimarum clade terrarum, ut populi, ut urbes memorabili cafu, quafi femper victurus occiderit: quamvis ipfe plurima opera & manfura condiderit, multum tamen perpetuitati ejus fcriptorum tuorum æternitas addet. Equidem beatos puto, quibus deorum munere datum eft, aut facere fcribenda aut fcribere legenda: beatiffimos vero quibus utrumque: horum in numero avunculus meus & fuis libris & tuis erit. Quo libentius fufcipio, depofco etiam quod injungis. Erat Mifeni, claffemque imperio præfens regebat. Nono Calend. Septembr. hora diei fere feptima, mater mea indicat ei, apparere nubem inufitata & magnitudine & fpecie. Ufus ille fole, mox frigida, guftaverat jacens, ftudebatque: pofcit foleas, afcendit locum, ex quo maxime miraculum illud confpici poterat. Nubes (incertum procul

intuentibus ex quo monte, Vesuvium fuisse postea cognitum est) oriebatur, cujus similitudinem & formam non alia magis arbor quam pinus expresserit. Nam longissimo velut trunco elata in altum, quibusdam ramis diffundebatur. Credo quia recenti spiritu evecta, deinde senescente eo destituta, aut etiam pondere suo victa, in latitudinem evanescebat: candida interdum, interdum sordida & maculosa, prout terram cineremve sustulerat. Magnum propiusque noscendum ut eruditissimo viro visum. Jubet liburnicam aptari: mihi si venire una vellem, facit copiam. Respondi, studere me malle: & forte ipse, quod scriberem, dederat. Egrediebatur domo, accipit codicillos. Retinæ classiarii imminenti periculo exterriti (nam villa ea subjacebat, nec ulla nisi navibus fuga) ut se tanto discrimine eriperet, orabant. Non vertit ille consilium, sed quod studioso animo inchoaverat, obit maximo. Deducit quadriremes, ascendit ipse non Retinæ modo, sed multis (erat enim frequens amœnitas oræ) laturus auxilium. Properat illuc, unde alii fugiunt: rectumque cursum, recta gubernacula in periculum tenet, adeo solutus metu, ut omnes illius

mali motus, omnes figuras, ut deprehenderat oculis, dictaret enotaretque. Jam navibus cinis inciderat, quo propius accederet, calidior & denfior, jam pumices etiam, nigrique & ambufti, & fracti igne lapides. Jam vadum fubitum, ruinaque montis litora obftantia, cunctatufque paulum, an retro flecteret, mox gubernatori, ut ita faceret monenti, *Fortes*, inquit, *fortuna juvat: Pomponianum pete.* Stabiis erat, diremptus finu medio. Nam fenfim circumactis curvatifque litoribus mare infunditur. Ibi, quanquam nondum periculo appropinquante, confpicuo tamen, & cum crefceret, proximo, farcinas contulerat in naves, certus fugæ, fi contrarius ventus refediffet: quo tunc avunculus meus fecundiffimo invectus complectitur trepidantem, confolatur, hortatur: utque timorem ejus, fua fecuritate leniret, deferri fe in balineum jubet, lotus accubat, cœnat, atque hilaris, aut, quod eft æque magnum, fimilis hilari. Interim è Vefuvio monte pluribus locis latiffimæ flammæ, altaque incendia relucebant, quorum fulgor & claritas tenebris noctis excitabatur. Ille agreftium trepidatione, igni relictas defertafque villas per folitudinem ardere, in reme-

dium formidinis dictitabat: tum se quieti dedit & quievit, verissimo quidem somno. Nam meatus animæ, qui illi propter amplitudinem corporis gravior & sonantior erat, ab iis qui limini observabantur, audiebatur. Sed area ex qua zeta adibatur, ita jam cinere, mixtisque pumicibus oppleta surrexerat, ut si longior in cubiculo mora esset, exitus negaretur. Excitatus procedit, seque Pomponiano, cæterisque qui pervigilarant, reddit. In commune consultant, an intra tecta subsistant, an in aperto vagentur. Nam crebris vastisque tremoribus tecta nutabant, & quasi emota sedibus suis nunc huc, nunc illuc abire, aut referri videbantur. Sub dio rursus, quanquam levium exesorumque pumicum casus metuebatur. Quod tamen periculorum collatio elegit, & apud illum quidem ratio rationem, apud alios timorem timor vicit, cervicalia capitibus imposita linteis constringunt. Id munimentum adversus decidentia fuit. Jam dies alibi, illic nox omnibus noctibus nigrior densiorque: quam tamen faces multæ, variaque limina solvebant. Placuit egredi in litus, & è proximo aspicere, ecquid jam mare admitteret, quod adhuc vastum & adversum perma-

nebat. Ibi ſuper abjectum linteum recubans, ſemel atque iterum frigidam popoſcit, hauſitque: deinde flammæ, flammarumque prænuncius odor ſulfuris, alios in fugam vertunt, excitavit illum. Innixus ſervis duobus aſſurrexit, & ſtatim concidit, ut ego conjecto, craſſiore caligine ſpiritu obſtructo, clauſoque ſtomacho, qui illi natura, invalidus & anguſtus, & frequenter interæſtuans erat. Ubi dies redditus, is ab eo quem noviſſime viderat, tertius, corpus inventum eſt integrum, illæſum opertumque ut fuerat indutus. Habitus corporis quieſcenti, quam defuncto ſimilior. Interim Miſeni ego & mater. Sed nihil ad hiſtoriam, nec tu aliud, quam de exitu ejus ſcire voluiſti. Finem ergo faciam: unum adjiciam, omnia me quibus interfueram, quæque ſtatim, cum maxime vera memorantur, audiveram, vere perſecutum: tu potiſſima excerpes. Aliud eſt enim epiſtolam, aliud hiſtoriam: aliud amico, aliud omnibus ſcribere. Vale.

XVII. C. PLINIUS RESTITUTO SUO S.

INDIGNATIUNCULAM, quam in cujuſdam amici auditorio cepi, non poſſum mihi temperare, quo minus apud te, quia non contigit coram, per epiſtolam effundam. Recitabatur liber abſolutiſſimus: hunc duo, aut tres, ut ſibi & paucis videntur, diſerti, ſurdis mutiſque ſimiles audiebant. Non labra diduxerunt, non moverunt manum, non denique aſſurrexerunt ſaltem laſſitudine ſedendi. Quæ tanta gravitas? quæ tanta ſapientia? quæ immo pigritia, arrogantia, ſiniſteritas, ac potius amentia? in hoc totum diem impendere, ut offendas, ut inimicum relinquas: ad quem tanquam amiciſſimus veneris? Diſertior ipſe es? tanto magis ne inviderıs. Nam qui invidet, minor eſt. Denique ſive plus, ſive minus, ſive idem præſtas, lauda, vel inferiorem, vel ſuperiorem, vel parem. Superiorem, quia niſi laudandus ille non eſt, non potes ipſe laudari: inferiorem, aut parem, quia pertinet ad tuam gloriam quam maximum videri, quem præcedis, vel exæquas. Equidem omnes, qui aliquid in ſtudiis faciunt, ve-

nerari etiam, mirarique ſoleo. Eſt enim res difficilis, ardua, faſtidioſa, & quæ eos à quibus contemnitur, dedignatur. Niſi forte aliud judicas tu. Quanquam, quis uno te reverentior hujus operis, quis benignior æſtimator? Qua ratione ductus, tibi potiſſimum indignationem meam prodidi, quem habere ſocium maxime poteram. Vale.

XVIII. C. PLINIUS SABINO SUO S.

Rogas ut agam Firmanorum publicam cauſam: quod ego, quanquam plurimis occupationibus diſtentus, adnitar. Cupio enim & ornatiſſimam Coloniam advocationis officio, & te, gratiſſimo tibi munere obſtringere. Nam cum familiaritatem noſtram, ut ſoles prædicare, ad præſidium ornamentumque tibi ſumpſeris, nihil eſt quod negare debeam, præſertim pro patria petenti. Quid enim precibus aut honeſtius piis, aut efficacius amantis? Proinde Firmanis tuis, ac jam potius noſtris, obliga fidem meam, quos labore & ſtudio meo dignos, cum ſplendor ipſorum tum hoc maxime pollicetur, quod credibile eſt optimos eſſe, inter quos tu talis extiteris. Vale.

XIX. C. PLINIUS NEPOTI SUO S.

Scis tu acceſſiſſe pretium agris, præcipue ſuburbanis. Cauſa ſubitæ caritatis, res multis agitata ſermonibus, proximis comitiis honeſtiſſimas voces Senatui expreſſit: *Candidati ne conviventur, ne mittant munera, ne pecunias deponant.* Ex quibus duo priora tam aperte quam immodice fiebant: hoc tertium, quanquam occultaretur, pro comperto habebatur. Homulus deinde noſter vigilanter uſus hoc conſenſu Senatus, ſententiæ loco poſtulavit, ut Conſules deſiderium univerſorum notum Principi facerent, peterentque ſicut aliis vitiis huic quoque providentia ſua occurreret. Occurrit. Nam ſumptus candidatorum, fœdos illos & infames ambitus lege reſtrinxit. Eoſdem patrimonii tertiam partem conferre juſſit in ea quæ ſolo continerentur, deforme arbitratus (ut erat) honorem petituros, urbem, Italiamque, non pro patria, ſed pro hoſpitio, aut ſtabulo quaſi peregrinantes habere. Concurſant ergo candidati certatim, quicquid venale audiunt, emptitant: ut ſint quoque plura venalia, efficiunt.

Proinde, si pœnitet te Italicorum prædiorum, hoc vendendi tempus, tam Hercule, quam in provinciis comparandi, dum iidem candidati illic vendunt, ut hic emant. Vale.

XX. C. PLINIUS CORNELIO TACITO SUO S.

Ais te adductum literis, quas exigenti tibi de morte avunculi mei scripsi, cupere cognoscere, quos ego Miseni relictus (id enim ingressus litus abruperam) non solum metus verum etiam casus pertulerim. *Quanquam animus meminisse horret, incipiam.* Profecto avunculo, ipse reliquum tempus studiis (ideo enim remanseram) impendi, mox balineum, cœna, somnus inquietus & brevis. Præcesserat per multos dies tremor terræ minus formidolosus, quia Campaniæ solitus: illa vero nocte ita invaluit, ut non moveri omnia, sed everti crederentur. Irrumpit cubiculum meum mater: surgebam invicem, si quiesceret, excitaturus. Resedimus in area domus, quæ mare à tectis modico spatio dividebat. Dubito constantiam vocare, an imprudentiam debeam: agebam enim duodevicesimum

annum. Poſco librum Titi Livii, & quaſi per otium lego, atque etiam ut cœperam, excerpo. Ecce amicus avunculi, qui nuper ad eum ex Hiſpania venerat, ut me, & matrem ſedentes, me vero etiam legentem videt, illius patientiam, ſecuritatem meam corripit: nihilo ſegnius ego intentus in librum. Jam hora diei prima, & adhuc dubius, & quaſi languidus dies, jam quaſſatis circumjacentibus tectis, quanquam in aperto loco, anguſto tamen magnus & certus ruinæ metus. Tum demum excedere oppido viſum. Sequitur vulgus attonitum, quodque in pavore ſimile prudentiæ, alienum conſilium ſuo præfert, ingentique agmine abeuntes premit & impellit. Egreſſi tecta conſiſtimus, multa ibi miranda, multas formidines patimur. Nam vehicula, quæ produci juſſeramus, quanquam in planiſſimo campo, in contrarias partes agebantur: ac ne lapidibus quidem fulta, in eodem veſtigio quieſcebant. Præterea mare in ſe reſorberi, & tremore terræ quaſi repelli videbamus. Certe proceſſerat litus, multaque animalia maris in ſiccis arenis detinebat. Ab altero latere nubes atra & horrenda ignei ſpiritus tortis vibratiſque diſcurſibus rupta, in

longas flammarum figuras dehiſcebat, fulgoribus illæ & ſimiles & majores erant. Tum vero ille idem ex Hiſpania amicus acrius & inſtantius, *Si frater*, inquit, *tuus, tuus avunculus, vivit, vult vos eſſe ſalvos: ſi periit, ſuperſtites voluit. Proinde quid ceſſatis evadere?* Reſpondimus, *Non commiſſuros nos, ut de ſalute ejus incerti, noſtræ conſuleremus.* Non moratus ultra proripit ſe, effuſoque curſu periculo aufertur: nec multo poſt, illa nubes deſcendere in terras, operire maria. Cinxerat Capreas, & abſconderat: Miſeni quod procurrit, abſtulerat. Tum mater orare, hortari, jubere quoquo modo fugerem. Poſſe enim juvenem, *ſe & annis & corpore gravem bene morituram, ſi mihi cauſa mortis non fuiſſet.* Ego contra, *ſalvum me, niſi una, non futurum*: deinde manum ejus amplexus, addere gradum cogo: paret ægre, incuſatque ſe quod me moretur. Jam cinis adhuc tamen rarus, reſpicio, denſa caligo tergis imminebat, quæ nos, torrentis modo infuſa terræ, ſequebatur. *Deflectamus* (inquam,) *dum videmus, ne in via ſtrati, comitantium turba in tenebris obteramur.* Vix conſideramus, & mox non qualis illunis, & nubila, ſed qualis in locis clauſis lu-

mine extincto: audires ululatus fœminarum, infantium queritatus, clamores virorum: alii parentes, alii liberos, alii conjuges vocibus requirebant, vocibus noſcitabant: hi ſuum caſum, illi ſuorum miſerabantur: erant qui metu mortis mortem precarentur. Multi ad deos manus tollere: plures nuſquam jam deos ullos, æternamque illam & noviſſimam noctem mundo interpretabantur. Nec defuerunt qui fictis mentitiſque terroribus vera pericula augerent. Aderant qui Miſeni illud fuiſſe, illud ardere falſo, ſed credentibus, nunciabant. Paululum reluxit, quod non dies nobis, ſed adventantis ignis indicium videbatur: & ignis quidem longius ſubſtitit: tenebræ rurſus, cinis rurſus multus & gravis: hunc identidem aſſurgentes excutiebamus, opertti alioqui, atque etiam obliſi pondere eſſemus. Poſſem gloriari, non gemitum mihi, non vocem parum fortem in tantis periculis excidiſſe, niſi me cum omnibus, omnia mecum perire miſero, magno tamen mortalitatis ſolatio crediſſem. Tandem illa caligo tenuata quaſi in fumum, nebulamve deceſſit: Mox dies verus, ſol etiam effulſit, luridus tamen, qualis eſſe, cum deficit, ſolet. Occur-

ſabant trepidantibus adhuc oculis mutata omnia, altoque cinere tanquam nive obducta. Regreſſi Miſenum, curatis utcunque corporibus, ſuſpenſam dubiamque noctem, ſpe ac metu exegimus: metus prævalebat. Nam & tremor terræ perſeverabat, & plerique lymphati terrificis vaticinationibus, & ſua & aliena mala ludificabantur. Nobis tamen ne tunc quidem, quanquam & expertis periculum, & exſpectantibus, abeundi conſilium donec de avunculo nuncius. Hæc nequaquam hiſtoria digna, non ſcripturus, leges, & tibi ſcilicet, qui requiſiſti, imputabis, ſi digna ne epiſtola quidem videbuntur. Vale.

XXI. C. PLINIUS CANINIO SUO S.

SUM ex iis, qui mirer antiquos: non tamen, ut quidam, temporum noſtrorum ingenia deſpicio. Neque enim quaſi laſſa & effœta natura, ut nihil jam laudabile pariat. Atque adeo nuper audii Verginium Romanum paucis legentem comœdiam ad exemplar veteris comœdiæ ſcriptam, tam bene, ut eſſe quandoque poſſit exemplar. Neſcio an noris hominem, quanquam

noſſe debes. Eſt enim probitate morum, ingenii elegantia, operum varietate monſtrabilis. Scripſit mimiambos tenuiter, argute, venuſte, atque in hoc genere eloquentiſſime. Nullum eſt enim genus, quod abſolutum, non poſſit eloquentiſſimum dici. Scripſit comœdias, Menandrum, alioſque ætatis ejuſdem æmulatus. Licet has inter Plautinas Terentianaſque numeres. Nunc primum ſe in vetere comœdia, ſed non tanquam inciperet, oſtendit: non illi vis, non granditas, non ſubtilitas, non amaritudo, non dulcedo, non lepos defuit. Ornavit virtutes, inſectatus eſt vitia, fictis nominibus decenter, veris uſus eſt apte. Circa me tantum benignitate nimia modum exceſſit, niſi quod tamen poëtis mentiri licet. In ſumma extorquebo ei librum, legendumque, immo ediſcendum mittam tibi. Neque enim dubito futurum, ut non deponas, ſi ſemel ſumpſeris. Vale.

XXII. C. PLINIUS TYRONI SUO S.

MAGNA res acta eſt omnium, qui ſunt provinciis præfuturi, magna omnium, qui ſe ſimpliciter credunt amicis. Luſtricus Bruttianus

cum Montanum Atticinum comitem ſuum in multis flagitiis deprehendiſſet, Cæſari ſcripſit, Atticinus flagitiis addidit, ut quem deceperat, accuſaret. Recepta cognitio eſt. Fui in conſilio, egit uterque pro ſe, egit autem carptim, & κατὰ κεφάλαια: quo genere veritas ſtatim oſtenditur. Protulit Bruttianus teſtamentum ſuum, quod Atticini manu ſcriptum eſſe dicebat. Hoc enim & arcana familiaritas, & querendi de eo, quem ſic amaſſet, neceſſitas indicabatur. Enumeravit crimina fœda manifeſtaque. Ille cum diluere non poſſet, ita regeſſit, ut dum defenditur, turpis: dum accuſat, ſceleratus probaretur. Corrupto enim ſcribæ ſervo, interceperat commentarios, interciderat que, ac per ſummum nefas utebatur adverſus amicum crimine ſuo. Fecit pulcherrime Cæſar. Non enim de Bruttiano, ſed ſtatim de Atticino perrogavit. Damnatus & in inſulam relegatus: Bruttiano juſtiſſimum integritatis teſtimonium redditum, quem quidem etiam conſtantiæ gloria ſecuta eſt. Nam defenſus expeditiſſime, accuſavit vehementer, nec minus acer quam bonus & ſincerus apparuit. Quod tibi ſcripſi, ut te ſortitum provinciam

præmonerem, plurimum tibi credas, nec cuiquam satis fidas: deinde scias, si quis forte, quod abominor, fallat, paratam ultionem, qua tamen ne sit opus, etiam atque etiam attende. Neque enim tam jucundum est vindicari, quam decipi miserum. Vale.

XXIII. C. PLINIUS TRIARIO SUO S.

IMPENSE petis, ut agam causam pertinentem ad curam tuam, pulchram alioquin & famosam: faciam, sed non gratis. Quî fieri potest (inquis) ut non gratis? tu potes. Exigam enim mercedem honestiorem gratuito patrocinio. Peto atque etiam paciscor, ut simul agat Cremutius Ruso, solitum hoc mihi, & jam in pluribus claris adolescentibus factitatum. Nam mire concupisco bonos juvenes ostendere foro, assignare famæ. Quod si cui, præstare Rusoni meo debeo, vel propter natales ipsius, vel propter eximiam mei caritatem: quem magni æstimo in iisdem judiciis, ex iisdem etiam partibus conspici, audiri. Obliga me, obliga antequam dicat. Nam cum dixerit, gratias ages. Spondeo, solicitudini tuæ, spei meæ, magni-

tudini causæ suffecturum. Est indolis optimæ, brevi producturus alios, si interim provectus fuerit à nobis. Neque enim cuiquam tam clarum statim ingenium est, ut possit emergere, nisi illi materia, occasio, fautor etiam commendatorque contingat. Vale.

XXIV. C. PLINIUS MACRO SUO S.

QUAM multum interest, quid à quoque fiat! Eadem enim facta claritate vel obscuritate facientium, aut tolluntur altissime, aut humillime deprimuntur. Navigabam per Larium nostrum, cum senior amicus ostendit mihi villam, atque etiam cubiculum quod in lacum prominet. *Ex hoc* (inquit) *aliquando municeps nostra cum marito se præcipitavit.* Causam requisivi. Maritus ex diutino morbo circa velanda corporis ulceribus putrescebat: Uxor, ut inspiceret, exegit: neque enim quenquam fidelius judicaturum, possetne sanari. Vidit, desperavit. Hortata est, ut moreretur, comesque ipsa mortis, dux, immo & exemplum & necessitas fuit. Nam se cum marito ligavit, abjecitque in lacum. Quod factum, ne mihi quidem, qui

municeps, nisi proxime, auditum est: non quia minus illo clarissimo Arriæ facto, sed quia minor est ipsa. Vale.

XXV. C. PLINIUS HISPANO SUO S.

Scribis, Robustum, splendidum equitem Rom. cum Attilio Scauro amico meo Ocriculum usque commune iter peregisse: deinde nusquam comparuisse: petis ut Scaurus veniat, nosque, si potest, in aliqua inquisitionis vestigia inducat. Veniet, vereor ne frustra. Suspicor enim tale nescio quid Robusto accidisse, quale aliquando Metilio Crispo, municipi meo. Huic ego ordines impetraveram, atque etiam proficiscenti quadraginta millia nummûm ad instruendum se ornandumque donaveram: nec postea aut epistolas ejus, aut aliquem de exitu nuncium accepi. Interceptusne sit à suis, an cum suis, dubium: certe non ipse, non quisquam ex servis ejus apparuit. Utinam ne in Robusto idem experiamur! tamen accersamus Scaurum. Demus hoc tuis, demus optimi adolescentis honestissimis precibus, qui pietate summa, mira etiam sagacitate patrem quærit:

dii faveant, ut ſic inveniat ipſum, quemadmodum jam cum quo fuiſſet, invenit! Vale.

XXVI. C. PLINIUS SERVIANO SUO S.

Gaudeo & gratulor, quod Fuſco Salinatori filiam tuam deſtinaſti. Domus patricia, pater honeſtiſſimus, mater pari laude. Ipſe eſt ſtudioſus, literatus, etiam diſertus, puer ſimplicitate, comitate juvenis, ſenex gravitate: neque amore decipior. Amo quidem effuſe (ita officiis, ita reverentia meruit) judico tamen, & quidem tanto acrius, quanto magis amo: tibique, ut qui exploraverim, ſpondeo habiturum te generum, quo melior fingi, ne voto quidem potuit. Supereſt, ut avum te quam maturiſſime ſimillimum ſui faciat. Quam fœlix tempus illud quo mihi liberos illius, nepotes tuos, ut meos vel liberos vel nepotes ex veſtro ſinu ſumere, & quaſi pari jure tenere continget! Vale.

XXVII. C. PLINIUS SEVERO SUO S.

Rogas, ut cogitem, quid deſignatus Conſul in honorem Principis cenſeas. Facilis inven-

tio, non facilis electio. Est enim ex virtutibus ejus larga materia, tamen quod sentiam, indicabo, si prius hæsitationem meam ostendero. Dubito, num idem tibi suadere, quod mihi debeam. Designatus ego Consul, omni hac, & si non adulatione, specie tamen adulationis abstinui: non tanquam liber & constans, sed tanquam intelligens Principis nostri: cujus videbam hanc esse præcipuam laudem, si nihil quasi ex necessitate decernerem. Recordabar etiam plurimos honores pessimo cuique delatos, à quibus hic Optimus separari non alio modo magis poterat, quam diversitate censendi: quod ipsum dissimulatione & silentio non præterii, ne forte non judicium illud meum, sed oblivio videretur. Hoc tunc ego; sed non omnibus eadem placent, nec conveniunt quidem. Præterea, faciendi aliquid vel non faciendi vera ratio, cum hominum ipsorum, tum rerum etiam ac temporum conditione mutatur. Nam recentia opera maximi Principis præbent facultatem, nova, magna, vera, censendi: quibus ex causis (ut supra scripsi) dubito an idem nunc tibi, quod tunc mihi suadeam. Illud non du-

bito, debuiſſe me in partes conſilii tui ponere, quid ipſe feciſſem. Vale.

XXVIII. C. PLINIUS PONTIO SUO S.

SCIO quæ tibi cauſa fuerit impedimento, quo minus præcurrere adventum meum in Campaniam poſſes: ſed quanquam abſens totus huc migraſti, tantum mihi copiarum tam urbanarum quam ruſticarum, nomine tuo oblatum eſt, quas omnes improbe quidem, accepi tamen. Nam me tui, ut ita facerem rogabant: & verebar ne & mihi & illis iraſcereris, ſi non feciſſem. In poſterum niſi adhibueris modum, ego adhibebo. Etiam tuis denunciavi, ſi rurſus tam multa attuliſſent, omnia relaturos. Dices, *oportere me tuis rebus ut meis uti.* Etiam: ſed perinde illis ac meis parco. Vale.

XXIX. C. PLINIUS QUADRATO SUO S.

AVIDIUS Quietus, qui me unice dilexit, &, quo non minus gaudeo, probavit, ut multa alia Thraſeæ (fuit enim familiaris) ita hoc ſæpe referebat, præcipere ſolitum, ſuſcipiendas eſſe

causas, aut amicorum, aut destitutas, aut ad exemplum pertinentes. Cur amicorum? non eget interpretatione. Cur destitutas? quod in illis maxime & constantia agentis, & humanitas cerneretur. Cur pertinentes ad exemplum? quia plurimum referret, bonum an malum induceretur. Ad hæc ego genera causarum, ambitiose fortasse, addam tamen claras & illustres. Æquum enim est agere nonnunquam gloriæ, & famæ, id est suam causam: hos terminos, quia me consuluisti, dignitati ac verecundiæ tuæ statuo. Nec me præterit, usum & esse, & haberi optimum dicendi magistrum. Video etiam multos parvo ingenio, literis nullis: ut bene agerent agendo consecutos. Sed & illud quod vel Pollionis, vel tanquam Pollionis accepi, verissimum experior, *Commode agendo factum est, ut sæpe agerem, sæpe agendo, ut minus commode:* quia scilicet assiduitate nimia facilitas magis, quam facultas: nec fiducia, sed temeritas paratur. Nec vero Isocrati, quo minus haberetur summus orator, offecit, quod infirmitate vocis, mollitie frontis, ne in publico diceret, impediebatur. Proinde multum lege, scribe, meditare, ut possis, cum voles dicere:

dices, cum velle debebis. Hoc fere temperamentum ipse servavi, nonnunquam necessitati, quæ pars rationis est, parui. Egi enim quasdam à Senatu jussus, quo tamen in numero fuerunt ex illa Thraseæ divisione, hoc est ad exemplum pertinentes. Adfui Bæticis contra Bæbium Massam. Quæsitum est, an danda esset inquisitio: data est. Adfui rursus, iisdem querentibus de Cæcilio Classico. Quæsitum est, an provinciales, ut socios ministrosque Proconsulis, plecti oporteret; pœnas luerunt. Accusavi Marium Priscum, qui lege repetundarum damnatus, utebatur clementia legis, cujus severitatem immanitate criminum excesserat: relegatus est. Tuitus sum Julium Bassum, ut incustoditum nimis & incautum, ita minime malum: judicibus acceptis in Senatu remansit. Dixi proxime pro Vareno postulante, ut sibi invicem vocare testes liceret: impetratum est. In posterum opto, ut ea potissimum jubear, quæ me deceat vel sponte fecisse. Vale.

XXX. C. PLINIUS FABATO SUO S.

Debemus, me Hercule, natales tuos perinde ac noſtros celebrare, cum lætitia noſtrorum ex tuis pendeat, cujus diligentia & cura hic hilares, iſtic ſecuri ſumus. Villa Camilliani quam in Campania poſſides, eſt quidem vetuſtate vexata, ea tamen, quæ ſunt pretioſiora, aut integra manent, aut leviſſime læſa ſunt. Attendemus ergo ut quam ſaluberrime reficiantur. Ego videor habere multos amicos, ſed hujus generis, cujus & tu quæris, & res exigit, prope neminem. Sunt enim omnes togati & urbani: ruſticorum autem prædiorum adminiſtratio poſcit durum aliquem & agreſtem, cui nec labor ille gravis, nec cura ſordida, nec triſtis ſolitudo videatur. Tu de Rufo honeſtiſſime cogitas. Fuit enim filio tuo familiaris. Quid tamen nobis ibi præſtare poſſit, ignoro, velle plurimum, credo. Vale.

XXXI. C. PLINIUS CORNELIANO SUO S.

Evocatus in confilium à Cæfare noftro ad Centumcellas (hoc loco nomen) longe maximam cepi voluptatem. Quid enim jucundius quam Principis juftitiam, gravitatem, comitatem, in feceffu quoque ubi hæc maxime recluduntur, infpicere? Fuerunt variæ cognitiones, & quæ virtutes judicis per plures fpecies experirentur. Dixit caufam Claudius Arifto princeps Ephefiorum, homo munificus, & innoxiæ popularitatis: inde invidia, & ab diffimillimis diffimilis delator immiffus. Itaque abfolutus vindicatufque eft. Sequenti die audita eft Galitta adulterii rea. Nupta hæc Tribuno militum honores petituro, & fuam & mariti dignitatem centurionis amore maculaverat. Maritus Legato Confulari, ille Cæfari fcripferat. Cæfar excuffis probationibus, centurionem exauctoravit, atque etiam relegavit. Supererat crimini, quod nifi duorum effe non poterat reliqua pars ultionis, fed maritum non fine aliqua reprehenfione patientiæ, amor uxoris retardabat: quam quidem etiam poft delatum adulterium

domi habuerat, quasi contentus æmulum removisse. Admonitus, ut perageret accusationem, peregit invitus, sed illam damnari etiam invito accusatore necesse erat: damnata, & Juliæ legis pœnis relicta est. Cæsar & nomen centurionis, & commemorationem disciplinæ militaris sententiæ adjecit, ne omnes ejusmodi causas revocare ad se videretur. Tertio die inducta cognitio est multis sermonibus, & vario rumore jactata Julii Tyronis codicillis, quos ex parte veros esse constabat, ex parte falsi dicebantur. Substituebantur crimini Sempronius Senecio, Eques Romanus, & Eurythmus, Cæsaris libertus, & procurator. Hæredes, cum Cæsar esset in Dacia, communiter epistola scripta petierant ut susciperet cognitionem: susceperat. Reversus diem dixerat, & cum ex hæredibus quidam quasi reverentia Eurythmi remitterent accusationem, pulcherrime dixerat, *Nec ille Polycletus est, nec ego Nero.* Indulserat tamen petentibus dilationem, cujus tempore exacto consederat auditurus. A parte hæredum intraverunt duo: omnino postularunt, ut omnes hæredes agere cogerentur, cum detulissent omnes, aut sibi quoque desistere permitteretur. Locutus est Cæsar

summa gravitate, summa moderatione: cumque advocatus Senecionis & Eurythmi dixisset, suspicionibus relinqui reos, nisi audirentur, *Non curo* (inquit) *an isti suspicionibus relinquantur, ego relinquor.* Dein conversus ad nos, *Ἐπίςασθε, quid facere debeamus? Isti enim queri volunt quod sibi licuerit non accusare:* tum ex Consulis sententia jussit denunciari hæredibus omnibus, aut agerent, aut singuli approbarent causas non agendi, alioqui se vel de calumnia pronunciaturum. Vides quam honesti, quam severi dies, quos jucundissimæ remissiones sequebantur. Adhibebamur quotidie cœnæ. Erat modica, si Principem cogites: interdum *ἀκροάματα* audiebamus, interdum jucundissimis sermonibus nox ducebatur. Summo die abeuntibus nobis (quam diligens in Cæsare humanitas!) xenia sunt missa. Sed mihi ut gravitas cognitionum, consilii honor, suavitas simplicitasque convictus, ita locus ipse perjucundus fuit. Villa pulcherrima cingitur viridissimis agris: imminet litori, cujus in sinu quam maximus portus velut amphitheatrum. Hujus sinistrum brachium firmissimo opere munitum est: dextrum elaboratur. In ore portus insula

affurgit, quæ illatum vento mare, objacens frangat, tutumque ab utroque latere decurſum navibus præſtet. Aſſurgit autem arte viſenda: ingentia ſaxa latiſſima navis provehit. Contra, hæc alia ſuper alia dejecta ipſo pondere manent, ac ſenſim quodam velut aggere conſtruuntur. Eminet jam, & apparet ſaxeum dorſum, impactoſque fluctus in immenſum elidit, & tollit. Vaſtus illic fragor, canumque circa mare. Saxis deinde pilæ adjiciuntur, quæ procedente tempore enatam inſulam imitentur. Habebit hic portus etiam nomen auctoris, eritque vel maxime ſalutaris. Nam per longiſſimum ſpatium litus importuoſum hoc receptaculo utetur. Vale.

XXXII. C. PLINIUS QUINTILIANO SUO S.

QUAMVIS & ipſe ſis continentiſſimus, & filiam tuam ita inſtitueris, ut decebat filiam tuam, Tutilii neptem, cum tamen ſit nuptura honeſtiſſimo viro, Nonio Celeri, cui ratio civilium officiorum neceſſitatem quandam nitoris imponit, debet ſecundum conditiones mariti, veſte, comitatu (quibus non quidem augetur

dignitas, ornatur tamen) inftrui. Te porro animo beatiffimum, modicum facultatibus fcio. Itaque partem oneris tui mihi vindico, & tanquam parens alter puellæ noftræ confero quinquaginta millia nummûm: plus collaturus, nifi à verecundia tua fola mediocritate munufculi impetrari poffe confiderem, ne recufares. Vale.

XXXIII. C. PLINIUS ROMANO SUO S.

TOLLITE *cuncta*, inquit, *cæptofque auferte labores.* Seu fcribis aliquid, feu legis, tolli, auferri jube, & accipe orationem meam, ut illi arma divina. Num fuperbius potui? revera, ut inter meas pulchram. Nam mihi fatis eft certare mecum. Eft hæc pro Accia Variola & dignitate perfonæ, & exempli raritate, & judicii magnitudine infignis. Nam fœmina fplendide nata, nupta prætorio viro, exhæredata ab octogenario patre, intra undecim dies, quam ille novercam ei amore captus induxerat, quadruplici judicio bona paterna repetebat. Sedebant Judices centum & octoginta. (Tot enim quatuor confiliis confcribuntur) ingens

utrinque advocatio, & numerofa fubfellia: præterea denfa circumftantium corona, latiffimum judicium multiplici circulo ambibat. Ad hoc ftipatum tribunal, atque etiam ex fuperiore Bafilicæ parte, qua fœminæ, qua viri, & audiendi, quod difficile, & quod facile vifendi ftudio imminebant. Magna expectatio Patrum, magna filiarum, magna etiam novercarum. Secutus eft varius eventus. Nam duobus confiliis vicimus, totidem victi fumus. Notabilis prorfus res & mira, eadem in caufa, iifdem judicibus, iifdem advocatis, eodem tempore tanta diverfitas accidit cafu quidem, fed non ut cafus videretur. Victa eft noverca: Ipfa hæres ex parte fexta, Victus Suburranus, qui exhæredatus à patre, fingulari impudentia alieni patris bona vindicabat, non aufus fui petere. Hæc tibi expofui, primum, ut ex epiftola fcires, quæ ex oratione non poteras: deinde (nam detegam artes) ut orationem libentius legeres, fi non legere tibi, fed intereffe judicio videreris, quam fit licet magna, non defpero gratiam breviffime impetraturam. Nam & copia rerum, & arguta divifione, & narratiunculis pluribus, & eloquendi varietate reno-

vatur. Sunt multa (non auderem nisi tibi dicere) elata, multa pugnantia, multa subtilia. Intervenit enim acribus illis, & erectis frequens necessitas computandi, ac pene calculos, tabulamque poscendi, ut repente in privati judicii formam Centumvirale vertatur. Dedimus vela indignationi, dedimus iræ, dedimus dolori: & in amplissima causa, quasi magno mari pluribus ventis sumus vecti. In summa, solent quidam ex contubernalibus nostris existimare, hanc orationem (iterum dicam) præcipuam, ut inter meas, ὡς ὑπὲρ Κτησιφῶντος esse. An vere, tu facillime judicabis, qui tam memoriter tenes omnes, ut conferre cum hac, dum hanc solam legis, possis. Vale.

XXXIV. C. PLINIUS MAXIMO SUO S.

Recte fecisti, quod gladiatorium munus Veronensibus nostris promisisti, à quibus olim amaris, suspiceris, ornaris. Inde etiam uxorem carissimam tibi & probatissimam habuisti: cujus memoriæ aut opus aliquod, aut spectaculum, atque hoc potissimum, quod maxime funeri debeatur. Præterea tanto consensu ro-

gabaris, ut negare non conſtans, ſed durum videretur. Illud quoque egregium, quod tam facilis, tam liberalis in edendo fuiſti. Nam per hæc etiam magnus animus oſtenditur. Vellem Africanæ, quas coëmeras plurimas, ad præfinitum diem occurriſſent, ſed licet ceſſaverint illæ tempeſtate detentæ, tu tamen meruiſti ut acceptum tibi fieret, quod quo minus exhiberes, non per te ſtetit. Vale.

C. PLINII CÆCILII

SECUNDI

EPISTOLARUM

LIBER SEPTIMUS.

I. C. PLINIUS SECUNDUS RESTITUTO SUO S.

TERRET me hæc tua tam pertinax valetudo, & quanquam te temperatiſſimum noverim, vereor tamen, ne quid illi etiam in mores tuos liceat. Proinde moneo, patienter reſiſtas. Hoc laudabile, hoc ſalutare admittit humana natura. Quod ſuadeo, ipſe certe ſic agere ſanus cum meis ſoleo. Spero quidem, ſi forte in adverſam valetudinem incidero, nihil me deſideraturum vel pudore, vel pœnitentia dignum: Si tamen ſuperaverit morbus, denuncio, ne quid mihi detur, niſi permittentibus medicis, ſciantque, ſi dederint, ita vindicaturum, ut ſolent alii, quæ negantur. Quinetiam cum peruſtus ardentiſſima febri, tandem remiſſus, unctuſque acciperem à medico potionem, porrexi manum, ut-

que me tangeret dixi, admotumque jam labris poculum reddidi. Poftea cum vicefimo valetudinis die balineo præpararer, muffantefque medicos repente vidiffem: caufam requifivi: refponderunt, poffe me tuto lavari, non tamen omnino fine aliqua fufpicione. Quid inquam neceffe eft? atque ita fpe balinei, cui jam videbar inferri, placide leniterque dimiffa, ad abftinentiam rurfus, non fecus ac modo ad balineum animum vultumque compofui. Quæ tibi fcripfi, primum, ut te non fine exemplo monerem: deinde, ut in pofterum ipfe ad eandem temperantiam aftringerer, cum me hac epiftola quafi pignore obligaviffem. Vale.

II. C. PLINIUS JUSTO SUO S.

QUEMADMODUM congruit, ut fimul & affirmes te affiduis occupationibus impediri, & fcripta noftra defideres, quæ vix ab otiofis impetrare aliquid perituri temporis poffunt? Patiar ergo æftatem inquietam nobis, exercitamque tranfcurrere: & hyeme demum, cum credibile erit noctibus faltem vacare te poffe; quæram quid potiffimum ex nugis meis tibi ex-

hibeam. Interim abunde eſt, ſi epiſtolæ non ſunt moleſtæ. Sunt autem, & ideo breviores erunt. Vale.

III. C. PLINIUS PRÆSENTI SUO S.

TANTANE perſeverantia tu modo in Lucania, modo in Campania? Ipſe enim, inquis, Lucanus, uxor Campana. Juſta cauſa longioris abſentiæ, non perpetuæ tamen. Quin ergo aliquando in urbem redis? ubi dignitas, honor, amicitiæ tam ſuperiores quam minores. Quouſque regnabis? quouſque vigilabis, cum voles? dormies quamdiu voles? quouſque calcei nuſquam? toga feriata? liber totos dies? tempus eſt te reviſere moleſtias noſtras, vel ob hoc ſolum, ne voluptates iſtæ ſatietate langueſcant: Saluta pauliſper, quo ſit tibi jucundius ſalutari: terere in hac turba, ut te ſolitudo delectet. Sed quid imprudens, quem evocare conor, retardo? fortaſſe enim his ipſis admoneris, ut te magis ac magis otio involvas, quod ego non abrumpi, ſed intermitti volo. Ut enim ſi cœnam tibi facerem, dulcibus cibis acres acutoſque miſcerem, ut obtuſus illis, & oblitus ſto-

machus his excitaretur: ita nunc hortor, ut jucundissimum genus vitæ nonnullis interdum, quasi acoribus, condias. Vale.

IV. C. PLINIUS PONTIO SUO S.

AIS legisse te Hendecasyllabos meos: requiris etiam quemadmodum cœperim scribere, homo, ut tibi videor, severus, ut ipse fateor, non ineptus. Nunquam à poëtice (altius enim repetam) alienus fui: quin etiam quatuordecim natus annos græcam tragœdiam scripsi. Qualem? inquis: nescio, tragœdia vocabatur. Mox cum è militia rediens, in Icaria insula ventis detinerer, latinos elegos in illud ipsum mare, ipsamque insulam feci. Expertus sum me aliquando & heroico, hendecasyllabis nunc primum: quorum hic natalis, hæ causæ. Legebantur in Laurentino mihi libri Asinii Galli de comparatione patris & Ciceronis: Incidit epigramma Ciceronis in Tyronem suum, dein cum meridie (erat enim æstas) dormiturus me recepissem, nec obreperet somnus: cœpi reputare maximos oratores, hoc studii genus, & in oblectationibus habuisse, & in laude posuisse.

Intendi animum, contraque opinionem meam poſt longam deſuetudinem, perquam exiguo temporis momento, idipſum quod me ad ſcribendum ſolicitaverat, his verſibus exaravi,

Cum libros Galli legerem, quibus ille parenti
Auſus de Cicerone dare palmamque decuſque,
Laſcivum inveni luſum Ciceronis, & illo
Spectandum ingenio, quo ſeria condidit, & quo
Humanis ſalibus multo, varioque lepore
Magnorum oſtendit mentes gaudere virorum.
Nam queritur, quod fraude mala fruſtratus amantem
Paucula cœnato ſibi debita ſuavia Tyro
Tempore nocturno ſubtraxerit. His ego lectis,
Cur poſt hæc, inquam, noſtros celamus amores?
Nullumque in medium timidi damus? atque fatemur
Tyroniſque dolos, Tyronis noſſe fugaces
Blanditias, & furta novas addentia flammas?

Tranſii ad elegos, hos quoque non minus celeriter explicui: addidi alios facilitate corruptus: deinde in urbem reverſus, ſodalibus legi. Probaverunt. Deinde plura metra, ſi quid otii, maxime in itinere tentavi. Poſtremo placuit, exemplo multorum unum ſeparatim hendeca-

ſyllaborum volumen abſolvere, nec pœnitet. Legitur, deſcribitur, cantatur etiam, à Græcis quoque, quos Latine hujus libelli amor docuit, nunc cithara, nunc lyra perſonatur. Sed quid ego tam glorioſe ? quanquam poëtis furere conceſſum eſt, & tamen non de meo, ſed de aliorum judicio loquor, qui ſive judicant, ſive errant, me delectant. Unum precor, ut poſteri quoque aut errent ſimiliter, aut judicent. Vale.

V. C. PLINIUS CALPHURNIÆ SUÆ S.

INCREDIBILE eſt, quanto deſiderio tui tenear. In cauſa amor primum: deinde, quod non conſuevimus abeſſe. Inde eſt, quod magnam partem noctium in imagine tua vigil exigo: Inde, quod interdiu, quibus horis te viſere ſolebam, ad diætam tuam ipſi me, ut veriſſime dicitur, pedes ducunt: quod denique æger metu, & ſimilis excluſo à vacuo limine recedo. Unum tempus his tormentis caret, quo in foro, & amicorum litibus conteror. Æſtima tu, quæ vita mea ſit, cui requies in labore, in miſeria curiſque ſolatium eſt. Vale.

VI. C. PLINIUS MACRINO SUO S.

Rara, & notabilis res contigit Vareno, sit licet adhuc dubia. Bithyni accusationem ejus, ut temere inchoatam, omisisse narrantur: de eo adest provinciæ legatus: attulit decretum concilii ad Cæsarem, attulit ad multos principes viros, attulit etiam ad nos Vareni advocatos. Perstat tamen idem ille Magius, quin etiam Nigrinum optimum virum pertinacissime exercet. Per hunc à Consulibus postulabat, ut Varenus exhibere rationes cogeretur. Assistebam Vareno jam tantum, ut amicus, & tacere decreveram. Nihil enim tam contrarium, quam si advocatus à Senatu datus defenderem, ut reum, cui opus esset, ne reus videretur. Cum tamen finita postulatione Nigrini, Consules ad me oculos retulissent, *Scietis*, inquam, *constare nobis silentii nostri rationem, cum veros legatos provinciæ audieritis contra Nigrinum, ad quem missi sunt: Ego apud me quoque habeo decretum provinciæ.* Rursus ille, *Potest tibi liquere.* Ad hoc ego, *Si tibi ex diverso liquet, potest & mihi, quod est melius, in causa liquere.* Tum legatus Polyænus causas

abolitæ accufationis expofuit, poftulavitque, ne cognitioni Cæfaris præjudicium fieret. Refpondit Magius: Iterumque Polyænus: ipfe raro & breviter interlocutus. Multum me intra filentium tenui. Accepi enim, non minus interdum oratorium effe tacere quam dicere: atque adeo repeto, quibufdam me capitis reis vel magis filentio, quam oratione accuratiffima profuiffe. Mater amiffo filio (quid enim prohibet, quanquam alia ratio fcribendæ epiftolæ fuerit, de ftudiis difputare?) libertos ejus, eofdemque cohæredes fuos, falfi & veneficii reos detulerat ad Principem, judicemque impetraverat Julium Servianum. Defenderam reos ingenti quidem cœtu: erat enim caufa notiffima. Præterea utrinque ingenia clariffima. Finem cognitioni quæftio impofuit, quæ fecundum reos dedit. Poftea mater adiit Principem, affirmavit fe novas probationes inveniffe. Præceptum eft Serviano, ut vacaret finitam caufam retractanti, fi quid novi afferret. Aderat matri Julius Africanus, nepos Julii Oratoris: quo audito Paffienus Crifpus dixit, *Bene me Hercule, bene: fed quo tam bene?* Julius Nepos juvenis ingeniofus, fed parum callidus, cum multa dixiffet,

adſignatumque tempus impleſſet, *Rogo*, inquit, *Serviane, permittas unum verbum adjicere.* Tum ego, cum omnes me, ut diu reſponſurum, intuerentur, *Reſpondiſſem*, inquam, *ſi unum illud verbum Africanus adjeciſſet, in quo non dubito omnia nova fuiſſe.* Non facile me repeto, tantum conſecutum adſenſum agendo, quantum tunc non agendo. Similiter nunc & probatum & exceptum eſt, quod pro Vareno hactenus non tacui. Conſules, ut Polyænus poſtulabat, omnia integra Principi ſervaverunt, cujus cognitionem ſuſpenſus expecto. Nam dies ille nobis pro Vareno, aut ſecuritatem & otium dabit, aut intermiſſum laborem renovata ſolicitudine injunget. Vale.

VII. C. PLINIUS SATURNINO SUO S.

Et proxime Priſco noſtro, & rurſus, quia ita juſſiſti, gratias egi, libentiſſime quidem. Eſt enim mihi perjucundum, quod viri optimi mihique amiciſſimi adeo cohæſiſtis, ut invicem vos obligari putetis. Nam ille quoque præcipuam ſe voluptatem ex amicitia tua capere profitetur, certatque tecum honeſtiſſimo certa-

mine mutuæ caritatis, quam ipſum tempus augebit. Te negotiis deſtineri, ob hoc moleſte fero, quod deſervire ſtudiis non potes: ſi tamen alteram litem per judicem, alteram, ut ais, ipſe finieris, incipies primum iſtic otio frui, deinde ſatiatus ad nos reverti. Vale.

VIII. C. PLINIUS PRISCO SUO S.

Exprimere non poſſum, quam jucundum ſit mihi, quod Saturninus noſter ſummas tibi apud me gratias aliis ſuper alias epiſtolis agit. Perge, ut cœpiſti, virumque optimum quam familiariſſime dilige, magnam voluptatem ex amicitia ejus percepturus, nec ad breve tempus. Nam cum omnibus virtutibus abundet, tum hac præcipue, quod habet maximam in amore conſtantiam. Vale.

IX. C. PLINIUS CORNELIO FUSCO SUO S.

Quæris quemadmodum in ſeceſſu, quo jamdiu frueris, putem te ſtudere oportere. Utile inprimis, ut multi præcipiunt, vel ex Græco in Latinum, vel ex Latino vertere in Græ-

eum: quo genere exercitationis proprietas, ſplendorque verborum, copia figurarum, vis explicandi, præterea imitatione optimorum ſimilia inveniendi facultas paratur. Simul quæ legentem fefelliſſent, transferentem fugere non poſſunt. Intelligentia ex hoc & judicium acquiritur: nihil obfuerit, quæ legeris hactenus, ut rem, argumentumque teneas, quaſi æmulum ſcribere, lectiſque conferre, ac ſedulo penſitare, quid tu, quid ille commodius. Magna gratulatio, ſi nonnulla tu: magnus pudor, ſi cuncta ille melius. Licebit interdum & notiſſima eligere & certare cum electis. Audax hæc, non tamen improba, quia ſecreta contentio: quanquam multos videmus ejuſmodi certamina ſibi cum multa laude ſumpſiſſe, quoſque ſubſequi ſatis habebant, dum non deſperant, anteceſſiſſe. Poteris & quæ dixeris, poſt oblivionem retractare, multa retinere, plura tranſire, alia interſcribere, alia reſcribere. Laborioſum iſtud & tædio plenum, ſed difficultate ipſa fructuoſum recaleſcere ex integro, & reſumere impetum fractum, omiſſumque: Poſtremo nova velut membra peracto corpori intexere, nec tamen priora turbare. Scio nunc tibi

esse præcipuum studium orandi: sed non ideo semper pugnacem hunc, & quasi bellatorium stylum suaserim. Ut enim terræ variis mutatisque seminibus, ita ingenia nostra, nunc hac nunc illa meditatione recoluntur. Volo interdum aliquem ex historia locum apprehendas: volo epistolam diligentius scribas, volo carmina: nam sæpe in orationes quoque non historica modo, sed prope poëtica descriptionum necessitas incidit: & pressus sermo purusque ex epistolis petitur. Fas est & carmine remitti, non dico continuo, & longo, (Id enim perfici nisi in otio non potest) sed hoc arguto & brevi, quod apte quantaslibet occupationes curasque distinguit. Lusus vocantur, sed hi lusus non minorem interdum gloriam, quam seria consequuntur: atque adeo, (cur enim te ad versus non versibus adhorter?)

Ut laus est ceræ, mollis cedensque sequatur
Si doctos digitos, jussaque fiat opus.
Et nunc informet Martem, castamque Minervam,
Nunc Venerem effingat, nunc Veneris puerum:
Utque sacri fontes non sola incendia sistunt,
Sæpe etiam flores, vernaque prata lavant;

Sic hominum ingenium flecti, ducique per artes
Non rigidas docta mobilitate decet.

Itaque fummi oratores, fummi etiam viri fic fe aut exercebant, aut delectabant: immo delectabant, exercebantque. Nam mirum eft, ut his opufculis animus intendatur, remittaturque. Recipiunt enim amores, odia, iras, mifericordiam, urbanitatem, omnia denique, quæ in vita atque etiam in foro caufifque verfantur. Ineft his quoque eadem quæ aliis carminibus utilitas, quod metri neceffitate devincti foluta oratione lætamur, & quod facilius effe, comparatio oftendit, libentius fcribimus. Habes plura etiam fortaffe quam requirebas: unum tamen omifi. Non enim dixi, quæ legenda arbitrarer, quanquam dixi, cum dicerem, quæ fcribenda. Tu memineris, fui cujufque generis auctores diligenter eligere. Ajunt enim, *Multum legendum effe, non multa.* Qui fint hi, adeo notum provocatumque eft, ut demonftratione non egeat: & alioqui tam immodice epiftola me extendi, ut dum tibi quemadmodum ftudere debeas, fuadeo, ftudendi tempus abftulerim. Quin ergo pugillares refumis, & aliquid ex his, vel iftud ipfum quod cœperas, fcribis. Vale.

X. C. PLINIUS MACRINO SUO S.

Quia ipſe cum prima cognovi, jungere extrema quaſi avulſa cupio, te quoque exiſtimo velle de Vareno & Bithynis reliqua cognoſcere. Acta cauſa hinc à Polyæno, inde à Magio. Finitis actionibus, Cæſar, *Neutra*, inquit, *pars de mora queretur. Erit mihi curæ, explorare provinciæ voluntatem.* Multum interim Varenus tulit. Etenim quam dubium eſt, an merito accuſetur, qui an omnino accuſetur incertum eſt? Supereſt, ne rurſus provinciæ quod damnaſſe dicitur, placeat, agatque pœnitentiam pœnitentiæ ſuæ. Vale.

XI. C. PLINIUS FABATO SUO S.

Miraris, quod Hermes libertus meus hæreditarios agros, quos ego juſſeram proſcribi, non expectata auctione pro meo quincunce ex ſeptingentis millibus Corelliæ addixerit: adjicis poſſe eos nongentis millibus vænire, ac tanto magis quæris, an quod geſſerit ratum ſervem. Ego vero ſervo: quibus ex cauſis accipe. (Cupio enim & tibi probatum & cohæredibus meis

excusatum esse, quod me ab illis majore officio jubente, secerno) Corelliam cum summa reverentia diligo: primum ut sororem Corellii Rufi, cujus mihi memoria sacrosancta est: deinde ut matri meæ familiarissimam. Sunt mihi & cum marito ejus Minutio Fusco, optimo viro, vetera jura: fuerunt & cum filio maxima; adeo quidem, ut Prætore me ludis meis præsederit. Hæc cum proxime istic fui, indicavit mihi cupere se, aliquid circa Larium nostrum possidere: ego illi ex prædiis meis, quod vellet & quanti vellet obtuli, exceptis paternis maternisque: his enim cedere ne Corelliæ quidem possum. Igitur cum obvenisset mihi hæreditas, in qua prædia ista, scripsi ei venalia futura. Has epistolas Hermes tulit, exigentique ut statim portionem meam sibi addiceret, paruit. Vides quam ratum habere debeam, quod libertus meus meis moribus gessit? Superest, ut cohæredes æquo animo ferant separatim me vendidisse, quod mihi licuit omnino vendere: nec vero coguntur imitari meum exemplum. Non enim illis eadem cum Corellia jura sunt. Possunt ergo intueri utilitatem suam, pro qua mihi fuit amicitia. Vale.

XII. C. PLINIUS MINUTIO SUO S.

LIBELLUM formatum à me, ficut exegeras, quo amicus tuus, immo nofter (quid enim non commune nobis?) fi res pofceret, uteretur. Mifi tibi ideo tardius, ne tempus emendandi eum, id eft difperdendi haberes: habebis tamen: an emendandi, nefcio, utique difperdendi, (ὑμᾶς γὰρ κακόζηλοι) optima quæque fi detraxeris. Quod fi feceris, boni confulam. Poftea enim illis ex aliqua occafione, ut meis utar. Et beneficio faftidii tui ipfe laudabor, ut in eo, quod adnotatum invenies, & fupra fcripto aliter explicitum. Nam cum fufpicarer futurum, ut tibi tumidius videretur, quod eft fonantius & elatius, non alienum exiftimavi, ne te torqueres, addere ftatim preffius quiddam & exilius, vel potius humilius & pejus, veftro tamen judicio rectius. Cur enim non ufquequaque tenuitatem veftram infequar & exagitem? Hæc, ut inter iftas occupationes aliquid aliquando rideres, illud ferio. Vide, ut mihi viaticum reddas, quod impendi data opera, curfore dimiffo. Næ tu, cum hoc legeris, non

partes libelli, ſed totum libellum improbabis, negabiſque ullius pretii eſſe, cujus pretium repoſceris. Vale.

XIII. C. PLINIUS FEROCI SUO S.

EADEM epiſtola & ſtudere te & non ſtudere ſignificat. Ænigmata loquor, ita plane, donec diſtinctius quod ſentio enunciem. Negat enim te ſtudere: ſed eſt tam polita, quæ niſi à ſtudente non poteſt ſcribi: aut es tu ſuper omnes beatus, ſi talia per deſidiam & otium perficis. Vale.

XIV. C. PLINIUS CORELLIÆ SUÆ S.

TU quidem honeſtiſſime, quod tam impenſe & rogas & exigis, ut accipi jubeam à te pretium agrorum non ex ſeptingentis millibus, quanti illos à liberto meo, ſed ex nongentis, quanti à publicanis partem viceſimam emiſti. Invicem ego & rogo & exigo, ut non ſolum quid te, verum etiam quid me deceat aſpicias, patiariſque me in hoc uno tibi eodem animo repugnare, quo in omnibus obſequi ſoleo. Vale.

XV. C. PLINIUS SATURNINO SUO S.

REQUIRIS quid agam? quo nosti, distringor officio, amicis deservio, studeo interdum, quod non interdum, sed solum, semperque facere, non audeo dicere rectius, certe beatius erat: te alia omnia, quam quæ velis agere, moleste ferrem, nisi ea quæ agis, essent honestissima. Nam & Reipublicæ suæ negotia curare, & disceptare inter amicos, laude dignissimum est. Prisci contubernium jucundum tibi futurum sciebam, noveram simplicitatem ejus, noveram comitatem: eundem esse, quod minus noram, gratissimum experior, quod tam jucunde officiorum nostrorum meminisse eum scribas. Vale.

XVI. C. PLINIUS FABATO PROSOCERO SUO S.

CALESTRIUM Tyronem familiarissime diligo, & privatis mihi & publicis necessitudinibus implicitum. Simul militavimus, simul quæstores Cæsaris fuimus. Ille me in Tribunatu

liberorum jure præcessit, ego illum in Prætura sum consecutus, cum mihi Cæsar annum remisisset, ego in villas ejus sæpe secessi, ille in domo mea sæpe convaluit. Hic nunc Proconsul provinciam Bæticam per Ticinum est petiturus. Spero, immo confido, facile me impetraturum, ut ex itinere deflectat ad te, si voles vindicta liberare, quos proxime inter amicos manumisisti. Nihil est quod verearis, ne sit hoc illi molestum, cui orbem terrarum circumire non erit longum mea causa. Proinde nimiam istam verecundiam pone, teque quid velis, consule. Illi tam jucundum est quod ego, quam mihi, quod tu jubes. Vale.

XVII. C. PLINIUS NONIO CELERI SUO S.

SUA cuique ratio recitandi: mihi, quod sæpe jam dixi, ut si quid me fugit, ut certe fugit, admonear. Quo magis miror, quod scribis fuisse quosdam qui reprehenderent quod orationes omnino recitarem: nisi vero has solas non putant emendandas. A quibus libenter requisierim, cur concedant (si concedant tamen) historiam debere recitari, quæ non osten-

tationi, sed fidei veritatique componitur? cur tragœdiam, quæ non auditorium, sed scenam & actores? cur lyrica, quæ non lectorem, sed chorum & lyram poscunt? At horum recitatio usu jam recepta est: num ergo culpandus est ille qui cœpit? quanquam orationes quoque & nostri quidem, & Græci lectitaverunt. Supervacuum tamen est recitare, quæ dixeris, etiamsi eadem omnia, si iisdem omnibus, si statim recites: si vero multa inseras, multa commutes: si quosdam novos, quosdam eosdem, sed post tempus assumas, cur minus probabilis sit causa recitandi quæ dixeris, quam edendi? Sed difficile est, ut oratio dum recitatur, satisfaciat. Jam hoc ad laborem recitantis pertinet, non ad rationem non recitandi: nec vero ego dum recito, laudari, sed dum legor, cupio. Itaque nullum emendandi genus omitto: ac primum quæ scripsi, mecum ipse pertracto: deinde duobus aut tribus lego, mox aliis trado annotanda, notasque eorum si dubito, cum uno rursus aut altero pensito, novissime pluribus recito, ac si quid mihi credis, tunc acerrime emendo. Nam tanto diligentius, quanto solicitius intendo. Optime autem reverentia, pudor, metus judi-

cant. Idque adeo ſic habe. Nonne ſi locuturus es cum aliquo quamlibet docto uno, tamen minus commovereris, quam ſi cum multis vel indoctis? Nonne cum ſurgis ad agendum, tum maxime tibi ipſe diffidis? tum commutata, non dico plurima, ſed omnia cupis? utique ſi latior ſcena, & corona diffuſior. Nam illos quoque ſordidos pullatoſque reveremur. Nonne ſi prima quæque improbari putes, debilitaris & concidis? Opinor, quia in numero ipſo eſt quoddam magnum collatumque conſilium, quibuſque ſingulis judicii parum, omnibus plurimum. Itaque Pomponius Secundus, hic ſcriptor tragœdiarum, ſi quid forte familiarior amicus tollendum, ipſe retinendum arbitraretur, dicere ſolebat, AD POPULUM PROVOCO: atque ita ex populi vel ſilentio, vel aſſenſu, aut ſuam, aut amici ſententiam ſequebatur. Tantum ille populo dabat. Recte, an ſecus, nihil ad me. Ego enim non populum advocare, ſed certos, electoſque ſoleo, quos intuear, quibus credam, quos denique, & tanquam ſingulos obſervem, & tanquam non ſingulos timeam. Nam quod M. Cicero de ſtilo, ego de metu ſentio. Timor eſt emendator acerrimus.

Hoc ipſum quod nos recitaturos cogitamus, emendat: quod auditorium ingredimur, emendat: quod pallemus, horreſcimus, circumſpicimus, emendat. Proinde non pœnitet me conſuetudinis meæ, quam utiliſſimam experior. Adeoque non deterreor ſermunculis iſtorum, ut ultro te rogem, monſtres aliquid, quod his addam. Nihil enim curæ meæ ſatis eſt. Cogito quam ſit magnum dare aliquid in manus hominum, nec perſuadere mihi poſſum, non & cum multis & ſæpe tractandum, quod placere, & ſemper, & omnibus cupias. Vale.

XVIII. C. PLINIUS CANINIO SUO S.

DELIBERAS mecum quemadmodum pecunia, quam municipibus noſtris in epulum obtuliſti, poſt te quoque ſalva ſit. Honeſta conſultatio, non expedita ſententia. Numeres Reipublicæ ſummam? verendum eſt ne dilabatur. Des agros? ut publici negligentur. Equidem nihil commodius invenio, quam quod ipſe feci. Nam pro quingentis millibus nummûm, quæ in alimenta ingenuorum ingenuarumque promiſeram, agrum ex meis longe pluris actori publico

mancipavi: eundem vectigali imposito recepi. Tricena millia annua daturus. Per hoc enim & Reipublicæ fors in tuto, nec reditus incertus, & ager ipse propter id, quod vectigali large supercurrit, semper dominum à quo exerceatur, inveniet. Nec ignoro, me plus aliquanto, quam donasse videor, erogavisse, cum pulcherrimi agri pretium necessitas vectigalis infregerit. Sed oportet privatis utilitatibus publicas, mortalibus æternas anteferre: multoque diligentius muneri suo consulere, quam facultatibus. Vale.

XIX. C. PLINIUS PRISCO SUO S.

ANGIT me Fanniæ valetudo. Contraxit hanc dum assidet Juniæ, Virgini Vestali sponte primum: (est enim affinis) deinde etiam ex auctoritate Pontificum. Nam virgines, cum vi morbi atrio Vestæ coguntur excedere, matronarum curæ custodiæque mandantur: quo munere Fannia dum sedulo fungitur, hoc discrimine implicita est. Insident febres, tussis increscit, summa macies, summa defectio, animus tantum & spiritus viget, Helvidio marito,

Thraſea patre digniſſima. Reliqua labuntur, meque non metu tantum, verum etiam dolore conficiunt. Doleo enim maximam fœminam eripi oculis civitatis, neſcio an aliquid ſimile viſuris. Quæ caſtitas illius? quæ ſanctitas? quanta gravitas? quanta conſtantia? Bis maritum ſecuta in exilium eſt, tertio ipſa propter maritum relegata. Nam cum Senecio reus eſſet, quod de vita Helvidii libros compoſuiſſet, rogatumque ſe à Fannia in defenſione dixiſſet, quærente minaciter Mettio Caro *an rogaſſet?* reſpondit, rogavi: *an commentarios ſcripturo dediſſet*, dedi: *an ſciente matre*, neſciente. Poſtremo nullam vocem cedentem periculo emiſit, quin etiam illos ipſos libros, quanquam ex neceſſitate, & metu temporum abolitos Senatuſconſulto, publicatis bonis, ſervavit, habuit, tulitque in exilium exilii cauſam. Eadem quam jucunda, quam comis, quam denique (quod paucis datum eſt) non minus amabilis, quam veneranda: erit ſane quam poſtea uxoribus noſtris oſtentare poſſimus: erit à qua viri quoque fortitudinis exempla ſumamus: quam ſic cernentes audienteſque miramur, ut illas, quæ leguntur. Ac mihi domus ipſa nutare, con-

vulſaque ſedibus ſuis ruitura ſupra videtur, licet adhuc poſteros habeat. Quantis enim virtutibus, quantiſque factis aſſequentur, ut hæc non noviſſima occiderit? Me quidem illud etiam adfligit & torquet, quod matrem ejus, illam (nihil poſſum illuſtrius dicere) tantæ fœminæ matrem rurſus videor amittere, quam hæc, ut reddit ac refert nobis, ſic auferet ſecum, meque & novo pariter, & reſciſſo vulnere adficiet. Utramque colui, utramque dilexi: utram magis, neſcio, nec diſcerni volebant. Habuerunt officia mea in ſecundis, habuerunt in adverſis. Ego ſolatium relegatarum, ego ultor reverſarum. Non feci tamen paria, atque eo magis hanc cupio ſervari, ut mihi ſolvendi tempora ſuperſint. In his eram curis, cum ſcriberem ad te, quas ſi Deus aliquis in gaudium verterit, de metu non querar. Vale.

XX. C. PLINIUS TACITO SUO S.

LIBRUM tuum legi, & quam diligentiſſime potui annotavi, quæ commutanda, quæ eximenda arbitrarer. Nam & ego verum dicere aſſuevi, & tu libenter audire. Neque enim

ulli patientius reprehenduntur, quam qui maxime laudari merentur. Nunc à te librum meum cum annotationibus tuis expecto. O jucundas! ô pulchras vices! quam me delectat, quod si qua posteris cura nostri, usquequaque narrabitur, qua concordia, simplicitate, fide vixerimus. Erit rarum & insigne, duos homines ætate propemodum æquales, nonnullius in literis nominis, (Cogor enim de te quoque parcius dicere, quia de me simul dico) alterum alterius studia fovisse. Equidem adolescentulus, cum jam tu fama, gloriaque floreres, te sequi, tibi longo, sed proximus intervallo, & esse, & haberi concupiscebam. Et erant multa clarissima ingenia, sed tu mihi (ita similitudo naturæ ferebat) maxime imitabilis, maxime imitandus videbaris. Quo magis gaudeo, quod si quis de studiis sermo, una nominamur, quod de te loquentibus statim occurro: nec desunt, qui uni ut utrique nostrûm præferantur. Sed nihil interest mea, quo loco jungimur. Nam hoc ego primus, quia tu proximus, & ego proximus, quia tu primus: quin etiam in testamentis debes annotasse, nisi quis forte alterutri nostrûm amicissimus, eadem legata & quidem

pariter accipimus. Quæ omnia huc ſpectant, ut invicem ardentius diligamus, cum tot vinculis nos ſtudia, mores, fama, ſuprema denique hominum judicia conſtringant. Vale.

XXI. C. PLINIUS CORNUTO FUSCO SUO S.

PAREO, collega cariſſime, & infirmitati oculorum, ut jubes, conſulo. Nam & huc tecto vehiculo undique incluſus, quaſi in cubiculo perveni, & non ſtylo modo, verum etiam lectionibus, difficulter, ſed abſtineo, ſoliſque auribus ſtudeo, cubicula obductis velis opaca, nec tamen obſcura facio. Cryptoporticus quoque adopertis inferioribus feneſtris, tantum umbræ, quantum luminis habet. Sic paulatim lucem ferre condiſco. Balineum aſſumo, quia prodeſt: vinum, quia non nocet, parciſſime tamen. Ita aſſuevi, & nunc cuſtos adeſt. Gallinam, ut à te miſſam libenter accepi, quam ſatis acribus oculis, quanquam adhuc lippis, pinguiſſimam vidi. Vale.

XXII. C. PLINIUS FALCONI SUO S.

MINUS miraberis, me tam inftanter petiffe, ut in amicum meum conferres Tribunatum, cum fcieris, quis ille, qualifque. Poffum autem jam tibi & nomen indicare, & defcribere ipfum, poftquam polliceris. Eft Cornelius Minutianus, ornamentum regionis meæ, feu dignitate feu moribus: natus fplendide, abundat facultatibus, amat ftudia, ut folent pauperes. Idem rectiffimus judex, fortiffimus advocatus, fideliffimus amicus. Accepiffe te beneficium credes, cum propius infpexeris hominem omnibus honoribus, omnibus titulis (nihil volo elatius de modeftiffimo viro dicere) parem. Vale.

XXIII. C. PLINIUS FABATO PROSOCERO SUO S.

GAUDEO quidem effe te tam fortem, ut Mediolani occurrere Tyroni poffis. Sed ut perfeveres effe tam fortis, rogo, ut tibi contra rationem ætatis tantum laboris injungas. Quinimmo denuncio, ut illum & domi, & intra

domum, atque etiam intra cubiculi limen expectes. Etenim cum à me, ut frater diligatur, non debet ab eo, quem ego parentis loco observo, exigere officium, quod parenti suo remisisset. Vale.

XXIV. C. PLINIUS GEMINIO SUO S.

NUMIDIA Quadratilla paulo minus octogesimo ætatis anno decessit, usque ad novissimam valetudinem viridis, atque etiam ultra matronalem modum compacto corpore & robusto, decessit honestissimo testamento. Reliquit hæredes, ex besse nepotem, ex tertia parte neptem. Neptem parum novi: nepotem familiarissime diligo, adolescentem singularem, nec iis tantum, quos sanguine attingit inter propinquos amandum: ac primum conspicuus forma, omnes sermones malignorum & puer & juvenis evasit: intra quartum & vicesimum annum maritus, & si Deus annuisset, pater. Vixit in contubernio aviæ delicate, severissime, & tamen obsequentissime. Habebat illa pantomimos, fovebatque effusius, quam principi fœminæ conveniret. Hos Quadratus non in

theatro, non domi ſpectabat, nec illa exigebat. Audii ipſam cum mihi commendaret nepotis ſui ſtudia, ſolere ſe ut fœminam in illo otio ſexus, laxare animum luſu calculorum, ſolere ſpectare pantomimos ſuos; ſed cum factura eſſet alterutrum, ſemper ſe nepoti ſuo præcepiſſe abiret, ſtuderetque; quod mihi non amore ejus magis facere, quam reverentia videbatur. Miraberis, & ego miratus ſum. Proximis ſacerdotalibus ludis productis in commiſſione pantomimis, cum ſimul theatro ego & Quadratus egrederemur, ait mihi: *Scis me hodie primum vidiſſe ſaltantem aviæ meæ libertum?* Hoc nepos. At Hercule! alieniſſimi homines in honorem Quadratillæ (pudet me dixiſſe honorem per adulationis officium) in theatrum curſitabant, exultabant, plaudebant, mirabantur: ac deinde ſingulos geſtus dominæ cum canticis reddebant, qui nunc exiguiſſima legata theatralis operæ corollarium accipient ab hærede, qui non ſpectabat. Quorſum hæc? quia ſoles, ſi quid incidit novi, non invitus audire: deinde quia jucundum eſt mihi, quod ceperim gaudium, ſcribendo retractare. Gaudeo enim pietate defunctæ, honore optimi juvenis: Læ-

tor etiam, quod domus aliquando C. Caſſii, hujus, qui Caſſianæ ſcholæ princeps & parens ſerviet domino non minori. Implebit enim illam Quadratus meus, ut decebit, rurſuſque ei priſtinam dignitatem, celebritatem, gloriamque reddet, cum tantus orator inde procedet, quantus juris ille conſultus. Vale.

XXV. C. PLINIUS RUFO SUO S.

O QUANTUM eruditorum aut modeſtia ipſorum, aut quies operit & ſubtrahit famæ! At nos eos tantum dicturi aliquid, aut lecturi timemus, qui ſtudia ſua proferunt: cum illi, qui tacent, hoc amplius præſtent, quod maximum opus ſilentio reverentur. Expertus ſcribo, quod ſcribo. Terentius Junior equeſtribus militiis, atque etiam procuratione Narbonenſis provinciæ, integerrime functus, recepit ſe in agros ſuos, paratiſque honoribus tranquilliſſimum otium prætulit. Hunc ego invitatus hoſpitio, ut bonum patrem familiæ, ut diligentem agricolam intuebar: de his locuturus, in quibus illum verſari putabam: & cœperam, cum ille me doctiſſimo ſermone revocavit ad

ſtudia. Quam terſa omnia! quam Latina! quam Græca! Nam tantum utraque lingua valet, ut ea magis videatur excellere, quam cum maxime loquitur. Quantum ille legit! quantum tenet! Athenis vivere hominem, non in villa putes. Quid multa? auxit ſolicitudinem meam, effecitque, ut illis, quos doctiſſimos novi, non minus hos ſeductos, & quaſi ruſticos verear. Idem ſuadeo tibi. Sunt enim ut in caſtris, ſic etiam in literis noſtris plures cultu pagano, quos cinctos & armatos, & quidem ardentiſſimo ingenio, diligentius ſcrutatus invenies. Vale.

XXVI. C. PLINIUS MAXIMO SUO S.

Nuper me cujuſdam amici languor admonuit, optimos eſſe nos, dum infirmi ſumus. Quem enim infirmum aut avaritia, aut libido ſolicitat? non amoribus ſervit, non appetit honores, opes negligit, & quantulumcunque, ut relicturus, ſatis habet: Tunc Deos, tunc hominem eſſe ſe meminit, invidet nemini, neminem miratur, neminem deſpicit, ac ne ſermonibus quidem malignis, aut attendit, aut alitur, bali-

nea imaginatur, & fontes. Hæc ſumma curarum, ſumma votorum, mollemque in poſterum, & pinguem ſi contingat evadere, hoc eſt, innoxiam beatamque deſtinat vitam. Poſſum ergo, quod pluribus verbis, pluribus etiam voluminibus philoſophi docere conantur, ipſe breviter tibi, mihique præcipere, ut tales eſſe ſani perſeveremus, quales nos futuros profitemur infirmi. Vale.

XXVII. C. PLINIUS SURÆ SUO S.

Et mihi diſcendi, & tibi docendi facultatem otium præbet. Igitur perquam velim ſcire, eſſe phantaſmata, & habere propriam figuram, numenque aliquod putes, an inania & vana ex metu noſtro imaginem accipere. Ego ut eſſe credam, inprimis eo ducor, quod audio accidiſſe Curtio Rufo. Tenuis adhuc & obſcurus obtinenti Africam comes hæſerat. Inclinato die ſpatiabatur in porticu: offertur ei mulieris figura, humana grandior pulchriorque, perterrito Africam ſe futurorum prænunciam dixit. Iturum enim Romam, honoreſque geſturum, atque etiam cum ſummo imperio in eandem pro-

vinciam reverſurum, ibique moriturum. Facta ſunt omnia. Præterea accedenti Carthaginem, egredientique navem, eandem figura in litore occurriſſe narratur. Ipſe certe implicitus morbo, futura præteritis, adverſa ſecundis auguratus, ſpem ſalutis, nullo ſuorum deſperante, projecit. Jam illud, nonne & magis terribile, & non minus mirum eſt? quod exponam ut accepi. Erat Athenis ſpatioſa & capax domus, ſed infamis & peſtilens: per ſilentium noctis ſonus ferri, &, ſi attenderes acrius, ſtrepitus vinculorum longius primo, deinde proximo reddebatur. Mox apparebat idolon, ſenex macie & ſqualore confectus, promiſſa barba, horrenti capillo, cruribus compedes, manibus catenas gerebat, quatiebatque: inde inhabitantibus triſtes diræque noctes per metum vigilabantur: vigiliam morbus & creſcente formidine, mors ſequebatur. Nam interdiu quoque quanquam abſceſſerat imago, memoria imaginis oculis inerrabat, longiorque cauſa timoris timor erat. Deſerta inde & damnata ſolitudine domus, totaque illi monſtro relicta: proſcribebatur tamen, ſeu quis emere, ſeu quis conducere, ignarus tanti mali vellet. Venit Athenas philoſo-

phus Athenodorus, legit titulum, auditoque pretio, quia ſuſpecta vilitas, percunctatus, omnia docetur, ac nihilominus, immo tanto magis conducit: ubi cœpit adveſperaſcere, jubet ſterni ſibi in prima domus parte, poſcit pugillares, ſtylum, lumen: ſuos omnes in interiora dimittit, ipſe ad ſcribendum, animum, oculos, manum intendit, ne vacua mens audita ſimulacra & inanes ſibi metus fingeret. Initioque ubique ſilentium noctis, deinde concuti ferrum, vincula moveri: ille non tollere oculos, non remittere ſtylum, ſed obfirmare animum, auribuſque prætendere: tum crebreſcere fragor, adventare etiam, ac jam ut in limine, jam ut intra limen audiri: reſpicit, videt, agnoſcitque narratam ſibi effigiem. Stabat innuebatque digito ſimilis vocanti: hic contra, ut paululum expectaret, manu ſignificat, rurſuſque ceris & ſtylo incumbit: illa ſcribentis capiti catenis inſonabat: reſpicit rurſus idem quod prius innuentem: nec moratus tollit lumen, & ſequitur. Ibat illa lento gradu, quaſi gravis vinculis. Poſtquam deflexit in aream domus, repente dilapſa deſerit comitem, deſertus herbas & folia concerpta ſignum loco ponit. Poſtero die

adit magiſtratus, monet, ut illum locum effodi jubeant. Inveniuntur oſſa inſerta catenis & implicita, quæ corpus ævo terraque putrefactum nuda & exeſa reliquerat vinculis: collecta publice ſepeliuntur: domus poſtea rite conditis manibus caruit. Et hæc quidem affirmantibus credo: illud affirmare aliis poſſum. Eſt libertus mihi Marcus, non illiteratus, cum hoc minor frater eodem lecto quieſcebat. Is viſus eſt ſibi cernere quendam in toro reſidentem, admoventemque capiti ſuo cultros, atque etiam ex ipſo vertice amputantem capillos. Ubi illuxit, ipſe circa verticem tonſus, capilli jacentes repe-riuntur. Exiguum temporis medium, & rurſus ſimile aliud priori fidem fecit. Puer in pædagogio miſtus pluribus dormiebat: venerunt per feneſtras (ita narrat) in tunicis albis duo, cubantemque detonderunt: & qua venerant, receſſerunt. Hunc quoque tonſum, ſparſoſque circa capillos dies oſtendit. Nihil notabile ſecutum, niſi forte, quod non fui reus: futurus, ſi Domitianus, ſub quo hæc acciderunt, diutius vixiſſet. Nam in ſcrinio ejus datus à Caro de me libellus inventus eſt, ex quo conjectari poteſt, quia reis moris eſt ſubmittere capillum, receſos me-

orum capillos, depulsi, quod imminebat, periculi signum fuisse. Proinde rogo eruditionem tuam intendas. Digna res est quam diu multumque consideres: ne ego quidem indignus, cui copiam scientiæ tuæ facias. Licet etiam utramque in partem, ut soles, disputes: ex altera tamen fortius, ne me suspensum incertumque dimittas, cum mihi consulendi causa fuerit, ut dubitare desinerem. Vale.

XXVIII. C. PLINIUS SEPTITIO SUO S.

AIS quosdam apud te reprehendisse tanquam amicos meos ex omni occasione ultra modum laudem. Agnosco crimen, amplector etiam. Quid enim honestius culpa benignitatis? qui sunt tamen isti, qui amicos meos melius norint? Sed ut norint, quid invident mihi felicissimum errorem? ut enim non sint tales, quales à me prædicantur, ego tamen beatus quod mihi videntur. Igitur ad alios hanc sinistram diligentiam conferant: nec sunt parum multi, qui carpere amicos suos judicium vocant: mihi nunquam persuadebunt, ut meos amari à me nimium putem. Vale.

XXIX. C. PLINIUS MONTANO SUO S.

RIDEBIS, deinde indignaberis, si legeris: quod nisi legeris, non potes credere. Est via Tiburtina intra primum lapidem (proxime annotavi) monimentum Pallantis, ita inscriptum, HUIC SENATUS OB FIDEM PIETATEMQUE ERGA PATRONOS ORNAMENTA PRÆTORIA DECREVIT, ET SESTERTIUM CENTIES QUINQUAGIES: CUJUS HONORE CONTENTUS FUIT. Equidem nunquam sum miratus, quæ sæpius à fortuna, quam à judicio proficiscerentur. Maxime tamen hic me titulus admonuit, quam essent mimica & inepta, quæ interdum in hoc cœnum, in has sordes adjicerentur: quæ denique ille furcifer, & recipere ausus est, & recusare, atque etiam, ut moderationis exemplum, posteris prodere. Sed quid indignor? Ridere satius est, ne se magnum aliquod adeptos putent, qui huc felicitate perveniunt, ut rideantur. Vale.

XXX. C. PLINIUS GENITORI SUO S.

Torqueor quod discipulum ut scribis, optimæ spei amisisti, cujus & valetudine & morte impedita studia tua quid nesciam, cum sis omnium officiorum observantissimus, cumque omnes quos probas effusissime diligas? Me huc quoque urbana negotia persequuntur, non delectant. Sunt enim, qui me aut judicem, aut arbitrum faciant. Accedunt querelæ rusticorum, qui auribus meis post longum tempus suo jure abutuntur. Instat & necessitas agrorum locandorum perquam molesta. Adeo rarum est invenire idoneos conductores, quibus ex causis precario studeo: studeo tamen. Nam & scribo aliquid & lego: sed cum lego, ex comparatione sentio quam male scribam; licet tu mihi bonum animum facias, qui libellos meos de ultione Helvidii, orationi Demosthenis *κατὰ Μειδίου* confers: quam sane, cum componerem illos, habui in manibus, non ut æmularer (improbum enim, ac pene furiosum) sed tamen imitarer & sequerer, quantum aut diversitas in-

geniorum, maximi & minimi, aut causæ dissimilitudo pateretur. Vale.

XXXI. C. PLINIUS CORNUTO SUO S.

Claudius Pollio amari à te cupit. Dignus hoc ipso quod cupit: deinde, quod ipse te diligit. (Neque enim fere quisquam exigit istud, nisi qui facit) vir alioqui rectus, integer, quietus, ac pene ultra modum (si quis tamen ultra modum) verecundus. Hunc cum simul militaremus, non solum ut commilito inspexi: nam præerat alæ militari. Ego jussus à Legato Consulari rationem alarum & cohortium excutere, ut magnam quorundam fœdamque avaritiam, & negligentiam parem. Ita hujus summam integritatem, solicitam diligentiam inveni. Postea promotus ad amplissimas procurationes, nulla occasione corruptus, ab insito abstinentiæ amore deflexit; nunquam secundis rebus intumuit, nunquam officiorum varietate continuam laudem humanitatis infregit; eademque firmitate animi laboribus suffecit, qua nunc otium patitur. Quod quidem paulisper cum magna sua laude intermisit & posuit, à Corelio

noſtro ex liberalitate Imperatoris Nervæ emendis dividendiſque agris adjutor aſſumptus. Etenim qua gloria dignum eſt, ſummo viro in tanta eligendi facultate præcipue placuiſſe? Idem quam reverenter, quam fideliter amicos colat, multorum ſupremis judiciis, in his Muſonii Baſſi, graviſſimi civis, credere potes, cujus memoriam tam grata prædicatione prorogat & extendit, ut librum de vita ejus (nam ſtudia quoque, ſicut alias artes bonas, veneratur) ediderit pulchrum. Iſtud & raritate ipſa probandum, cum plerique hactenus defunctorum meminerint, ut querantur. Hunc hominem appetentiſſimum tui, (mihi crede) complectere, apprehende, immo & invita, ac ſic ama, tanquam gratiam referas. Neque enim obligandus, ſed remunerandus eſt in amoris officio qui prior cœpit. Vale.

XXXII. C. PLINIUS FABATO PROSOCERO SUO S.

DELECTOR jucundum tibi fuiſſe Tyronis mei adventum. Quod vero ſcribis oblata occaſione Proconſulis plurimos manumiſſos, unice lætor.

Cupio enim patriam noſtram omnibus quidem rebus augeri, maxime tamen civium numero. Id enim oppidis firmiſſimum ornamentum. Illud etiam me, non ut ambitioſum, ſed tamen juvat, quod adjicis, Me teque & gratiarum actione & laude celebratos. Eſt enim, ut Xenophon ait, ἥδιϛον ἄκουσμα ἔπαινος, utique ſi te mereri putes. Vale.

XXXIII. C. PLINIUS TACITO SUO S.

Auguror (nec me fallit augurium) hiſtorias tuas immortales futuras, quo magis illis (ingenue fatebor) inſeri cupio. Nam ſi eſſe nobis curæ ſolet, ut facies noſtra ab optimo quoque artifice exprimatur, nonne debemus optare, ut operibus noſtris ſimilis tui ſcriptor prædicatorque contingat? Demonſtro itaque, quanquam diligentiam tuam fugere non poſſit, cum ſit in publicis actis, demonſtro tamen, quo magis credas, jucundum mihi futurum, ſi factum meum, cujus gratia periculo crevit, tuo ingenio, tuo teſtimonio ornaveris. Dederat me Senatus cum Herennio Senecione advocatum provinciæ Bæticæ contra Bæbium Maſſam: damnatoque

Maſſa cenſuerat, ut bona ejus publice cuſtodirentur. Senecio cum exploraſſet Conſules poſtulationibus vacaturos, convenit me: &, *qua concordia*, inquit, *injunctam nobis accuſationem executi ſumus, hac adeamus Conſules, petamuſque, ne bona diſſipari ſinant, quorum eſſe in cuſtodia debent.* Reſpondi, *Cum ſimus advocati à Senatu dati, diſpice, num peractas putes partes noſtras Senatus cognitione finita?* Et ille, *Tu quem voles tibi terminum ſtatues, cui nulla cum provincia neceſſitudo, niſi ex beneficio tuo, & hoc recenti: ipſe & natus ibi, & Quæſtor in ea fui.* Tum ego, *Si fixum tibi iſtud ac deliberatum, ſequar te: ut ſi qua ex hoc invidia erit, non tua tantum ſit.* Venimus ad Coſſ. dicit Senecio quæ res ferebat: aliqua ſubjungo. Vix dum conticueramus, & Maſſa, queſtus Senecionem non advocati fidem, ſed inimici amaritudinem impleſſe, impietatis reum poſtulat. Horror omnium: ego autem, *Vereor*, inquam, *clariſſimi Conſules, ne mihi Maſſa ſilentio ſuo prævaricationem objecerit, quod non & me reum poſtulavit.* Quæ vox & ſtatim excepta, & poſtea multo ſermone celebrata eſt. Divus quidem Nerva (nam privatus quoque attendebat his,

quæ recte in publico fierent) missis ad me graviſſimis literis, non mihi solum, verum etiam seculo est gratulatus, cui exemplum (sic enim scripsit) simile antiquis contigisset. Hæc utcunque se habent, notiora, clariora, majora tu facies: quanquam non exigo, ut excedas actæ rei modum. Nam nec historia debet egredi veritatem, & honeste factis veritas sufficit. Vale.

C. PLINII CÆCILII

SECUNDI

EPISTOLARUM

LIBER OCTAVUS.

I. C. PLINIUS SECUNDUS SEPTITIO SUO S.

ITER commode explicui, excepto quod quidam ex meis adverſam valetudinem ferveſcentibus actibus contraxerunt. Encolpus quidem lector, ille feria noſtra, ille deliciæ, exaſperatis faucibus pulvere ſanguinem rejecit. Quam triſte hoc ipſi, quam acerbum mihi! ſi is, cui omnis ex ſtudiis gratia, inhabilis ſtudiis fuerit. Quis deinde libellos meos ſic leget? ſic amabit? quem aures meæ ſic ſequentur? Sed Dii lætiora promittunt. Stetit ſanguis, reſedit dolor. Præterea continens ipſe: Nos ſoliciti, medici diligentes. Ad hoc ſalubritas cœli, ſeceſſus, quies, tantum ſalutis quantum otii pollicentur. Vale.

II. C. PLINIUS CALVISIO SUO S.

Alii in prædia ſua proficiſcuntur, ut locupletiores revertantur; ego ut pauperior. Vendideram vindemias certatim negotiatoribus ementibus: invitabat pretium, & quod tunc, & quod fore videbatur: ſpes fefellit. Erat expeditum, omnibus remittere æqualiter, ſed non ſatis æquum. Mihi autem egregium inprimis videtur, ut foris, ita domi: ut in magnis, ita in parvis: ut in alienis, ita in ſuis, agitare juſtitiam. Nam ſi paria peccata, pares etiam laudes. Itaque omnibus quidem, nequis mihi non donatus abiret, partem octavam pretii, quo quis emerat, conceſſi: deinde iis, qui ampliſſimas ſummas emptionibus occupaverant, ſeparatim conſului. Nam & me magis juverant, & majus ipſi fecerant damnum. Igitur iis, qui pluris, quam decem millibus emerant, ad illam communem, & quaſi publicam octavam, addidi decimam ejus ſummæ, quæ decem millia exceſſerat. Vereor, ne parum expreſſerim: apertius calculos oſtendam. Si qui forte quindecim millibus emerant, hi & quindecim millium

octavam, & quinque millium decimam tulerunt. Præterea cum reputarem quosdam ex debito aliquantum, quosdam aliquid, quosdam nihil reposuisse: nequaquam verum arbitrabar, quos non æquasset fides solutionis, hos benignitate remissionis æquari. Rursus ergo iis qui solverant, decimam remisi. Per hoc enim aptissime & in præteritum singulis pro cujusque merito gratia referri, & in futurum omnes cum ad emendum, tum etiam ad solvendum allici videbantur. Magno mihi seu ratio hæc, seu facilitas stetit: sed fuit tanti. Nam regione tota, & novitas remissionis, & forma laudatur. Ex ipsis etiam, quos non una (ut dicitur) pertica, sed distincte gradatimque tractavi, quanto quis melior & probior, tanto mihi obligatior abit, expertus non esse apud me, Ἐν δ' ἰῇ τιμῇ ἠμὲν κακὸς, ἠδὲ καὶ ἐσθλός. Vale.

III. C. PLINIUS SPARSO SUO S.

LIBRUM, quem novissime tibi misi, ex omnibus meis vel maxime placere significas. Est eadem opinio cujusdam eruditissimi: quo magis adducor, ut neutrum falli putem; quia non

eſt credibile utrumque falli, & quia tantum blandior mihi. Volo enim proxima quæque abſolutiſſima videri: & ideo jam nunc contra iſtum librum faveo orationi, quam nuper in publicum dedi: communicaturus tecum, ut primum diligentem tabellarium invenero. Erexi expectationem tuam, quam vereor, ne deſtituat oratio in manus ſumpta. Interim tamen tanquam placituram (& fortaſſe placebit) expecta. Vale.

IV. C. PLINIUS CANINIO SUO S.

Optime facis, quod bellum Dacicum ſcribere paras. Nam quæ tam recens, tam copioſa, tam lata, quæ denique tam poëtica, & (quanquam in veriſſimis rebus) tam fabuloſa materia? dices immiſſa terris nova flumina, novos pontes fluminibus injectos, inſeſſa caſtris montium abrupta: pulſum regia, pulſum etiam vita regem nihil deſperantem. Super hæc actos bis triumphos: quorum alter ex invicta gente primus, alter noviſſimus fuit. Una, ſed maxima difficultas, quod hæc æquare dicendo, arduum, immenſum, etiam tuo ingenio, quan-

quam altiſſime adſurgat, & ampliſſimis operibus increſcat. Nonnullus & in illo labor, ut barbara & fera nomina, inprimis regis ipſius, Græcis verſibus non reſultent. Sed nihil eſt, quod non arte curaque, ſi non poteſt vinci, mitigetur. Præterea, ſi datur Homero & mollia vocabula & Græca ad lenitatem verſus contrahere, extendere, inflectere: cur tibi ſimilis audentia, præſertim non delegata, ſed neceſſaria, negetur? Proinde jure vatum invocatis Diis, & inter Deos, ipſo, cujus res, opera, conſilia dictaturus es, immitte rudentes, pande vela, ac ſi quando alias, toto ingenio vehere. Cur enim non ego quoque poëtice cum poëta? Illud jam nunc paciſcor, prima quæque ut abſolveris, mitte, immo etiam antequam abſolvas, ſic ut erunt recentia & rudia, & adhuc ſimilia naſcentibus. Reſpondebis non poſſe perinde carptim, ut contexta, perinde inchoata placere, ut effecta. Scio. Itaque & à me æſtimabuntur ut cœpta: ſpectabuntur ut membra, extremamque limam tuam operientur in ſcrinio noſtro. Patere hoc me ſuper cætera habere amoris tui pignus, ut ea quoque norim, quæ noſſe neminem velles. In ſumma, potero fortaſſe

ſcripta tua magis probare, laudare, quanto illa tardius cautiuſque: ſed ipſum te magis amabo, magiſque laudabo, quanto celerius & incautius miſeris. Vale.

V. C. PLINIUS GEMINIO SUO S.

GRAVE vulnus Macrinus noſter accepit. Amiſit uxorem ſingularis exempli, etiamſi olim fuiſſet. Vixit cum hac triginta novem annis ſine jurgio, ſine offenſa. Quam illa reverentiam marito ſuo præſtitit, cum ipſa ſummam mereretur? quot quantaſque virtutes ex diverſis ætatibus ſumptas collegit & miſcuit! Habet quidem Macrinus grande ſolatium, quod tantum bonum tamdiu tenuit: ſed hoc magis exacerbatur, quod amiſit. Nam fruendis voluptatibus creſcit carendi dolor. Ero ergo ſuſpenſus pro homine amiciſſimo, dum admittere avocamenta, & cicatricem pati poſſit: quam nihil æque, ac neceſſitas ipſa, & dies longa, & ſatietas doloris inducit. Vale.

VI. C. PLINIUS MONTANO SUO S.

COGNOVISSE jam ex epiſtola mea debes, annotaſſe me nuper monimentum Pallantis ſub hac inſcriptione: HUIC SENATUS OB FIDEM PIETATEMQUE ERGA PATRONOS, ORNAMENTA PRÆTORIA DECREVIT, ET SESTERTIUM CENTIES QUINQUAGIES, CUJUS HONORE CONTENTUS FUIT. Poſtea mihi viſum eſt pretium curæ, ipſum S. C. quærere. Inveni tam copioſum & effuſum, ut ille ſuperbiſſimus titulus, modicus atque etiam demiſſus videretur. Conferant ſe, miſceantque, non dico illi veteres Africani, Achaici, Numantini: ſed hi proximi, Marii, Syllæ, Pompeji, (nolo progredi longius) infra Pallantis laudes jacebunt. Urbanos, qui illa cenſuerunt, putem? an miſeros? Dicerem Urbanos, ſi Senatum deceret urbanitas. Miſeros ergo? ſed nemo tam miſer eſt, ut ad illa cogatur. Ambitio ergo, & procedendi libido? Sed quis adeo demens, ut aut per ſuum, aut per publicum dedecus procedere vellet in ea civitate, in qua hic eſſet uſus potentiſſimæ dignitatis, ut primus in

Senatu laudare Pallantem poſſet? Omitto, quod Pallanti ſervo PRÆTORIA ORNAMENTA OFFERUNTUR; quippe offeruntur à ſervis: Mitto quod cenſent, NON EXHORTANDUM MODO, VERUM ETIAM COMPELLENDUM AD USUM AUREORUM ANNULORUM. Erat enim contra majeſtatem Senatus, ſi ferreis Prætorius uteretur. Levia hæc & tranſeunda. Illa memoranda, QUOD NOMINE PALLANTIS SENATUS (nec expiata poſtea curia eſt?) PALLANTIS NOMINE SENATUS GRATIAS AGIT CÆSARI, QUOD ET IPSE CUM SUMMO HONORE MENTIONEM EJUS PROSECUTUS ESSET, ET SENATUI FACULTATEM FECISSET TESTANDI ERGA EUM BENEVOLENTIAM SUAM. Quid enim Senatui pulchrius, quam ut erga Pallantem ſatis gratus videretur? Additur UT PALLAS, CUI SE OMNES PRO VIRILI PARTE OBLIGATOS FATENTUR, SINGULARIS FIDEI, SINGULARIS INDUSTRIÆ FRUCTUM MERITISSIMO FERAT: prolatos Imperii fines, redditos exercitus Reipub. credas. Aſtruitur his, CUM SENATUI POPULOQUE ROMANO LIBERALITATIS GRATIOR REPRÆSENTARI NULLA MATERIA POSSET, QUAM SI ABSTINEN-

TISSIMI FIDELISSIMIQUE CUSTODIS PRINCIPALIUM OPUM FACULTATES ADJUVARE CONTIGISSET. Hoc tunc votum Senatus, hoc præcipuum gaudium populi: hæc liberalitatis materia gratissima, si Pallantis facultates adjuvare publicarum opum egestione contingeret. Jam quæ sequuntur, VOLUISSE QUIDEM SENATUM CENSERE DANDUM EX ÆRARIO SESTERTIUM CENTIES QUINQUAGIES, ET QUANTO AB EJUSMODI CUPIDITATIBUS REMOTIOR EJUS ANIMUS ESSET, TANTO IMPENSIUS PETERE A PUBLICO PARENTE, UT EUM COMPELLERET AD CEDENDUM SENATUI. Id vero deerat, ut cum Pallante auctoritate publica ageretur: Pallas rogaretur, ut Senatui cederet, ut illi superbissimæ abstinentiæ Cæsar ipse patronus advocaretur, ne sestertium centies quinquagies sperneret. Sprevit, quod solum potuit, tantis opibus publice oblatis: arrogantius fecit quam si accepisset. Senatus tamen id quoque similis querenti, laudibus tulit, his quidem verbis, SED CUM PRINCEPS OPTIMUS, PARENSQUE PUBLICUS, ROGATUS A PALLANTE, EAM PARTEM SENTENTIÆ, QUÆ PERTINEBAT

AD DANDUM EI EX ÆRARIO CENTIES QUINQUAGIES SESTERTIUM, REMITTI VOLUISSET: TESTARI SENATUM, ET SE LIBENTER AC MERITO HANC SUMMAM INTER RELIQUOS HONORES OB FIDEM DILIGENTIAMQUE PALLANTIS DECERNERE COEPISSE: VOLUNTATI TAMEN PRINCIPIS SUI, CUI IN NULLA RE FAS PUTARET REPUGNARE, IN HAC QUOQUE RE OBSEQUI. Imaginare Pallantem velut intercedentem Senatuſconſulto: moderantemque honores ſuos, & ſeſtertium centies quinquagies, ut nimium, recuſantem: cum prætoria ornamenta, tanquam minus recepiſſet. Imaginare Cæſarem, liberti precibus, vel potius imperio, coram Senatu obtemperantem. Imperat enim libertus patrono, quem in Senatu rogat. Imaginare Senatum, uſquequaque teſtantem merito libenterque ſe hanc ſummam inter reliquos honores Pallanti cœpiſſe decernere: & perſeveraturum fuiſſe ſe, niſi obſequeretur principis voluntati, cui non eſſet fas in ulla re repugnare. Ita, ne ſeſtertium centies quinquagies Pallas ex ærario referret, verecundia ipſius, obſequio Senatus opus fuit? in hoc præcipue non obſecuturi, ſi in

ulla re putaſſet fas eſſe non obſequi? Finem exiſtimas? Mane dum, & majora accipe. UTIQUE CUM SIT UTILE, PRINCIPIS BENIGNITATEM PROMPTISSIMAM AD LAUDEM PRÆMIAQUE MERENTIUM ILLUSTRARI UBIQUE, ET MAXIME IIS LOCIS, QUIBUS INCITARI AD IMITATIONEM PRÆPOSITI RERUM EJUS CURA POSSENT, ET PALLANTIS SPECTATISSIMA FIDES, ATQUE INNOCENTIA EXEMPLO PROVOCARE STUDIUM TAM HONESTÆ ÆMULATIONIS POSSET, EA QUÆ QUARTO CALENDAS FEBRUARII, QUÆ PROXIME FUISSENT, IN AMPLISSIMO ORDINE OPTIMUS PRINCEPS RECITASSET, SENATUSQUE CONSULTA DE HIS REBUS FACTA IN ÆS INCIDERENTUR, IDQUE ÆS FIGERETUR AD STATUAM LORICATAM D. JULII. Parum viſum tantorum dedecorum eſſe curiam teſtem: Delectus eſt celeberrimus locus, in quo legenda præſentibus, legenda futuris proderentur. Placuit ære ſignari omnes honores faſtidioſiſſimi mancipii: quoſque repudiaſſet, quoſque, quantum ad decernentes pertinet, geſſiſſet. Inciſa & inſculpta ſunt publicis æterniſque monimentis Prætoria, ſic quaſi fœdera

antiqua, ſic quaſi ſacræ leges. Tanta principis, tanta Senatus, tanta Pallantis ipſius, (quid dicam neſcio) ut vellet in oculis omnium figi Pallas inſolentiam ſuam, patientiam Cæſar, humilitatem Senatus. Nec puduit rationem turpitudini obtendere. Egregiam quidem, pulchramque rationem, ut exemplo Pallantis præmiorum ad ſtudium æmulationis cæteri provocarentur. Ea honorum utilitas erat, illorum etiam, quos Pallas non dignabatur. Inveniebantur tamen honeſto loco nati, qui peterent cuperentque, quod dari liberto, promitti ſervis videbant. Quam juvat, quod in tempora illa non incidi, quorum ſic me, tanquam illis vixerim, pudet! Non dubito ſimiliter affici te. Scio quam ſit tibi verus & ingenuus animus: ideoque facilius eſt, ut me (quanquam indignationem quibuſdam in locis fortaſſe ultra epiſtolæ modum extulerim) parum doluiſſe, quam nimis credas. Vale.

VII. C. PLINIUS TACITO SUO S.

NEQUE ut magiſtro magiſter, neque ut diſcipulo diſcipulus (ſic enim ſcribis) ſed ut diſci-

pulo magifter (nam tu magifter, ego contra. Atque ideo tu in fcholam revocas, ego adhuc Saturnalia extendo) librum mififti. Non potui longius hyperbaton facere, atque hoc ipfo probare, eum me effe, qui non modo magifter tuus, fed ne difcipulus quidem debeam dici. Sumam tamen perfonam magiftri: exeramque in librum tuum jus, quod dedifti: eo liberius, quo nihil ex meis interim miffurus fum tibi, in quo te ulcifcaris. Vale.

VIII. C. PLINIUS ROMANO SUO S.

VIDISTINE aliquando Clitumnum fontem? fi nondum (& puto nondum: alioqui narraffes mihi) vide: quem ego (pœnitet tarditatis) proxime vidi. Modicus collis affurgit, antiqua cupreffu nemorofus & opacus: hunc fubter fons exit, & exprimitur pluribus venis, fed imparibus, eluctatufque facit gurgitem, qui lato gremio patefcit purus & vitreus, ut numerare jactas ftipes & relucentes calculos poffis. Inde non loci devexitate, fed ipfa fui copia & quafi pondere impellitur. Fons adhuc, & jam ampliffimum flumen atque etiam navium patiens,

quas obvias quoque & contrario nifu in diverfa tendentes, tranfmittit & perfert: adeo validus ut illa qua properat, ipfe tanquam per folum planum remis non adjuvetur: idem ægerrime remis contifque fuperetur adverfus. Jucundum utrumque per jocum ludumque fluitantibus, ut flexerint curfum, laborem otio, otium labore variare. Ripæ fraxino multa, multa populo veftiuntur: quas perfpicuus amnis, velut merfas viridi imagine annumerat. Rigor aquæ certaverit nivibus, nec color cedit. Adjacet templum prifcum & religiofum. Stat Clitumnus ipfe amictus ornatufque prætexta. Præfens numen, atque etiam fatidicum, indicant fortes. Sparfa funt circa facella complura, totidemque Dei fimulacra: fua cuique veneratio, fuum nomen: quibufdam vero etiam fontes. Nam præter illum, quafi parentem cæterorum, funt minores capite difcreti; fed flumini mifcentur, quod ponte tranfmittitur. Is terminus facri profanique. In fuperiore parte navigare tantum, infra etiam natare conceffum. Balineum Hifpellates, quibus illum locum Divus Aug. dono dedit, publice præbent, & hofpitium. Nec defunt villæ, quæ fecutæ fluminis amœni-

tatem, margini insistunt. In summa, nihil erit ex quo non capias voluptatem. Nam studebis quoque, & leges multa multorum omnibus columnis, omnibus parietibus inscripta, quibus fons ille Deusque celebratur. Plura laudabis, nonnulla ridebis, quanquam tu vero, quæ tua humanitas, nulla ridebis. Vale.

IX. C. PLINIUS URSO SUO S.

OLIM non librum in manus, non stylum sumpsi. Olim nescio, quid sit otium, quid quies, quid denique illud iners quidem, jucundum tamen, nihil agere, nihil esse: adeo multa me negotia amicorum nec secedere, nec studere patiuntur. Nulla enim studia tanti sunt, ut amicitiæ officium deseratur: quod religiosissime custodiendum studia ipsa præcipiunt. Vale.

X. C. PLINIUS FABATO PROSOCERO SUO S.

QUO magis cupis ex nobis pronepotes videre, hoc tristior audies, neptem tuam abortum fecisse, dum se prægnantem esse puellariter ne-

ſcit: ac per hoc quædam cuſtodienda prægnantibus omittit, facit omittenda: quem errorem magnis detrimentis expiavit, in ſummum periculum adducta. Igitur ut neceſſe eſt, graviter accipias ſenectutem tuam, quaſi paratis poſteris deſtitutam, ſic debes agere Diis gratias, quod ita tibi in præſentia pronepotes negaverunt, ut ſervarent neptem, illos reddituri: quorum nobis ſpem certiorem hæc ipſa, quanquam parum proſpere explorata, fœcunditas facit. Iiſdem nunc ego te, quibus ipſum me hortor, moneo, confirmo. Neque enim ardentius tu pronepotes, quam ego liberos cupio: quibus videor à meo tuoque latere pronum ad honores iter, & ad audita latius nomina, & non ſubitas imagines relicturus. Naſcantur modo, & hunc noſtrum dolorem gaudio mutent. Vale.

XI. C. PLINIUS HISPULLÆ SUÆ S.

Cum affectum tuum erga fratris filiam cogito, etiam materna indulgentia molliorem, intelligo prius tibi, quod eſt poſterius, nunciandum, ut præſumpta lætitia ſolicitudini locum non relinquat: quanquam vereor, ne poſt gratulati-

onem quoque in metum redeas: atque ita gaudeas periculo liberatam, ut ſimul quod periclitata ſit, perhorreſcas. Jam hilaris, jam ſibi, jam mihi reddita, incipit refici, tranſmiſſumque diſcrimen convaleſcendo remetiri. Fuit alioqui in ſummo diſcrimine (impune dixiſſe liceat) fuit nulla ſua culpa, ætatis aliqua; inde abortus, & ignorati uteri triſte experimentum. Proinde & ſi non contigit tibi deſiderium fratris amiſſi, aut nepote ejus, aut nepte ſolari, memento tamen dilatum magis iſtud quam negatum, cum ſalva ſit, ex qua ſperari poteſt. Simul excuſa patri tuo caſum, cui paratior apud fœminas venia eſt. Vale.

XII. C. PLINIUS MINUTIANO SUO S.

Hunc ſolum diem excuſo. Recitaturus eſt Titinius Capito, quem ego audire neſcio magis debeam an cupiam. Vir eſt optimus, & inter præcipua ſæculi ornamenta numerandus: colit ſtudia, ſtudioſos amat, fovet, provehit, multorumque, qui aliqua componunt, portus, ſinus, præmium, omnium exemplum: ipſarum denique literarum jam ſeneſcentium reductor ac re-

formator. Domum ſuam recitantibus præbet, auditoria non apud ſe tantum benignitate mira frequentat: mihi certe, ſi modo in urbe eſt, defuit nunquam. Porro tanto turpius gratiam non referre, quanto honeſtior cauſa referendæ. An ſi litibus tererer, obſtrictum eſſe me crederem obeunti ad vadimonia mea? nunc quia mihi omne negotium, omnis in ſtudiis cura, minus obligor tanta ſedulitate celebranti? in quo obligari ego, ne dicam ſoleo, certe maxime poſſum. Quod ſi illi nullam diem, nulla quaſi mutua officia deberem, ſolicitarer tamen vel ingenio hominis pulcherrimo & maximo, & in ſumma ſeveritate dulciſſimo, vel honeſtate materiæ. Scribit exitus illuſtrium virorum, in iis quorundam mihi cariſſimorum. Videor ergo fungi pio munere, quorumque exequias celebrare non licuit, horum quaſi funebribus laudationibus, ſeris quidem, ſed tanto magis veris, intereſſe. Vale.

XIII. C. PLINIUS GENIALI SUO S.

Probo quod libellos meos cum patre legiſti. Pertinet ad profectum tuum, à diſertiſſimo viro

diſcere, quid laudandum, quid reprehendendum: ſimul ita inſtitui, ut verum dicere aſſueſcas. Vides quem ſequi, cujus debeas implere veſtigia. O te beatum! cui contigit unum atque idem optimum, & conjunctiſſimum exemplar: qui denique eum potiſſimum imitandum habes, cui natura eſſe te ſimillimum voluit. Vale.

XIV. C. PLINIUS ARISTONI SUO S.

CUM ſis peritiſſimus & privati juris & publici, cujus pars ſenatorium eſt, cupio ex te potiſſimum audire, erraverim in Senatu proxime, necne: non ut in præteritum (ſerum enim) verum ut in futurum, ſiquid ſimile inciderit, erudiar. Dices, *Cur quæris quod noſſe debeas?* Priorum temporum ſervitus, ut aliarum optimarum artium, ſic etiam juris Senatorii oblivionem quandam & ignorationem induxit. Quotus enim quiſque tam patiens, ut velit diſcere quod in uſu non ſit habiturus? Adde quod difficile eſt tenere, quæ acceperis, niſi exerceas. Itaque reducta libertas rudes nos & imperitos deprehendit, cujus dulcedine accenſi cogimur quædam facere ante quam noſſe. Erat autem

antiquitus inſtitutum, ut à majoribus natu, non auribus modo, verum etiam oculis diſceremus, quæ facienda, mox ipſi, ac per vices quaſdam tradenda minoribus haberemus. Inde adoleſcentuli ſtatim caſtrenſibus ſtipendiis imbuebantur, ut imperare parendo, duces agere, dum ſequuntur, aſſueſcerent. Inde honores petituri adſiſtebant curiæ foribus, & conſilii publici ſpectatores antequam conſortes erant. Suus cuique parens pro magiſtro, aut cui parens non erat, maximus quiſque & vetuſtiſſimus pro parente. Quæ poteſtas referentibus? quod cenſentibus jus? quæ vis magiſtratibus? quæ cæteris libertas? ubi cedendum? ubi reſiſtendum? quod ſilentii tempus? quis dicendi modus? quæ diſtinctio pugnantium ſententiarum? quæ executio prioribus aliquid addentium? Omnem denique Senatorium morem, quod fideliſſimum præcipiendi genus, exemplis docebantur. At nos juvenes fuimus quidem in caſtris: ſed cum ſuſpecta virtus, inertia in pretio, cum ducibus auctoritas nulla, nulla militibus verecundia, nuſquam imperium, nuſquam obſequium, omnia ſoluta, turbata, atque etiam in contrarium verſa, poſtremo obliviſcenda magis quam tenenda.

Iidem profpeximus curiam: fed curiam trepidam & elinguem, cum dicere quod velles, periculofum: quod nolles, miferum effet. Quid tunc difci potuit? quid didiciffe juvit, cum Senatus aut ad otium fummum, aut ad fummum nefas vocaretur? & modo ludibrio, modo dolori retentus, nunquam feria, triftia fæpe cenferet? eadem mala jam Senatores, jam participes malorum multos per annos vidimus, tulimufque, quibus ingenia noftra in pofterum quoque hebetata, fracta, contufa funt. Breve tempus (nam tanto brevius omne, quanto fœlicius tempus) quod libet fcire quid fimus, libet exercere quod fumus. Quo juftius peto, primum ut erroris (fiquis eft error) tribuas veniam: deinde medearis fcientia tua, cui fuperfuit curæ, fic jura publica ut privata, fic antiqua ut recentia, fic rara ut affidua tractare. Atque ego arbitror illis etiam, quibus plurimarum rerum agitatio frequens, nihil effe ignotum patiebatur, genus quæftionis, quod adfero ad te, aut non fatis tritum, aut etiam inexpertum fuiffe. Hoc & ego excufatior, fi forte fum lapfus, & tu dignior laude, fi potes id quoque docere, quod in obfcuro eft, an didi-

ceris. Referebatur de libertis Afranii Dextri Confulis, incertum fua, an fuorum manu, fcelere, an obfequio perempti. Hos alius, quis? Ego (fed nihil refert) poft quæftionem fupplicio liberandos, alius in infulam relegandos, alius morte puniendos arbitrabatur. Quarum fententiarum tanta diverfitas erat, ut non poffent effe nifi fingulæ. Quid enim commune habet occidere, & relegare? non Hercule magis quam relegare & abfolvere: quanquam propior aliquanto eft fententiæ relegantis, quæ abfolverit, quam quæ occiderit. Utraque enim ex illis vitam relinquit, hæc adimit: cum interim & qui morte puniebant, & qui relegabant, una fedebant, & temporaria fimulatione concordiæ difcordiam differebant. Ego poftulabam, ut tribus fententiis conftaret fuus numerus, nec fe brevibus induciis duæ jungerent. Exigebam ergo, ut qui capitali fupplicio afficiendos putabant, difcederent à relegante, nec interim contra abfolventes mox diffenfuri congregarentur, quia paululum referret, an idem difpliceret, quibus non idem placuiffet. Illud etiam mihi permirum videbatur, eum quidem, qui libertos relegandos, fervos fupplicio afficiendos cenfu-

iſſet, coactum eſſe dividere ſententiam: hunc autem, qui libertos morte mulctaret, cum relegante numerari. Nam ſi oportuiſſet dividi ſententiam unius, quia rés duas comprehendebat, non reperiebam, quemadmodum poſſet jungi ſententia duorum tam diverſa cenſentium. Atque adeo permitte mihi, ſic apud te, tanquam ibi: ſic peracta re, tanquam adhuc integra, rationem judicii mei reddere; quæque tunc carptim, multis obſtrepentibus dixi, nunc per otium jungere. Fingamus tres omnino judices in hanc cauſam datos eſſe: horum uni placuiſſe perire libertos; alteri, relegari; tertio, abſolvi: utrum ne ſententiæ duæ collatis viribus noviſſimam periment, an ſeparatim unaquæque tantundem quantum altera valebit: nec magis poterit cum ſecunda prima connecti, quam ſecunda cum tertia? Igitur in Senatu quoque numerari tanquam contrariæ debent, quæ tanquam diverſæ dicuntur. Quod ſi unus atque idem & perdendos cenſeret & relegandos, num ex ſententia unius & perire poſſent & relegari? Num denique omnino una ſententia putaretur, quæ tam diverſa conjungeret? Quemadmodum igitur cum alter puniendos, alter cenſeat rele-

gandos, videri poteſt una ſententia, quæ dicitur à duobus: quæ non videretur una, ſi ab uno diceretur? Quid? lex non aperte docet dirimi debere ſententias occidentis & relegantis, cum ita diſceſſionem fieri jubet; *Qui hæc ſentitis, in hanc partem: qui alia omnia, in illam partem ite, qua ſentitis?* Examina ſingula verba, & expende. *Qui hæc cenſetis*, hoc eſt, qui relegandos putatis, *in hanc partem*, id eſt, in eam, in qua ſedet, qui cenſuit relegandos. Ex quo manifeſtum eſt, non poſſe in eadem parte remanere eos, qui interficiendos arbitrantur. *Qui alia omnia*; animadvertis, ut non contenta lex dicere *alia*, addiderit, *omnia*. Num ergo dubium eſt, alia omnia ſentire eos qui occidunt, quam qui relegant? *in illam partem ite, qua ſentitis*. Nonne videtur ipſa lex eos, qui diſſentiunt, in contrariam partem vocare, cogere, impellere? num conſulere etiam ubi quiſque remanere, quo tranſgredi debeat, non tantum ſolennibus verbis, ſed manu geſtuque demonſtrat? At enim futurum eſt, ut ſi dividantur ſententiæ interficientis & relegantis, prævaleat illa, quæ abſolvit. Quid iſtud ad cenſentes? quos certe non decet omnibus artibus,

omni ratione pugnare, ne fiat, quod eſt mitius; oportet tamen eos qui puniunt, & qui relegant, abſolventibus primum, mox inter ſe comparari, ſcilicet ut in ſpectaculis quibuſdam ſors aliquem ſeponit ac ſervat, qui cum victore contendat: ſic in Senatu ſunt aliqua prima, ſunt ſecunda certamina: & ex duabus ſententiis eam, quæ ſuperior exierit, tertia expectat. Quid quod prima ſententia comprobata, cæteræ perimuntur? Qua ergo ratione poteſt eſſe non unus atque idem locus ſententiarum, quarum nullus eſt poſtea? Planius repetam, niſi dicente ſententiam eo qui relegat, illi qui puniunt capite, initio ſtatim in alia diſcedunt, fruſtra poſtea in eo diſſentient ab eo, cui paulo ante conſenſerint. Sed quid ego ſimilis docenti, cum diſcere velim, an ſententias dividi, an iri in ſingulas oportuerit? Obtinui quidem, quod poſtulabam: nihilominus tamen quæro, an poſtulare debuerim, an abſtinere, quemadmodum abſtinuit is, qui ultimum ſupplicium ſumendum eſſe cenſebat. Neſcio an jure, certe æquitate poſtulationis meæ victus, omiſſa ſententia ſua, acceſſit releganti: veritus ſcilicet, ne, ſi dividerentur ſententiæ (quod alioqui fore videbatur) ea, quæ abſolvendos eſſe

censebat, numero prævaleret. Etenim longe plures in hac una, quam in duabus singulis erant. Tum illi quoque, qui auctoritate ejus trahebantur, transeunte illo destituti, reliquerunt sententiam ab ipso auctore desertam, secutique sunt quasi transfugam, quem ducem sequebantur. Sic ex tribus sententiis duæ factæ, tenuitque ex duabus altera, tertia expulsa: quæ cum ambas superare non posset, elegit ab utra vinceretur. Vale.

XV. C. PLINIUS JUNIORI SUO S.

Oneravi te tot pariter missis voluminibus; sed oneravi, primum, quia exegeras: deinde, quia scripseras tam graciles istic vindemias esse, ut plane scirem tibi vacaturum (quod vulgo dicitur) librum legere. Eadem ex meis agellis nunciantur. Igitur mihi quoque licebit scribere, quæ legas, sit modo unde chartæ emi possint: quæ si scabræ bibulæve sint, aut non scribendum, aut necessario quicquid scripserimus boni malive, delebimus. Vale.

XVI. C. PLINIUS PATERNO SUO S.

Confecerunt me infirmitates meorum, mortes etiam, & quidem juvenum. Solatia duo, nequaquam paria tanto dolori, solatia tamen: unum, facilitas manumittendi (videor enim non omnino immaturos perdidisse, quos jam liberos perdidi) alterum, cum permitto servis quoque quasi testamenta facere, eaque ut legitima custodio. Mandant rogantque, quod visum: pareo ocyus. Suis dividunt, donant, relinquunt duntaxat intra domum. Nam servis Resp. quædam & quasi civitas domus est. Sed quanquam his solatiis acquiescam, debilitor & frangor eadem illa humanitate, quæ me ut hoc ipsum permitterem, induxit. Non ideo tamen velim durior fieri: nec ignoro alios hujusmodi casus nihil amplius vocare, quam damnum: eoque sibi magnos homines & sapientes videri. Qui an magni sapientesque sint, nescio: homines non sunt. Hominis est enim affici dolore, sentire, resistere tamen, & solatia admittere, non solatiis non egere. Verum de his plura fortasse quam debui, sed pauciora

quam volui. Eſt enim quædam etiam dolendi voluptas: præſertim ſi in amici ſinu defleas, apud quem lacrymis tuis vel laus ſit parata, vel venia. Vale.

XVII. C. PLINIUS MACRINO SUO S.

NUM iſtic quoque immite & turbidum cœlum? hîc aſſiduæ tempeſtates, & crebra diluvia. Tiberis alveum exceſſit, & demiſſioribus ripis alte ſuperfunditur. Quanquam foſſa, quam providentiſſimus Imperator fecit, exhauſtus, premit valles, innatat campis: quaque planum ſolum, pro ſolo cernitur: inde, quæ ſolet flumina accipere, & permiſta devehere, velut obvius retro cogit; atque ita alienis aquis operit agros, quos ipſe non tangit. Anio, delicatiſſimus amnium, ideoque adjacentibus villis velut invitatus retentuſque, magna ex parte nemora, quibus inumbratur, & fregit & rapuit. Subruit montes, & decidentium mole pluribus locis clauſus, dum amiſſum iter quærit, impulit tecta, ac ſe ſuper ruinas evexit atque extulit. Viderunt hi, quos excelſioribus terris illa tempeſtas non deprehendit: alibi di-

vitum apparatus, & gravem ſupellectilem, alibi inſtrumenta ruris: ibi boves, aratra, rectores: hîc ſoluta & libera armenta: atque inter hæc arborum truncos, aut villarum trabes atque culmina, varie lateque fluitantia. Ac ne illa quidem loca malo vacaverunt, ad quæ non aſcendit amnis. Nam pro amne imber aſſiduus, & dejecti nubibus turbines: prorupta opera, quibus pretioſa rura cinguntur: quaſſata atque etiam decuſſa monimenta. Multi ejuſmodi caſibus debilitati, obruti, obtriti, & aucta luctibus damna. Ne quid ſimile iſtic, pro menſura periculi, vereor: teque rogo, ſi nihil tale eſt, quam maturiſſime ſolicitudini meæ conſulas: ſed & ſi tale, id quoque nuncies. Nam parvulum differt, patiaris adverſa, an expectes: niſi quod tamen eſt dolendi modus, non eſt timendi. Doleas enim quantum ſcias accidiſſe: timeas, quantum poſſit accidere. Vale.

XVIII. C. PLINIUS RUFINO SUO S.

FALSUM eſt nimirum, quod creditur vulgo, Teſtamenta hominum ſpeculum eſſe morum: cum Domitius Tullus longe melior apparuerit

morte, quam vita. Nam cum se captandum præbuisset, reliquit filiam hæredem, quæ illi cum fratre communis, quia genitam fratre adoptaverat. Prosecutus est nepotes plurimis jucundissimisque legatis: prosecutus etiam pronepotem. In summa, omnia pietate plenissima: ac tanto magis, quoniam inexpectata sunt. Ergo varii tota civitate sermones: alii fictum, ingratum, immemorem loquuntur, seque ipsos, dum insectantur illum, turpissimis confessionibus produnt, qui de illo uti de patre, avo, proavo, quasi orbi, querantur: alii contra hoc ipsum laudibus ferunt, quod sit frustratus improbas spes hominum, quos sic decipere, pro moribus temporum, prudentia est. Addunt etiam non fuisse ei liberum, alio testamento mori: neque enim reliquisse opes filiæ, sed reddidisse, quibus auctus per filiam fuerat. Nam Curtius Mantia perosus generum suum Domitianum Lucanum (frater est Tulli) sub ea conditione filiam ejus neptem suam, instituerat hæredem, si esset manu patris emissa. Emiserat pater, adoptaverat patruus: atque ita circumscripto testamento, consors frater in patris potestate emancipatam filiam adoptionis

fraude revocaverat, & quidem cum opibus ampliſſimis. Fuit alioqui fratribus illis quaſi fato datum, ut divites fierent, invitiſſimis à quibus facti ſunt. Quinetiam Domitius Afer, qui illos in nomen aſſumpſit, reliquit teſtamentum ante octo & decem annos nuncupatum: adeoque poſtea improbatum ſibi, ut patris eorum bona proſcribenda curaverit. Mira illius aſperitas, mira felicitas horum: illius aſperitas, qui numero civium excidit, quem ſocium etiam in liberis habuit: felicitas horum, quibus ſucceſſit in locum patris, qui patrem abſtulerat. Sed hæc quoque hæreditas Afri, ut reliqua cum fratre quæſita, tranſmittenda erant filiæ fratris: à quo Tullus ex aſſe hæres inſtitutus, prælatuſque filiæ fuerat, ut reconciliaretur. Quo laudabilius teſtamentum eſt, quod pietas, fides, pudor, ſcripſit: in quo denique omnibus affinitatibus, pro cujuſque officio, gratia relata eſt, relata & uxori. Accepit amœniſſimas villas, accepit magnam pecuniam uxor optima & patientiſſima: ac tanto melius de viro merita, quanto magis eſt reprehenſa quod nupſit. Nam mulier natalibus clara, moribus proba, ætate declivis, diu vidua, mater olim, parum decore

ſecuta matrimonium videbatur divitis ſenis, ita perditi morbo, ut eſſe tædio poſſet uxori, quam juvenis ſanuſque duxiſſet. Quippe omnibus membris extortus & fractus, tantas opes ſolis oculis obibat: ac ne in lectulo quidem, niſi ab aliis movebatur. Quinetiam (fœdum miſerandumque dictu) dentes lavandos fricandoſque præbebat. Auditum eſt frequenter ab ipſo, cum quereretur de contumeliis debilitatis ſuæ, ſe digitos ſervorum ſuorum quotidie lingere. Vivebat tamen, & vivere volebat, ſuſtentante maxime uxore, quæ culpam inchoati matrimonii in gloriam perſeverantia verterat. Habes omnes fabulas urbis. Nam ſunt venales tabulæ Tulli; expectatur auctio. Fuit enim tam copioſus, ut ampliſſimos hortos, eodem quo emerat die, inſtruxerit plurimis & antiquiſſimis ſtatuis. Tantum illi pulcherrimorum operum in horreis, quæ negligebantur. Invicem tu, ſi quid iſtic epiſtola dignum, ne gravare ſcribere. Nam cum aures hominum novitate lætantur, tum ad rationem vitæ exemplis erudimur. Vale.

XIX. C. PLINIUS MAXIMO SUO S.

Et gaudium mihi & ſolatium in literis: nihilque tam lætum, quod his lætius: nihil tam triſte, quod non per has ſit minus triſte. Itaque & infirmitate uxoris, & meorum periculo, quorundam vero etiam morte turbatus, ad unicum doloris levamentum ſtudia confugio, quæ præſtant, ut adverſa magis intelligam, ſed patientius feram. Eſt autem mihi moris, quod ſum daturus in manus hominum, ante amicorum judicio examinare, in primis tuo. Proinde, ſi quando, nunc intende libro, quem cum hac epiſtola accipies: quia vereor, ne ipſe, ut triſtis, parum intenderim. Imperare enim dolori ut ſcriberem potui, ut vacuo animo lætoque, non potui. Porro ut ex ſtudiis gaudium, ſic ſtudia hilaritate proveniunt. Vale.

XX. C. PLINIUS GALLO SUO S.

Ad quæ noſcenda iter ingredi, tranſmittere mare ſolemus, ea ſub oculis poſita negligimus: ſeu quia ita natura comparatum, ut proxi-

morum incuriosi, longinqua sectemur: seu quod omnium rerum cupido languescit, cum facilis occasio est: seu quod differimus, tanquam sæpe visuri, quod datur videre, quoties velis cernere. Quacunque de causa, permulta in urbe nostra, juxtaque urbem, non oculis modo, sed ne auribus quidem novimus. Quæ si tulisset Achaia, Ægyptus, Asia, aliave quælibet miraculorum ferax commendatrixque terra, audita, perlecta, lustrataque haberemus. Ipse certe nuper, quod nec audieram ante, nec videram, audii pariter & vidi. Exegerat prosocer meus, ut Amerina prædia sua inspicerem. Hæc perambulanti mihi ostenditur subjacens lacus, nomine Vadimonis, simul quædam incredibilia narrantur. Perveni ad ipsum. Lacus est in similitudinem jacentis rotæ circumscriptus, & undique æqualis, nullus sinus, obliquitas nulla, omnia dimensa, paria, & quasi artificis manu cavata & excisa. Color cæruleo albidior, viridior, & pressior: sulphuris odor, saporque medicatus, vis qua fracta solidantur. Spatium modicum, quod tamen sentiat ventos, & fluctibus intumescat. Nulla in hoc navis (sacer enim est) sed innatant insulæ

herbidæ, omnes arundine & junco tectæ, quæque alia fœcundior palus, ipsaque illa extremitas lacus effert. Sua cuique figura, ut modus: cunctis margo derasus, quia frequenter vel litori vel sibi illisæ terunt teruntur que. Par omnibus altitudo, par levitas: quippe in speciem carinæ humili radice descendunt. Hæc ab omni latere perspicitur: eadem aqua pariter suspensa & mersa. Interdum junctæ copulatæque & continenti similes sunt: interdum discordantibus ventis digeruntur: nonnunquam destitutæ tranquillitate singulæ fluitant. Sæpe minores majoribus, velut cymbulæ onerariis, adhærescunt: Sæpe inter se majores minoresque quasi cursum certamenque desumunt. Rursus omnes in eundem locum appulsæ, qua steterunt, promovent terram, & modo hac, modo illac lacum reddunt auferuntque: ac tum demum, cum medium tenuere, non contrahunt. Constat pecora herbas secuta, sic in insulas illas, ut in extremam ripam procedere solere, nec prius intelligere mobile solum, quam litore abrepta, quasi illata & imposita, circumfusum undique lacum pavent. Mox quo tulerit ventus egressa, non magis se descendisse sentire,

quam ſenſerint aſcendiſſe. Idem lacus in flumen egeritur, quod ubi ſe pauliſper oculis dedit, ſpecu mergitur, alteque conditum meat: ac ſi quid ante, quam ſubduceretur, accepit, ſervat & profert. Hæc tibi ſcripſi, quia nec minus ignota quam mihi, nec minus grata credebam. Nam te quoque, ut me, nihil æque ac naturæ opera delectant. Vale.

XXI. C. PLINIUS ARRIANO SUO S.

UT in vita, ſic in ſtudiis pulcherrimum & humaniſſimum exiſtimo, ſeveritatem comitatemque miſcere, ne illa in triſtitiam, hæc in petulantiam procedat. Qua ratione ductus, graviora opera luſibus jociſque diſtinguo. Ad hos proferendos & tempus & locum opportuniſſimum elegi, utque jam nunc adſueſcerent, & ab otioſis, & in triclinio audiri, Julio menſe, quo maxime lites interquieſcunt, poſitis ante lectos cathedris, amicos collocavi. Forte accidit, ut eo die mane in advocationem ſubitam rogarer: quod mihi cauſam præloquendi dedit. Sum enim deprecatus, ne quis ut irreverentem operis argueret, quod recitaturus, quanquam & amicis,

& paucis, idem iterum amicis, foro & negotiis non abſtinuiſſem. Addidi, hunc ordinem me & in ſcribendo ſequi, ut neceſſitates voluptatibus, ſeria jucundis anteferrem, ac primum amicis, tum mihi ſcriberem. Liber fuit & opuſculis varius & metri. Ita ſolemus, qui ingenio parum fidimus, ſatietatis periculum fugere. Recitavi biduo: hoc aſſenſus audientium exegit. Et tamen ut alii tranſeunt quædam, imputantque, quod tranſeant: ſic ego nihil prætereo, atque etiam non præterire me teſtor. Lego enim omnia, ut omnia emendem, quod contingere non poteſt electa recitantibus. At illud modeſtius, & fortaſſe reverentius, ſed hoc ſimplicius & amantius. Amat enim qui ſe ſic amari putat, ut tædium non pertimeſcat. Alioqui quid præſtant ſodales, ſi conveniunt voluptatis ſuæ cauſa? delegatus ac ſimilis ignoto eſt, qui amici librum bonum mavult audire, quam facere. Non dubito cupere te pro cætera mei caritate, quam maturiſſime legere hunc adhuc muſteum librum. Leges, ſed retractatum, quæ cauſa recitandi fuit: & tamen nonnulla jam ex eo noſti. Hæc vel emendata poſtea, vel (quod interdum longiore mora ſolet)

deteriora facta, quasi nova rursus & rescripta cognosces. Nam plerisque mutatis, ea quoque mutata videntur quæ manent. Vale.

XXII. C. PLINIUS GEMINIO SUO S.

NOSTINE hos, qui omnium libidinum servi, sic aliorum vitiis irascuntur, quasi invideant, & gravissime puniunt, quos maxime imitantur? cum eos etiam, qui non indigent clementia ullius, nihil magis quam lenitas deceat. Atque ego optimum & emendatissimum existimo, qui cæteris ita ignoscit, tanquam ipse quotidie peccet: ita peccatis abstinet, tanquam nemini ignoscat. Proinde hoc domi, hoc foris, hoc in omni vitæ genere teneamus, ut nobis implacabiles simus, exorabiles istis etiam, qui dare veniam, nisi sibi nesciunt: mandemusque memoriæ, quod vir mitissimus, & ob hoc quoque maximus, Thrasea, crebro dicere solebat; QUI VITIA ODIT, HOMINES ODIT. Fortasse quæris, quo commotus hæc scribam. Quidam nuper, sed melius coram. Quanquam ne tunc quidem. Vereor enim ne id, quod improbo, eos sectari, carpere, referre, huic, quod quam

maxime præcipimus, repugnet. Quiſquis ille, qualiſcunque, ſileatur: quem inſignire, exempli nihil, non inſignire, humanitatis plurimum refert. Vale.

XXIII. C. PLINIUS MARCELLINO SUO S.

Omnia mihi ſtudia, omnes curas, omnia avocamenta exemit, excuſſit, eripuit dolor: quem ex morte Junii Aviti graviſſimum cepi. Latum clavum in domo mea induerat: ſuffragio meo adjutus in petendis honoribus fuerat: ad hoc ita me diligebat, ita verebatur, ut me formatore morum, me quaſi magiſtro uteretur. Rarum hoc adoleſcentibus noſtris. Nam quotuſquiſque vel ætati alterius, vel auctoritati, ut minor cedit? Statim ſapiunt, ſtatim ſciunt omnia: neminem verentur, imitantur neminem, atque ipſi ſibi exempla ſunt. Sed non Avitus, cujus hæc præcipua prudentia, quod alios prudentiores arbitrabatur: hæc præcipua eruditio, quod diſcere volebat. Semper ille aut de ſtudiis aliquid, aut de officiis vitæ conſulebat: ſemper ita recedebat, ut melior factus: & erat factus, vel eo quod audierat, vel quod omnino quæſi-

erat. Quod ille obſequium Serviano, exactiſſimo viro, præſtitit? quem Legatum Tribunus ita & intellexit, & cepit, ut ex Germania in Pannoniam tranſeuntem, non ut commilito, ſed ut comes affectatorque ſequeretur. Qua induſtria, qua modeſtia Quæſtor Conſulibus ſuis (& plures habuit) non minus jucundus & gratus, quam uſui fuit? quo diſcurſu, qua vigilantia hanc ipſam ædilitatem, cui præreptus eſt, petiit? Quod vel maxime dolorem meum exulcerat: obverſantur oculis caſſi labores, & infructuoſæ preces, & honor, quem meruit. Tantum non redit animo ille latus clavus, in penatibus meis ſumptus: redeunt illa prima, illa poſtrema ſuffragia mea, illi ſermones, illæ conſultationes. Afficior adoleſcentia ipſius, afficior neceſſitudinum caſu. Erat illi grandis natu parens, erat uxor, quam ante annum virginem acceperat: erat filia quam paulo ante ſuſtulerat. Tot ſpes, tot gaudia dies unus in diverſa convertit. Modo deſignatus ædilis, recens maritus, recens pater, intactum honorem, orbam matrem, viduam uxorem, filiam pupillam, ignaram avi, ignaramque patris reliquit. Accedit lacrymis meis, quod abſens & impen-

dentis mali nescius, pariter ægrum, pariter decessisse cognovi, ne gravissimo dolori timore consuescerem. In tantis tormentis eram, cum scriberem hæc, scriberem sola. Neque enim nunc aliud aut cogitare, aut loqui possum. Vale.

XXIV. C. PLINIUS MAXIMO SUO S.

Amor in te meus cogit, non ut præcipiam (neque enim præceptore eges) admoneam tamen, ut quæ scis, teneas & observes, aut scias melius. Cogita te missum in provinciam Achajam, illam veram & meram Græciam, in qua primum humanitas, literæ, etiam fruges inventæ esse creduntur: missum ad ordinandum statum liberarum civitatum, id est, ad homines maxime liberos, qui jus à natura datum virtute, meritis, amicitia: fœdere denique & religione tenuerunt. Reverere conditores Deos, nomina deorum: reverere gloriam veterem, & hanc ipsam senectutem, quæ in homine venerabilis, in urbibus sacra est: Sit apud te honor antiquitatis, sit ingentibus factis, sit fabulis quoque. Nihil ex cujusquam dignitate,

nihil ex libertate, nihil etiam ex jactatione decerpseris. Habe ante oculos hanc esse terram, quæ nobis miserit jura, quæ leges non victa acceperit, sed petentibus dederit: Athenas esse, quas adeas: Lacedæmonem esse, quam regas: quibus reliquam umbram, & residuum libertatis nomen eripere durum, ferum, barbarumque est. Vides à medicis, quanquam in adversa valetudine nihil servi ac liberi differant, mollius tamen liberos clementiusque tractari? Recordare quid quæque civitas fuerit: non ut despicias, quod esse desierit. Absit superbia, asperitas: nec timueris contemptum. An contemnitur, qui imperium, qui fasces habet? nisi qui humilis & sordidus, & qui se primus ipse contemnit. Male vim suam potestas aliorum contumeliis experitur: male terrore veneratio acquiritur: longeque valentior amor ad obtinendum, quod velis, quam timor. Nam timor abit, si recedas, manet amor: ac sic, ut ille in odium, hic in reverentiam vertatur. Te vero etiam atque etiam (repetam enim) meminisse oportet officii tui titulum, ac tibi ipsum interpretari, quale quantumque sit ordinare statum liberarum civitatum. Nam quid ordinatione

civilius? quid libertate pretiosius? porro quam turpe, si ordinatio eversione, libertas servitute mutetur? Accedit quod tibi certamen est tecum: onerat te Quæsturæ tuæ fama, quam ex Bithynia optimam revexisti: onerat testimonium Principis: onerat Tribunatus, Prætura, atque hæc ipsa legatio, quasi præmium data. Quo magis nitendum est, ne in longinquam provinciam, quam suburbanam, ne inter servientes, quam liberos, ne sorte quam judicio missus, ne rudis & incognitus, quam exploratus probatusque, humanior, melior, peritior fuisse videaris. Cum sit alioqui, ut sæpe audisti, sæpe legisti, multo deformius amittere, quam non assequi laudem. Hæc velim credas, quod initio dixi, scripsisse me admonentem, non præcipientem, quanquam præcipientem quoque. Quippe non vereor in amore ne modum excesserim. Neque enim periculum est, ne sit nimium quod esse maximum debet. Vale.

C. PLINII CÆCILII

SECUNDI

EPISTOLARUM

LIBER NONUS.

I. C. PLINIUS SECUNDUS MAXIMO SUO S.

SÆPE te monui, ut libros, quos vel pro te, vel in Blateram (immo & pro te & in illum: ita enim materia cogebat) compoſuiſti, quam maturiſſime emitteres: quod nunc præcipue morte ejus audita, & hortor & moneo. Quamvis enim legeris multis, legendoſque dederis, nolo tamen quenquam opinari defuncto demum inchoatos, quos incolumi eo peregiſti. Salva ſit tibi conſtantiæ fama. Erit autem, ſi notum æquis iniquiſque fuerit, non poſt inimici mortem ſcribendi tibi natam eſſe fiduciam: ſed jam paratam editionem morte præventam. Simul vitabis illud,

Οὐχ ὅσιον φθιμένοισιν ἐπ' ἀνδράσιν εὐχετάασθαι.

Nam quod de vivente ſcriptum, de vivente

recitatum est, in defunctum quoque tanquam viventem adhuc editur, si editur statim. Igitur si quid aliud in manibus, differ; interim hoc perfice, quod nobis, qui legimus olim, absolutum videtur, sed jam videatur & tibi, cujus cunctationem nec res ipsa desiderat, & temporis ratio praecedit. Vale.

II. C. PLINIUS SABINO SUO S.

FACIS jucunde, quod non solum plurimas epistolas meas, verum etiam longissimas flagitas; in quibus parcior fui, partim quia tuas occupationes verebar, partim quia ipse multum distringebar plerumque frigidis negotiis; quae simul & avocant animum & comminuunt. Praeterea nec materia plura scribendi dabatur: neque enim eadem nostra conditio, quae M. Tullii, ad cujus exemplum nos vocas. Illi enim & copiosissimum ingenium, & ingenio materiam, quâ varietas rerum, quâ magnitudo largissime suppetebat. Nos quam angustis terminis claudamur, etiam tacente me perspicis: nisi forte volumus scholasticas tibi, atque (ut ita dicam) umbraticas literas mittere. Sed nihil

minus aptum arbitramur, cum arma veſtra, cum caſtra, cum denique cornua, tubas, ſudorem, pulverem, ſoles cogitamus. Habes, ut puto, juſtam excuſationem, quam tamen dubito, an tibi probari velim. Erat enim ſummi amoris negare veniam brevibus epiſtolis amicorum, quamvis ſcias illis conſtare rationem. Vale.

III. C. PLINIUS PAULINO SUO S.

Alius alium, ego beatiſſimum exiſtimo, qui bonæ manſuræque famæ præſumptione perfruitur, certuſque poſteritatis cum futura gloria vivit, ac mihi niſi præmium æternitatis ante oculos, pingue illud, altumque otium placeat. Etenim omnes homines arbitror oportere, aut immortalitatem ſuam, aut mortalitatem cogitare: & illos quidem contendere, eniti: hos quieſcere, remitti, nec brevem vitam caducis laboribus fatigare, ut video multos, miſera ſimul, & ingrata imagine induſtriæ, ad mortalitatem ſui pervenire. Hæc ego tecum, quæ quotidie mecum, ut deſinam mecum, ſi diſſenties tu: quanquam non diſſenties, ut qui ſemper

recitatum est, in defunctum quoque tanquam viventem adhuc editur, si editur statim. Igitur si quid aliud in manibus, differ: interim hoc perfice, quod nobis, qui legimus olim, absolutum videtur, sed jam videatur & tibi, cujus cunctationem nec res ipsa desiderat, & temporis ratio praecedit. Vale.

II. C. PLINIUS SABINO SUO S.

FACIS jucunde, quod non solum plurimas epistolas meas, verum etiam longissimas flagitas; in quibus parcior fui, partim quia tuas occupationes verebar, partim quia ipse multum distringebar plerumque frigidis negotiis: quae simul & avocant animum & comminuunt. Praeterea nec materia plura scribendi dabatur: neque enim eadem nostra conditio, quae M. Tullii, ad cujus exemplum nos vocas. Illi enim & copiosissimum ingenium, & ingenio materiam, quâ varietas rerum, quâ magnitudo largissime suppetebat. Nos quam angustis terminis claudamur, etiam tacente me perspicis: nisi forte volumus scholasticas tibi, atque (ut ita dicam) umbraticas literas mittere. Sed nihil

minus aptum arbitramur, cum arma veſtra, cum caſtra, cum denique cornua, tubas, ſudorem, pulverem, ſoles cogitamus. Habes, ut puto, juſtam excuſationem, quam tamen dubito, an tibi probari velim. Erat enim ſummi amoris negare veniam brevibus epiſtolis amicorum, quamvis ſcias illis conſtare rationem. Vale.

III. C. PLINIUS PAULINO SUO S.

Alius alium, ego beatiſſimum exiſtimo, qui bonæ manſuræque famæ præſumptione perfruitur, certuſque poſteritatis cum futura gloria vivit, ac mihi niſi præmium æternitatis ante oculos, pingue illud, altumque otium placeat. Etenim omnes homines arbitror oportere, aut immortalitatem ſuam, aut mortalitatem cogitare: & illos quidem contendere, eniti: hos quieſcere, remitti, nec brevem vitam caducis laboribus fatigare, ut video multos, miſera ſimul, & ingrata imagine induſtriæ, ad mortalitatem ſui pervenire. Hæc ego tecum, quæ quotidie mecum, ut deſinam mecum, ſi diſſenties tu: quanquam non diſſenties, ut qui ſemper

præclarum aliquid, & immortale meditaris. Vale.

IV. C. PLINIUS MACRINO SUO S.

Vererer ne immodicam orationem putares, quam cum hac epiſtola accipies, niſi eſſet generis ejus ut ſæpe incipere, ſæpe deſinere videatur: nam ſingulis criminibus ſingulæ velut cauſæ continentur. Poteris ergo undecunque inceperis, ubicunque deſieris, quæ deinceps ſequentur, & quaſi incipientia legere, & quaſi cohærentia: meque in univerſitate longiſſimum, breviſſimum, in partibus judicare. Vale.

V. C. PLINIUS TYRONI SUO S.

Egregie facis (inquiro enim, & perſevero) quod juſtitiam tuam provincialibus multa humanitate commendas: cujus præcipua pars eſt honeſtiſſimum quemque complecti, atque ita à minoribus amari, ut ſimul à principibus diligare. Plerique autem dum verentur, ne gratiæ potentium nimium impertiri videantur, ſiniſteritatis, atque etiam malignitatis famam conſequuntur,

à quo vitio tu longe receſſiſti; ſcio. Sed temperare mihi non poſſum, quo minus laudem ſimilis monenti, quod eum modum tenes, ut diſcrimina ordinum dignitatumque cuſtodias: quæ ſi confuſa, turbata, permiſta ſint, nihil eſt ipſa æqualitate inæqualius. Vale.

VI. C. PLINIUS CALVISIO SUO S.

OMNE hoc tempus inter pugillares ac libellos jucundiſſima quiete tranſviſi. *Quemadmodum,* inquis, *in urbe potuiſti?* Circenſes erant, quo genere ſpectaculi ne leviſſime quidem teneor. Nihil novum, nihil varium, nihil quod non ſemel ſpectaſſe ſufficiat. Quo magis miror tot millia virorum tam pueriliter indentidem cupere. Currentes equos, inſiſtentes curribus homines videre. Si tamen aut velocitate equorum, aut hominum arte traherentur, eſſet ratio nonnulla. Nunc favent panno, pannum amant: etſi in ipſo curſu, medioque certamine, hic color illuc, ille huc transferatur, ſtudium favorque tranſibit, & repente agitatores illos equos, illos quos procul noſcitant, quorum clamitant nomina relinquent. Tanta gratia,

tanta auctoritas in una vilissima tunica. Mitto apud vulgus, quod vilius tunica est, sed apud quosdam graves homines: quos ego cum recordor in re inani, frigida, assidua tam insatiabiliter desidere, capio aliquam voluptatem, quod hac voluptate non capiar. Ac per hos dies libentissime otium meum in literis colloco, quos alii otiosissimis occupationibus perdunt. Vale.

VII. C. PLINIUS ROMANO SUO S.

ÆDIFICARE te scribis, bene est; inveni patrocinium. Ædifico enim jam ratione, quia tecum. Nam hoc quoque non dissimile, quod ad mare tu, ego ad Larium lacum. Hujus in litore plures villæ meæ, sed duæ, ut maxime delectant, ita exercent. Altera imposita saxis more Bajano lacum prospicit: altera æque more Bajano lacum tangit. Itaque illam tragœdiam, hanc, appellare comœdiam soleo: illam, quod, quasi cothurnis: hanc, quod quasi socculis sustinentur. Sua utrique amœnitas, & utranque possidenti ipsa diversitate jucundior. Hæc lacu propius, illa latius utitur: hæc unum

ſinum molli curvamine amplectitur, illa editiſſimo dorſo duos dirimit: illic recta geſtatio longo limite ſuper litus extenditur, hic ſpatioſiſſimo xyſto leviter inflectitur: illa fluctus non ſentit, hæc frangit: ex illa poſſis deſpicere piſcantes, ex hac ipſe piſcari, hamumque de cubiculo, ac pene etiam de lectulo, ut è navicula jacere. Hæ mihi cauſæ utrique, quæ deſunt, aſtruendi: ob ea, quæ ſuperſunt. Etſi quid ego, rationem tibi, apud quem pro ratione erit idem facere? Vale.

VIII. C. PLINIUS AUGURINO SUO S.

Si laudatus à te, laudare te cœpero, vereor ne non tam proferre judicium meum, quam referre gratiam videar. Sed licet videar, omnia ſcripta tua pulcherrima exiſtimo, maxime tamen illa, quæ de nobis. Accidit hoc, una eademque de cauſa. Nam & tu, quæ de amicis optime ſcribis, & ego quæ de me, ut optima lego. Vale.

IX. C. PLINIUS COLONI SUO S.

Unice probo, quod Pompeii Quintiani morte tam dolenter afficeris, ut amiſſi caritatem deſiderio extendas: non ut plerique, qui tantum viventes amant, ſeu potius amare ſe ſimulant, ac ne ſimulant quidem, niſi quos florentes vident. Nam miſerorum non ſecus ac defunctorum obliviſcuntur. Sed tibi perennis fides, tantaque in amore conſtantia, ut finiri, niſi tua morte, non poſſit. Et Hercules, is fuit Quintianus, quem diligi deceat exemplo ipſius. Felices amabat, miſeros tuebatur, deſiderabat amiſſos. Jam illa quanta probitas in ore? quanta in ſermone cunctatio? quam pari libra gravitas, comitaſque? quod ſtudium literarum? quod judicium? qua pietate cum diſſimillimo patre vivebat, cum non obſtabat illi, quo minus vir optimus videretur, quod erat optimus filius? Sed quid dolorem tuum exulcero? quanquam ſic amaſti viventem, ut hoc potius, quam de illo ſileri velis, à me præſertim: cujus prædicatione putas vitam ejus ornari, me-

moriam prorogari, ipſamque illam, qua eſt raptus, ætatem poſſe reſtitui. Vale.

X. C. PLINIUS TACITO SUO S.

CUPIO præceptis tuis parere, ſed aprorum tanta penuria eſt, ut Minervæ & Dianæ, quas ais pariter colendas, convenire non poſſit. Itaque Minervæ tantum ſerviendum eſt, delicate tamen, ut in ſeceſſu, & æſtate. In via plane nonnulla leviora, ſtatimque delenda, ea garrulitate, qua ſermones in vehiculo ſeruntur, extendi. His quædam addidi in villa, cum aliud non liberet. Itaque poëmata quieſcunt, quæ tu inter nemora, & lucos commodiſſime perfici putas. Oratiunculam unam & alteram retractavi, quanquam id genus operis inamabile, inamœnum, magiſque laboribus ruris, quam voluptatibus ſimile. Vale.

XI. C. PLINIUS GEMINIO SUO S.

EPISTOLAM tuam jucundiſſimam recepi, eo maxime, quod aliquid ad te ſcribi volebas, quod libris inſeri poſſet. Obveniat materia, vel hæc

ipsa, quam monstras, vel potior alia. Sunt enim in hac offendicula nonnulla: circumfer oculos, & occurrent. Bibliopolas Lugduni esse non putabam, ac tanto libentius ex literis tuis cognovi venditari libellos meos, quibus peregre manere gratiam, quam in urbe collegerint, delector. Incipio enim satis absolutum existimare, de quo tanta diversitate regionum discreta hominum judicia consentiunt. Vale.

XII. C. PLINIUS JUNIORI SUO S.

CASTIGABAT quidam filium suum, quod paulo sumptuosius equos, & canes emeret, huic ego, juvene digresso, heus tu, nunquamne fecisti, quod à patre corripi posset? fecisti dico. Non interdum facis, quod filius tuus si repente pater ille, tu filius, pari gravitate reprehendat? Non omnes homines aliquo errore ducuntur? non hic in illo sibi, in hoc alius indulget? Hæc tibi admonitus immodicæ severitatis exemplo pro amore mutuo scripsi, ne quando tu quoque filium tuum acerbius duriusque tractares. Cogita & illum puerum esse, & te fuisse, atque ita hoc quod es pater, utere, ut me-

mineris & te hominem esse, & hominis patrem. Vale.

XIII. C. PLINIUS QUADRATO SUO S.

Quanto studiosius, intentiusque legisti libros, quos de Helvidii ultione composui, tanto impensius postulas, ut perscribam tibi quæque extra libros, quæque circa libros, totum denique ordinem rei, cui per ætatem non interfuisti. Occiso Domitiano statui mecum ac deliberavi, esse magnam pulchramque materiam insectandi nocentes, miseros vindicandi, se proferendi. Porro inter multa scelera multorum, nullum atrocius videbatur, quam quod in Senatu Senator Senatori, Prætorius Consulari, reo judex manus intulisset. Fuerat alioqui mihi cum Helvidio amicitia, quanta potuerat esse cum eo, qui metu temporum nomen ingens, paresque virtutes secessu tegebat. Fuerat cum Arria & Fannia, quarum altera Helvidii noverca, altera mater novercæ. Sed non ita me jura privata, ut publicum fas, & indignitas facti, & exempli ratio incitabat. Ac primis quidem diebus redditæ libertatis pro se quisque inimicos

ſuos, duntaxat minores incondito turbidoque clamore poſtulaverat ſimul, & oppreſſerat. Ego & modeſtius, & conſtantius arbitratus immaniſſimum reum non communi temporum invidia, ſed proprio crimine urgere. Cum jam ſatis ille primus impetus deferbuiſſet, & languidior in dies ira ad juſtitiam rediſſet, quanquam tum maxime triſtis amiſſa nuper uxore, mitto ad Antejam (nupta hæc Helvidio fuerat) rogo ut veniat, quia me recens adhuc luctus limine contineret. Ut venit, *Deſtinatum eſt*, inquam *mihi, maritum tuum non inultum pati, nuncia Arriæ & Fanniæ* (ab exilio enim redierant) *conſule te, conſule illas, an velitis aſcribi facto, in quo ego comite non egeo. Sed non ita gloriæ meæ faverim, ut vobis ſocietatem ejus invideam.* Perfert Anteja mandata: nec illæ morantur. Opportune Senatus intra diem tertium. Omnia ego ſemper ad Corellium retuli, quem prudentiſſimum ætatis noſtræ ſapientiſſimumque cognovi: in hoc tamen contentus conſilio meo fui, veritus ne vetaret. (Erat enim cunctantior, cautiorque) ſed non ſuſtinui inducere in animum, quo minus illi eodem die facturum me indicarem: quod an facerem,

non deliberabam, expertus uſu, de eo, quod deſtinaveris, non eſſe conſulendos, quibus conſultis obſequi debeas. Venio in Senatum, jus dicendi peto, dico paulifper maximo aſſenſu: ubi cœpi crimen attingere, reum deſtinare, adhuc tamen ſine nomine, undique mihi reclamari. Alius, *ſciamus qui ſit, de quo extra ordinem referas.* Alius, *Quis eſt ante relationem reus:* Alius, *ſalvi ſimus, qui ſuperſumus.* Audio imperturbatus, interritus: tantum ſuſceptæ rei honeſtas valet, tantumque ad fiduciam vel metum differt, nolint homines, quod facias, an non probent. Longum eſt omnia, quæ tunc hinc inde jactata ſunt recenſere. Noviſſime Conſul, Secunde, ſententiæ loco dices, ſiquid volueris. *Permiſeris,* inquam, *quod uſque adhuc omnibus permiſiſti.* Reſido. Aguntur alia interea. Me quidam ex conſularibus amicis ſecreto, accuratoque ſermone, quaſi nimis fortiter incauteque progreſſum corripit, revocat, monet, ut deſiſtam: adjecit etiam, Notabilem te futuris principibus feciſti. *Eſto,* inquam, *dum malis.* Vix ille diſceſſerat, rurſus alter, *Quid audes? cur ruis? quibus te periculis objicis? quid præſentibus confidis incertus futuro-*

rum? Lacessis hominem jam præfectum ærarii & brevi Consulem. Præterea qua gratia: quibus amicitiis fultum? nominat quendam, qui tunc ad orientem amplissimum & famosissimum exercitum, non sine magnis dubiisque rumoribus obtinebat. Ad hæc ego, *Omnia percepi, atque animo mecum ante peregi: nec recuso, si ita casus attulerit, luere pœnas ob honestissimum factum, dum flagitiosissimum ulciscor.* Jam censendi tempus. Dicit Domitius Apollinaris, Consul designatus, dicit Fabritius Vejento, Fabius Posthumius, Vectius Proculus, collega Publicii Certi, de quo agebatur: uxoris autem meæ, quam amiseram, vitricus: post hos Ammius Flaccus, omnes Certum nondum à me nominatum, ut nominatum defendunt: crimenque quasi in medio relictum defensione suscipiunt. Quæ præterea dixerint, non est necesse narrare, in libris habes. Sum enim cuncta ipsorum verbis persecutus. Dicunt contra Avidius Quietus, Cornutus Tertullus. Quietus, *iniquissimum esse, querelas dolentium excludi: ideoque Arriæ, & Fanniæ jus querendi non auferendum: nec interesse cujus ordinis quis sit, sed quam causam habeat.* Cornutus, *datum se à*

Consulibus tutorem Helvidii filiæ, petentibus matre ejus, & vitrico: nunc quoque non sustinere deserere officii sui partes, in quo tamen, & suo dolori modum imponere, & optimarum fœminarum perferre modestissimum affectum: quas contentas esse admonere Senatum Publicii Certi cruentæ adulationis: & petere, si pœna flagitii manifestissimi remittatur, nota Certo quasi censoria inuratur. Tum Satrius Rufus medio ambiguoque sermone, *Puto,* inquit, *injuriam factam Publicio Certo, si non absolvitur: nominatus est ab amicis Arriæ, & Fanniæ, nominatus ab amicis suis, nec debemus soliciti esse. Idem enim nos, qui bene sentimus de homine, judicaturi sumus: si innocens est, sicuti & spero, & malo, donec aliquid probetur, credo poteritis absolvere.* Hæc illi, quo quisque ordine citabantur. Venitur ad me, consurgo, utor initio, quod in libro est: respondeo singulis. Mirum, qua intentione, quibus clamoribus omnia exceperint, qui modo reclamabant: tanta conversio, vel negotii dignitatem, vel proventum orationis, vel actoris constantiam subsecuta est. Finito. Incipit respondere Vejento: nemo patitur, obturbatur, obstrepitur: adeo quidem, ut diceret, *Rogo,*

PATRES C. *ne me cogatis implorare auxilium Tribunorum.* Et ſtatim Murena Tribunus, *Permitto tibi vir clariſſime Vejento dicere.* Tunc quoque reclamatur. Inter moras Conſul citatis nominibus, & peracta diſceſſione mittit Senatum, ac pene adhuc ſtantem, tentantemque dicere Vejentonem relinquit. Multum ille de hac (ita vocitabat) contumelia, queſtus eſt Homerico verſu,

Ὦ γέρον, ἦ μάλα δή σε νέοι τείρουσι μαχηταί.

Non fere quiſquam in Senatu fuit, qui non me complecteretur, exoſcularetur, certatimque laudem cumularet, quod intermiſſum jamdiu morem in publicum conſulendi, ſuſceptis propriis ſimultatibus, reduxiſſem: quod denique Senatum invidia liberaſſem, qua flagrabat apud ordines alios, quod ſeverus in cæteros, Senatoribus ſolis diſſimulatione quaſi mutua parceret. Hæc acta ſunt abſente Certo. Abfuit enim ſeu tale aliquid ſuſpicatus, ſive ut excuſabatur, infirmus. Et relationem quidem de eo Cæſar ad Senatum non remiſit. Obtinui tamen quod intenderam. Nam collega Certi conſulatum, ſucceſſorem Certus accepit: planeque factum eſt, quod dixeram in fine, *Reddat præmium ſub*

optimo Principe, quod à pessimo accepit. Postea accessionem meam utcunque potui, recollegi: addidi multa. Accidit fortuitum, sed non tanquam fortuitum, quod editis libris Certus intra paucissimos dies implicitus morbo decessit. Audivi referentes hanc imaginem menti ejus, hanc oculis oberrasse, tanquam videret me sibi cum ferro imminere. Verane hæc, affirmare non ausim: interest tamen exempli, ut vera videantur. Habes epistolam, si modo epistolam cogitas libris, quos legisti non minorem: sed imputabis tibi, qui contentus libris non fuisti. Vale.

XIV. C. PLINIUS TACITO SUO S.

NEC ipse tibi plaudis, & ego nihil magis ex fide, quam de te scribo. Posteris an aliqua cura nostri? Nescio: nos certe meremur ut sit aliqua; non dico ingenio, id enim superbum, sed studio, sed labore, & reverentia posterûm: pergamus modo itinere instituto, quod ut paucos in lucem famamque provexit, ita multos è tenebris & silentio protulit. Vale.

XV. C. PLINIUS FALCONI SUO S.

REFUGERAM in Thuſcos, ut omnia ad arbitrium meum facerem, at hoc ne in Thuſcis quidem: tam multis undique ruſticorum libellis, & tam querulis inquietor, quos aliquanto magis invitus, quam meos lego. Nam & meos invitus. Retracto enim actiunculas quaſdam, quod poſt intercapedinem temporis & frigidum, & acerbum eſt. Ratiocinationes, quaſi abſente me, negliguntur: interdum tamen equum conſcendo, & patremfamiliæ hactenus ago, quod aliquam partem prædiorum, ſed pro geſtatione percurro. Tu conſuetudinem ſerva, nobiſque ſic ruſticis urbana acta perſcribe. Vale.

XVI. C. PLINIUS MAMILIANO SUO S.

SUMMAM te voluptatem percepiſſe ex iſto copioſiſſimo genere venandi non miror, cum hiſtoricorum more ſcribas numerum iniri non potuiſſe. Nobis venari nec vacat, nec libet: non vacat, quia vindemiæ in manibus: non libet, quia exiguæ. Devehemus tamen pro novo

mufto, novos verficulos tibi, quos jucundiffime exigenti, ut primum videbuntur deferbuiffe, mittemus. Vale.

XVII. C. PLINIUS GENITORI SUO S.

RECEPI literas tuas, quibus quereris tædio tibi fuiffe quamvis lautiffimam cœnam, quia fcurræ, cinædi, moriones menfis inerrabant. Vis tu remittere aliquid ex rugis? Equidem nihil tale habeo, habentes tamen fero. Cur ergo non habeo? quia nequaquam me ut inexpectatum, feftivumve delectat: fi quid molle à cinædo, petulans à fcurra, ftultum à morione profertur, non rationem, fed ftomachum tibi narro. Atque adeo quam multos putas effe, quos æque ea quibus ego & tu, capimur & ducimur, partim ut inepta, partim ut moleftiffima offendant? Quam multi cum lector, aut lyriftes, aut comœdus inductus eft, calceos pofcunt, aut non minore cum tædio recubant, quam tu ifta (fic enim appellas) prodigia perpeffus es? Demus igitur alienis oblectationibus veniam, ut noftris impetremus. Vale.

XVIII. C. PLINIUS SABINO SUO S.

QUA intentione, quo ſtudio, qua denique memoria legeris libellos meos, epiſtola tua oſtendit. Ipſe igitur exhibes negotium tibi, qui elicis & invitas, ut quamplurima communicare tecum velim. Faciam; per partes tamen, & quaſi digeſta, ne iſtam ipſam memoriam, cui gratias ago, aſſiduitate & copia turbem, oneratamque & quaſi oppreſſam cogam pluribus ſingula, poſterioribus priora dimittere. Vale.

XIX. C. PLINIUS RUFONI SUO S.

SIGNIFICAS legiſſe te in quadam epiſtola mea, juſſiſſe Virginium Rufum inſcribi ſepulchro ſuo,

Hic ſitus eſt Rufus, pulſo qui Vindice quondam
Imperium aſſeruit, non ſibi, ſed patriæ.

Reprehendis, quod juſſerit, addis etiam, melius, rectiuſque Frontinum, quod vetuerit omnino monimentum ſibi fieri: meque ad extremum, quid de utroque ſentiam, conſulis. Utrumque dilexi. Miratus ſum magis quem

tu reprehendis, mirarifque, atque ita miratus ut non putarem fatis unquam laudari poffe, cujus nunc mihi fubeunda defenfio eft. Omnes ego, qui magnum aliquod memorandumque fecerunt, non modo venia, verum etiam laude digniffimos judico, fi immortalitatem, quam meruêre, fectantur: victurique nominis famam fupremis etiam titulis prorogare nituntur. Nec facile quenquam, nifi Virginium invenio, cujus tanta in prædicando verecundia, quanta gloria ex facto. Ipfe fum teftis familiariter ab eo dilectus probatufque, femel omnino me audiente provectum, ut de rebus fuis hoc unum referret, ita fecum aliquando Cluvium locutum, *Scis Virgini quæ hiftoriæ fides debeatur: proinde fi quid in hiftoriis meis legis aliter ac velles, rogo ignofcas.* Ad hoc fic illum, *Cluvine tu ignoras, ideo me feciffe, quod feci, ut effet liberum vobis fcribere, quæ libuiffet?* Agedum hunc ipfum Frontinum in hoc ipfo, in quo tibi parcior videtur & preffior, comparemus. Vetuit extrui monimentum: fed quibus verbis? *Impenfa monimenti fupervacua eft, memoria noftri durabit, fi vitam meruimus.* An reftrictius arbitraris per orbem terrarum legendum, dare dura-

turam memoriam ſuam, quam uno in loco duobus verſiculis ſignare quod feceris? Quanquam non habeo propoſitum, illum reprehendendi, ſed hunc tuendi, cujuſque poteſt apud te juſtior eſſe defenſio, quam ex collatione ejus quem prætuliſti. Meo quidem judicio neuter culpandus, quorum uterque ad gloriam pari cupiditate, diverſo itinere contendit: alter, dum expetit debitos titulos: alter, dum mavult videri contempſiſſe. Vale.

XX. C. PLINIUS VENATORI SUO S.

TUA vero epiſtola tanto mihi jucundior fuit, quanto longior erat, præſertim cum de libellis meis tota loqueretur: quos tibi voluptati eſſe non miror, cum omnia noſtra, perinde ac nos ames. Ipſe cum maxime vindemias graciles quidem, uberiores tamen quam expectaveram, colligo, ſi colligere eſt nonnunquam decerpere uvam, torculum inviſere, guſtare de lacu muſtum, obrepere urbanis qui nunc ruſticis præſunt, meque notariis & lectoribus reliquerunt. Vale.

XXI. C. PLINIUS SABINIANO SUO S.

Libertus tuus, cui ſuccenſere te dixeras, venit ad me, advolutuſque pedibus meis tanquam tuis hæſit: flevit multum, multumque rogavit, multum etiam tacuit: in ſumma, fecit mihi fidem pœnitentiæ. Vere credo emendatum, quia deliquiſſe ſentit. Iraſceris, ſcio, & iraſceris merito, id quoque ſcio: ſed tunc præcipua manſuetudinis laus cum iræ cauſa juſtiſſima eſt. Amaſti hominem, & ſpero amabis: interim ſufficit ut exorari te ſinas. Licebit rurſus iraſci, ſi meruerit: quod exoratus excuſatius facies. Remitte aliquid adoleſcentiæ ipſius, remitte lacrymis, remitte indulgentiæ tuæ: ne torſeris illum, ne torſeris etiam te. Torqueris enim cum tam lenis iraſceris. Vereor ne videar non rogare, ſed cogere, ſi precibus ejus meas junxero. Jungam tamen tanto plenius & effuſius, quanto ipſum acrius ſeveriuſque corripui, diſtricte minatus nunquam me poſtea rogaturum. Hoc illi, quem terreri oportebat, tibi non idem. Nam fortaſſe iterum rogabo,

iterum impetrabo: ſit modo tale, ut rogare me, ut præſtare te deceat. Vale.

XXII. C. PLINIUS SEVERO SUO S.

MAGNA me ſolicitudine affecit Paſſieni Pauli valetudo, & quidem plurimis juſtiſſimiſque de cauſis. Vir eſt optimus, honeſtiſſimus, noſtri amantiſſimus. Præterea in literis veteres æmulatur, exprimit, reddit, Propertium in primis, à quo genus ducit, vera ſoboles: eoque ſimillima illi, in quo ille præcipuus. Si elegos ejus in manum ſumpſeris, leges opus terſum, molle, jucundum & plane in Propertii domo ſcriptum. Nuper ad lyrica deflexit: in quibus ita Horatium, ut in illis illum alterum effingi putes: ſi quid in ſtudiis cognatio valet, & hujus propinquum: magna varietas, magna mobilitas. Amat, ut qui veriſſime: dolet, ut qui impatientiſſime: laudat, ut qui benigniſſime: ludit, ut qui facetiſſime. Omnia denique tanquam ſingula abſolvit. Pro hoc ego amico, pro hoc ingenio, non minus æger animo, quam corpore ille. Tandem illum, tandem me recepi. Gratulare mihi, gratulare etiam literis ipſis, quæ

ex periculo ejus tantum difcrimen adierunt, quantum ex falute gloriæ confequentur. Vale.

XXIII. C. PLINIUS MAXIMO SUO S.

FREQUENTER agenti mihi evenit, ut Centumviri, cum diu fe intra judicium, auctoritatem, gravitatemque tenuiffent, omnes repente quafi victi coactique confurgerent, laudarentque. Frequenter è fenatu famam, qualem maxime optaveram, retuli: nunquam tamen majorem cepi voluptatem, quam nuper ex fermone Cornelii Taciti. Narrabat fediffe fecum Circenfibus proximis equitem Romanum. Hunc poft varios eruditofque fermones requififfe, *Italicus es, an provincialis?* fe refpondiffe, *Nofti me, &* *quidem ex ftudiis.* Ad hoc illum, *Tacitus es, an Plinius?* Exprimere non poffum, quam fit jucundum mihi, quod nomina noftra quafi literarum propria, non hominum, literis redduntur: quod uterque noftrum his etiam ex ftudiis notus, quibus aliter ignotus eft. Accidit aliud ante pauculos dies fimile. Recumbebat mecum vir egregius Fabius Rufinus, fuper eum municeps ipfius, qui illo die primum in urbem

venerat: cui Rufinus demonſtrans me, *Vides hunc?* multa deinde de ſtudiis noſtris. Et ille, *Plinius eſt*, inquit. Verum fatebor, capio magnum laboris mei fructum. An ſi Demoſthenes jure lætatus eſt, quod illum anus Attica ita demoſtravit, ȣτός ἐςι Δημοσθένης, ego celebritate nominis mei gaudere non debeo? Ego vero & gaudeo, & gaudere me dico. Neque enim vereor, ne jactantior videar, cum de me aliorum judicium, non meum profero: præſertim apud te, qui nec ullius invides laudibus, & faves noſtris. Vale.

XXIV. C. PLINIUS SABINIANO SUO S.

Bene feciſti, quod libertum aliquando tibi carum, reducentibus epiſtolis meis, in domum, in animum recepiſti. Juvabit hoc te: me certe juvat: primum, quod te talem video, ut in ira regi poſſis: deinde, quod tantum mihi tribuis, ut vel auctoritati meæ pareas, vel precibus indulgeas. Igitur & laudo & gratias ago. Simul in poſterum moneo, ut te erroribus tuorum, & ſi non fuerit qui deprecetur, placabilem præſtes. Vale.

XXV. C PLINIUS MAMILIANO SUO S.

Quereris de turba caſtrenſium negotiorum, & tanquam ſummo otio perfruare, luſus & ineptias noſtras legis, amas, flagitas, meque ad ſimilia condenda non mediocriter incitas. Incipio enim ex hoc genere ſtudiorum non ſolum oblectationem, verum etiam gloriam petere, poſt judicium tuum viri graviſſimi, eruditiſſimi, ac ſuper iſta veriſſimi. Nunc me rerum actus modice, ſed tamen diſtringit, quo finito aliquid earundem camœnarum in iſtum benigniſſimum ſinum mittam. Tu paſſerculis & columbulis noſtris inter aquilas veſtras dabis pennas, ſi tamen & ſibi & tibi placebunt: ſi tantum ſibi, continendos cavea, nidove curabis. Vale.

XXVI. C. PLINIUS LUPERCO SUO S.

Dixi de quodam oratore ſeculi noſtri, recto quidem & ſano, ſed parum grandi & ornato, ut opinor, apte. *Nihil peccat, niſi quod nihil peccat.* Debet enim orator erigi, attolli, inter-

dum etiam effervefcere, efferri, ac fæpe accedere ad præceps. Nam plerumque altis & excelfis adjacent abrupta: tutius per plana, fed humilius & depreffius iter: frequentior currentibus, quam reptantibus lapfus. Sed his non labentibus nulla laus, illis nonnulla laus, etiamfi labantur. Nam ut quafdam artes, ita eloquentiam nihil magis, quam ancipitia commendant. Vides qui per funem in fumma nituntur, quantos foleant excitare clamores, cum jam jamque cafuri videntur. Sunt enim maxime mirabilia, quæ maxime infperata, maxime periculofa, utque Græci magis exprimunt παράβολα, ideo nequaquam par gubernatoris eft virtus, cum placido & cum turbato mari vehitur: tunc admirante nullo illaudatus, inglorius fubit portum: at cum ftridunt funes, curvatur arbor, gubernacula gemunt, tunc ille clarus & diis maris proximus. Cur hæc? quia vifus es mihi in fcriptis meis annotaffe quædam, ut tumida, quæ ego fublimia: aut improba, quæ ego audentia: aut nimia, quæ ego plena arbitrabar. Plurimum autem refert reprehendenda annotes, an infignia. Omnis enim advertit, quod eminet, & extat, fed acri intentione di-

judicandum eſt, immodicum ſit an grande, altum an enorme. Atque ut Homerum potiſſimum attingam, quem tandem alterutram in partem poteſt fugere

——— Βράχε δ' εὐρεῖα χθὼν,
Ἀμφὶ δ' ἐσάλπιγξε μέγας οὐρανός.

Et

Ἠέρι δ' ἔγχος ἐκέκλιτο.

Et totum illud:

Ὡς δ' ὅτε χείμαῤῥοι ποταμοὶ κατ' ὄρεσφι ῥέοντες,
Ἐς μισγάγκειαν συμβάλλετον ὄμβριμον ὕδωρ.

Sed opus eſt examine & libra, incredibilia ſint hæc, & immania, an magnifica & cœleſtia. Nec nunc ego me his ſimilia aut dixiſſe, aut poſſe dicere puto, non ita inſanio: ſed hoc intelligi volo, laxandos eſſe eloquentiæ frenos, nec anguſtiſſimo gyro ingeniorum impetus refringendos. Etenim alia conditio oratorum, alia poëtarum. Quaſi vero M. Tullius minus audeat, quanquam hunc omitto, neque enim ambigi puto. Sed Demoſthenes ipſe ille norma oratoris, & regula, num ſe cohibet & comprimit cum dicit illa notiſſima, *ἄνθρωποι μιαροὶ, καὶ κόλακες, καὶ ἀλάστορες.* Et rurſus, *οὐ γὰρ λίθοις ἐτείχισα τὴν πόλιν οὐδὲ πλίνθοις ἐγώ.* Et ſtatim,

ταῦτα προὐβαλόμην ἐγὼ πρὸ τῆς Ἀτlικῆς, ὅσον ἦν ἀνθρωπίνῳ λογισμῷ δυνατόν. Et alibi, *ἐγὼ δὲ οἶμαι μὲν, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, νὴ τὺς θεὺς ἐκεῖνον μεθύειν τῷ μεγέθει τῶν πεπραγμένων.* Jam quid audentius illo pulcherrimo ac longiſſimo exceſſu, *νόσημα γάρ.* Quid hæc? breviora ſuperioribus, ſed audacia paria, *τότε ἐγὼ μὲν τῷ πύθωνι θρασυνόμενῳ, καὶ πολλῷ ῥέοντι καθ' ὑμῶν.* Ex eadem nota: *ὅταν δὲ ἐκ πλεονεξίας καὶ πονηρίας τὶς, ὥσπερ ὗτος ἰσχύσῃ, ἡ πρώτη πρόφασις καὶ μικρὸν πταῖσμα ἅπαντα ἀνεχαίτισε καὶ διέλυσε.* Simile his, *ἀπεσχοινισμένος ἅπασι τοῖς ἐν τῇ πόλει δικαίοις γνώσεσι τριῶν δικαςηρίων.* Et ibidem, *σὺ τὸν εἰς ταῦτα ἔλεον πρϐδωκας ἀριςογεῖτον, μᾶλλον δὲ ἀνῄρηκας ὅλως μὴ δὴ πρὸς ὓς αὐτὸς ἑάλωκας λιμένας, καὶ προσβολῶν ἐνέπλησας, πρὸς τϐτϐς ὁρμίζϐ.* Et dixerat, *δέδοικα μὴ δόξητέ τισι τὸν ἀεὶ βϐλόμενον εἶναι πονηρὸν τῶν ἐν τῇ πόλει παιδοτρίβειν. Ἀσθενὴς μὲν γὰρ ἐςι πᾶς ὁ πονηρὸς καθ' ἑαυτόν.* Et deinceps, *τϐτῳ δ' ϐδένα ὁρῶ τῶν τϐτων βάσιμον ὄντα, ἀλλὰ πάντα ἀπόκρημνα, φάραγγας, βάραθρα.* Nec ſatis, *ϐδὲ γὰρ τϐς προγόνϐς ὑπολαμβάνω τὰ δικαςήρια ταῦτα οἰκοδομῆσαι, ἵνα τϐς τοιϐτϐς ἐν αὐτοῖς μοσχεύητε, ἀλλὰ τοὐναντίον, ἵν', ἀνείργητε, καὶ κολάζητε, καὶ μηδεὶς ζηλοῖ,*

μηδὲ ἐπιθυμείη κακίας. Adhuc, *εἰ δὲ κάπηλός ἐςι πονηρίας καὶ παλιγκάπηλος, καὶ μεταβολεύς.* Et mille talia, ut præteream quæ ab Æſchine *θαύματα,* non *ῥήματα,* vocantur. In contrarium incidi: dices hunc quoque ab iſto culpari. Sed vide quanto major ſit qui reprehenditur, ipſo reprehendente: & major ob hæc quoque. In aliis enim vis, in his granditas ejus elucet. Num autem Æſchines ipſe iis, quæ in Demoſthene carpebat, abſtinuit? *χρὴ γὰρ, (ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι) τὸ αὐτὸ φθέγγεσθαι τὸν ῥήτορα καὶ τὸν νόμον. Ὅταν δ᾽ ἑτέραν μὲν φωνὴν ἀφιῇ ὁ νόμος, ἑτέραν δὲ ὁ ῥήτωρ, τῷ τοῦ νόμου δικαίῳ χρὴ διδόναι τὴν ψῆφον, οὐ τῇ τοῦ λέγοντος ἀναισχυντίᾳ.* Alio loco, *ἔπειτα ἀναφαίνεται περὶ πάντων ἐν τῷ ψηφίσματι, πρὸς τῷ κλέμματι γράψας τὰ πέντε τάλαντα, τοὺς πρέσβεις ἀξιῶν τοὺς ὠρείτας μὴ ἡμῖν ἀλλὰ Καλλίᾳ διδόναι. Ὅτι δὲ ἀληθῆ λέγω ἀφελὼν τὸν πόμπον, καὶ τὰς τριήρεις, καὶ τὴν ἀλαζονίαν ἐκ τοῦ ψηφίσματος, ἀνάγνωθι.* Iterum alio, *καὶ μὴ ἐᾶτε αὐτὸν εἰς τοὺς τοῦ παρανόμου λόγους περιΐςασθαι.* Quod adeo probavit, ut repetat, *ἀλλὰ ἐγκαθήμενοι καὶ ἐνεδρεύοντες ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ εἰσελαύνετε αὐτὸν εἰς τοὺς τοῦ παρανόμου λόγους, καὶ τὰς ἐκτροπὰς αὐτοῦ τῶν λόγων ἐπι-*

τηρεῖτε. An illa cuftoditius preffiufque? σὺ δὲ ἑλκοποιεῖς, καὶ μᾶλλόν σοι μέλει τῶν αὐθημέρων λόγων, ἢ τῆς σωτηρίας τῆς πόλεως. Altius illa, οὐκ ἀποπέμψησθε τὸν ἄνθρωπον ὡς κοινὴν τῶν ἑλλήνων συμφορὰν, ἢ συλλαβόντες ὡς λῃστὴν τῶν πραγμάτων διὰ τῆς πολιτείας πλέοντα τιμωρήσασθε, & alia. Expecto quædam ex hac epiftola, ut illud gubernacula gemunt, & diis maris proximus, iifdem notis, quibus ea de quibus fcribo, confodias. Intelligo enim me dum veniam prioribus peto, in illa ipfa quæ annotaveras, incidiffe. Sed confodias licet, dummodo jam nunc deftines diem, quo & de illis & de his coram exigere poffimus. Aut enim tu me timidum, aut ego te temerarium faciam. Vale.

XXVII. C. PLINIUS LATERANO SUO S.

QUANTA poteftas, quanta dignitas, quanta majeftas, quantum denique numen fit hiftoriæ, cum frequenter alias, tum proxime fenfi. Recitaverat quidam veriffimum librum, partemque ejus in alium diem refervaverat: ecce amici cujufdam orantes obfecrantefque ne reliqua recitaret. Tantus audiendi quæ fecerint pudor,

quibus nullus faciendi, quæ audire erubescunt. Et ille quidem præstitit, quod rogabatur: sinebat fides. Liber tamen, ut factum ipsum manet, manebitque, legeturque semper tanto magis, quia non statim. Incitantur enim homines ad cognoscenda quæ differuntur. Vale.

XXVIII. C. PLINIUS ROMANO SUO S.

Post longum tempus, epistolas tuas, sed tres pariter recepi, omnes elegantissimas, amantissimas, & quales à te venire præsertim desideratas oportebat: quarum una injungis mihi jucundissimum ministerium, ut ad Plotinam, sanctissimam fœminam, literæ tuæ perferantur: perferentur: eadem commendas Popilium Artemisium, statim præstiti quod petebat. Indicas etiam modicas te vindemias collegisse, communis hæc mihi tecum, quanquam in diversissima parte terrarum, querela est. Altera epistola nuncias multa te nunc dictare, nunc scribere, quibus nos tibi repræsentes. Gratias ago, agerem magis, si me illa ipsa, quæ scribis, aut dictas, legere voluisses. Et erat æquum ut te mea, ita me tua scripta cognoscere, etiamsi ad

alium quam ad me pertinerent. Polliceris in fine cum certius de vitæ noſtræ ordinatione aliquid audieris, futurum te fugitivum rei familiaris, ſtatimque ad nos evolaturum, qui jam tibi compedes nectimus, quas perfringere nullo modo poſſis. Tertia epiſtola continebat, eſſe tibi redditam orationem pro Clario, eamque viſam veriorem quam dicente me, audiente te fuerit. Eſt uberior. Multa enim poſtea inſerui. Adjicis, alias te literas curioſius ſcriptas miſiſſe: an acceperim quæris: non accepi, & accipere geſtio. Proinde prima quaque occaſione mitte, appoſitis quidem uſuris, quas ego (num parcius poſſim?) centeſimas computabo. Vale.

XXIX. C. PLINIUS RUSTICO SUO S.

Ut ſatius eſt, unum aliquid inſigniter, quam facere plurima mediocriter: ita plurima mediocriter, ſi non poſſis unum aliquid inſigniter. Quod intuens ego, variis me ſtudiorum generibus, nulli ſatis confiſus experior. Proinde cum hoc vel illud legis, ita ſingulis veniam, ut non ſingulis dabis. An cæteris artibus excuſatio in numero, literis durior lex, in quibus

difficilior effectus eſt? quid autem ego de venia quaſi ingratus? nam ſi ea facilitate hæc proxima acceperis, qua priora, laus potius ſperanda quam venia obſecranda eſt: mihi tamen venia ſufficit. Vale.

XXX. C. PLINIUS GEMINIO SUO S.

LAUDAS mihi, & frequenter præſens, & nunc per epiſtolas Nonium tuum, quod ſit liberalis in quoſdam: & ipſe laudo, ſi tamen non in nos ſolos. Volo enim eum, qui ſit vere liberalis tribuere patriæ, propinquis, affinibus, amicis, ſed amicis dico pauperibus: non ut iſti qui iis potiſſimum donant qui donare maxime poſſunt. Hos ego viſcatis hamatiſque muneribus, non ſua promere puto, ſed aliena corripere. Sunt ingenio ſimili, qui quod huic donant, auferunt illi, famamque liberalitatis avaritia petunt. Primum eſt autem ſuo eſſe contentum: deinde quos præcipue ſcias indigere, ſuſtentantem foventemque, orbe quodam ſocietatis ambire. Quæ cuncta ſi facit iſte, uſque quaque laudandus eſt: ſi unum aliquod, minus quidem, laudandus tamen. Tam rarum eſt

etiam imperfectæ liberalitatis exemplar: ea invasit homines habendi cupido, ut possideri magis quam possidere videantur.

XXXI. C. PLINIUS SARDO SUO S.

POSTQUAM à te recessi, non minus tecum quam cum apud te fui. Legi enim librum tuum, identidem repetens ea maxime (non enim mentiar) quæ de me scripsisti, in quibus quidem percopiosus fuisti: quam multa, quam varia, quam non eadem de eodem, nec tamen diversa, dixisti? Laudem pariter & gratias agam? neutrum satis possum: etsi possem, timerem ne arrogans esset, ob ea laudare, ob quæ gratias agerem. Unum illud addam, omnia mihi tanto laudabiliora visa, quanto jucundiora: tanto jucundiora, quanto laudabiliora erant. Vale.

XXXII. C. PLINIUS TITIANO SUO S.

QUID agis? quid acturus es? ipse vitam jucundissimam, id est otiosissimam vivo. Quo fit ut scribere longiores epistolas nolim, velim legere: illud tanquam delicatus, hoc tanquam otiosus.

Nihil eſt enim aut pigrius delicatis, aut curioſius otioſis. Vale.

XXXIII. C. PLINIUS CANINIO SUO S.

INCIDI in materiam veram, ſed ſimillimam fictæ, dignamque iſto lætiſſimo, altiſſimo, planeque poëtico ingenio. Incidi autem dum ſuper cœnam varia miracula hinc inde referuntur. Magna auctoris fides, tametſi quid poëtæ cum fide? is tamen auctor, cui bene vel hiſtoriam ſcripturus crediдiſſes. Eſt in Africa Hipponenſis Colonia, mari proxima, adjacet ei navigabile ſtagnum, ex quo in modum fluminis æſtuarium emergit, quod vice alterna prout æſtus aut repreſſit, aut impulit, nunc infertur mari, nunc redditur ſtagno. Omnis hic ætas piſcandi, navigandi, atque etiam natandi ſtudio tenetur: maxime puerorum, quos otium luduſque ſolicitant. His gloria & virtus, altiſſime provehi: victor ille, qui longiſſime ut litus, ita ſimul nantes reliquit. Hoc certamine puer quidam audentior cæteris in ulteriora tendebat, Delphinus occurrit, & nunc præcedere puerum, nunc ſequi, nunc circuire, poſtremo ſubire,

deponere, iterum ſubire, trepidantemque perferre, primum in altum, mox flectit ad litus, redditque terræ, & æqualibus. Serpit per Coloniam fama: concurrere omnes, ipſum puerum tanquam miraculum aſpicere, interrogare, audire, narrare. Poſtero die obſident litus, proſpectant mare: & ſi quid eſt mari ſimile: natant pueri, inter hos ille, ſed cautius. Delphinus rurſus ad tempus, rurſus ad puerum venit. Fugit ille cum cæteris. Delphinus quaſi invitet, revocet, exilit, mergitur, varioſque orbes implicitat, expeditque. Hoc altero die, hoc tertio, hoc pluribus, donec homines innutritos mari ſubiret timendi pudor, accedunt, & alludunt, & appellant, tangunt etiam, pertrectantque præbentem. Creſcit audacia experimento. Maxime puer qui primus expertus eſt, adnatat, natanti inſilit tergo: fertur, refertur que: agnoſci ſe, amari putat, amat ipſe: neuter timet, neuter timetur. Hujus fiducia, manſuetudo illius augetur: necnon alii pueri dextra, lævaque ſimul eunt hortantes, monenteſque. Ibat una (id quoque mirum) Delphinus alius tantum ſpectator & comes. Nihil enim ſimile, aut faciebat, aut patiebatur: ſed alterum illum

ducebat, reducebat, ut puerum cæteri pueri, incredibile, tam verum tamen, quam priora, Delphinum geſtatorem, colluſoremque puerorum in terram quoque extrahi ſolitum, areniſque ſiccatum ubi incaluiſſet, in mare revolvi. Conſtat Octavium Avitum, legatum Proconſulis, in litus educto religione prava ſuperfudiſſe unguentum: cujus illum novitatem, odoremque in altum refugiſſe: nec niſi poſt multos dies viſum languidum & mœſtum, mox redditis viribus, priorem laſciviam, & ſolita miniſteria repetiſſe. Confluebant ad ſpectaculum omnes magiſtratus, quorum adventu & mora, modica Reſp. novis ſumptibus atterebatur. Poſtremo locus ipſe quietem ſuam ſecretumque perdebat. Placuit occulte interfici, ad quod coibatur. Hæc tu qua miſeratione, qua copia deflebis, ornabis, attolles? quanquam non eſt opus affingas aliquid, aut adſtruas, ſufficit ne ea, quæ ſunt vera, minuantur. Vale.

XXXIV. C. PLINIUS TRANQUILLO SUO S.

EXPLICA æſtum meum. Audio me male legere duntaxat verſus. Orationes enim com-

modius, ſed tanto minus verſus. Cogito ergo recitaturus familiaribus amicis, experiri libertum meum. Hoc quoque familiare, quod elegi, non bene, ſed melius ſcio lecturum, ſi tamen non fuerit perturbatus. Eſt enim tam novus lector, quam ego poëta. Ipſe neſcio quid illo legente interim faciam, ſedeam defixus & mutus, & ſimilis otioſo: an ut quidam, quæ pronunciabit, murmure, oculis, manu proſequar? Sed puto me non minus male ſaltare, quam legere. Iterum dicam, explica æſtum meum, vereque reſcribe: num ſit melius peſſime legere, quam iſta vel non facere, vel facere. Vale.

XXXV. C. PLINIUS OPPIO SUO S.

LIBRUM quem miſiſti recepi, & gratias ago: ſum tamen hoc tempore occupatiſſimus. Ideo nondum eum legi, cum alioqui validiſſime cupiam: ſed eam reverentiam, cum literis ipſis, tum ſcriptis tuis debeo, ut ſumere illa, niſi vacuo animo, irreligioſum putem. Diligentiam tuam in retractandis operibus valde probo. Eſt tamen aliquis modus: primum, quod nimia cura deterit magis, quam emendat: deinde,

quod nos à recentioribus revocat, ſimulque nec abſolvit priora, & inchoare poſteriora non patitur. Vale.

XXXVI. C. PLINIUS FUSCO SUO S.

QUÆRIS quemadmodum in Thuſcis diem æſtate diſponam: Evigilo, cum libuit, plerumque circa horam primam, ſæpe ante, tardius raro, clauſæ feneſtræ manent. Mire enim ſilentio, & tenebris animus alitur ab iis quæ avocant, abductus, & liber, & mihi relictus: non oculos animo, ſed animum oculis ſequor, qui eadem, quæ mens vident, quoties non vident alia. Cogito ſi quid in manibus, cogito ad verbum ſcribenti emendantique ſimilis: nunc pauciora, nunc plura, ut vel difficile vel facile componi, tenerive potuerunt. Notarium voco, & die admiſſo, quæ formaveram dicto, abit, rurſuſque revocatur, rurſuſque remittitur. Ubi hora quarta vel quinta: (neque enim certum, dimenſumque tempus,) ut dies ſuaſit, in xyſtum me, vel cryptoporticum confero, reliqua meditor & dicto, vehiculum aſcendo. Ibi quoque idem, quod ambulans aut jacens, durat inten-

tio, mutatione ipſa refecta paulum redormio, dein ambulo, mox orationem Græcam Latinamve clare & intente, non tam vocis cauſa, quam ſtomachi lego, pariter tamen & illa firmatur. Iterum ambulo, ungor, exerceor, lavor. Cœnanti mihi ſic cum uxore vel paucis, liber legitur; poſt cœnam, comœdi aut lyriſtes: mox cum meis ambulo, quorum numero ſunt eruditi. Ita variis ſermonibus veſpera extenditur, & quanquam longiſſimus dies, cito conditur. Nonnunquam ex hoc ordine aliqua mutantur. Nam ſi diu tacui, vel ambulavi, poſt ſomnum demum lectionemque, non vehiculo, ſed quod brevius, quia velocius, equo geſtor. Interveniunt amici ex proximis oppidis, partemque diei ad ſe trahunt, interdumque laſſato mihi, opportuna interpellatione ſubveniunt. Venor aliquando, ſed non ſine pugillaribus, vel quamvis nihil ceperim, non nihil referam. Datur & colonis, ut videtur ipſis, non ſatis temporis, quorum mihi agreſtes querelæ literas noſtras, & iſthæc urbana opera commendant. Vale.

XXXVII. C. PLINIUS PAULINO SUO S.

NEC tuæ naturæ eſt tranſlatitia hæc, & quaſi publica officia à familiaribus amicis contra ipſorum commodum exigere: & ego te conſtantius amo, quam ut verear, ne aliter ac velim accipias, niſi te Calendis ſtatim Conſulem videro: præſertim cum me neceſſitas locandorum prædiorum plures annos ordinatura detineat, in qua mihi nova conſilia ſumenda ſunt. Nam priore luſtro, quanquam poſt magnas remiſſiones, reliqua creverunt. Inde pleriſque nulla jam cura minuendi æris alieni, quod deſperant poſſe perſolvi. Rapiunt etiam, conſumuntque quod natum eſt, ut qui jam putent ſe non ſibi placere. Occurrendum ergo augeſcentibus vitiis, & medendum eſt: & medendi una ratio, ſi non nummo, ſed partibus locem, ac deinde ex meis aliquos exactores operi, cuſtodes fructibus ponam: & alioqui nullum juſtius genus redditus, quam quod terra, cœlum, annus refert. Ad hoc, magnam fidem, acres oculos, numeroſas manus poſcit: experiendum tamen, & quaſi in veteri morbo quælibet mutationis auxilia ten-

tanda ſunt. Vides quam non delicata me cauſa obire primum Conſulatus tui diem non ſinat: quem tamen hîc quoque ut præſens, votis, gaudio, gratulatione celebrabo. Vale.

XXXVIII. C. PLINIUS SATURNINO SUO S.

Ego vero Rufum noſtrum laudo: non quia tu, ut ita facerem, petiſti, ſed quia ille eſt digniſſimus. Legi enim librum omnibus numeris abſolutum, cui multum apud me gratiæ amor ipſius adjecit. Judicavi tamen: neque enim ſoli judicant, qui maligne legunt. Vale.

XXXIX. C. PLINIUS MUSTIO SUO S.

Aruspicum monitu reficienda eſt mihi ædes Cereris in prædiis in melius & in majus. Vetus ſane & anguſta, cum ſit alioqui ſtato die frequentiſſima. Nam Idibus Septembribus magnus è regione tota coit populus, multæ res aguntur, multa vota ſuſcipiuntur, multa redduntur: ſed nullum in proximo ſuffugium, aut imbris aut ſolis. Videor ergo munifice ſimul, religioſeque facturus, ſi ædi quam pulcherri-

mam extruxero, addidero porticus: illam ad usum Deæ, has ad hominum. Velim ergo emas quatuor marmoreas columnas, cujus tibi videbitur generis: emas marmora, quibus solum, quibus parietes excolantur. Erit etiam vel faciendum, vel emendum ipsius Deæ signum, quia antiquum illud è ligno quibusdam sui partibus vetustate truncatum est. Quantum ad porticus nihil interim occurrit, quod videatur istinc esse repetendum: nisi tamen, ut formam secundum rationem loci scribas: neque enim possunt circumdari templo. Nam solum templi hinc flumine & abruptissimis ripis; hinc via cingitur. Est ultra viam latissimum pratum, in quo satis apte contra templum ipsum porticus explicabuntur, nisi quid tu melius inveneris, qui soles locorum difficultates arte superare. Vale.

XL. C. PLINIUS FUSCO SUO S.

SCRIBIS pergratas tibi fuisse literas meas, quibus cognovisti, quemadmodum in Thuscis otium æstatis exegerim: requiris, quid ex hoc in Laurentino hyeme permutem. Nihil, nisi quod meridianus somnus eximitur, multumque

de nocte vel ante, vel post diem sumitur: & si agendi necessitas instat, quæ frequens hyeme: non jam comœdo, vel lyristæ post cœnam locus: sed illa quæ dictavi, identidem retractantur, ac simul memoriæ frequenti emendatione proficitur. Habes æstate, hyeme consuetudinem: addas huc, licet ver & autumnum, quæ inter hyemem æstatemque media, ut nihil de die perdunt, ita de nocte parvulum acquirunt. Vale.

C. PLINII CÆCILII SECUNDI EPISTOLARUM LIBER DECIMUS.

IN QUO EPISTOLÆ PLINII AD TRAJANUM IMPERATOREM; ET TRAJANI AD PLINIUM.

I. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Tua quidem pietas, Imperator sanctissime, optaverat, ut quam tardissime succederes patri: sed dii immortales festinaverunt, virtutes tuas ad gubernacula Reipublicæ, quam susceperas, admovere. Precor ergo, ut tibi, & per te generi humano prospera omnia, id est, digna seculo tuo contingant. Fortem te, & hilarem Imp. optime, & privatim & publice opto.

II. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Exprimere, Domine, verbis non possum, quantum mihi gaudium attuleris, quod me dignum putasti jure trium liberorum: quamvis enim Julii Serviani, optimi, tuique amantissimi,

precibus indulſeris, tamen etiam ex reſcripto intelligo, libentius hoc ei te præſtitiſſe, quia pro me rogabat. Videor ergo ſummam voti mei conſecutus, cum inter initia feliciſſimi principatus tui, probaveris me ad peculiarem indulgentiam tuam pertinere: eoque magis liberos concupiſco, quos habere etiam illo triſtiſſimo ſeculo volui, ſicut potes duobus matrimoniis meis credere: ſed Dii melius, qui omnia integra bonitati tuæ reſervarunt. Malui hoc potius tempore me patrem fieri, quo futurus eſſem & ſecurus & felix.

III. C. PLINIUS TR. IMP. S.

INDULGENTIA tua, Imp. optime, quam pleniſſimam experior, hortatur me ut audeam tibi etiam pro amicis obligari, inter quos ſibi vel præcipuum locum vindicat Voconius Romanus, ab ineunte ætate condiſcipulus & contubernalis meus, quibus ex cauſis & à Divo patre tuo petieram, ut illum in ampliſſimum ordinem promoveret, ſed hoc votum meum bonitati tuæ reſervatum eſt, quia mater Romani liberalitatem ſeſtertii quadringenties, quod conferre ſe

filio codicillis ad patrem tuum ſcriptis profeſſa fuerat, nondum ſatis legitime peregerat: quod poſtea fecit admonita à nobis. Nam & fundos emancipavit, & cætera quæ in emancipatione implenda ſolent exigi, conſummavit. Cum ſit ergo finitum quod ſpes noſtras morabatur, non ſine magna fiducia ſubſigno. Auget fidem pro moribus Romani mei, quos & liberalia ſtudia exornant, & eximia pietas, quæ hanc ipſam matris liberalitatem, & ſtatim patris hæreditatem, & adoptionem à vitrico meruit, auget hæc & natalium & paternarum facultatum ſplendor, quibus ſingulis multum commendationis acceſſurum, etiam ex meis precibus indulgentiæ tuæ credo. Rogo ergo, Domine, ut me exoptatiſſimæ mihi gratulationis compotem facias, & honeſtis (ut ſpero) affectibus meis præſtes, ut non in me tantum, verum & in amico gloriari judiciis tuis poſſim.

IV. C. PLINIUS TR. IMP. S.

PROXIMO anno, Domine, graviſſima valetudine uſque ad periculum vitæ vexatus, Iatralipten adſumpſi, cujus ſolicitudini & ſtudio, tuæ

tantum indulgentiæ beneficio, referre gratiam parem poſſum. Quare rogo, des ei civitatem Romanam. Eſt enim peregrinæ conditionis manumiſſus à peregrina. Vocatur ipſe Harpocras, patronam habuit Thermuthin Theonis, quæ jam pridem defuncta eſt. Item rogo des jus Quiritium libertis Antoniæ Maximillæ, ornatiſſimæ fœminæ, Heliæ, & Antoniæ Harmeridi: quod à te, petente patrona, peto.

V. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Exprimere, Domine, verbis non poſſum, quantum me gaudio adfecerint epiſtolæ tuæ, ex quibus cognovi, te Harpocrati Iatraliptæ meo etiam Alexandrinam civitatem tribuiſſe, quamvis ſecundum inſtitutionem principum non temere eam dare propoſuiſſes. Eſſe autem Harpocram *νόμȣ μεμΦιτικȣ̃*, indico tibi: rogo ergo indulgentiſſime Imp. ut mihi ad Pompejum Plantam, præfectum Ægypti, amicum tuum, ſic ut promiſiſti, epiſtolam mittas: obviam iturus, quo maturius Domine exoptatiſſime, adventus tui gaudio frui poſſim. Rogo permittas mihi quam longiſſime occurrere tibi.

VI. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Proxima infirmitas mea, Domine, obligavit me Poſthumio Marino medico, cui parem gratiam referre beneficio tuo poſſum, ſi precibus meis ex conſuetudine bonitatis tuæ indulſeris. Rogo ergo ut propinquis ejus des civitatem, Chryſippo Mithridatis, uxorique Chryſippi Stratonicæ Epigoni. Item liberis ejuſdem Chryſippi Epigono & Mithridati, ita ut ſint in patris poteſtate, utque iis in libertos ſervetur jus patronorum. Item rogo indulgeas jus Quiritium L. Satrio Abaſcantio, & P. Cæſio Phoſphoro, & Panchariæ Soteridi, quod à te, volentibus patronis, peto.

VII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Scio, Domine, memoriæ tuæ, quæ eſt benefaciendi tenaciſſima, preces noſtras inhærere, quia tamen in hoc quoque ſæpe indulſiſti, admoneo ſimul & impenſe rogo, ut Actium Suram prætura exornare digneris, cum locus vacet, ad quam ſpem alioqui quietiſſimum hortatur &

natalium ſplendor, & ſumma integritas in paupertate, & ante omnia felicitas temporum, quæ bonam conſcientiam civium tuorum ad uſum indulgentiæ tuæ provocat & extollit.

VIII. C PLINIUS TR. IMP. S.

Cum ſciam, Domine, ad teſtimonium laudemque morum meorum pertinere, tam boni principis judicio exornari, rogo, dignitati, ad quam me provexit indulgentia tua, vel auguratum, vel ſeptemviratum, quia vacant, adjicere digneris, ut jure ſacerdotii precari deos pro te publice poſſim, quos nunc precor pietate privata.

IX. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Victoriæ tuæ, optime Imp. maximæ, pulcherrimæ, antiquiſſimæ, & tuo nomine, & Reipubl. gratulor: deoſque immortales precor, ut omnes cogitationes tuas tam lætus ſequatur eventus, ut virtutibus tantis gloria imperii & novetur, & augeatur.

X. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Servilius Pudens legatus Domine VIII. Cal. Decemb. Nicomediam venit, meque longæ expectationis folicitudine liberavit.

XI. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Rosianum Geminum, Domine, arctiffimo vinculo mecum tua in me beneficia junxerunt. Habui enim illum quæftorem in confulatu, mei fumme obfervantiffimum expertus: tantam mihi poft confulatum reverentiam præftat, ut publicæ neceffitudinis pignora, privatis cumulet officiis. Rogo ergo ut ipfi apud te pro dignitate ejus, precibus meis faveas: cui, & fiquid credis, indulgentiam tuam dabis, dabit ipfe operam, ut in his quæ ei mandaveris, majora mereatur. Parciorem me in laudando facit, quod fpero tibi & integritatem ejus, & probitatem, & induftriam non folum ex ejus honoribus, quos in urbe fub oculis tuis geffit, verum etiam ex commilitio effe notiffimam. Illud unum, quod propter caritatem ejus nondum

[illegible] fecisse, [illegible] Domine rogo, gau[illegible] dignitate, id est per [illegible]

C. PLINIUS TR. IMP.

Desideravit a te, Domine, expri[illegible] [illegible] bestiam, quod [illegible] ut ad finem [illegible] in hanc pr[illegible] [illegible]

tatem, in qua ipſe ſum, nulla adhuc venit: ſed venit tabellarius Sauromatæ, quem ego uſus opportunitate, quam mihi caſus obtulerat, cum tabellario qui Lycormam ex itinere præceſſit, mittendum putavi: ut poſſis ex Lycormæ & ex regis epiſtolis pariter cognoſcere, quæ fortaſſe pariter ſcire debes.

XIV. C. PLINIUS TR. IMP. S.

REX Sauromates ſcripſit mihi, eſſe quædam quæ deberes quam maturiſſime ſcire. Qua ex cauſa feſtinationem tabellarii, quem ad te cum epiſtolis miſit, diplomate adjuvi.

XV. C. PLINIUS TR. IMP. S.

[illegible] uromatæ regis, cum ſua ſponte [illegible] invenerat, biduo ſubſtitiſſet, [illegible] faciendam Domine non pu- [illegible] quod incertum adhuc erat [illegible] Lycormas venturus eſſet: [illegible] roficiſcebar in diverſam pr[illegible] fficii neceſſitate exigente. Hæ[illegible] perferenda exiſtimavi,

natalium ſplendor, & ſumma integritas in paupertate, & ante omnia felicitas temporum, quæ bonam conſcientiam civium tuorum ad uſum indulgentiæ tuæ provocat & extollit.

VIII. C PLINIUS TR. IMP. S.

CUM ſciam, Domine, ad teſtimonium laudemque morum meorum pertinere, tam boni principis judicio exornari, rogo, dignitati, ad quam me provexit indulgentia tua, vel auguratum, vel ſeptemviratum, quia vacant, adjicere digneris, ut jure ſacerdotii precari deos pro te publice poſſim, quos nunc precor pietate privata.

IX. C. PLINIUS TR. IMP. S.

VICTORIÆ tuæ, optime Imp. maximæ, pulcherrimæ, antiquiſſimæ, & tuo nomine, & Reipubl. gratulor: deoſque immortales precor, ut omnes cogitationes tuas tam lætus ſequatur eventus, ut virtutibus tantis gloria imperii & novetur, & augeatur.

X. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Servilius Pudens legatus Domine VIII. Cal. Decemb. Nicomediam venit, meque longæ expectationis solicitudine liberavit.

XI. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Rosianum Geminum, Domine, arctissimo vinculo mecum tua in me beneficia junxerunt. Habui enim illum quæstorem in consulatu, mei summe observantissimum expertus: tantam mihi post consulatum reverentiam præstat, ut publicæ necessitudinis pignora, privatis cumulet officiis. Rogo ergo ut ipsi apud te pro dignitate ejus, precibus meis faveas: cui, & siquid credis, indulgentiam tuam dabis, dabit ipse operam, ut in his quæ ei mandaveris, majora mereatur. Parciorem me in laudando facit, quod spero tibi & integritatem ejus, & probitatem, & industriam non solum ex ejus honoribus, quos in urbe sub oculis tuis gessit, verum etiam ex commilitio esse notissimam. Illud unum, quod propter caritatem ejus nondum

mihi videor ſatis plene feciſſe, etiam atque etiam facio: teque Domine rogo, gaudere me exornata quæſtoris mei dignitate, id eſt per illum mea, quam maturiſſime velis.

XII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

DIFFICILE eſt Domine exprimere verbis, quantam perceperim lætitiam, quod & mihi & ſocrui meæ præſtitiſti, ut ad finem conſulatus Cœlium Clementem in hanc provinciam transferres. Ex illo enim menſuram beneficii tui penitus intelligo, cum tam plenam indulgentiam cum tota domo mea experiar, cui referre gratiam parem nec audeo quidem, quamvis maxime debeam: itaque ad vota confugio, deoſque precor, ut iis quæ in me aſſidue confers, non indignus exiſtimer.

XIII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

SCRIPSIT mihi, Domine, Lycormas libertus tuus, ut ſi qua legatio à Boſphoro veniſſet urbem petitura, uſque in adventum ſuum retineretur. Et legatio quidem duntaxat in eam civi-

tatem, in qua ipſe ſum, nulla adhuc venit: ſed venit tabellarius Sauromata, quem ego uſus opportunitate, quam mihi caſus obtulerat, cum tabellario qui Lycormam ex itinere præceſſit, mittendum putavi: ut poſſis ex Lycormæ & ex regis epiſtolis pariter cognoſcere, quæ fortaſſe pariter ſcire debes.

XIV. C. PLINIUS TR. IMP. S.

REX Sauromates ſcripſit mihi, eſſe quædam quæ deberes quam maturiſſime ſcire. Qua ex cauſa feſtinationem tabellarii, quem ad te cum epiſtolis miſit, diplomate adjuvi.

XV. C. PLINIUS TR. IMP. S.

LEGATO Sauromatæ regis, cum ſua ſponte Niceæ, ubi me invenerat, biduo ſubſtitiſſet, longiorem moram faciendam Domine non putavi: primum, quod incertum adhuc erat quando libertus tuus Lycormas venturus eſſet: deinde, quod ipſe proficiſcebar in diverſam provinciæ partem, ita officii neceſſitate exigente. Hæc in notitiam tuam perferenda exiſtimavi,

quia proxime ſcripſeram, petiiſſe Lycormam, ut legationem, ſi qua veniſſet à Boſphoro, uſque in adventum ſuum retinerem, quod diutius faciendi nulla mihi probabilis ratio occurrit, præſertim cum epiſtolæ Lycormæ, quas detinere, ut ante prædixi, nolui, aliquot diebus hunc legatum anteceſſuræ viderentur.

XVI. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Apulejus, Domine, miles, qui eſt in ſtatione Nicomedenſi, ſcripſit mihi quendam nomine Callidromum, cum detineretur à Maximo & Dionyſio piſtoribus, quibus operas ſuas locaverat, confugiſſe ad tuam ſtatuam: perductumque ad magiſtratus indicaſſe, ſerviſſe aliquando Laberio Maximo, captumque a Suſago in Mœſia, & à Decibalo muneri miſſum Pacoro Parthiæ regi: pluribuſque annis in miniſterio ejus fuiſſe, deinde fugiſſe, atque ita in Nicomediam perveniſſe. Quem ego perductum ad me, cum eadem narraſſet, mittendum ad te putavi, quod paulo tardius feci, dum requiro gemmam, quam ſe habentem imaginem Pacori, & quibus inſignibus ornatus fuiſſet, ſubtractam indicabat.

Volui enim hanc quoque, ſi inveniri potuiſſet, ſimul mittere: ſicut glebulam miſi, quam ſe ex Parthico metallo attuliſſe dicebat. Signata eſt annulo meo, cujus eſt apoſphragiſma quadriga.

XVII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

MAXIMUM libertum & procuratorem tuum, Domine, per omne tempus, quo fuimus una, probum & induſtrium, & diligentem, ac ſicut rei tuæ amantiſſimum, ita diſciplinæ tenaciſſimum expertus, libenter apud te teſtimonio proſequor ea fide quam tibi debeo.

XVIII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

GABIUM Baſſum, Domine, præfectum oræ Ponticæ, integrum, probum, induſtrium, atque inter iſta reverentiſſimum mei expertus, voto pariter & ſuffragio proſequor ea fide quam tibi debeo: quem abunde conſpexi inſtructum commilitio tuo, cujus diſciplinæ debet, quod indulgentia tua dignus eſt. Apud me & milites & pagani, & à quibus juſtitia ejus & humanitas penitus inſpecta eſt, certatim ei qua privatim,

qua publice teſtimonium retribuerunt, quod in notitiam tuam profero ea fide, quam ſibi debeo.

XIX. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Nymphidium Lupum, Domine, primipilarem, commilitonem habui, cum ipſe tribunus eſſem, ille præfectus, inde familiariter diligere cœpi. Crevit poſtea caritas ipſa mutuæ vetuſtate amicitiæ. Itaque & quieti ejus injeci manum, & exegi ut me in Bithynia conſilio inſtrueret, quod ille amiciſſime, & otii & ſenectutis ratione poſtpoſita, & jam fecit, & facturus eſt. Quibus ex cauſis neceſſitudines ejus inter meas numero, & filium inprimis Nymphidium Lupum, juvenem probum, induſtrium, & egregio patre digniſſimum, ſuffecturum indulgentiæ tuæ, ſicut primis ejus experimentis cognoſcere potes, cum præfectus cohortis pleniſſimum teſtimonium meruerit Julii Ferocis, & Fuſci Salinatoris clariſſimorum virorum. Meum gaudium Domine, mea gratulatio filii honore continuetur.

XX. C. PLINIUS TRAJANO IMP. S.

Ut primum me, Domine, indulgentia tua promovit ad præfecturam Saturni, omnibus advocationibus, quibus alioqui nunquam eram promiſcue functus, renunciavi, ut toto animo delegato mihi officio vacarem. Qua ex cauſa, cum patronum me provinciales optaſſent contra Marium Priſcum, & petii veniam hujus muneris, & impetravi. Sed cum poſtea conſul deſignatus cenſuiſſes tacendum nobiſcum, quorum erat excuſatio recepta, ut eſſemus in ſenatus poteſtate, pateremurque nomina noſtra in urnam conjici: convenientiſſimum eſſe tranquillitati ſeculi tui putavi, præſertim tam moderatæ voluntati ampliſſimi ordinis non repugnare. Cui obſequio meo opto ut exiſtimes conſtare rationem, cum omnia facta dictaque mea probare ſanctiſſimis moribus tuis cupiam.

XXI. TRAJANUS PLINIO S.

Et civis & ſenatoris boni partibus functus es, obſequium ampliſſimi ordinis quod juſtiſſime

exigebat præſtando, quas partes impleturum te ſecundum ſuſceptam fidem confido.

XXII. C. PLINIUS TRAJANO IMP. S.

AGO gratias, Domine, quòd & jus Quiritium libertis neceſſariæ mihi fœminæ, & civitatem Romanam Harpocrati Iatraliptæ meo ſine mora, indulſiſti. Sed cum annos ejus & cenſum, ſicut præceperas, ederem, admonitus ſum à peritioribus, debuiſſe me ei ante Alexandrinam civitatem impetrare, deinde Romanam, quoniam eſſet Ægyptius. Ego autem, quia inter Ægyptios cæteroſque peregrinos nihil intereſſe credebam, contentus fueram hoc ſolum ſcribere tibi, eum ſcilicet à peregrina manumiſſum, patronamque ejus jampridem deceſſiſſe, de qua ignorantia mea non queror, per quam ſtetit, ut tibi pro eodem homine ſæpius obligarer. Rogò itaque, ut beneficio tuo legitime frui poſſim, tribuas ei & Alexandrinam civitatem, & Romanam. Annos ejus & cenſum (ne quid rurſus indulgentiam tuam moraretur) libertis tuis, quibus juſſeras miſi.

XXIII. TRAJANUS PLINIO S.

Civitatem Alexandrinam fecundum inftitutionem principum non temere dare propofui, fed cum Harpocrati Iatraliptæ tuo jam civitatem Romanam impetraveris, huic quoque petitioni tuæ negare non fuftineo. Tu ex qua nomo fit, notum mihi facere debebis, ut epiftolam tibi ad Pompejum Plantam præfectum Ægypti amicum meum mittam.

XXIV. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Cum divus pater tuus, Domine, & oratione pulcherrima, & honeftiffimo exemplo omnes cives ad munificentiam effet cohortatus, petii ab eo ut ftatuas principum, quas in longinquis agris, per plures fucceffiones traditas mihi, quales acceperam, cuftodiebam, permitteret in municipium transferre, adjecta fua ftatua, quodque ille mihi cum pleniffimo teftimonio indulferat, ego ftatim decurionibus fcripferam, ut adfignarent folum, in quo templum pecunia mea extruerem: illi in honore operis ipfius

electionem loci mihi obtulerant. Sed primum mea, deinde patris tui valetudine, postea curis delegati à vobis officii retentus, nunc videor commodissime posse in rem præsentem excurrere. Nam & menstruum meum Calend. Septembris finitur, & sequens mensis complures dies feriatos habet. Rogo ergo ante omnia permittas mihi opus, quod inchoaturus sum, exornare & tua statua: deinde, ut hoc facere, quam maturissime possim, indulgeas commeatum. Non est autem simplicitatis meæ, dissimulare apud bonitatem tuam, obiter te plurimum collaturum utilitatibus rei familiaris meæ. Agrorum enim quos in eadem regione possideo, locatio cum alioqui CCCC. excedat, adeo non potest differri, ut proximam putationem novus colonus facere debeat. Præterea, continuæ sterilitates cogunt me de remissionibus cogitare, quarum rationem nisi præsens inire non possum. Debeo ergo Domine indulgentiæ tuæ, & pietati meæ celeritatem, & statuarum ordinationem, si mihi ob utraque hæc dederis commeatum triginta dierum. Neque enim angustius tempus præfinire possum, cum & municipium,

& agri, de quibus loquor, ſint ultra centeſimum & quinquageſimum lapidem.

XXV. TR. PLINIO S.

Et privatas multas, & omnes publicas cauſas petendi commeatus reddidiſti: mihi autem vel ſola voluntas tua ſuffeciſſet. Neque enim dubito, te ut primum potueris, ad tam diſtrictum officium reverſurum. Statuam poni mihi à te eò quod deſideras loco (quanquam ejuſmodi honorum parciſſimus) tamen patior, ne impediſſe curſum erga me pietatis tuæ videar.

XXVI. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Quia confido, Domine, ad curam tuam pertinere, nuncio tibi me Epheſum cum omnibus meis ὑπὲρ μαλέαν navigaſſe, quamvis contrariis ventis retentus. Nunc deſtino partim orariis navibus, partim vehiculis provinciam petere. Nam ſicut itineri graves æſtus, ita continuæ navigationi Eteſiæ reluctantur.

XXVII. TR. PLINIO S.

RECTE renunciaſti mi Secunde cariſſime. Pertinet enim ad animum meum, quali itinere in provinciam pervenias. Prudenter autem conſtituis, interim navibus, interim vehiculis uti, prout loca ſuaſerint.

XXVIII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

SICUT ſaluberrimam navigationem, Domine, uſque Epheſum expertus: ita inde poſtquam vehiculis iter facere cœpi, graviſſimis æſtibus, atque etiam febriculis vexatus Pergami ſubſtiti. Rurſus enim tranſiſſem in orarias naviculas, contrariis ventis retentus, aliquanto tardius quam ſperaveram, id eſt xv. Cal. Octobris Bithyniam intravi. Non poſſum tamen de mora queri, cum mihi contigerit, quod erat auſpicatiſſimum, natalem tuum in provincia celebrare. Nunc Reip. Pruſenſium impendia, redditus, debitores excutio, quod ex ipſo tractu magis ac magis neceſſarium intelligo. Multæ enim pecuniæ variis ex cauſis à privatis detinentur:

præterea quædam minime legitimis ſumptibus erogantur. Hæc tibi Domine in ipſo ingreſſu meo ſcripſi. Quintodecimo Cal. Octob. Domine provinciam intravi, quam in eo obſequio, in ea erga te fide, quam de genere humano mereris, inveni. Diſpice, Domine, an neceſſarium putes mittere huc menſorem: videntur enim non mediocres pecuniæ poſſe revocari à curatoribus operum, ſi menſuræ fideliter agantur: ita certe proſpicio ex ratione Pruſenſium, quam cum Maximo tracto.

XXIX. TRAJANUS PLINIO S.

Cuperem, ſine querela corpuſculi tui & tuorum, pervenire in Bithyniam potuiſſes, ac ſimile tibi iter ab Epheſo, ut navigationi fuiſſet, quam expertus uſque illo eras. Quo autem die perveniſſes in Bithyniam, cognovi, Secunde cariſſime, literis tuis. Provinciales credo proſpectum ſibi à me intelligent. Nam & tu dabis operam ut manifeſtum ſit illis, electum te eſſe, qui ad eoſdem mei loco mittereris. Rationes autem in primis tibi rerum publicarum excutiendæ ſunt. Nam & eſſe eas

vexatas ſatis conſtat. Menſores vix etiam iis operibus, quæ aut Romæ, aut in proximo fiunt, ſufficienter habeo, ſed in omni provincia inveniuntur, quibus credi poſſit, & ideo non deerunt tibi, modo velis diligenter excutere.

XXX. C. PLINIUS TR. IMP. S.

ROGO Domine conſilio me regas hæſitantem, utrum per publicos civitatum ſervos, quod uſque adhuc factum, an per milites adſervare cuſtodias debeam. Vereor enim ne & per ſervos publicos parum fideliter cuſtodiantur, & non exiguum militum numerum hæc cura diſtringat. Interim publicis ſervis paucos milites addidi. Video tamen periculum eſſe, ne idipſum utriſque negligentiæ cauſa ſit, dum communem culpam hi in illos, illi in hos regerere poſſe confidunt.

XXXI. TRAJANUS PLINIO S.

NIHIL opus eſt, mi Secunde cariſſime, ad continendas cuſtodias plures commilitones converti. Perſeveremus in ea conſuetudine, quæ

isti provinciæ est, ut per publicos servos custodiantur. Etenim, ut fideliter hoc faciant, in tua severitate ac diligentia positum est. In primis enim, sicut scribis, verendum est, ne si permisceantur servis publicis milites, mutua inter se fiducia negligentiores sint. Sed & illud hærcat nobis, quam paucissimos milites à signis avocandos esse.

XXXII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

GABIUS Bassus præfectus oræ Ponticæ, & reverentissime & officiosissime, Domine, venit ad me, & compluribus diebus fuit mecum. Quantum perspicere potui, vir egregius, & indulgentia tua dignus, cui ego notum feci præcepisse te, ut ex cohortibus quibus me præesse voluisti, contentus esset beneficiariis decem, equitibus duobus, centurione uno. Respondit, non sufficere sibi hunc numerum, idque se scripturum tibi. Hoc in causa fuit, quo minus statim revocandos putarem quos habet supra numerum.

XXXIII. TRAJANUS PLINIO S.

Et ut mihi ſcripſit Gabius Baſſus, non ſufficere ſibi eum militum numerum, qui ut daretur illi, mandatis meis complexus ſum. Quot quæris ſcripſiſſe me? ut notum haberes, his literis ſubjici juſſi. Multum intereſt, res poſcat, an homines imperare latius velint. Nobis autem utilitas demum ſpectanda eſt, & quantum fieri poteſt, curandum, ne milites à ſignis abſint.

XXXIV. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Prusenses, Domine, balineum habent & ſordidum & vetus: id itaque indulgentia tua reſtituere deſiderant. Ego tamen æſtimans novum fieri deberi: videris mihi deſiderio eorum indulgere poſſe. Erit enim pecunia ex qua fiat, primum ea, quam revocare à privatis, & exigere jam cœpi: deinde, quam ipſi erogare in oleum ſoliti, parati ſunt in opus balinei conferre, quod alioqui & dignitas civitatis, & ſeculi tui nitor poſtulat.

XXXV. TRAJANUS PLINIO S.

Si instructio novi balinei oneratura vires Prusensium non est, possumus desiderio eorum indulgere: modo ne quid ideo aut intribuant: aut minus illis in posterum fiat ad necessarias erogationes.

XXXVI. C. PLINIUS TRAJANO IMP. S.

Maximus libertus & procurator tuus Domine, præter decem beneficiarios, quos adsignari à me Gemellino, optimo viro, jussisti, sibi quoque confirmat necessarios esse milites. Ex his interim, sicut inveneram in ministerio ejus, relinquendos existimavi, præsertim cum ad frumentum comparandum iret in Paphlagoniam. Quinetiam tutelæ causa, quia ita desiderabat, addidi duos equites. In futurum quid servari velis, rogo rescribas.

XXXVII. TRAJANUS PLINIO S.

Nunc quidem proficiſcentem ad comparationem frumentorum, Maximum libertum meum, recte militibus inſtruxiſti: fungebatur enim & ipſe extraordinario munere, cum ad priſtinum actum reverſus fuerit, ſufficient illi duo à te dati milites, & totidem à Virdio Gemellino procuratore meo, quem adjuvat.

XXXVIII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Sempronius Cælianus, egregius juvenis, repertos inter tyrones duos ſervos miſit ad me: quorum ego ſupplicium diſtuli, ut te conditorem diſciplinæ militaris, firmatoremque conſulerem de modo pœnæ. Ipſe enim dubito ob hæc maxime, quod, ut jam dixerant, ſacramento militari nondum diſtributi in numeros erant. Quid ergo debeam ſequi, rogo Domine ſcribas, præſertim cum pertineat ad exemplum.

XXXIX. TRAJANUS PLINIO S.

SECUNDUM mandata mea fecit Sempronius Cælianus, mittendo ad te eos, de quibus cognofci oportebat, an capitale fupplicium meruiffe videantur. Refert autem, voluntarii fe obtulerint, an lecti fint, vel etiam vicarii dati. Lecti fi fint, inquifitor peccavit: fi vicarii dati, penes eos culpa eft qui dederunt, fi ipfi cum haberent conditionis fuæ confcientiam, venerunt, animadvertendum in illos erit. Neque enim multum intereft, quod nondum per numeros diftributi funt. Ille enim dies, quo primum probati funt, veritatem ab his originis fuæ exigit.

XL. C. PLINIUS TRAJANO IMP. S.

SALVA magnitudine tua, Domine, defcendas oportet ad meas curas, cum jus mihi dederis referendi ad te, de quibus dubito. In plerifque civitatibus, maxime Nicomediæ & Niceæ, quidam vel in opus damnati, vel in ludum, fimiliaque his genera pœnarum, publicorum fervorum officio minifterioque funguntur, atque etiam

ut publici fervi annua accipiunt, quod ego cum audiffem, diu multumque hæfitavi, quid facere deberem. Nam & reddere pœnæ poft longum tempus plerofque jam fenes, & quantum affirmatur frugaliter, modefteque viventes, nimis feverum arbitrabar, & in publicis officiis retinere damnatos, non fatis honeftum putabam: eofdem rurfus à Republica pafci otiofos, inutile, non pafci etiam periculofum exiftimabam. Neceffario ergo rem totam, dum te confulerem in fufpenfo reliqui. Quæres fortaffe quemadmodum evenerit, ut pœnis, in quas damnati erant, exolverentur: & ego quæfivi, fed nihil comperi. Quod affirmare tibi poffum, ut decreta, quibus damnati erant, proferebantur: ita nulla monumenta, quibus liberati probarentur. Erant tamen qui dicerent, deprecantes, juffu proconfulum, legatorumve dimiffos. Addebat fidem, quod credibile erat, nemine hoc aufum fine auctore.

XLI. TRAJANUS PLINIO S.

MEMINERIS idcirco, te in iftam provinciam miffum, quoniam multa in ea emendanda ap-

páruerint: erit autem vel hoc maxime corrigendum, quod qui damnati ad pœnam erant, non modo ea ſine auctore, ut ſcribis, liberati ſunt: ſed etiam in conditionem proborum miniſtrorum retrahantur. Qui igitur intra hos proximos decem annos damnati, nec ullo idoneo auctore liberati ſunt, hos oportebit pœnæ ſuæ reddi: ſi qui vetuſtiores invenientur, & ſenes, ante annos decem damnati, diſtribuamus illos in ea miniſteria, quæ non longe à pœna ſint. Solent enim ejuſmodi ad balineum, ad purgationes cloacarum, item munitiones viarum, & vicorum dari.

XLII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

CUM diverſam partem provinciæ circumirem Nicomediæ vaſtiſſimum incendium multas privatorum domos, & duo publica opera, quanquam via interjacente, Geruſiam & Iſſon abſumpſit. Eſt autem latius ſparſum: primum, violentia venti, deinde, inertia hominum, quod ſatis conſtat, otioſos & immobiles tanti mali ſpectatores perſtitiſſe, & alioqui nullus uſquam in publico ſipho, nulla hama, nullum denique

inſtrumentum ad incendia compeſcenda, & hæc quidem ut jam præcepi, parabantur. Tu Domine diſpice, an inſtituendum putes collegium fabrorum, duntaxat hominum CL. ego attendam ne quis, niſi faber, recipiatur, neve jure conceſſo in aliud utatur: nec erit difficile cuſtodire tam paucos.

XLIII. TRAJANUS PLINIO S.

TIBI quidem ſecundum exempla complurium in mentem venit, poſſe collegium fabrorum apud Nicomedenſes conſtitui. Sed meminerimus, provinciam iſtam, & præcipue eas civitates, ab ejuſmodi factionibus eſſe vexatas. Quodcunque nomen, ex quacunque cauſa, dederimus iis, qui in idem contracti fuerint, hetæriæ quamvis breves, fient. Satius itaque eſt, comparari ea, quæ ad coercendos ignes auxilio eſſe poſſint, admonerique dominos prædiorum, ut & ipſi inhibeant, ac ſi res popoſcerit, adcurſu populi ad hoc uti.

XLIV. C. PLINIUS TR. IMP. S.

SOLENNIA vota pro incolumitate tua, qua publica ſalus continetur, & ſuſcipimus Domine pariter & ſolvimus, precati Deos, ut velint ea ſemper ſolvi, ſemperque ſignari.

XLV. TRAJANUS PLINIO S.

ET ſolviſſe vos cum provincialibus diis immortalibus vota pro mea ſalute & incolumitate, & nuncupaſſe, libenter mi Secunde cariſſime cognovi ex literis tuis.

XLVI. C. PLINIUS TR. IMP. S.

IN aquæductum Domine Nicomedenſes impenderunt HS. XXX. CCCXXIX. qui imperfectus, adhuc relictus ac etiam deſtructus eſt: rurſus in alium ductum erogata ſunt CC. hoc quoque relicto, novo impendio eſt opus ut aquam habeant, qui tantam pecuniam male perdiderunt. Ipſe perveni ad fontem puriſſimum, ex quo videtur aqua debere perduci, ſicut initio tentatum

erat, arcuato opere, ne tantum ad plana civitatis & humilia perveniat. Manent adhuc pauciſſimi arcus, poſſunt & erigi quidam lapide quadrato, qui ex ſuperiore opere detractus eſt. Aliqua pars, ut mihi videtur, teſtaceo opere agenda erit. Id enim & facilius, & vilius. Et inprimis neceſſarium eſt, mitti à te vel aquilegem, vel architectum, ne rurſus eveniat quod accidit. Ego illud unum affirmo, & utilitatem operis, & pulchritudinem ſeculo tuo eſſe digniſſimam.

XLVII. TRAJANUS PLINIO S.

CURANDUM eſt ut aqua in Nicomedenſem civitatem perducatur. Vere credo te ea, qua debebis, diligentia, hoc opus aggreſſurum. Sed medius fidius ad eandem diligentiam tuam pertinet inquirere quorum vitio ad hoc opus tantam pecuniam Nicomedenſes perdiderint: ne cum inter ſe gratificantur, & inchoaverint aquæductus, & reliquerint. Quid itaque compereris, perfer in notitiam meam.

XLVIII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

THEATRUM Domine Niceæ maxima jam parte conſtructum, imperfectum tamen, ſeſtertiûm, ut audio (neque enim ratio plus excuſſa eſt) amplius centies hauſit, vereor ne fruſtra. Ingentibus enim rimis deſcendit & hiat, ſive in cauſa ſolum humidum & molle, ſive lapis ipſe gracilis & putris: dignum eſt certe deliberatione, ſitne faciendum, aut ſit relinquendum, an etiam deſtruendum? Nam fulturæ ac ſubſtructiones, quibus ſubinde ſuſcipitur, non tam firmæ mihi, quam ſumptuoſæ videntur. Huic theatro ex privatorum pollicitationibus multa debentur, ut baſilicæ circa, ut porticus ſupra caveam, quæ nunc omnia differuntur, ceſſante eo quod ante peragendum eſt. Iidem Nicenſes gymnaſium incendio amiſſum, ante adventum meum reſtituere cœperunt, longe numeroſius laxiuſque quam fuerat. Etiam aliquantum erogaverunt: periculum eſt ne parum utiliter. Incompoſitum enim & ſparſum eſt. Præterea architectus ſane æmulus ejus à quo opus inchoatum eſt, affirmat, parietes (quanquam viginti

& duos pedes latos) impofita onera fuftinere non poffe, quia fine cemento medio parti, nec teftaceo opere præcincti. Claudiopolitani quoque in depreffo loco, imminente etiam monte, ingens balineum defodiunt, magis quam ædificant, & quidem ex ea pecunia, quam buleutæ addunt beneficio tuo, aut jam obtulerunt ob introitum, aut nobis exigentibus conferent. Ergo cum timeam, ne illic publica pecunia: hîc, quod eft omni pecunia pretiofius, munus tuum male collocetur: cogor petere à te, non folum ob theatrum, verum etiam ob hæc balinea, mittas architectum difpecturum: utrum fit utilius, poft fumptum qui factus eft, quoquo modo confummare opera ut inchoata funt: an, quæ videntur emendanda, corrigere: quæ transferenda, transferre, ne dum fervare volumus quod impenfum eft, male impendamus quod addendum eft.

XLIX. TRAJANUS PLINIO S.

QUID oporteat fieri circa theatrum, quod inchoatum apud Nicenfes eft, in re præfenti optime deliberabis, & conftitues: mihi fufficiet,

indicari cui ſententiæ acceſſeris. Tunc autem à privatis exigi opera tibi curæ ſit, cum theatrum, propter quod illa promiſſa ſunt, factum erit. Gymnaſiis indulgent Græculi, ideo forſitan Nicenſes majore animo conſtructionem ejus aggreſſi ſunt. Sed oportet illos eo contentos eſſe, quod poſſit illis ſufficere. Quid Claudiopolitanis circa balineum, quod parum, ut ſcribis, idoneo loco inchoaverunt, ſuadendum ſit, tu conſtitues. Architecti tibi deeſſe non poſſunt. Nulla provincia eſt, quæ non peritos & ingenioſos homines habeat, modo ne exiſtimes, brevius eſſe ab urbe mitti, cum ex Græcia etiam ad nos venire ſoliti ſint.

L. C. PLINIUS TR. IMP. S.

INTUENTI mihi & fortunæ tuæ, & animi magnitudinem, convenientiſſimum videtur, demonſtrare opera non minus æternitate tua, quam gloria digna, quantumque pulchritudinis, tantum utilitatis habitura. Eſt in Nicomedenſium finibus ampliſſimus lacus, per hunc marmora, fructus, ligna, materiæ, & ſumptu modico & labore uſque ad viam navibus, inde

magno labore, majore impendio vehiculis ad mare devehuntur. Sed hoc opus multas manus poſcit. At hæ porro non deſunt: nam & in agris magna copia eſt hominum, & maxima in civitate, certaque ſpes, omnes libentiſſime aggreſſuros opus omnibus fructuoſum. Supereſt ut tu libratorem, vel architectum, ſi tibi videbitur, mittas, qui diligenter exploret, ſit ne lacus altior mari, quem artifices regionis hujus quadraginta cubitis altiorem eſſe contendunt. Ego per eadem loca invenio foſſam à rege percuſſam, ſed incertum, utrum ad colligendum humorem circumjacentium agrorum, an ad committendum flumini lacum. Eſt enim imperfecta. Hoc quoque dubium, intercepto rege mortalitate, an deſperato operis effectu, ſed hoc ipſo (feres enim me ambitioſum) pro tua gloria incitor & accendor, ut cupiam peragi à te, quæ tantum cœperant reges.

LI. TRAJANUS PLINIO S.

POTEST nos ſolicitare lacus iſte, ut committere illum mari velimus: ſed plane excogitandum eſt diligenter, ne ſi immiſſus in mare fu-

erit, totus effluat. Certe quantum aquarum, & unde accipiat, poteris à Calphurnio Macro petere. Libratorem & ego hinc aliquem tibi peritum ejusmodi operum mittam.

LII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

REQUIRENTI mihi Byzantiorum Reip. impendia, quae fecit: indicatum eſt, Domine, legatum ad te ſalutandum annis omnibus cum pſephiſmate mitti, eique dari nummorum duodena millia. Memor ergo propoſiti tui, legatum quidem retinendum, pſephiſma autem mittendum putavi, ut ſimul ſumptus levaretur, & impleretur publicum officium. Eidem civitati imputata ſunt terna millia, quae viatici nomine annua dabantur legato eunti ad eum, qui Moeſiae praeeſt, publice ſalutandum. Haec ego in poſterum circumcidenda exiſtimavi. Te Domine rogo, ut quid ſentias, reſcribendo, aut conſilium meum confirmare, aut errorem emendare digneris.

LIII. TRAJANUS PLINIO S.

Optime fecisti Secunde cariſſime, duodena iſta Byzantiis, quæ ad ſalutandum me in legatum impendebantur, remittendo. Fungetur his partibus etſi ſolum eorum pſephiſma per te miſſum fuerit. Ignoſcet illis & Mœſiæ præſes, ſi minus illum ſumptuoſe coluerint.

LIV. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Diplomata Domine, quorum dies præterita, an omnino obſervari, & quam diu velis, rogo ſcribas, meque hæſitatione liberes. Vereor enim ne in alterutram partem ignorantia lapſus, aut illicita confirmem, aut neceſſaria impediam.

LV. TRAJANUS PLINIO S.

Diplomata, quorum præteritus eſt dies, in uſu eſſe non debent, ideo inter prima injungo mihi, ut per omnes provincias ante mittam nova diplomata, quam deſiderari poſſint.

LVI. C. PLINIUS TR. IMP. S.

CUM vellem Apameæ Domine cognoſcere publicos debitores, & reditum, & impendia, reſponſum eſt mihi, cupere quidem univerſos, ut à me rationes Coloniæ legerentur, nunquam tamen eſſe lectas ab ullo proconſulum, habuiſſe privilegium, & vetuſtiſſimum morem, arbitrio ſuo Remp. adminiſtrare. Exegi, ut quæ dicebant, quæque recitabant, libello complecterentur, quem tibi, qualem acceperam, miſi: quamvis intelligerem, pleraque ex illo ad id de quo quæritur, non pertinere. Te rogo ut mihi præcipere digneris, quid me putes obſervare debere. Vereor enim ne aut exceſſiſſe, aut non impleſſe officii mei partes videar.

LVII. TR. PLINIO S.

LIBELLUS Apameorum, quem epiſtolæ tuæ junxeras, remiſit mihi neceſſitatem perpendendi qualia eſſent, propter quæ videri volunt, eos qui proconſulibus hanc provinciam obtinuerunt, abſtinuiſſe inſpectatione rationum ſuarum, cum

ipſum te ut eas inſpiceres, non recuſaverint. Remuneranda eſt igitur probitas eorum, ut jam nunc ſciant hoc, quod inſpecturus es, ex mea voluntate, ſalvis quæ habent privilegiis, eſſe facturum.

LVIII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

ANTE adventum meum, Domine, Nicomedenſes priori foro novum adjicere cœperunt, cujus in angulo eſt ædes vetuſtiſſima Matris magnæ, aut reficienda, aut transferenda, ob hoc præcipue, quod eſt multo depreſſior opere eo, quod nunc maxime ſurgit. Ego cum quærerem, num eſſet aliqua lex dicta templo: cognovi, alium hîc, alium apud nos eſſe morem dedicationis. Diſpice ergo Domine, an putes ædem, cui nulla lex dicta eſt, ſalva religione poſſe transferri, alioqui commodiſſimum eſt, ſi religio non impedit.

LIX. TR. PLINIO S.

POTES mi Secunde cariſſime, ſine ſolicitudine religionis, ſi loci poſitio videtur hoc deſi-

derare, ædem Matris deûm transferre in eam, quæ eſt accommodatior, nec te moveat, quod lex declinationis nulla reperitur, cum ſolum peregrinæ civitatis capax non ſit dedicationis, quæ fit noſtro jure.

LX. C. PLINIUS TR. IMP. S.

DIEM Domine, quo ſervaſti imperium dum ſuſcipis, quanta mereris lætitia celebravimus, precati deos, ut te generi humano (cujus tutela & ſecuritas ſaluti tuæ innixa eſt) incolumem florentemque præſtarent. Præivimus & commilitonibus jusjurandum more ſolenni præſtantibus, & provincialibus, qui eadem certarunt pietate, jurantibus.

LXI. TR. PLINIO S.

QUANTA religione ac lætitia commilitones cum provincialibus te præeunte, diem imperii mei celebraverint, libenter mi Secunde cariſſime cognovi literis tuis.

LXII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Pecuniæ publicæ, Domine, providentia tua, & minifterio noftro etiam exactæ funt, & exiguntur, quæ vereor ne otiofæ jaceant. Nam & prædiorum comparandorum aut nulla, aut rariffima occafio eft, nec inveniuntur qui velint debere Reip. præfertim duodenis affibus quanti à privatis mutuantur. Difpice ergo Domine, numquid minuendam ufuram, ac per hoc idoneos debitores invitandos putes, & fi ne fic quidem reperiuntur, diftribuendam inter decuriones pecuniam, ita ut recte Reip. caveant, quod quanquam invitis & recufantibus minus acerbum erit, leviore ufura conftituta.

LXIII. TR. PLINIO S.

Et ipfe non aliud remedium difpicio mi Secunde cariffime, quam ut quantitas ufurarum minuatur, quo facilius pecuniæ publicæ collocentur. Modum ejus ex copia eorum qui mutuabuntur, tu conftitues. Invitos ad accipiendum compellere, quod fortaffis ipfis otiofum

futurum ſit, non eſt ex juſtitia noſtrorum temporum.

LXIV. C. PLINIUS TR. IMP. S.

SUMMAS Domine gratias ago, quod inter maximas occupationes, iis de quibus te conſului, me quoque regere dignatus es, quod nunc quoque facias, rogo. Adiit enim me quidam, indicavitque, adverſarios ſuos à Servilio Calvo clariſſimo viro in triennium relegatos, in provincia morari: illi contra, ab eodem ſe reſtitutos affirmaverunt, edictumque recitaverunt. Qua cauſa neceſſarium credidi, rem integram ad te referre. Nam ſicut mandatis tuis cautum eſt, ne reſtituam ab alio, aut à me relegatos: ita de iis quos alius & relegaverit, & reſtituerit, nihil comprehenſum eſt. Ideo tu Domine conſulendus fuiſti, quid obſervare me velles, tam Hercule de iis, quam de illis qui in perpetuum relegati, nec reſtituti, in provincia deprehenduntur. Nam hæc quoque ſpecies incidit in cognitionem meam. Eſt enim adductus ad me in perpetuum relegatus à Julio proconſule. Ego, quia ſciebam acta Baſſi reſciſſa,

datumque à senatu jus omnibus, de quibus ille aliquid constituisset, ex integro agendi duntaxat per biennium, interrogavi hunc quem relegaverat, an adiisset, docuissetque proconsulem. Negavit. Per quod effectum est, ut te consulerem, an reddendum eum pœnæ suæ, an gravius aliquid, & quid potissimum, constituendum putares & in hunc, & in eos, si qui forte in simili conditione invenirentur. Decretum Calvi & edictum, item decretum Bassi his literis subjeci.

LXV. TRAJANUS PLINIO S.

Quid in personam eorum statuendum sit, qui à P. Servilio Calvo proconsule in triennium relegati, & mox ejusdem edicto restituti in provincia remanserunt: proxime tibi rescribam, cum causas hujus facti à Calvo requisiero. Qui à Julio Basso in perpetuum relegatus est, cum per biennium agendi facultatem habuerit, si existimabat se injuria relegatum, neque id fecerit, atque in provincia morari perseveraverit, vinctus mitti ad præfectos prætorii mei debet. Neque enim sufficiet, eum pœnæ suæ restitui, quam contumacia elusit.

LXVI. C. PLINIUS TR. IMP. S.

CUM citarem judices, Domine, conventum inchoaturus: Flavius Archippus vacationem petere cœpit, ut philoſophus. Fuerunt qui dicerent, non modo liberandum eum judicandi neceſſitate, ſed omnino tollendum de judicum numero, reddendumque pœnæ, quam fractis vinculis evaſiſſet. Recitata eſt ſententia Velii Pauli proconſulis, qua probabatur Archippus crimine falſi damnatus in metallum. Ille nihil proferebat quo reſtitutum ſe doceret. Adlegabat tamen, pro reſtitutione & libellum à ſe Domitiano datum, & epiſtolas ejus ad honorem ſuum pertinentes, & decretum Pruſenſium. Addebat his & tuas literas ſcriptas ſibi, addebat & patris tui edictum, & epiſtolam, quibus confirmaſſet beneficia à Domitiano data. Itaque quamvis eidem talia crimina applicarentur, nihil decernendum putavi, donec te conſulerem de eo, quod mihi conſtitutione tua dignum videbatur. Ea quæ ſunt utrinque recitata, his literis ſubjeci.

EPISTOLA DOMITIANI AD TERENTIUM MAXIMUM.

FLAVIUS *Archippus philosophus impetravit à me, ut agrum ei DC. circa Prusiadam, patriam suam emi juberem, cujus reditu suos alere posset, quod ei præstari volo: summam expensam liberalitati meæ feres.*

EJUSDEM AD L. APPIUM MAXIMUM.

ARCHIPPUM *philosophum, bonum virum, & professione sua etiam majoribus respondentem, commendatum habeas velim, mi Maxime, & plenam ei humanitatem tuam præstes in iis, quæ verecunde à te desideraverit.*

EDICTUM DIVI NERVÆ.

QUÆDAM SINE DUBIO, QUIRITES, IPSA FELICITAS TEMPORUM EDICIT, NEC SPECTANDUS EST IN IIS BONUS PRINCEPS, QUIBUS ILLUM INTELLIGI SATIS EST, CUM HOC SIBI QUISQUE CIVIUM MEORUM SPON-

DERE POSSIT, ME SECURITATEM OMNIUM QUIETI MEÆ PRÆTULISSE, UT ET LIBENTER NOVA BENEFICIA CONFERREM, ET ANTE ME CONCESSA SERVAREM. NE TAMEN ALIQUAM GAUDIIS PUBLICIS ADFERAT HÆSITATIONEM, VEL EORUM QUI IMPETRAVERUNT DIFFIDENTIA, VEL EJUS MEMORIA QUI PRÆSTITIT, NECESSARIUM PARITER CREDIDI, AC LÆTUM, OBVIAM DUBITANTIBUS INDULGENTIAM MEAM MITTERE. NOLO EXISTIMET QUISQUAM, QUÆ ALIO PRINCIPE VEL PRIVATIM VEL PUBLICE CONSECUTUS, IDEO SALTEM A ME RESCINDI, UT POTIUS MIHI DEBEAT, SI ILLA RATA ET CERTA FECERO. NEC GRATULATIO ULLIUS INSTAURATIS EGET PRECIBUS, ET QUI NON HABENT, ME QUEM FORTUNA IMPERII VULTU MELIORE RESPEXIT, NOVIS BENEFICIIS VACARE PATIANTUR, ET EA DEMUM SCIANT ROGANDA ESSE, QUÆ NON HABENT.

EPISTOLA EJUSDEM AD TULLIUM JUSTUM.

CUM *rerum omnium ordinatio, quæ prioribus temporibus inchoatæ conſummatæque ſunt, obſervanda ſit, tum epiſtolis etiam Domitiani ſtandum eſt.*

LXVII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

FLAVIUS Archippus per ſalutem tuam æternitatemque petiit à me, ut libellum quem mihi dedit, mitterem tibi. Quod ego ſic roganti præſtandum putavi, ita tamen, ut miſſurum me, notum accuſatrici ejus facerem: à qua & ipſa acceptum libellum his epiſtolis junxi, quo facilius velut audita utraque parte diſpiceres, quid ſtatuendum putares.

LXVIII. TRAJANUS PLINIO S.

POTUIT quidem ignoraſſe Domitianus, in quo ſtatu eſſet Archippus, cum tam multa ad honorem ejus pertinentia ſcriberet, ſed meæ naturæ accommodatius eſt, credere etiam ſtatui

ejus ſubventum interventu principis, præſertim cum etiam ſtatuarum ei honor toties decretus ſit ab iis, qui ignorabant quid de illo Paulus proconſ. pronunciaſſet. Quæ tamen mi Secunde cariſſime, non eo pertinent, ut ſi quid illi novi criminis objicitur, minus de eo audiendum putes. Libellos Furiæ Primæ accuſatricis, item ipſius Archippi, quos alteri epiſtolæ tuæ junxeras, legi.

LXIX. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Tu quidem Domine providentiſſime, vereris ne commiſſus flumini, atque ita mari lacus effluat, ſed ego in re præſenti inveniſſe videor, quemadmodum huic cuniculo occurrerem. Poteſt enim lacus foſſa uſque ad flumen adduci, nec tamen in flumen emitti, ſed relicto quaſi margine contineri pariter & dirimi. Sic conſequemur, ut nec vicino videatur flumini miſtus, & ſit perinde ac ſi miſceatur. Erit enim facile per illam breviſſimam terram, quæ interjacebit, advecta foſſa onera tranſponere in flumen, quod ita fiet, ſi neceſſitas coget, & ſpero non coget. Eſt enim & lacus ipſe ſatis altus,

& nunc in contrariam partem flumen emittit, quod interclusum inde, & quo volumus aversum, sine ullo detrimento lacus tantum aquæ, quantum nunc portat, effundet. Præterea per id spatium, per quod fossa facienda est, incidunt rivi, qui si diligenter colligantur, augebunt illud quod lacus dederit. Enimvero si placeat fossam longius ducere, & arctius pressam mari æquare, nec in flumen, sed in ipsum mare emittere, repercussus maris servabit, & reprimet quicquid è lacu veniet; quorum si nihil nobis loci natura præstaret, expeditum tamen erat, cataractis aquæ cursum temperare. Verum & hæc & alia multo sagacius conquiret explorabitque librator, quem plane Domine debes mittere, ut polliceris. Est enim res digna & magnitudine tua, & cura. Ego interim Calphurnio Macro, clarissimo viro, auctore te scripsi, ut libratorem quam maxime idoneum mitteret.

LXX. TR. PLINIO S.

MANIFESTUM est, mi Secunde carissime, nec prudentiam nec diligentiam tibi defuisse circa istum lacum: cum tam multa provisa habeas,

per quæ non periclitetur exhauriri, & magis in ufus nobis futurus fit. Elice igitur id quod præcipue res ipfa fuaferit. Calphurnium Macrum credo facturum ut te libratore inftruat: neque enim provinciæ iftæ his artificibus carent.

LXXI. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Magna, Domine, & ad totam provinciam pertinens quæftio eft, de conditione & alimentis eorum, quos vocant θρεπτοὺς: in qua ego auditis conftitutionibus principum, quia nihil inveniebam aut proprium, aut univerfale, quod ad Bithynos ferretur, confulendum te exiftimavi, quid obfervari velles. Neque enim putavi, poffe me in eo, quod auctoritatem tuam pofceret, exemplis effe contentum. Recitabatur autem apud me edictum, quod dicebatur divi Augufti ad Anniam pertinens, recitatæ & epiftolæ divi Vefpafiani ad Lacedæmonios, & divi Titi ad eofdem, dein ad Achæos, & Domitiani ad Avidium Nigrinum & Armenium Brocchum proconfules: item ad Lacedæmonios, quæ ideo tibi non mifi, quia & parum emendata, & quædam non certæ fidei videbantur,

& quia vera & emendata in ſcriniis tuis eſſe credebam.

LXXII. TR. PLINIO S.

QUÆSTIO iſta quæ pertinet ad eos, qui liberi nati expoſiti, deinde ſublati à quibuſdam, & in ſervitute educati ſunt, ſæpe tractata eſt: nec quicquam invenitur in commentariis eorum principum qui ante me fuerunt, quod ad omnes provincias ſit conſtitutum. Epiſtolæ ſane ſunt Domitiani ad Avidium Nigrinum, & Armenium Brocchum, quæ fortaſſe debebant obſervari: ſed inter eas provincias, de quibus reſcripſit, non eſt Bithynia. Et ideo nec aſſertionem denegandam iis, qui ex ejuſmodi cauſa in libertatem vindicabuntur, puto, neque ipſam libertatem redimendam pretio alimentorum.

LXXIII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

PETENTIBUS quibuſdam ut ſibi reliquias ſuorum, aut propter injuriam vetuſtatis, aut propter fluminis incurſum, aliaque his ſimilia quæcunque ſecundum exemplum proconſulum tranſ-

ferre permitterem: quia ſciebam in urbe noſtra ex ejuſmodi cauſis collegium pontificum adiri ſolere, te, Domine, maximum Pontificem conſulendum putavi, quid obſervare me velis.

LXXIV. TR. PLINIO S.

DURUM eſt injungere neceſſitatem provincialibus pontificum adeundorum, ſi reliquias ſuorum propter aliquas juſtas cauſas transferre ex loco in alium locum velint. Sequenda ergo potius tibi exempla ſunt eorum, qui iſti provinciæ præfuerunt, & ex cauſa cuique ita aut permittendum, aut negandum.

LXXV. C. PLINIUS TR. IMP. S.

QUÆRENTI mihi Domine, Pruſæ ubi poſſet balineum, quod indulſiſti, fieri: placuit locus in quo fuit aliquando domus, ut audio pulchra, nunc deformis ruinis. Per hoc enim conſequemur, ut fœdiſſima facies civitatis ornetur, atque etiam ut ipſa civitas amplietur, nec ulla ædificia tollantur, ſed quæ ſunt vetuſtate ſublapſa, reparentur in melius. Eſt autem hu-

jus domus conditio talis. Legaverat eam Claudius Polyænus Claudio Cæſari, juſſeratque in periſtylio templum ei fieri, reliqua ex domo locari, ex quo reditum aliquandiu civitas percepit: deinde paulatim partim ſpoliata, partim neglecta, cum periſtylio domus tota collapſa eſt, ac jam pene nihil ex ea niſi ſolum ſupereſt. Quod tu Domine, ſive donaveris civitati, ſive venire juſſeris propter opportunitatem loci, pro ſummo munere accipiet. Ego, ſi permiſeris, cogito in area vacua balineum collocare. Eum autem locum in quo ædificia fuerunt, exedra & porticibus amplecti, atque tibi conſecrare, cujus beneficio elegans opus, dignumque nomine tuo fiet. Exemplar teſtamenti, quanquam mendoſum, miſi tibi: ex quo cognoſces, multa Polyænum in ejuſdem domus ornatum reliquiſſe, quæ ut domus ipſa perierunt: à me tamen in quantum potuerit, requirentur.

LXXVI. TR. PLINIO S.

Possumus apud Pruſenſes area iſta cum domu collapſa, quam vacare ſcribis, ad extructionem balinei uti. Illud tamen parum expreſ-

ſiſti, an ædes in periſtylio Claudio facta eſſet. Nam ſi facta ædes eſſet, licet collapſa ſit, religio ejus occupavit ſolum.

LXXVII. C. PLIN. TR. IMP. S.

Postulantibus quibuſdam, ut de agnoſcendis liberis reſtituendiſque natalibus, & ſecundum epiſtolam Domitiani ſcriptam Minutio Rufo, & ſecundum exempla proconſulum, ipſe cognoſcerem. Reſpexi ad ſenatuſconſultum, pertinens ad eadem genera cauſarum. Quod de his tantum provinciis loquitur, quibus proconſules præſunt: ideoque rem integram diſtuli, dum tu Domine præceperis, quid obſervare me velis.

LXXVIII. TR. PLINIO S.

Si mihi ſenatuſconſultum miſeris, quod hæſitationem tibi fecit, æſtimabo an debeas cognoſcere de agnoſcendis liberis, & natalibus ſuis reſtituendis.

LXXIX. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Julius, Domine, Largus ex Ponto nondum mihi viſus, ac ne auditus quidem, ſed judicio tuo credens, diſpenſationem quandam mihi erga te pietatis ſuæ, miniſteriumque mandavit. Rogavit enim teſtamento, ut hæreditatem ſuam adirem, cerneremque, ac deinde perceptis quinquaginta millibus nummûm, reliquum omne Heracleotarum & Tianorum civitatibus redderem: ita ut eſſet arbitrii mei utrum opera facienda, quæ honori tuo conſecrarentur putarem, an inſtituendos quinquennales agonas, qui Trajani appellarentur. Quod in notitiam tuam perferendum exiſtimavi, ob hoc maxime, ut diſpiceres quid eligere debeam.

LXXX. TRAJANUS PLINIO S.

Julius Largus fidem tuam, quaſi te bene noſſet, elegit. Quid ergo potiſſimum ad perpetuitatem memoriæ ejus faciat, ſecundum cujuſque loci conditionem ipſe diſpice, & quod optimum exiſtimaveris, inſequere.

LXXXI. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Providentissime Domine fecisti, quod præcepisti Calphurnio Macro clarissimo viro, ut legionarium centurionem Byzantium mitteret: dispice an etiam Juliopolitanis simili ratione consulendum putes, quorum civitas cum sit perexigua, onera maxima sustinet, tantoque graviores injurias, quanto est infirmior, patitur. Quicquid autem Juliopolitanis præstiteris, id etiam toti provinciæ proderit. Sunt enim in capite Bithyniæ, plurimisque per eam commeantibus transitum præbent.

LXXXII. TR. PLINIO S.

Ea conditio est civitatis Byzantiorum confluente undique in eam commeantium turba, ut secundum consuetudinem præcedentium temporum honoribus ejus præsidio centurionis legionarii consulendum habuerimus. Si Juliopolitanis succurrendum eodem modo putaverimus, onerabimus nos exemplo: plures enim tanto magis eadem requirent, quanto infirmiores

erunt. Tibi eam fiduciam diligentiæ habeo, ut credam te omni ratione id acturum, ne ſint obnoxii injuriis. Si qui autem ſe contra diſciplinam meam geſſerint, ſtatim coërceantur: aut ſi plus admiſerint, quam ut in re præſenti ſit ſatis, puniantur. Si milites erunt, legatis eorum quæ deprehenderis notum facies: aut ſi in urbem verſus venturi erunt, mihi ſcribes.

LXXXIII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

CAUTUM eſt Domine Pompeja lege, quæ Bithynis data eſt, ne quis capiat magiſtratum, neve ſit in ſenatu minor annorum xxx. Eadem lege comprehenſum eſt, ut qui ceperint magiſtratum, ſint in ſenatu. Secutum eſt dein edictum divi Auguſti, quo permiſit minores magiſtratus ab annis duobus & viginti capere. Quæritur ergo, an qui minor xxx. annorum geſſit magiſtratus, poſſit à cenſoribus in ſenatum legi, & ſi poſſunt, an ex iis quoque qui non geſſerit, poſſit quis per eandem interpretationem ab ea ætate ſenator legi, à quo illis magiſtratum gerere permiſſum eſt: quod alioqui factitatum, & adhuc eſſe neceſſarium dicitur, quia ſit ali-

quanto melius, honeſtorum hominum liberos, quam è plebe in curiam admitti. Ego à deſtinatis cenſoribus, quid ſentirem interrogatus, eos quidem, qui minores xxx. annis geſſiſſent magiſtratum, putabam poſſe in ſenatum, & ſecundum edictum Auguſti, & ſecundum legem Pompejam legi, quoniam Auguſtus gerere magiſtratus minoribus annis xxx. permiſiſſet, lex ſenatorem eſſe voluiſſet, qui geſſiſſet magiſtratum. De his autem qui non geſſiſſent, quamvis eſſent ætatis ejuſdem, cujus illi quibus gerere permiſſum eſt hæſitabam. Per quod effectum eſt, ut te Domine conſulerem, quid obſervari velles. Capita legis, tum edictum Auguſti literis ſubjeci.

LXXXIV. TR. PLINIO S.

INTERPRETATIONI tuæ mi Secunde cariſſime, idem exiſtimo, hactenus edicto divi Auguſti novatam eſſe legem Pompejam, ut magiſtratum quidem capere poſſent ii, qui non minores duorum & viginti annorum eſſent, & qui accepiſſent, in ſenatum cujuſque civitatis pervenirent. Cæterum non capto magiſtratu,

eos qui minores xxx. annorum ſint, quia magiſtratum capere poſſint, in curiam etiam loci cujuſque non exiſtimo legi poſſe.

LXXXV. C. PLINIUS TR. IMP. S.

CUM Pruſæ ad Olympum Domine publicis negotiis intra hoſpitium, eodem die exiturus vacarem, Aſclepiades magiſtratus indicavit, appellatum me à Claudio Eumolpo: cum Coccejanus Dion in Bule adſignari civitati opus, cujus curam egerat, vellet. Tum Eumolpus adſiſtens Flavio Archippo dixit, exigendam eſſe à Dione rationem operis ante quam Reip. traderetur, quod aliter feciſſet ac debuiſſet. Adjecit etiam, eſſe in eodem opere poſitam tuam ſtatuam, & corpora ſepultorum uxoris Dionis, & filiorum, poſtulavitque ut cognoſcerem pro tribunali. Quod cum ego me protinus facturum, dilaturumque profectionem dixiſſem, ut longiorem diem ad inſtruendam cauſam darem, utque in alia civitate cognoſcerem, petiit. Ego me auditurum Niceæ reſpondi. Ubi cum ſediſſem cogniturus, idem Eumolpus, tanquam adhuc parum inſtructus, dilationem petere

cœpit. Contra Dion, ut audiretur exigere. Dicta ſunt utrinque multa, etiam de cauſa. Ego cum dandam dilationem, & conſulendum exiſtimarem in re ad exemplum pertinenti, dixi utrique parti, ut poſtulationum ſuarum libellos darent. Volebam enim te ipſorum potiſſimum verbis, ea quæ erant propoſita, recognoſcere. Et Dion quidem ſe daturum dixit, & Eumolpus reſpondit, complexurum ſe libello, quæ Reipublicæ peteret. Cæterum quod ad ſepultos pertinet, non accuſatorem ſe, ſed advocatum Flavii Archippi, cujus mandata pertuliſſet Archippus. Cui Eumolpus ſicut Pruſiæ adſiſtebat, dixit, ſe libellum daturum. Ita nec Eumolpus, nec Archippus, quamplurimis diebus expectati, adhuc mihi libellos dederunt. Dion dedit, quem huic epiſtolæ junxi. Ipſe in re præſenti fui, & vidi quoque ſtatuam in bibliotheca poſitam. Id autem, in quo dicuntur ſepulti filii ejus, & uxor Dionis, in area collocatum, quæ porticibus includitur. Te Domine rogo, ut me in hoc præcipue genere cognitionis regere digneris, cum alioquin magna ſit expectatio: ut neceſſe ſit, in ea re, quæ & in confeſſum venit, & exemplis defenditur, deliberare.

LXXXVI. TRAJANUS PLINIO S.

Potuisti non hærere, mi Secunde cariſſime circa id, de quo me conſulendum exiſtimaſti, cum propoſitum meum optime noſſes, non ex metu, nec terrore hominum, aut criminibus majeſtatis reverentiam nomini meo adquiri. Omiſſa ergo ea quæſtione, quam non admitterem, etiamſi exemplis adjuvaretur, ratio totius operis effecti ſub cura tua Cocceiano Dioni excutiatur: cum & utilitas civitatis exigat, nec aut recuſet Dion, aut debeat recuſare.

LXXXVII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Rogatus Domine à Nicenſibus publiçe, per ea quæ mihi & ſunt & debent eſſe ſanctiſſima, id eſt, per æternitatem tuam ſalutemque, ut prèces ſuas ad te perferrem, fas non putavi negare, acceptumque ab his libellum, huic epiſtolæ junxi.

LXXXVIII. TRAJANUS PLINIO S.

Nicensibus, qui inteſtatorum civium ſuorum conceſſam vindicationem bonorum à Divo Auguſto adfirmant, debebis vacare, contractis omnibus perſonis ad idem negotium pertinentibus, adhibitis Virdio Gemellino, & Epimacho liberto meo procuratoribus, ut æſtimatis etiam iis quæ contradicuntur, quod optimum credideritis, ſtatuatis.

LXXXIX. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Opto Domine, & hunc natalem, & plurimos alios quam feliciſſimos agas, æternaque laude florentem virtutis tuæ gloriam, & incolumis, & fortis aliis ſuper alia operibus augeas.

XC. TR. PLINIO S.

Agnosco vota tua mi Secunde cariſſime, quibus precaris, ut plurimos, & feliciſſimos natales florente ſtatu reipublicæ noſtræ agam.

XCI. C. PLINIUS TRAJANO IMP. S.

SINOPENSES Domine aqua deficiuntur, quæ videtur & bona & copiosa ab sextodecimo milliario posse perduci: est tamen statim ab capite paulo amplius mille passibus locus suspectus & mollis, quem ego interim explorare modico impendio jussi, an recipere & sustinere opus possit. Pecunia curantibus nobis contracta non deerit, si tu Domine hoc genus operis, & salubritati & amoenitati valde sitientis coloniæ, indulseris.

XCII. TRAJANUS PLINIO S.

UT coepisti Secunde carissime, explora diligenter, an locus ille, quem suspectum habes, sustinere opus aquæductus possit. Neque enim dubitandum puto, quin aqua perducenda sit in coloniam Sinopensem, si modo & viribus suis ipsa id assequi potest, cum plurimum ea res & salubritati & voluptati ejus conlatura sit.

XCIII. C. PLINIUS TRAJANO IMP. S.

AMISENORUM civitas & libera & fœderata beneficio indulgentiæ tuæ legibus ſuis utitur. In hac datum mihi publice libellum ad Eranos pertinentem, his literis ſubjeci, ut tu Domine diſpiceres, quid, & quatenus, aut permittendum, aut prohibendum putares.

XCIV. TRAJANUS PLINIO S.

AMISENOS, quorum libellum epiſtolæ tuæ ſubjunxeras, ſi legibus iſtorum, quibus de officio fœderis utuntur, conceſſum eſt Eranos habere, poſſumus quo minus habeant non impedire: eo facilius, ſi tali collatione non ad turbas & illicitos cœtus, ſed ad ſuſtinendam tenuiorum inopiam utuntur. In cæteris civitatibus, quæ noſtro jure obſtrictæ ſunt, res hujuſmodi prohibenda eſt.

XCV. C. PLINIUS TRAJANO IMP. S.

Suetonium Tranquillum, probiſſimum, honeſtiſſimum, eruditiſſimum virum, & mores ejus ſecutus & ſtudia, jampridem Domine in contubernium adſumpſi, tantoque magis diligere cœpi, quanto hunc propius inſpexi: huic jus trium liberorum neceſſarium faciunt cauſæ. Nam & judicia amicorum promeretur, & parum felix matrimonium expertus eſt, impetrandumque à bonitate tua per nos habet, quod illi fortunæ malignitas denegavit. Scio Domine, quantum beneficium petam: quod peto à te, cujus in omnibus deſideriis meis pleniſſimam indulgentiam experior. Potes autem colligere, quantopere cupiam, quod non rogarem abſens, ſi mediocriter cuperem.

XCVI. TRAJANUS PLINIO S.

Quam parce hæc beneficia tribuam, utique mi Secunde cariſſime, hæret tibi: cum etiam in ſenatu adfirmare ſoleam, non exceſſiſſe me numerum, quem apud ampliſſimum ordinem

ſuffecturum mihi profeſſus ſum: tuo tamen deſiderio ſubſcripſi, & ut ſcias dediſſe me jus trium liberorum Suetonio Tranquillo, ea conditione qua aſſuevi, referri in commentarios meos juſſi.

XCVII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

SOLENNE eſt mihi Domine, omnia, de quibus dubito, ad te referre. Quis enim poteſt melius vel cunctationem meam regere, vel ignorantiam inſtruere? Cognitionibus de Chriſtianis interfui nunquam: ideo neſcio, quid, & quatenus, aut puniri ſoleat, aut quæri. Nec mediocriter hæſitavi, ſit ne aliquod diſcrimen ætatum, an quamlibet teneri nihil à robuſtioribus differant. Deturne pœnitentiæ venia: an ei, qui omnino Chriſtianus fuit, deſiiſſe non proſit; nomen ipſum etiam ſi flagitiis careat, an flagitia cohærentia nomini puniantur. Interim in iis, qui ad me tanquam Chriſtiani deferebantur, hunc ſum ſecutus modum. Interrogavi ipſos an eſſent Chriſtiani: confitentes iterum ac tertio interrogavi, ſupplicium minatus: perſeverantes duci juſſi. Neque enim

dubitabam, qualecunque esset quod faterentur, pervicaciam certe & inflexibilem obstinationem debere puniri. Fuerunt alii similis amentiæ: quos, quia cives Romani erant, adnotavi in urbem remittendos: mox ipso tractu, ut fieri solet, diffundente se crimine, plures species inciderunt. Propositus est libellus sine auctore, multorum nomina continens, qui negant se esse Christianos, aut fuisse; cum præeunte me Deos appellarent, & imagini tuæ (quam propter hoc jusseram cum simulacris numinum afferri) thure, ac vino supplicarent: præterea maledicerent Christo; quorum nihil cogi posse dicuntur, qui sunt re vera Christiani. Ergo dimittendos putavi. Alii ab indice nominati, esse se Christianos dixerunt: & mox negaverunt, fuisse quidem, sed desiisse: quidam ante triennium, quidam ante plures annos, non nemo etiam ante viginti quoque. Omnes & imaginem tuam, Deorumque simulacra venerati sunt: ii & Christo maledixerunt. Adfirmabant autem, hanc fuisse summam vel culpæ suæ, vel erroris, quod essent soliti stato die ante lucem convenire, carmenque Christo quasi Deo dicere secum invicem: seque sacramento non in scelus aliquod

obstringere, sed ne furta, ne latrocinia, ne adulteria committerent, ne fidem fallerent, ne depositum appellati abnegarent: quibus peractis morem sibi discedendi fuisse, rursusque coëundi ad capiendum cibum, promiscuum tamen, & innoxium: quod ipsum facere desiisse post edictum meum, quo secundum mandata tua hetærias esse vetueram. Quo magis necessarium credidi, ex duabus ancillis quæ ministræ dicebantur, quid esset veri & per tormenta quærere. Sed nihil aliud inveni, quam superstitionem pravam, & immodicam, ideoque dilata cognitione ad consulendum te decucurri. Visa est enim mihi res digna consultatione, maxime propter periclitantium numerum. Multi enim omnis ætatis, omnis ordinis, utriusque sexus etiam vocantur in periculum, & vocabuntur. Neque enim civitates tantum, sed vicos etiam atque agros superstitionis istius contagio pervagata est: quæ videtur sisti & corrigi posse. Certe satis constat, prope jam desolata templa cœpisse celebrari, & sacra solennia diu intermissa repeti: passimque venire victimas, quarum adhuc rarissimus emptor inveniebatur. Ex quo facile

eſt opinari, quæ turba hominum emendari poſſit, ſi fiat pœnitentiæ locus.

XCVIII. TRAJANUS PLINIO S.

ACTUM, quem debuiſti mi Secunde in excutiendis cauſis eorum, qui Chriſtiani ad te delati fuerant, ſecutus es. Neque enim in univerſum aliquid, quod quaſi certam formam habeat, conſtitui poteſt. Conquirendi non ſunt; ſi deferantur & arguantur, puniendi ſunt. Ita tamen, ut qui negaverit ſe Chriſtianum eſſe, idque re ipſa manifeſtum fecerit, id eſt ſupplicando diis noſtris, quamvis ſuſpectus in præteritum fuerit, veniam ex pœnitentia impetret. Sine auctore vero propoſiti libelli nullo crimine locum habere debent. Nam & peſſimi exempli, nec noſtri ſeculi eſt.

XCIX. C. PLINIUS TR. IMP. S.

AMASTRIANORUM civitas, Domine, & elegans & ornata, habet inter præcipua opera pulcherrimam, eandemque longiſſimam plateam, cujus à latere per ſpatium omne porrigitur no-

mine quidem flumen, re vero cloaca fœdissima, quæ sicut turpis & immundissima aspectu, ita pestilens est odore teterrimo. Quibus ex causis non minus salubritatis quam decoris interest, eam contegi. Quod fiet, si permiseris, curantibus nobis ne desit quoque pecunia operi tam magno, quam necessario.

C. TRAJANUS PLINIO S.

Rationis est mi Secunde carissime, contegi aquam istam, quæ per civitatem Amastrianorum fluit, si detecta salubritati obest. Pecunia ne huic operi desit curaturum te secundum diligentiam tuam certum habeo.

CI. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Vota Domine priorum annorum nuncupata, alacres lætique persolvimus: novaque rursus curante commilitonum, & provincialium pietate suscepimus: precati Deos, ut te, remque publicam florentem & incolumem, ea benignitate servarent, quam super magnas, plurimasque vir-

tutes præcipua ſanctitate conſequi Deorum honore meruiſti.

CII. TR. PLINIO S.

SOLVISSE vota Diis immortalibus te præeunte pro mea incolumitate commilitones cum provincialibus lætiſſimo conſenſu, in futurumque nuncupaſſe: libenter mi Secunde cariſſime cognovi literis tuis.

CIII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

DIEM, in quem tutela generis humani feliciſſima ſucceſſione tranſlata eſt, debita religione celebravimus, commendantes diis imperii tui auctoribus & vota publica, & gaudia.

CIV. TR. PLINIO S.

DIEM imperii mei debita lætitia & religione à commilitonibus, & provincialibus præeunte te celebratum, libenter mi Secunde cariſſime cognovi literis tuis.

CV. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Valerius, Domine, Paulinus, excepto uno, jus Latinorum ſuorum mihi reliquit: ex quibus rogo tribus interim jus Quiritium des. Vereor enim ne ſit immodicum pro omnibus pariter invocare indulgentiam tuam, qua debeo tanto modeſtius uti, quanto pleniorem experior. Sunt autem pro quibus peto, C. Valerius Æſtiæus, C. Valerius Dionyſius, C. Valerius Aper.

CVI. TRAJANUS PLINIO S.

Cum honeſtiſſime iis, qui apud fidem tuam à Valerio Paulino depoſiti ſunt, conſultum velis mature per me, iis interim, quibus nunc petiſti, ut ſcias dediſſe me jus Quiritium, referri in commentarios meos juſſi: idem facturus in cæteris, pro quibus petieris.

CVII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Rogatus Domine à P. Accio Aquila, centurione cohortis ſextæ equeſtris, ut mitterem

tibi libellum, per quem indulgentiam pro ſtatu filiæ ſuæ implorat: durum putavi negare: cum ſcirem quantam ſoleres militum precibus patientiam humanitatemque præſtare.

CVIII. TRAJANUS PLINIO S.

Libellum P. Accii Aquilæ centurionis cohortis ſextæ equeſtris, quem mihi miſiſti, legi: cujus precibus motus dedi filiæ ejus civitatem Romanam. Libellum reſcripti, quem illi redderes, miſi tibi.

CIX. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Quid habere juris velis & Bithynas & Ponticas civitates in exigendis pecuniis, quæ illis vel ex locationibus vel ex venditionibus, aliiſve cauſis debeantur, rogo Domine reſcribas. Ego inveni, à pleriſque proconſulibus conceſſam eis protopraxian, eamque pro lege valuiſſe. Exiſtimo tamen tua providentia conſtituendum aliquid, & ſanciendum, per quod utilitatibus eorum in perpetuum conſulatur. Nam quæ ſunt ab aliis inſtituta, ſint licet ſapienter indulta, bre-

via tamen & infirma sunt, nisi illis tua contingat auctoritas.

CX. TRAJANUS PLINIO S.

Quo jure uti debeant Bithynæ vel Ponticæ civitates in iis pecuniis, quæ ex quaque causa reipublicæ debebuntur, ex lege cujusque animadvertendum est. Nam si habent privilegium, quo cæteris creditoribus anteponantur, custodiendum est: si vero non habent, in injuriam privatorum id dari à me non oportebit.

CXI. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Ecdicus Domine Amisenorum civitatis petebat apud me à Julio Pisone denariorum circiter XL. millia donata ei publice ante XX. annos, & Bule, & ecclesia consentiente: nitebaturque mandatis tuis, quibus ejusmodi donationes vetantur. Piso contra, plurima se in Remp. contulisse, ac prope totas facultates erogasse dicebat. Addebat etiam temporis spatium, postulabatque, ne id quod pro multis & olim accepisset, cum eversione reliquæ dignitatis reddere

cogeretur. Quibus ex caufis integram cognitionem differendam exiftimavi, ut te Domine confulerem, quid fequendum putares.

CXII. TRAJANUS PLINIO S.

Sicut largitiones ex publico fieri mandata prohibent: ita ne multorum fecuritas fubruatur, factas ante aliquantum temporis retractari, atque in irritum vindicari non oportet. Quicquid ergo ex hac caufa actum ante viginti annos erit, omittamus. Non minus enim hominibus cujufque loci, quam pecuniæ publicæ confultum volo.

CXIII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Lex Pompeja Domine qua Bithyni & Pontici utuntur, eos qui in Bulen à cenforibus leguntur, dare pecuniam non jubet, fed ii quos indulgentia tua quibufdam civitatibus fuper legitimum numerum adjicere permifit, & fingula millia denariorum & bina intulerunt. Anicius deinde Maximus proconful, eos etiam qui à cenforibus legerentur, duntaxat in pauciffimis

civitatibus aliud aliis juffit inferre. Supereft ergo ut ipfe difpicias, an in omnibus civitatibus certum aliquid omnes, qui deinde buleutæ leguntur, debeant pro introitu dare. Nam quod in perpetuum manfurum eft, à te conftitui decet, cujus factis dictifque debetur æternitas.

CXIV. TRAJANUS PLINIO S.

Honorarium decurionatus omnes, qui in quaque civitate Bithyniæ decuriones fiunt, inferre debeant necne, in univerfum à me non poteft ftatui. Id ergo, quod femper tutiffimum eft, fequendam cujufque civitatis legem puto: fcilicet adverfus eos, qui inviti fiunt decuriones, exiftimo id acturos, ut erogatio cæteris præferatur.

CXV. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Lege Domine Pompeja permiffum Bithynicis civitatibus, adfcribere fibi quos vellent cives, dum civitatis non fint alienæ, fed fuarum quifque civitatum, quæ funt in Bithynia. Eadem lege fancitur, quibus de caufis è fenatu à cenfo-

ribus ejiciantur, inter quas nihil de cive alieno cavetur. Inde me quidam ex cenſoribus conſulendum putaverunt, an ejicere deberent eum qui eſſet alterius civitatis. Ego, quia lex ſicut adſcribi civem alienum vetabat, ita ejici è ſenatu ob hanc cauſam non jubebat: præterea quia aliquibus affirmabatur mihi, in omni civitate plurimos eſſe buleutas ex aliis civitatibus, futurumque ut multi homines, multæque civitates concuterentur ea parte legis, quæ jampridem conſenſu quodam exoleviſſet: neceſſarium exiſtimavi conſulere te, quid ſervandum putares. Capita legis his literis ſubjeci.

CXVI. TRAJANUS PLINIO S.

MERITO hæſiſti Secunde cariſſime, quid à te reſponderi oporteret cenſoribus conſulentibus, an legerent in ſenatum aliarum civitatum, ejuſdem tamen provinciæ cives. Nam & legis auctoritas, & longa conſuetudo uſurpata contra legem, in diverſum movere te potuit. Mihi hoc temperamentum ejus placuit, ut ex præterito nihil novaremus: ſed manerent, quamvis contra legem adſciti quarumcunque civitatum

cives: in futurum autem lex Pompeja obſervaretur, cujus vim ſi retro quoque velimus cuſtodire, multa neceſſe eſt perturbari.

CXVII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

QUI virilem togam ſumunt, vel nuptias faciunt, vel ineunt magiſtratum, vel opus publicum dedicant, ſolent totam bulen, atque etiam è plebe non exiguum numerum vocare, binoſque denarios vel ſingulos dare, quod an celebrandum, & quatenus putes, rogo ſcribas. Ipſe enim ſicut arbitror, non imprudenter, præſertim ex ſolennibus cauſis, concedendum juſſi invitationi: ita vereor ne ii qui mille homines, interdum etiam plures vocant, modum excedere, & in ſpeciem diamœries incidere videantur.

CXVIII. TR. PLINIO S.

MERITO vereris ne in ſpeciem diamœries incidat invitatio, quæ & in numero modum excedit: & quaſi per corpora non viritim ſingulos ex notitia ad ſolennes ſportulas contrahit. Sed

ego ideo prudentiam tuam elegi, ut formandis istius provinciæ moribus ipse moderareris, & ea constituas, quæ ad perpetuam ejus provinciæ quietem essent profutura.

CXIX. C. PLINIUS TR. IMP. S.

ATHLETÆ, Domine, ea quæ pro Iselasticis certaminibus constituisti, deberi sibi putant statim ex eo die quo sunt coronati. Nihil enim referre, quando sint patriam invecti: sed quando certamine vicerint, ex quo invehi possint. Ego contra scribo Iselasticorum nomine. Itaque eorum vehementer addubitem, an sit potius id tempus, quo εἰσέλασαν intuendum. Iidem obsonia petunt pro eo agone, qui à te Iselasticus factus est, quamvis vicerint antequam fieret. Ajunt enim, congruens esse, sicut non datur sibi pro his certaminibus, quæ esse Iselastica postquam vicerunt, desierunt: ita pro iis dari, quæ esse cœperunt. Hîc quoque non mediocriter hæreo, ne cujusquam retro habeatur ratio: dandumque quod tunc cum vincerent, non debebatur. Rogo ergo ut dubitationem

meam regere, id eſt, beneficia tua interpretari ipſe digneris.

CXX. TRAJANUS PLINIO S.

ISELASTICUM tunc primum mihi videtur incipere deberi: cum quis in civitatem ſuam ipſe εἰσέλασεν. Obſonia eorum certaminum, quæ Iſelaſtica eſſe placuit mihi, ſi ante Iſelaſtica non fuerunt, retro non debentur. Nec proficere pro deſiderio athletarum poteſt, tam eorum quæ poſtea Iſelaſtica lege conſtitui: quam quæ, cum vincerent, eſſe deſierunt. Mutata enim conditione certaminum, nihilominus quæ ante perceperant, non revocantur.

CXXI. C. PLINIUS TR. IMP. S.

USQUE in hoc tempus, Domine, neque cuiquam diplomata commodavi, neque in rem ullam niſi tuam miſi, quam perpetuam ſervationem meam quædam neceſſitas rupit. Uxori enim meæ audita morte avi, volenti ad amitam ſuam excurrere, uſum eorum negare durum putavi, cum talis officii gratia in celeritate con-

ſiſteret, ſciremque te rationem itineris probaturum, cujus cauſa erat pietas. Hæc ſcripſi, quia mihi parum gratus tibi fore videbar, ſi diſſimulaſſem inter alia beneficia hoc unum, quod me debere ſciebam indulgentiæ tuæ: quod fiducia ejus, quaſi conſulto te, non dubitavi facere, quæ ſi conſuluiſſem, ſero feciſſem.

CXXII. TR. PLINIO S.

MERITO habuiſti Secunde cariſſime fiduciam animi mei: nec dubitandum fuiſſet, ſi expectaſſes donec me conſuleres an iter uxoris tuæ diplomatibus, quæ officio tuo dedi, adjuvandum eſſet, uſum eorum intentioni non profuiſſe: cum apud amitam ſuam uxor tua deberet etiam celeritate gratiam adventus ſui augere.

F I N I S.

TYPIS EDMUNDI FRY.

ERRATA.

Pag. 83.	lin. 17 & 18.	*lege*, oſtentat
123.	5.	*lege*, uterque
128.	ult.	*lege*, ornare
135.	10.	*lege*, incredibili
178.	2.	*lege*, ἄλλῳ
213.	14.	*poſt verbum* materiam, *pone* periodum

ACADEMIA HARVARDIANA IN NOV ANG
ET
VE RI TAS
CHRISTO ECCLESIAE

